

Doktori (PhD) értekezés

Török Ferenc

2024.

NEMZETI KÖZSZOLGÁLATI EGYETEM

Közigazgatás-tudományi Doktori Iskola

Török Ferenc

**Kisebbségi jogok érvényesítése a román helyi
közigazgatásban, különös tekintettel a nyelvi jogok védelmére**

Doktori (PhD) értekezés

Témavezető:

Dr. Tonk Márton, egyetemi tanár

.....

Budapest, 2025.

TARTALOMJEGYZÉK

1. BEVEZETŐ. TUDOMÁNYOS MÓDSZERTAN.....	7
1.1 A TÉMA AKTUALITÁSA	7
1.2 A TUDOMÁNYOS PROBLÉMA MEGFOGALMAZÁSA	11
1.3 FŐ HIPOTÉZISEK	13
1.4 KUTATÁSI KÉRDÉSEK ÉS KUTATÁSI CÉLOK.....	15
1.5 KUTATÁSMÓDSZERTAN.....	18
1.5.1 Alapmódszertan.....	19
1.5.2 Esettanulmányi jelleg. Komparatív értelmezés	21
2. NYELVPOLITIKÁK, ÉS A KISEBBSÉGI NYELVHASZNÁLAT A ROMÁNIAI KÖZIGAZGATÁSBAN 1989-TŐL 2019-IG. A 215/2001-ES SARKALATOS TÖRVÉNY HATÁLYA ALATTI PERIÓDUST IS ÉRTÉKELVE)	25
2.1 1989-TŐL 1996-IG	28
2.2 1996-TŐL 2019 JÚNIUSÁIG, AZ ÚJ KÖZIGAZGATÁSI KÓDEX HATÁLYBALÉPÉSÉIG.	31
2.3 KISEBBSÉG- ÉS NYELVJOGI SZABÁLYOZÁSOK 2019. JÚNIUSA UTÁN 34	
3. A KISEBBSÉGI NYELVHASZNÁLAT, NYELVI JOGOK ÉS NYELVPOLITIKÁK ELMÉLETI, ÉRTELMEZÉSI RENDSZERE.....	41
TEMATIKUS RENDSZEREZÉS, SZAKIRODLOMI ÁTTEKINTÉS.	41
3.1 ÁLTALÁNOS RENDSZEREZÉS. SZAKIRODALMI BEÁGYAZOTTSÁG 41	
3.2 NYELVI JOGOK ÉS NYELVPOLITIKA. ODA-VISSZA HATÁS.....	47
3.3 KÖVETKEZTETÉSEK	49

3.4	JOGI- ÉS NORMATÍVAÉRTELMEZÉS	54
3.4.1	Nemzetközi szerződések	55
3.4.1	Nemzeti törvénykezés	76
4.	A KISEBBSÉGI JOGOK ALKAMAZÁSI NARRATÍVÁI HELYI KÖZIGAZGATÁSI EGYSÉGEKBEN. ESETTANULMÁNYOK KOLOZS MEGYÉBŐL	171
4.1	BEVEZETÉS. MÓDSZERTAN. SZELEKCIÓ.	172
4.2	A HELYSZÍNEK	176
4.3	TOPOSZOK. NARRATÍVÁK	198
4.3.1	ANYAGI FORRÁSOK HIÁNYA	199
4.3.2	OPERATIVITÁS	202
4.3.3	LAKOSSÁG IGÉNYÉNEK HIÁNYA	204
4.3.4	ESETI MEGOLDÁSOK MŰKÖDŐKÉPES RENDSZERE	207
4.3.5	FOLYAMATOS HARC A HELYI KÖZIGAZGATÁSI INTÉZMÉNYEK FÓRUMAIN (TANÁCSBAN, ISKOLA, KÓRHÁZ STB. VEZETŐSÉGI ÜLÉSEIN)	208
4.3.6	KÖZIGAZGATÁSI ÉS JOGI MAGYAR SZAKNYELV HIÁNYOSSÁGAI A TÁRSADALOMBAN. TERMINOLÓGIAI AKADÁLYOK.	211
4.3.7	INTERETNIKUS PROBLÉMÁK BAGATELIZÁLÁSA, TAGADÁSA...212	
4.3.8	HIVATALOS KÖZLÉSI NYELV. TÖRVÉNYI KÖTELEZETTSÉG.....	215
4.3.9	EMBERI ERŐFORRÁS HIÁNYA.....	217
4.3.10	MEGYEI/ORSZÁGOS FORMANYOMTATVÁNYOK EREDETI NYELVE ROMÁN.	218
4.4	KÖVETKEZTETÉSEK. KONKLÚZIÓK.....	219
5.	FÜGGELÉKEK.....	225
	<i>INTERJÚÖSSZEGZŐK</i>	225

BFM – alpolgármester Bánffyhunyard.....**Error! Bookmark not defined.**

Resteman Ana Silvia – kórházmanager Bánffyhunyard **Error! Bookmark not defined.**

Farkas Marius – árvaházigazgató Bánffyhunyard.....**Error! Bookmark not defined.**

MHD – Iskolaigazgató Bánffyhunyard.....**Error! Bookmark not defined.**

PL – polgármester Körösfő.....**Error! Bookmark not defined.**

AI – Iskolaigazgató Körösfő**Error! Bookmark not defined.**

PA – polgármester Kalotaszentkirály**Error! Bookmark not defined.**

ORD – Iskolaigazgató Kalotaszentkirály.....**Error! Bookmark not defined.**

Both György – alpolgármester Egeres.....**Error! Bookmark not defined.**

– alpolgármester Magyarnagykapus**Error! Bookmark not defined.**

Albert Zoltán – alpolgármester Szászfenes**Error! Bookmark not defined.**

TE – falumenedzser Tordaszentlászló.....**Error! Bookmark not defined.**

ELŐSZÓ. AJÁNLÁS

.....

1. BEVEZETŐ. TUDOMÁNYOS MÓDSZERTAN

1.1 A TÉMA AKTUALITÁSA

Az etnikai, nemzetiségi vagy nyelvi kisebbségek kérdésköre egy mára megkerülhetetlen kérdés és konfliktuskatalizáló tényező a világ bármely pontján. Ennek eltagadása, bagatellizálása vagy figyelmen kívül hagyása az állampolgári közösségeken belüli mély és rekonziliálhatatlan törésvonalakat eredményezhet. A jelenség tényként kezelése a modern democráciák szempontjából kardinális formáló tényezőként azonosítható be. Salat Levente szerint, egyenesen democráciaváltozatokat tudunk identifikálni ezen delimitációs tényező mentén. Olyan modellekről beszélni mint a „konszociációs demokrácia”, a „multikulturális demokrácia”, a „multinacionális demokrácia”, az „asszociatív demokrácia”, az „etnikai demokrácia” és a „Herrenvolk-demokrácia”.¹

Egy másik, a demokrácia elmélet szintjéről megközelítő tanulmányban Demeter Attila és Tonk Márton munkájában megfogalmazza, hogy a közés és kelet európai nemzetek, államok az 1989-es rendszerváltási hullám után viszonylag hamar megfogalmazták, hogy a nyugati mintára történő demokráciamodellek ávétele nem kezeli elégségesen és megnyugtatóan a helyi őshonos kisebbségek kérdéskörét. Ez a modell bár az alapvető emberjogi doktrína mentél integrációs hajlandóságot mutat a kisebbségi jogok elismerésére és alkalmazására, de az eljárások, intézményi keretek hiányos mivolta fényében ezek megvalósulása, illetve az ezekhez kapcsolódó számonkérési procedúrák meghiusítják azt.²

¹ SALAT Levente: *Kulturális megosztottság és demokrácia*. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2011. Pp.110-119.

² DEMETER M. Attila – TONK Márton (2007): *Az európai szintű kisebbségvédelem stratégiái és normái*. In: Magyar Kisebbség, 2007/3-4, 143-147.

Amennyiben tágabb kulturális-politikai környezetünket figyeljük, a kisebbségi lét jelensége, ennek problematizálása egyre kardinálisabb kérdése társadalmunknak. Christoph Pan és Beate Sibylle Pfeil 2002-ben publikált munkájukban, a „Minderheitenrechte in Europa. Handbuch der europäischen Volksgruppen” hozzávetőlegesen 105 millió³ etnikai, vagy nyelvi kisebbségben élő egyénről beszélnek, mely Európa csaknem 770 millió lakosának a 14%-a. A fent említett számok már önmagukban jelzik a kisebbségkutatás, nyelvi politikák kutatásának fontosságát, ugyanakkor ezek mellett számos olyan történeti, szociológiai, jogi, közigazgatási vagy államelméleti relevanciája is van a témakörnek, melyek együtt mind arra mutatnak, hogy érdemes tudományos alapossággal foglalkozni a kisebbség és nyelvi politikákkal.

Világszerte a nemzeti kisebbségek jogainak védelmére irányuló erőfeszítéseket a Nemzetek Szövetsége alatt tették, azonban ezek a törekvések nem folytatódtak az Egyesült Nemzetek Szervezete keretei között, hanem az emberi jogok védelmére helyeződtek át, amely az egyént helyezi a középpontba. A kisebbségek jogaira vonatkozó közvetlen rendelkezéseket felváltotta a kisebbségek közvetett védelme, így nem csupán a különböző kisebbségi csoportokhoz tartozó személyek kaptak védelmet, hanem maguk az emberek, mint egyének.⁴

Amennyiben a vizsgálati területet még szűkítjük, és csupán a Kárpát-medence etno-lingvisztikai képét vizsgáljuk, rájövünk, hogy nemcsak a központi politizálás, jogalkotás, de az itt élő személyek nap, mint napi életét is nagyban meghatározó és befolyásoló jelenségről beszélünk. Elég csupán a kisebbségi nyelvhasználat realitására, mindennapi problémáira gondolni, vagy adott esetben nemzetállami parlamentek különböző nyelvhasználati jogalkotásaira, de a mikro és makrogazdaságban tapasztalt nyelvhasználati jelenségekre ahhoz, hogy elismerjük a kisebbségi jogok, ezen belül is a nyelvi jogok egy olyan kényes témakör melyet csak tudományos módon érdemes

³ Christoph Pan, Beate Sibylle Pfeil: *Minderheitenrechte in Europa. Handbuch der europäischen Volksgruppen*, Braumüller, Bécs, 2002. ISBN 3700314221

⁴ SZALAYNÉ SÁNDOR Erzsébet: *A kisebbségvédelem nemzetközi jogi intézményrendszere a 20. században*, MTA Kisebbségkutató Intézet, Gondolat Kiadói Kör, Budapest, 2003, p. 146.

megközelíteni annak érdekében, hogy releváns és érvényes megoldásokat tudjunk felmutatni.

A doktori kutatás egyik alapvető motivációja a személyes érintettség mely akár hasznos is lehet, ha ezt a kutató megpróbálja a lehető legkevésbé szubjektivizálni. A részletes hely, vagy esetismeret lehetővé tesz egy mélyreható kutatást, ugyanakkor elferdítheti az eredményeket a kutató implikáltsága miatt. Kutatási témám motivációját nagyban a saját helyzetem, illetve az ebből fakadó érdeklődési köröm határozza meg. Erdélyi magyarként egy olyan alkotmányos szinten meghatározott nemzetállam tagja vagyok, amely egyik elengedhetetlen alkotóeleme, a népesség többszörösen megosztott, összetett és heterogén. Románia Alkotmányának I. cím, Általános elvek, 1. cikkelye a Román Államról első bekezdésben meghatározza: „Románia szuverén és független, egységes és oszthatatlan nemzetállam”⁵.

Az egyik meghatározó demográfiai törésvonal az etnikai hovatartozás, a nemzetiség kérdésköre, és identifikációs ereje körül alakult ki. Az említett törésvonal tehát alapvetően meghatározza az állam egyik fő alkotóelemét, a népességet, felosztva ezt egy 88.6%-os többségi, román nemzetiségi rétegre, egy 6.5%-os magyar kisebbségre, egy 3.3%-os cigány kisebbségre, illetve egy 1% alatti ukrán, illetve német kisebbségre. A társadalom, népesség, államalkotó polgári közösség, nevezzük bárhogy a jogi, alkotmányjogi és nemzetközi jogi definíciókban jellemzően három fő alkotóelem egybenlétére támaszkodha határoznak meg. A fenti meghatározásban tehát az állam nem más mint államalkotó népnek a körülhatárolt államterületen az egységes államhatalom alatt tartósan szervezett hatás- és döntési egysége, azaz a számos államelméleti szakirodalmi alkotásban megfogalmazott, „háromelemű tan”⁶.

Az adott helyzetre reflektálva, vagy éppen ezt figyelmen kívül hagyva épülnek egymásra az állam, illetve elsősorban a jogállam rétegei, alkotóelemei.

⁵ Románia Alkotmánya, I. cím, 1. cikkely, (1) bekezdés

⁶ Petrétei József (2009): Az alkotmányos demokrácia alapintézményei. Budapest–Pécs, Dialóg Campus, 243.

Kutatómunkám alapvetését tehát ez a helyzet határolja be, illetve ennek több aspektusát kívánja érinteni, többé-kevésbé feltárni. Elsősorban az etnikai kisebbségi helyzet történelmi, politikai, antropológiai értelemben vett háttérét fogjuk kutatni, mely mintegy alapvetés is szolgál a további kutatáshoz, amely mélyebb rétegeiben, is taglalni fogja a kérdéskört. Mindezt megkíséreljük európai perspektívából is megvizsgálni, így egy komparatív, összehasonlító értelmezést is kapcsolhatunk a témához.

Fontosnak tartom – jogi alapképzésemmnél foga is – feltárni, összegezni és értelmezni azt a törvényi keretet, amely a kisebbségi helyzetet, ezen belül is a nyelvhasználatot szabályozza Romániában. Egy átfogó többszintű kutatómunka kapcsán fel fogjuk térképezni azt a jogi-normatív környezetet amely alkotmányos szinttől kezdve, a sarkalatos (organikus) törvényeken keresztül, a Kormányrendeleteken át, egészen a helyi közigazgatási aktusok szintjéig (az esettanulmányi helyszíneken) szabályozza a nyelvhasználat kérdéskörét, illetve az olyan érintőleges, ám fontos témákat, mint a tényleges többnyelvűség, az alapvető emberjogi relevanciája a témának, illetve a kisebbségi/etnikai értékek védelme. Külön hangsúlyt fektetünk azon nemzetközi egyezményekre, elsődleges nemzetközi jogforrásokra amelyeknek aláíró, részes fele Románia is, illetve azokra a ratifikálási törvényekre amelyekkel ezeket a nemzeti jogrendbe ültetik, illetve ez utóbbit harmonizálják a nemzetközi normatívával.

Fontos és ugyancsak megalapozásként szolgáló része a témának a közjogi háttér feltérképezése mellett, a jogi környezet betartása, illetve betartatása az állam és annak szervei által. Jelen esetben a törvénykezés utáni fázisról beszélünk, amely a meghozott és elfogadott törvények tényleges alkalmazásáról, és az ehhez kapcsolódó narratívákról szól. Ebben a kutatómunkában elemezzük úgy kvalitatív mint kvantitatív eszközök segítségével azon narratívákat amelyek adott hivatalok, személyek döntéseik értelmezésére és megalapozására fogalmaznak meg. Ugyancsak itt szeretnénk megvizsgálni, és szintetizálni azon állami, államilag támogatott, vagy állami befolyáskörben lévő szerveket, amelyekre hatályos (lehet) a romániai helyi közigazgatási törvény, illetve a többi nyelvi/kisebbségi jogokról értekező normatívák. Kitérünk a helyi közigazgatás elsődleges egységein kívül (Polgármesteri Hivatal, Helyi Tanács, Megyei

Tanács stb.) olyan speciális szakmai intézményekre, mint az iskolák, kórházak, vagy egyéb a helyi közigazgatáshoz kötődő szervek.

1.2A TUDOMÁNYOS PROBLÉMA MEGFOGALMAZÁSA

Jelen PhD kutatást, illetve ennek eredményéül megfogalmazott doktori tézis témája a kisebbségi jogok érvényesítése a helyi közigazgatási szervek szintjén. A kisebbségi jogok terminológiai meghatározásának permisszivitása, a skála nagy variáltsága és eltérő jellege miatt kutatási módszertani szempontból érdemesnek láttuk a kisebbségi jogokon belül különös tekintettel a nyelvi jogokra reflektálni, ezeket kutatni számos szempontból.

A fő kutatási, elemzési helyszín és társadalmi, politikai, kulturális kontextus a romániai kisebbségi nyelvhasználat. A történelmi és tág értelemben vett Erdélyi magyar kisebbség nyelvhasználati szokásairól, módszertanáról számos kutatás látott már napvilágot, melyek közül a teljesség igénye nélkül ki lehet emelni Horváth István, Toró Tibor, Tonk Márton, de akár Csata Zsombor kutatásait és szakmai publikációit, ugyanakkor jelen kutatómunka területi szempontból koncentráltabb, csupán Kolozs megyére fókuszál, így reményeink szerint a Megyében gyűjtött információ részletesebb és pontosabb, árnyaltabb képet nyújt egy olyan etnikai szempontból sokszínű megye feltérképezésében ahol vannak olyan települések ahol a román etnikum van túlnyomó többségben, olyan települések ahol a román és magyar (esetleg roma is) etnikumok nagyságrendileg egyforma számban vannak jelen, illetve olyan tömbmagyar települések ahol az országos kitekintésben kisebbségben élő magyar etnikai csoport helyi szinten többségben van.

A kutatómunka, ugyanakkor a doktori képzés első két tanéve a doktorandusz szakirányú fejlődésének időszaka. Ez alatt tanórákon, előadásokon és szeminárium

tevékenységeken vesz részt tudományos, pedagógiai és módszertani képzéseken megszerzi a későbbi doktori tézis védéshez és komplex vizsgához szükséges és elégséges tanulmányi kredithányadot.

Másodsorban pedig az PhD képzés első két éve a tudományág, szűkebb értelemben vett tudományterület szakirodalmának részletes megismerése és kritikai elemzése. Ennek kapcsán az elmúlt két tanévben megpróbáltam a lehető legtöbb szakirodalmi forráshoz hozzáférni, ezeket tanulmányozni, katalogizálni, illetve adott esetben (akár összehasonlító elemzés során) értékelni, kritikai megjegyzéseket ezekről megfogalmazni. A kisebbségi jogok kérdéskörére, (különösen érvényes ez a nyelvi jogok kérdéskörére) erősen árnyalt és esetleges feltételezéseket és következtetéseket fogalmaz meg a szakirodalom. A szakirodalmi munka kidolgozásának helyszíne, a mögötte álló elsődleges kutatómunka fő helyszíne és célcsoportja nagymértékben befolyásolja az eredményeket. Ugyanakkor elmondhatjuk, hogy a tudományos munka elkészültének időpontja (akár történelmi korszaka) is nagy hatással van az eredmények értelmezésére. A geopolitikai és történelmi kontextus tehát fontos alapelemként szolgált a szakirodalom értelmezésekor számomra is. A nemzeti és nemzetközi politikai-törvényhozási kontextus adja a nyelvi jogok normatív keretrendszerét, mely nem jelenti a szűkebb kutatásunk célját, viszont a metodológia, a törvényértelmezés, és végrehajtási megoldások szempontjából elengedhetetlen ezeket ismerni, ismertetni.

Szakirodalmi munkák értelmezése esetében fontos alapvetés és munkamódszer jelen esetben a szakmai kritériumok mellett a kötet, tanulmány vagy cikk „keletkezési körülményeit” is megvizsgáltam. A szerző kutatott célcsoportját, illetve a keletkezés idejét és ennek figyelembe vételével értelmeztem a munkákat.

Természetesen a fent említett értelmezési keret főleg azon munkákra érthető, amelyek egy-egy kisebbségjogi, nyelvjogi esetet, jelenséget, bevett szokást, vagy narratívát érint, vagy olyan eseteket amelyeknek nyelvjogi relevanciája van. A jogi keretértelmezések esetében ez a munka sokkal konkrétabb és egyben összehasonlíthatóbb is volt. A jogi keretértelmezés kérdésköre mellé viszont (a dolgozat és a kutatás fő célja ez lenne) fontos beszélni a jogalkalmazási narratívákról, diskurzusokról.

A kutatómunka a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem és a Nemzeti Közszolgálati Egyetem közös Közigazgatás-tudományi Doktori Iskolája keretei között elvégzendő doktori képzésben résztvevő doktoranduszi kutatás és mint ilyen egy vagy több releváns társadalmi problémát, tudományos szempontból próbál vizsgálni és hiteles, tudományos értelmezéseket megfogalmazni. Ez jelen esetben a törvényi keretek közötti végrehajtási és értelmezési megoldások és narratívák a kisebbségi nyelvi jogok kapcsán Kolozs megyében. Természetesen amennyiben nem a kvantitatív elemzés útján indulunk el kizárólag és elemezzük, feltérképezzük a jogi keretrendszert, hanem egy úgynevezett „soft” narratívakutatást végzünk, így az eredményeink értelmezése és értékelése is ehhez idomul. A narratíva mindig valamilyen hatalmi pozícióban levő értelmezése, magyarázata az adott esetre, mely alapján kvalitatív információként értelmezendő, ennek fényében jelen dolgozat bár a reprezentativitásra törekszik, kutatási témájánál fogva kvalitatív kereteket fog behatárolni, feltárni.

1.3 FŐ HIPOTÉZISEK

A tudományos kutatás egyik előfeltétele kutatási hipotéziseket felállítani, megfogalmazni melyeket majd a kutatási eredmények megerősítenek, vagy megcáfolnak. Tomcsányi Pál, *Általános kutatómódszertan* munkájának megfogalmazásában egy tisztázó szakkifejezésben a „működő hipotézisről” beszél, mely alatt egy olyan általánosan, vagy egyedi jelleggel elfogadott felvetést ért, amely jellegénél fogva további kutatás tárgyát tudja képzeni, illetve egy olyan folyamat elejét jelentheti amely, még akár megcáfolva is egy tudományosan értékelhető, értelmes elmélet alapja lehet.⁷ Fontos, hogy a kutatás olyan irányba mutasson, hogy eredményeiben képes legyen ezekre az előfeltevésekre, hipotézisekre valamilyen módon reagálni.

⁷ Tomcsányi Pál: *Általános kutatómódszertan*. Szent István Egyetem-Országos Mezőgazdasági Minősítő Intézet Kiadó, Gödöllő-Budapest, 2000. p. 45.

Hipotézisállítást jelen esetben két jól elkülöníthető periódusra tagolnám. Először azokat a hipotéziseket említem meg melyek megfogalmazása megelőzi a kutatás mindenik fázisát.

Ennek értelmében két fontos alapvetést, hipotézist fogalmazok meg:

A kisebbségi nyelvhasználat nem föltétlenül függ össze a települések etnikai összetételével, a nemzetiségek egymáshoz viszonyuló arányaival, illetve ugyanígy a helyi „önkormányzati elitek” etnikai hovatartozásával sem. A kisebbségi nyelvi jogok alkalmazása, hipotézisem szerint, sokkal inkább a helyi közigazgatási egység gazdasági helyzetével van kapcsolatban, vagy a helyi civilszféra, esetleg választó lakosság törekvéseivel cseng egybe. Így olyan településeken ahol a helyi hatóságok gazdasági helyzete rosszabb ott a prioritizálás miatt ez a problémakör teljesen kiesik a politikai elit működési köréből. Ugyanígy ott ahol a politikai elit tevékenységére tényleges hatással vannak a civil vagy társadalmi törekvések ott politikai megfontolásból is hajlamos(abb) a településvezetés a nyelvjogi dilemmákkal is foglalkozni, a törvényeket alkalmazni. Ezek természetesen a tipikus esetek, melyek mellett létezhetnek atipikus helyzetek is ahol ez a hipotézis nem állja meg, vagy csak részben állja meg a realitás próbáját.

Második fontos hipotézis pedig, hogy létezhetnek olyan nyelvhasználati modellek, amelyek „importálhatók” más-más régiókra településekre és ott hasonló eredményt tudnak provokálni. Itt elsősorban a dél-tiroli modellre gondolok mely kisebbségi nyelvjog alkalmazása szempontjából Európa egyik pozitív, mintaértékű példájának mondható. Természetesen e kapcsán felmerül a közigazgatási egység autonómiájának mértéke, illetve az adott állam centralizációs törekvéseinek mértéke is. Emellett pedig a települési, helyi jellegű normahozás szintjén egyes települések modelljei használhatók lehetnek más településeken is a részleteiben kutatott térségben, megyében.

A hipotézis-megfogalmazás második jól elkülöníthető periódusa jelen esetben a szakirodalom tüzetes átvizsgálása közbeni/utáni időszak. Amikor tényleges esetekről, diskurzusokról olvas az ember számos olyan előzetes hipotézis cáfolódig meg, vagy vált előjelet vélekedésében amelyek addig jelen voltak, ugyanakkor új előfeltételezések

jönnek képbe. Ezeket viszont már csak kis erőltetéssel lehet hipotéziseknek nevezni, hisz a kutatási folyamat közben adódnak (szakirodalom áttekintése közben / után).

Ezek közül megemlítem hipotézisként azt a feltételezést, hogy a külföldi (erősen nyugati ezen belül is angolszász) szakirodalom a kisebbségi jog felfogásában nem osztozik a közép és kelet-európai, valamint a germán szakirodalom által propagált és használt kettős elemzési kerettel. Az angolszász szakirodalom (a szakirodalom lényeges többsége) úgynevezett „emberjogi framing-be” helyezi a kisebbségi jogok és természetesen a nyelvi jogok kérdéskörét is, így emberjogi dokumentumok alátámasztásában értelmezi ezt. Természetesen így a legtöbb esetben mint individuális szabadságok tekint a nyelvjogi doktrínákra, ezek használására. A közép-európai, kelet-európai, vagy germán térségben megfogalmazott nyelvi jogi tudományos diskurzus viszont ennél sokkal árnyaltabban legalábbis két beágyazódást tárgyal. Az egyik a fent említett emberjogi doktrínálás. A második pedig mint különálló szabadságjog, mely gyakorlásának sarkalatos módja a közösségi jelleg. Ezzel tehát mintegy ellentmondva az alapjogi diskurzus teoretikusainak.

Fontos ezt a distinkciót is tárgyalni mert alapvetően megváltoztatja az egyik, vagy másik elméletbe való keretezés a kutatás eredményét. Hipotézisem szerint a romániai kisebbségjogi felfogás (identifikálódás, önfelfogás) inkább az említett második közösségi jogként kezelő irányba mozdul el. Ennek alapvető argumentuma a nyelvhasználat szociális jelentősége, lényegében a nyelv, anyanyelv funkciója és a nyelv gyakorlásának lehetősége.

1.4 KUTATÁSI KÉRDÉSEK ÉS KUTATÁSI CÉLOK

A kutatási célok megfogalmazásában, illetve a kutatás kérdéseinek helyes és releváns feltevésében érdemes a szakirodalom által megfogalmazott előzetes feltételeknek, szempontoknak megfelelni:

- A témakör amelyben a kutatás zajlik illeszkedjen a kutató érdeklődési köréhez.
- A célok elérésének érdekében elementáris, hogy legyen egy elérhető szakirodalma a témának, olyan szaktekintélyek által megfogalmazott előzetes munkák amelyek alapul szolgálhatnak.
- A célok elérése érdekében és a kutatási kérdésekre releváns válaszokat adandó legyen a kutatás jól körbehatárolható, tervezhető, úgy anyagi mint módszertani szempontból kivitelezhető
- A jól behatároltság jegyében úgy térben, mint időben megfelelő merítésű legyen, elvégezhető, és kivitelezhető tervekkel.⁸

Az említett szempontoknak megfelelő kutatási terv megfogalmazása esetén a kutatási kérdések számos indíttatásúak lehetnek. Itt a teljesség igénye nélkül pár elemet jelen kutatás kérdéseinek mibenlétéről megfogalmazhatunk: ilyenek például a személyes érdekeltség, a mindennapi életben felmerülő és tapasztalt problémák megoldásának igénye, az adott témakör szakirodalmi munkáinak újragondolása, vagy esetleg olyan tudományos szempontból meg nem magyarázott hiányosságok a téma feldolgozásában, amelyek még kidolgozásra várnak stb.

A kisebbségi jogok, illetve a kisebbségi jogalkalmazás témaköre számos kutatási kérdést, kutatási lehetőséget mutat fel. Ezen kutatások több irányba indulhatnak el attól függően, hogy a témakör melyik aspektusát vizsgálják, mely tényezőjére kívánják azt a bizonyos górcsót irányítani. Ennek értelmében a kisebbségi jogok, kisebbségi, nyelvi jogok szakirodalma számos olyan munkát tartalmaz mely feltáró jellegű kutatásként eseti, bemutató, ha úgy tetszik „lajstromba vevő módon” vizsgálja a nyelvi jogok normatív helyzetét, illetve esetlegesen az alkalmazási metodológiákat, az alkalmazás szintjét. Több esetben nyelvi jogi modellekbe, csoportokba helyezve az adott régiók nyelvjogi intézkedéseit. Más, elaboráltabb munkákban összehasonlító elemzéseket találunk két vagy több munti-lingvisztikus régió nyelvjogi, vagy nyelvhasználati modelljeiről.

⁸ BONCZ, Imre: *Kutatásmódszertani alapismeretek*. Felelős kiadó: Pécsi Tudományegyetem Egészségtudományi Kar, Pécs, 2015. P.15

A megközelítés mikéntje nagyon sokszor a kutatás motivációjánál fogva különbözik egymástól. Például egy a bölcsészettudomány, nyelvfejlődés szempontjából érdekelt kutatás a nyelvhasználatot természetesen evolutív változóként vizsgálja és sokszor a morfológiai problematikájának feltárásával foglalkozik. Ugyanakkor egy a kommunikációtudomány oldaláról megközelített tudományos kutatás az alakuló, éppen a regionális nyelvhasználatban érdekelt nyelvi kommunikációs eszközöket vizsgálja. Ennek fényében elmondható, hogy a nyelvjogi szakirodalom ismerete fontos, viszont érdemes a saját kutatási terület szűkebb irodalmára szorítkozni.

Jelen kutatást, illetve ennek eredményeképp megfogalmazódó doktori disszertációs anyagot több kutatási kérdés megválaszolásának igénye is motiválja.

Először is a különböző helyi nyelvhasználati modellek ismerete alapján arról szeretnénk információt szerezni, hogy vannak-e sablonok az erdélyi, szűkebb merítésben a Kolozs megyei települések nyelvhasználatát tekintve. Ezzel egyben arra a kérdésre is választ kapnánk, hogy modellezhető egy vagy több típusesetre az erdélyi kisebbségi nyelvhasználat (települési etnikai adatoktól függetlenül). Természetesen ez a kérdés magába foglal egy bizonyos mértékű komparatív elemzést is a helyi (önkormányzati, közintézményi) nyelvhasználat aktuális mértékéről és módszertanáról.

Másrészt a végső konklúziók levonása előtt, a kutatás ki szeretne tekinteni (ugyancsak a modellalkotás, modellezés komparatív megközelítése módszerével) más, nem erdélyi települések többnyelvűség alkalmazásának problematikájára, illetve az ottani megoldásokra. Ennek fényében a módszertan fejezetben taglalunk a teljesség igénye nélkül néhányat a kutatás szempontjából érdekelt települések közül. Kérdés e tekintetben, hogy vannak-e hasonló modellek, alkalmazási rendszerek más makropolitikai környezetben, más nemzeti jogi rendszerekben. Ugyanakkor érdekel e tekintetben a történeti hagyomány ráhatása a nyelvhasználatra más-más régiókban akár más-más történelmi konjunktúrában.

Harmadsorban (a kutatási kérdések innovativitását tekintve a leglényegesebb), pedig kutatási kérdésként merül fel, hogy adott esettanulmányi helyszíneken a nyelvhasználat, nyelvjogi alkalmazás, alkalmazhatóság és tényleges megvalósulás

mögött milyen diskurzus, milyen politikai narratíva fogalmazódik meg. A módszertan (interjú, fókuszcsoport-interjú) adottságainál fogva vélhetően a politikai, igazgatási, ha tetszik közigazgatási szándék is evidens lesz a megkérdezettek kapcsán). Ennek értelmében a kutatás fő irányvonala nem a törvényhozói akarat lesz, bár ennek ismerete és ismertetése is lényeges, nem is a kormányzati nyelvjogi intézkedések feltárása a törvények központi metodológiával való „ellátása”, hanem a helyi közigazgatási szervek (helyi közigazgatási szervek alatt jelen kutatásban az új Közigazgatási Törvénykönyvnek megfelelően azon intézményeket értem, melyek a központi vagy helyi leosztású közfinanszírozásból működő, tevékenységüket közintézményként művelő intézmények adott adminisztratív területi egységekben (románul: „unitati administrative teritoriale”). Ilyenek például a helyi közegészségügyi intézmények, közoktatási intézmények, adott esetben a szociális intézményrendszer alkotóelemei árvaházak, betegotthonok, illetve a Helyi Tanácsok és Polgármesteri Hivatalok szakosodott igazgatóságai).

A narratívaelemzés egy speciális kutatás e tekintetben melytől újszerű információkat, tudást várunk a kisebbségi nyelvjogok tényleges alkalmazásának miértjeiről.

1.5 KUTATÁSMÓDSZERTAN

Jelen doktori tézis kutatási tudományági behatárolása egy összetett kérdés elé állít. Alapvetően több tudományterület határmezsgyéjén mozog, melyek esetében hangsúly-elhelyezési szempontból lehetne csak prioritizálni, melynek viszont nem látom e tekintetben értelmét. Ugyanakkor a tudományterületeknek megfelelő kutatómódszertant kell alkalmazni⁹, így megállapíthatjuk, hogy ebben az esetben komplementer tudományterületekről beszélünk (legalábbis a doktori kutatás tekintetében). A narratíva-, vagy diskurzuselemzést jelen kutatás kapcsán felfoghatjuk, mint szociológiai elem, vagy politikatudományi manifesztáció, de akár kommunikáció-tudományi árnyalatnak is. A

⁹ Babbie, Earl: *A társadalomtudományi kutatás gyakorlata*. Balassi Kiadó, Budapest, 2008.

normatívaelemzés mint jogi aktusok tudományos vizsgálata a jogtudomány fele mutat, ugyanakkor az összehasonlító esettanulmányi szerkezet elvezethet a geopolitika, az államtan, vagy a közigazgatástan területeire is, mindazok mellett, hogy lényegét tekintve a felmért témakör ugyanaz.

A kutatási módszertan megfogalmazásakor több a társadalomtudományokkal foglalkozó módszertani szakértő szakirodalmát próbáltam meg felhasználni melyeket lehetőség szerint be is vezettem a kutatási módszerek közé. Természetesen a társadalomtudományok alapvető szinguláris módszereit is használni kell, ugyanakkor ezek összehangolt komplex rendszereit is alkalmazni fogjuk. Olyan alapvető kutatásmódszertani eszközökkel tanulmányozzuk a témát és végezzük el a terepmunkát mint az interjú. Strukturáltságát tekintve strukturált interjúkat használunk, így lehetővé téve a következő lépésben az interjúk összehasonlító elemzését.¹⁰

1.5.1 Alapmódszertan

A kutatás alapmódszertana a hagyományos, klasszikus kutatásmódszertani egyközők párhuzamos alkalmazására alapszik. Így próbáljuk a lehető legteljesebb módon, az árnyalatokat is kihangsúlyozva megismerni a helyi közigazgatások szintjén történő nyelvalkalmazási diskurzusokat, narratívákat és nyelvhasználati valóságot.

A diskurzuselemzés „műfaját” tekintve leggyakrabban használt kutatásmódszertani eszközök jellege kvalitatív. Amikor percepciófelfogásról beszélünk fontos a számokban, nem mindig kvantifikálható részletelemeket, árnyalatokat, felfogásokat is megjeleníteni, hisz sokszor ezeknek köszönhető a tényleges politikai cselekvés miértje és mikéntje is. Ebből az alapvetésből kiindulva jelen kutatásban használt egyik fő kutatási módszer a vezetett nyílt interjú, ugyanakkor az interjú egy

¹⁰ Földes Anna: Az interjú, (Változó Világ sorozat 28.), Press Publica - Útmutató Kiadó, Budapest, 1999

bizonyos strukturáltságát is meg kell őrizni az összehasonlíthatóság érdekében. Az interjú módszertana lehetővé teszi a félig vezetett nyílt, vagy nyitott interjúvezető használatát mely az adott eseti partikularitásokra enged majd rámutatni. Interjú módszerével szeretnénk a helyi politikai, közigazgatási elit narratíváit felgyűjteni a helyi kisebbségi nyelvhasználat és törvényalkalmazás tekintetében. Ugyanevvel a módszerrel a helyi jogalkotás aktorainak törekvéseit is meg tudjuk vizsgálni (helyi tanácsosok, polgármesterek, intézményvezetők stb.) Fontos itt külön kategóriában kezelni a helyi közigazgatás vezetőit (polgármester, helyi tanácsos, szakosodott igazgatóság vezetője stb.), illetve a helyi közszolgáltatások intézményvezetőit (iskolaigazgatók, kórházmenedzserek¹¹, közterületfenntartók stb.), hisz gazdasági autonómiájuk szintjét tekintve teljesen más helyzetben vannak.

Az interjúk segítségével nem fogunk reprezentatív, számokban mérhető eredményekhez jutni, viszont a kutatott téma tekintetében nem is a reprezentativitás a cél, mintsem a helyi aspektusok megértése, illetve a helyi elit cselekvésének indítékai. A Kolozs megyei településeken megvalósuló többnyelvűségről, illetve a hivatalos kisebbségi nyelvhasználat technikáiról így inkább eseti jellegben tudunk értekezni, mintsem típusmintákat megfogalmazni, ugyanakkor ezeket összevetve a település etnikai arányaival és jellegével modellek mégis felépíthetően kellő körültekintéssel és részletezéssel.

Bár a helyi narratívákat szeretnénk elemezni, de ennek kontextusba helyezése nélkül torzulhatnak a következtetések. Ezért a jogi keretezés formáját, lehetőségeit is meg fogjuk vizsgálni a munka során, mintegy jogi normatíva összehasonlító elemzés módszerével. A jogi és közigazgatási dokumentumok értelmezése, összehasonlítása és a helyi jellegzetességekre való adaptálása egy specifikus kutató/feltáró munkát jelent. A kutatás ezen része tehát inkább feltáró jellegű. Ugyanígy a történeti háttér számbavétele. Az ezekből fakadó következtetések levonása azomban már a kutatás szerves innovatív részét képezheti.

¹¹ A 95/2006-os Törvény a Kórházak vezetéséről értelmében a kórházat egy menedzser vezeti, aki lehet akár természetes személy vagy jogi személy (1. cikk).

Természetesen a nyelvi tájkép¹² újszerűnek tekinthető módszerével adott esetekben a helyi realitást is fel tudjuk mérni. Ugyanakkor fontos kihangsúlyozni, hogy a nyelvi tájképet nem a maga komplexitásában képzeljük el, csupán a közintézmények szintjén szeretnénk ezt a munkát elvégezni. A látható, vizuális nyelvhasználat szempontjából fontos értékelni a fenti kisebbségi nyelvi jelenlétet is. Ezzel kapcsolatban a nyelvi tájkép módszertanát érdemes használni hiszen ez egy objektív úgynevezett „külső szem” típusú felméréshez vezet mely hasznos a számos kvalitatív elméletértékelés mellett.

1.5.2 Esettanulmányi jelleg. Komparatív értelmezés

A doktori tézis alapját adó primér tudományos kutatómunka struktúráját tekintve egy összehasonlító elemzés lesz, melynek összehasonlítandó elemei egy-egy jól argumentált helyszíni esettanulmány¹³.

Az alap kutatómódszertan összetettségénél fogva, illetve, hogy ezek eredményeit egységben tudjuk kezelni így földrajzi szempontból próbáljuk besorolni, így egy-egy adminisztratív területi egység (közigazgatás) egy ilyen esettanulmány helyszíne lesz. Ezekben a kijelölt egységekben megpróbálunk az előző alfejezetben említett minden kutatómódszertani eszközt felhasználni az egyes helyszíni nyelvhasználati, nyelvi prioritizálási tendenciáinak megértésére.

Több kisebb esettanulmánnyal fogjuk érzékelteni azokat az eredményeket, részeredményeket amelyeket a kutatás felszínre hoz. Ezek mellett egy bővebb, részletesebben kifejtett esettanulmányt fogunk elkészíteni a témakörben melynek helyszíne Bánffyhungad. Az itteni etnikai paletta színessége, illetve a közigazgatás narratívái tipikusak lehetnek több szórványtelepülésre. Én magam bánffyhungyadi lévén

¹² TÓDOR, E: Hétköznapi kétnyelvűség. Nyelvhasználat, iskolai nyelvi tájkép és nyelvi én a romániai magyar iskolákban, Ráció-Szépirodalmi Figyelő, Budapest, 2019.

¹³ Hancock, Dawson R., & Bob Algozzine: *Doing case study research: a practical guide for beginning researchers* (2nd ed ed.) Teachers College Press, New York, 2011.

kicsit belülről is láthatom a rendszert, illetve az információk begyűjtése, a különböző aktorok megszólaltatása, és véleményének ütköztetése szempontjából is hiteles és magalapozott a helyszínválasztás.

A kisebb esettanulmányok, helyszíni információk elemzésének területi köre Kolozs megye határai közé tehetők. Ennek a területi limitálásnak több indoka is van. Először is a kutatás, illetve jelen dolgozat időbeli és térbeli terjedelme bizonyos korlátok közé helyezi ezt, így ezeken jelen pillanatban nem tudunk és nem is szeretnénk túllépni. Másrészt Kolozs megye települései egyenként, illetve az adott etnikai kistérségei – melyeket főleg etnográfiai szempontok szerint tudunk behatárolni – egy olyan komplex képet tudnak nyújtani amelyben elemzés tárgya lehet olyan település ahol a kisebbségi nyelvhasználók száma helyileg is kisebbségben van (lásd például Egeres, Bánffyhunyard, Szászfenes stb.), olyan települések ahol az országos nézőpontból kisebbségi nyelvhasználók aránya az adott adminisztratív területi egységen belül többséget alkot (lásd például: Kalotaszetkirály, Körösfő stb.), olyan települések ahol az etnikai megosztottság közel paritásban van, azaz nagyságrendileg hasonló számban élnek ott több etnikum képviselői (lásd például Magyarkapus, stb.), de olyan érdekes helyszínek is a kutatás részét képezik ahol egy adott területi egységen belül (Románia esetében ezek Községek), vannak olyan települések (falvak) ahol abszolút román többség van, és olyan települések is ahol magyar a többségi etnikum, és ezek közigazgatási szempontból egy településvezetés alá tartoznak (lásd például: Magyarkapus, Körösfő, Bánffyhunyard stb.). Mindezek mellett egy másik fontos argumentum a területi behatárolás érdekében a tény, hogy a kutatás tetemes része a Covid-19 világjárvány idejére esett, mely jelentősen megnehezítette volna a külföldi vagy nagyobb távolságbeli adatgyűjtést.

A nyelvhasználati gyakorlat kérdésében, illetve a kisebbségi jogok (ezen belül a nyelvi jogok) tekintetében több összefüggést is keresünk. Ezek az egymást kisebb vagy nagyobb mértékben determináló elemek oda-vissza kapcsolása adja a mai romániai/erdélyi kisebbségi nyelvi realitást, illetve a nemzetközi tendenciák és a történeti háttérdinamika mutathatják meg azt a lehetséges utat ami fele halad. A társadalom egy dinamikus állandóan változó entitás, így a nyelvi gyakorlat is szervesen változik, reagál minden jelenségre. Fontos olyan kereteket meghatározni amelyek között történjen ez a

dinamika, olyan kereteket amelyeket az alapvető emberi jogok, a demokrácia alapelvei és a társadalmi realitás határol be.

Ahhoz, hogy az eredmények összehasonlíthatók legyenek, illetve az összehasonlításból releváns újszerű információkat nyerjünk az esettanulmány alappillérei elkészítésének módszerei stb. azonosak kell legyenek. Így azonos interjúvezetőket használunk minden településen, hasonló módon végezzük el a nyelvi tájkép vizsgálatát, illetve ugyanazokat a jogi rendelkezéseket, normákat (legyenek azok törvények, helyi közigazgatási határozatok, rendeletek stb.) fogjuk vizsgálni. Természetesen ez nem azt jelenti, hogy csak olyan településeket vizsgálunk amelyek nemzetiségi arányai megegyeznek a bánffyhunyadi lakosság összetételével, viszont olyan településeket akarunk vizsgálni amelyek valamilyen módon egy-egy modell (pozitív vagy negatív), sablon a nyelvhasználat kérdéskörében.

A kutatás módszertanát, pontosabban a települések kiválasztásának mértékeit, és módszerét fontos előre tisztázni, hisz csupán így tudjuk értelmezhetőként kezelni az eredményeket. Először is a földrajzi behatárolás kapcsán már megfogalmazott érvek tudnak felmerülni. Emellett Kolozs megye települési szinten úgy kezelhető mint regionális kitekintésben a teljes történelmi Erdély. Vannak tömbmagyar területek, vannak olyan települések, kistérségek ahol a magyarok aránya megközelítőleg hasonló a románok, esetlegesen romák számához, és vannak olyan vidékek ahol a magyar ajkúak abszolút kisebbségben élnek, sőt adott esetben nem is élnek etnikai kisebbségek az adott helyen.

A kiválasztott hét község mindegyike egy-egy esettanulmányi helyszín, melyben a helyi közigazgatás vezetői valamilyen formában nyitottak voltak a felkérésünkre és megfogalmazták gondolataikat a településük kapcsán. Nem mindenhol a településvezetőt (polgármestert) kérdeztük, viszont mindenhol valamilyen döntési pozícióban levő, állami, vagy helyi közigazgatási szervnél dolgozó személyt, melyeknek viszont a döntési autonómiájuk merőben különböző szintű és terjedelmű.

A hét esettanulmány helyszínéül szolgáló település tehát: Bánffyhunyad, Kalotaszentkirály község, Körösfő Község, Kisbács Község, Magyarkapus Község,

Egeres Község, Szászfenes Község. A települések részletes bemutatását demográfiai, etnikai, etnográfiai és akár közigazgatási szempontból egy későbbi fejezetben ejtjük meg.

2. NYELVPOLITKÁK, ÉS A KISEBBSÉGI NYELVHASZNÁLAT A ROMÁNIAI KÖZIGAZGATÁSBAN 1989-TŐL 2019-IG. A 215/2001-ES SARKALATOS TÖRVÉNY HATÁLYA ALATTI PERIÓDUST IS ÉRTÉKELVE)

A nyelvpolitika mint politikaelméleti kifejezés egyáltalán nem egységesen és letisztultan meghatározható „dimenzió”, így az elkövetkezőkben is egy tág értelemben vett nyelvpolitika-definíciót használunk, melynek alapvetéseit Bernard Spolsky erről tett értekezése adja. E szerint a nyelvpolitika az alábbiakat jelenti: „egy személy vagy valamely csoport kifejezett és nyilvánvaló erőfeszítését ... a résztvevők (nyelvi) gyakorlatának vagy meggyőződésének módosítására”¹⁴. Ennek értelmében a nyelvpolitika gyakorlatilag egy eszköz arra, hogy az ezzel élő közösség saját maga számára optimálisabb nyelvhasználati struktúrákat harcoljon ki.

A romániai helyi közigazgatást közel húsz évig egy a 2000-es évek elején megfogalmazott és elfogadott sarkalatos (ún. organikus) törvény szabályozta. 2019-ben, számos parlamenti vita, társadalmi nyomásgyakorlás és szakmai érvek hatására Románia Kormánya, a Sürgősségi Kormányrendelet törvényes lehetőségét kihasználva elfogadta Románia Közigazgatási Törvénykönyvét, melyet említett év júniusban hatályba is léptetett. Ezzel a törvényhozói aktussal az ország kisebbségi jogainak hivatkozási alapja is némi változást szenvedett. Ezen új normatívákat egy következő fejezetben fogunk elemezni.

Az elkövetkezőkben a 2001-es közigazgatási törvény alapján megfogalmazott, illetve az említett törvénybe integrált kisebbségi jogokat (főleg nyelvi jogok) fogjuk strukturális hatáselemzés alá vetni. Ezeket történeti kontextusba is helyezve az 1989-es rendszerváltás utáni jogi keretet is megvizsgáljuk, mely után az egységes közigazgatási

¹⁴ SPOLSKY, Bernard (2009): Language Management. Cambridge University Press

szinten biztosított kisebbségi nyelvi jogok rendszere nagy változási folyamaton ment át. A fejezet második részében kitekintünk (részleteiben egy következő fejezetben) az új Közigazgatási törvénykönyv sajátosságaira is.

Elmondhatjuk, hogy az utóbbi hozzávetőleg húsz év alatt a hazai kisebbségi nyelvpolitikákra egyedi nézőpontváltás volt jellemző. Az 1990 – 1996 közötti periódus, a politikai rendszer és közjogi rendszer változásának periódusa. Ebben az időszakban a Román állam nyelvpolitikái számos tekintetben kirekesztőek voltak a kisebbségek számára, a közigazgatás és állami apparátus több aktorában kedvezőtlen helyzeteket generáltak a kisebbségi nyelvhasználóknak. 1996-ban azonban történt egy jelentős nézőpontváltás, egy jogalkotói tételhelyzet módosulás, ugyanakkor ez nem volt minden esetben gördülékeny és folyton egy irányba mutató jelenség. A nyelvi pluralizmust¹⁵, ahogyan azt számos szakszerző definiálja (pl. Kamusella, Horváth, Szabó Márton, Pierre Bourdieu után stb.), alapul vevő és ezt elemző, esetenként támogató nyelvpolitikai diskurzusok jöttek létre.

Jelen fejezetben tematikusan górcső alá vesszük esetenként és koronként milyen alapvető jellemzői voltak a különböző nyelvpolitikai irányzatoknak, ugyanakkor, hogy mi is mondható el az aktuális román nyelvpolitikai kurzusról. Ezek után számba vesszünk a romániai magyar nyelvű közösség nyelvhasználatára jellemző adatokat, ahogyan azokat rögzítették előző kutatások az előző közigazgatási törvénykezési periódus alatt, az itt mutatott tendenciákat, valamint azokat a lehetőségeket amelyeket az állami, központi politizálás szintjén láttunk megpróbálni megvalósulni, vagy éppen megvalósulni a kisebbségi nyelvek használata kérdésében.

A kisebbségi nyelvhasználat, illetve nyelvpolitikák tekintetében két egymástól jól elkülöníthető kurzust, értelmezési keretet mutat be a szakirodalom. Ezek a nyelvi hegemonia, illetve a pluralista nyelvpolitikai iskola.

Az központi hatalmi ág egy államon belüli legitimációjának nemzeti alapokra történő áthelyezése, illetve az állami modernizáció, bár különböző logikák mentén, de

¹⁵ Kamusella, T. D. I. (2001). Language as an instrument of nationalism in Central Europe. Nations and Nationalism, 7(2001/2), 235-251.

egymást kölcsönösen megerősítő módon megnövelte a politikum nyelv iránti érdeklődését. Különösen a Közép-Európai államokban elő nemzetiségek nyelvi egysége a nemzetépítési törekvések és az est támogató politikai, közjogi tematizálások (jog a saját állami fenntartású intézményrendszerhez) meghatározó érveként ágyazódtak be a közösségi diskurzusba. Ezek a nyelvek, mint egy eszközszerűen, utilitarista megfontolásban szimbólumként, egy nemzet létjogosultságát támasztják alá, az adott egynyelvű társadalmi csoport társadalomszerű megnyilvánulásának lehetőségét és természetes igényét támasztották alá pusztán létükkel.

Egy másik elemzési szempont, ha úgy tetszik dimenzió, hogy a modern államiság alapvetően egy összetett szervezeti hálóként értelmezendő egység, mely működésében is ezt a komplexitást mutatja. Egy ilyen összetett rendszeren belül a nyelvi egységesítés (hívhatjuk ezt operativizálásnak, vagy akár uniformizálásnak, de bizonyos, hogy ez adott mértékű organikus vagy „mesterségesen létrehozott” homogenizációval jár) a célravezetőség elengedhetetlen, vagy legalábbis nehezen pótolható feltétele¹⁶.

A fentiek tükrében, és ezen megfontolások alapján kijelenthető, hogy az utóbbi százötven-kétszáz év tökrében a nyelvhasználat és politika sokszorosán egymást metsző halmazokat alkotott. A huszadik-huszonegyedik században a nyelvi piacok egyesítésének törekvése, egy nyelvi kód dominanciája kiemelt állampolitikaként, közjogi alátámasztást is kapott, és így jelentkezett számos esetben.¹⁷

Természetesen a homogenizált nyelvi kód jellemezte nyelvi közéletnek az állam által támogatott megvalósulása, illetve az adott társadalmak tényleges többnyelvűsége mindig egy bizonyos törésvonalat eredményez a társadalmon belül. A nyelvi prioritizálás, vagy adott esetben kivételezés eszköze a legtöbb esetben az állam erőszakmonopóliumának lehetőségével érendő el mely a legtöbb esetben a multilingvisztikus környezetben tapasztalt ellenállás miatt konfliktusos helyzeteket generál. A felvázolt politikai, közjogi és szociológiai környezetben jelenik meg az

¹⁶ Wardhaugh, R. (2002). Szociolingvisztika. Budapest: Osiris Kiadó.

¹⁷ Bourdieu P.: Language and Symbolic Power. Polity Press, Cambridge, 1991.; Grillo R.: Anthropology, language, politics. In Grillo R. (ed.). Social Anthropology and the Politics of Language. Routledge, London and New York, 1989, 1–24.

ellenpólus, melyet Horváth István után nyelvi demokráciának¹⁸ nevezhetünk. Ezeknek megfelelően az állami nyelvpolitika értelmezési kerete ez utóbbi kívánatosság mentén az lenne, hogy nem a nyelvi hegemonizációs lehetőségeket használja ki, teremtsen meg, hanem a sokszínű nyelvi igények mentén a lehető legtöbb olyan közigazgatási intézkedést fogantasson amelyek ezeket kielégítik, így megteremtve a nyelvi pluralitás dimenzióját és egyben alapelvét.

Az előbbieket elfogadását követően kijelenthetjük, hogy az állami nyelvpolitikák két lehetséges útja a nyelvi hegemonia megteremtése, illetve a nyelvi pluralizmus lehetőségének támogatása, mely esetben a „konkuráló” nyelvek közötti státusegyenlőség megőrzése a fő feladat.

A kétezres évek elejétől a romániai kisebbségi nyelvpolitikák alkotása minőségi változáson ment keresztül mely kapcsán az előző hegemon rendszerből kiindulva egy pluralizálódó rendszer felé elmozduló tendenciát látunk. A rendszerváltás utáni államnyelv helyzetének a megerősítésével egyszerre jellemzően a kisebbségi nyelvek használatának térvisszaszorítása volt észlelhető¹⁹. Ezek után, a 1996-os perspektíva változást követően a nyelvi pluralizmust mérsékelten, de mégis támogató kisebbségpolitika vette kezdetét.²⁰ A következőkben egy kitekintést szeretnénk megvalósítani a két nyelvi rezsim állampolitikáira, ugyanakkor egy történeti síkot is megvillantva ezek kapcsán.

2.1 1989-TŐL 1996-IG

Romániában egy a közép és kelet európai kommunista rezsimekre jellemző közigazgatási, és ezen belül nyelvpolitika jellemezte az 1989-es rendszerváltásig. Ennek

¹⁸ Horváth, I: Kisebbségi nyelvi jogok és kisebbségi nyelvhasználat Romániában. Magyar Kisebbség, 2009, 1-2 szám 209. oldal

¹⁹ Szép G.: The Position of Hungarians in Romania and Slovakia in 1996. Nationalities Papers 27/1999, 69–92.

²⁰ Horváth, I: Kisebbségi nyelvi jogok és kisebbségi nyelvhasználat Romániában. Magyar Kisebbség, 2009, 1-2 szám 208-220. oldal

értelmében az 1970-es évektől szisztematikusan, és fokozatosan leépítésre kerültek az addig viszonylagos rendszerben működő nyelvi jogok. Elsősorban ezt a jelenséget a közoktatásban tudjuk nyomon követni, és tették ezt meg a szakirodalomban előttünk alkotók²¹, ugyanakkor a központi és helyi közigazgatás szintjén is jelen volt ez a folyamat ahol a nyelvi prioritizálás eszköze/munkamódszere nyomán a román nyelv központi „megerősítése” egyenes ágú következményeképp a magyar és egyéb kisebbségi nyelvek térvesztése történt. E mellett, vagy talán éppen ez úton a kisebbségi döntéshozó elitek kiszorítása volt jellemző a periódusra.²²

Ennek az alaphelyzetnek és tendenciának is eredménye az 1989-es rendszerváltás alatti, illetve közvetlenül ezt követő periódus etnikai kisebbségi politikai törekvései nagyon nagy hangsúllyal követelték a nyelvi jogok, a kisebbségi nyelvhasználati modellekben való előrelépést, irányváltást. Ezen törekvések nem jártak átütő sikerrel a demokratizálódási folyamat első éveiben. Gallagher, skót politológus munkájában, a Ceausescu utáni Romániát leíró könyvben ennek fő okaként azt a tényt határozta meg, hogy a „rendszerépítő” politikai elit a szélsőséges nacionalizmusban talált olyan politikai szövetségesre melytől politikai megerősödést várt. Így az etnikai, nyelvi pluralizmus alapvetései az egységesítendő, egységben kezelendő államelmélet mellett nem kaptak helyet.²³

Egy korábbi kutatásban, mely terméke alapvető fontosságú szakirodalomként értelmezendő a nyelvhasználat kutatásának témakörében és melyet a Princeton egyetemen jegyez Rogers Brubaker, Margit Feischmidt, Jon Fox és Liana Grancea a szerzők úgy fogalmaznak, hogy a politikai retorika alapvető eleme a korban a román nyelv „kiemelt politikai szimbólumként” való megjelölése. A többségi nyelv használatának kettős célja, a politikai narratíva szintjén deklarált nemzeti egység

²¹ Vincze G.: Illúziók és csalódások. Fejezetek a romániai magyarság második világháború táni történetéből. Státus, Csíkszereda, 1999

²² 4 Bugajski J.: Ethnic Politics in Eastern Europe: A Guide to Nationality Policies Organizations, and Parties. Armonk, New York, 1995, 200.

²³ 5 Gallagher T.: Romania after Ceausescu: The Politics of Intolerance. Edinburgh University Press, Edinburgh, 1995.

megteremtése, illetve a Románia területén való nyelvek egyértelmű sorrendberakása, prioritizálása.

Ilyen körülmények között a politikai képviseleti elitek, a helyi közigazgatási tényezők, nyelvhasználati törekvései gyakran alkotmányellenesnek lettek megbélyegezve, illetve az egységes állammal szembeni agresszív törekvésekként fogadták ezeket. A politikai közjogi, de soft eszközeivel is (pl. tömegmédia, hangulatkeltés stb.) megpróbálták delegitimizálni ezeket a törekvéseket és sok esetben, éppen a soft eszközök eredményes használatának köszönhetően a társadalom maga egyfajta öntisztítást végzett el azzal, hogy magánbeszélgetésekben is megpróbálta a „hivatalos”, prioritást élvező nyelvet előnybe hozni.²⁴

A nyelvi prioritizálás első sorban a politikai diskurzus szintjén valósult meg, viszont ennek eredményeképp a közigazgatási intézkedésekben is észlelhető ebben a periódusban egy bizonyos tendencia ez irányba. Ennek egyik jellemző példája a nem kifejezett tiltó, prohibítív intézkedések, melletti „megtúrt” nyelv szerepének egyedi saját kiharcolási lehetőségei (például csak akkor használható kisebbségi nyelv ha a kisebbségi nyelvet beszélő „ügyfél” saját költségén biztosít hivatalos fordítót).²⁵

Mivel a nyelvpolitika megnyilvánulási szintjei nem túlságosan tág spektrumban forogtak ebben az időben, így szükségét látjuk a másik nagyon fontos „tér” politikái elemzésének. Ez a közoktatás szférája, melyben hasonló tendenciákat vélhetünk felfedezni, ugyanakkor árnyalni is kell ezt a megfogalmazást, melyhez egy jó mankó Horváth István kutatásának eredményéül megfogalmazott kategorizálás. Ennek értelmében a magyar kisebbséget külön kategóriának kell értelmezni, hiszen méretei és területi elosztása az országon belül lehetővé tesz egy teljes oktatási struktúra anyanyelvi

²⁴ Brubaker R. – Feischmidt M. – Fox J. – Grancea L.: *Nationalist Politics and Everyday ethnicity in a Transylvanian Town*. Princeton University Press, Princeton and Oxford, 2006.; Kontra M.: “Don’t speak Hungarian in public!” A Documentation and Analysis of Folk Linguistic Rights. In Kontra M. – Phillipson R. – Skutnabb-Kangas T. – Várady T. (eds.): *Language: A Right and a Resource. Approaching Linguistic Human Rights*. Central European University Press, Budapest, 1999, 81–97.

²⁵ Horváth I.: *Facilitating Conflict Transformation: Implementation of the Recommendations of the OSCE High Commissioner on National Minorities to Romania, 1993-2001*. CORE, Hamburg, 2002. 83, 89–98.

megvalósítását, azaz egy magyar nyelvű oktatási hálózatot. Más kategória a területi szempontból kompakt, de létszámában jelentősen kisebb etnikai csoportok helyzete. Ezeknek a lehetőségei értelemszerűen korlátozottabbak pontosan a fenntarthatóság gazdasági értelmében. Harmadrészt a szóránysközösségekről beszélhetünk melyeknek elsősorban a saját nyelvi kompetenciáik megőrzésében van szükségük nem föltétlen anyanyelvi, hanem inkább anyanyelv oktatásra. Láthatjuk az amúgy is szűkre szabott normatív kereteket a jogalkalmazó sok esetben még szűkítve, a magyar nyelvű oktatás csak iskola előtti, és elemi szinten, jobb esetekben gimnáziumi szinten biztosította ilyen módon túlkompenzálva a politikai diskurzus, narratíva ideáit melyet a gyors tempóban átalakuló tömegmédiái eszközökön keresztül hatékonyan terjesztettek.²⁶

2.2 1996-TÓL 2019 JÚNIUSÁIG, AZ ÚJ KÖZIGAZGATÁSI KÓDEX HATÁLYBALÉPÉSÉIG.

Az 1989-es rendszerváltás pillanatában Románia állampolitikája, és ezen belül a szakpolitikák iránya még nem volt teljesen egyértelmű, így a rendszerváltást követő 3-4 évet az orientáció keresésének periódusaként lehet kezelni. Ennek végpontjaként az Európa Tanácsba való felvételt lehet lehet tekinteni (1993.) mikoris azt már tényként lehetett kezelni, hogy Románia a nyugati demokráciák útján indul el, így azon értékeket amelyeket ezek a rendszerek alapkőként és sérthetetlen pillérként kezeltek Románia is magáénak kell vallja. Ennek értelmében a kisebbségek helyzetének normalizálása, a diszkrimináció elkerülése a nyelvi jogok új szemszögből való megvilágításához vezetett. Az éppen aktuális nemzeti politikai erőviszonyok és a kormányzás lehetőségének megteremtése miatt, 1996-ig számottevő tényleges változást nem lehetett tapasztalni, viszont ez után az erdélyi magyarság egyedüli politikai pártként működő képviselője, a Romániai Magyar Demokrata Szövetség kormányzati tényezőként lép fel először a rendszerváltás után. Erre az időszakra datáljuk az első releváns poszt-decemberi

²⁶ Gross P.: Mass Media in Revolution and National Development: The Romanian Laboratory. Iowa State University Press, Ames, IA, 1996.

autonómia fogalomtisztázásokat és ezen törekvések közpolitikai szintű megfogalmazását, illetve ez az a periódus amikor a politikai diskurzusban is egy orientációváltás figyelhető meg a kisebbségi nyelvek elfogadásának irányába.

A kézzel fogható előrelépés a pluralista nyelvfelfogás irányába központi közigazgatási szintről érkezett, amely úgynevezett területiséghez kötődő jogként, vagy területi jogként értelmezi a kisebbségi nyelvek használatát. Ugyanakkor az alkalmazás, az alkalmazás milyensége, és jelenvalósága tekintetében nincsenek országos törvénykezési megoldások, hanem a területi közigazgatási egység helyi döntéshozására van bízva. A területi jogként felmerülő kisebbségi nyelvhasználat egy a korban bevett megoldás a közép és nem csak európai országokban. Jelen esetben az adott közigazgatási egységen belüli lakosság minimum 20%-a kell az adott nyelv beszélőjének vallja magát annak érdekében, hogy lehetőség legyen biztosítani számára az anyanyelven való megszólalás, folyamodás jogát. A vázolt megoldás azt is jelenti, hogy a helyi közigazgatási egység kell „megoldja” a kisebbségi nyelv használatának biztosításával járó többletköltségeket, illetve egyéb felmerülő problémákat (gondolunk itt a nyelvet beszélő szakemberek hiányának pótlására, írásbeli folyamodványok, nyomtatványok szakmai fordításának költségeire, stb.) .

A bírói hatalom gyakorlásának folyamatában elengedhetetlen fontosságú a diszkrimináció minden nemű megszüntetése. Ennek érdekében az igazságszolgáltatás rendszerében és törvénykezési keretében is egyaránt vannak olyan, a többnyelvűség irányába elmozduló lépések amelyek a kilencvenes évek második felében vették kezdetüket és melyeknek legfrissebb kodifikációs megjelenései az új büntetőeljárás és polgárjogi eljárás törvénykönyvekben szerepel, illetve a közigazgatási bíróságot és ennek működését szabályzó sarkalatos törvényben. Míg a rendszerváltás utáni alaphelyzet csak korlátozott mértékben adtak helyet a kisebbségi nyelvhasználatnak peres ügyekben, ilyenek többek között a tolmács biztosításának joga és egyben kötelezettsége az államnak azok felé akik nem ismerik a román nyelvet. Itt meg kell jegyezni, és ez egy általános jelenség, hogy a kisebbségi nyelvi jogot nem mint az anyanyelvhasználat lehetőségét értelmezték, hanem más alapvető emberjogi keretbe helyezték. Ilyen például a fent megfogalmazott esetben az igazságszolgáltatási folyamat tisztességes lefolytatásának

alapvető joga. A rendszerváltás utáni második alkotmánymódosítás 2003-ban ebben az elvi, nézőpontdilemmában egy új fejezetet nyitott.

Az Alkotmány, módosult, azaz újrafogalmazott cikkelye, a 128. cikkely II. bekezdésében a törvényalkotó leszögezi, hogy a „nemzeti kisebbségekhez tartozó román állampolgároknak jogukban áll a bíróságok előtt anyanyelvükön megszólalni oly módon, hogy az ne járjon pótlólagos költséggel az érdekelték számára”. Ezt az alkotmányos előírást követi az alkalmazási norma mi szerint az ilyen esetekben adódott többletköltség az államot terheli, az igazságszolgáltatási rendszeren keresztül.

A kétezres évek elejére (illetve a kilencvenes évek legvégére) a szakirodalom egy úgynevezett nivellálási folyamat beindulását írja le²⁷, melynek egy hangsúlyos megjelenési pontja az oktatási törvények elsődleges kidolgozása majd módosításai. Ez a jelenség alatt azt kell érteni, hogy megkülönböztetés nélkül, úgynevezett differenciálatlan módon biztosítják az anyanyelv használatot adott területeket. Ez elvi szinten megteremti a feltételeit egy minden ciklust magába foglaló kisebbségi oktatási rendszer felépítésének akár magyarul (mely bizonyos szempontból meg is történt), de akár német, vagy cigány nyelveken is.²⁸

Hasonlóan az említett szakpolitikai ágakhoz számos más területen, a kisebbségi nyelv használatának biztosítása ettől a periódustól normatív szempontból az államot, önkormányzatot, hatóságot, stb. terheli, és nem az állampolgártól vár el egy bizonyos attitűdöt. Ezeket alapvetően a politikaelméleti, államelméleti szakirodalom pozitív jogoknak tekinti.

Meg kell azonban fogalmazni ennek a nyelvpolitikai rezsimnek a határait is, azokat a pontokat ahol nem, vagy csak korlátozottan működőképes. Az alapelv értelmezhetően diszkriminatív jellege az első megfogalmazandó elem. A kommunikációs alaphelyzet, azaz a normanyelv a hivatalos közlésben mindig meghatározott és román,

²⁷ Guentcheva R.: Debating Language: The Bulgarian Communities in Romania after 1989. In O'Reilly CC (ed.). Language, Ethnicity and the State. Volume 2: Minority Languages in Eastern Europe post-1989. Palgrave Publishers, London, 2001, 44–65.

²⁸ Elvi lehetőség szintjén meglévő állapot, melynek gyakorlati korlátai voltak.

így kivételesített a nyelvhasználat mely a standardizált helyzettől eltérő.²⁹ Másként értelmezve, a hierarchikus nyelvhasználati helyzet ez esetben folyamatosan és minden kisebbségi nyelvhasználati esetben kihangsúlyozódig és megfogalmazódik, Azaz az államnyelv és a többi beszélt nyelv „sátusegyenlőtlenségi” helyzetben van. Ez egy olyan neuralgikus pontja a román kisebbségi nyelvpolitikának amely vajmi keveset változott a rendszerváltá utáni több mint harminc évben és amely értelmében bármilyen makrokörnyezeti etnikai helyzet is van éppen adott esetben, és mármennyire is alkalmazható és alkalmazott is a kisebbségi nyelv egy adott periódusban egy adott területen, egy adott kommunikációs szituációban, attól még ennek a helyi, vagy eseti, vagy területi „hivatalosítása”, formális elismerése nem elképzelhető.

2.3 KISEBBSÉG- ÉS NYELVJOGI SZABÁLYOZÁSOK 2019. JÚNIUSA UTÁN

Az Alkotmányos rendelkezések szerint „Romániában a román nyelv a hivatalos nyelv”³⁰ Természetesen a román jogrendszer által definiált közjogi és normatív szabályok értelmében bármely nemzeti törvénykezés nem ütközhet az Alkotmányba foglalt alapelvekkel, így az új Közigazgatási Törvénykönyv tartalma sem változtatta meg a fent említett alapelvet. Ugyanakkor, ugyancsak alkotmányos szabályozás, hogy a kisebbségi nyelvhasználat lehetőségét, mint identitáshoz való jogot is garantálni szükséges, igaz inkább közvetett, mint explicit formában a következő képpen: „Az állam elismeri és garantálja a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek jogát etnikai, kulturális, nyelvi és vallási identitásuk megtartásához, fejlesztéséhez és kifejezéséhez.”³¹

²⁹ Kontra M. – Szilágyi N. S.: A kisebbségeknek van anyanyelvük, de a többségnek nincs. In Kontra M. – Hattyár H. (szerk.): Magyarok és nyelvtörvények. Teleki László Alapítvány, Budapest, 2002, 3–10

³⁰ Románia Alkotmánya. Románia Hivatalos Közlönye, I. rész, 188/2003. szám

³¹ Románia Alkotmánya. Románia Hivatalos Közlönye, I. rész, 188/2003. Szám – 6. szakasz

A hivatalos nyelvre és nyelvi identitás megőrzésére vonatkozó rendelkezéseken túl az Alkotmány számos partikuláris terület esetében megfogalmazza kisebbségi nyelvek használatának a lehetőségét, mint például az:

- 23 (8) Cikk:

Az őrizetbe vettnek vagy a letartóztatottnak, az általa ismert nyelven, azonnal a tudomására kell hozni az őrizetbe vétel vagy a letartóztatás okait, vádat pedig a legrövidebb határidőn belül; a vád csakis a választott vagy a hivatalból kinevezett ügyvéd jelenlétében hozandó tudomásra.

- 32 (3) Cikk:

(3) Garantált a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek joga anyanyelvük tanulásához és a jog ahhoz, hogy ezen a nyelven oktathassák őket; e jogok gyakorlásának a módzatait törvénnyel állapítják meg.

- 120 (2) Cikk:

(2) Azokban a területi-közigazgatási egységekben, ahol az egy nemzeti kisebbséghez tartozó állampolgárok aránya jelentős, biztosítják az illető nemzeti kisebbség anyanyelvének használatát, szóban és írásban, a helyi közigazgatási hatóságokkal és a dekoncentrált közszolgálatokkal való kapcsolatokban, az organikus törvény feltételei között.

- 128 (2,3) Cikk:

(2) A nemzeti kisebbségekhez tartozó állampolgároknak joguk van, hogy anyanyelvükön fejezzék ki magukat a bírói hatóságok előtt, az organikus törvény feltételei között.

(3) A (2) bekezdésben előírt jog gyakorlásának módzatait, ideértve a tolmácsok és fordítások használatát, úgy kell megállapítani, hogy ne akadályozzák az igazságszolgáltatás megfelelő lebonyolítását és ne okozzanak többletköltségeket az érintetteknek.

Mindezeket figyelmen kívül nem hagyva a jogalkotó régi szándéka Románia közigazgatási reformja, melynek egy első, inkább elméleti és normatív lépcsőfoka az új közigazgatási törvénykeret, melyet a jogalkotó organikus (sarkalatos) törvényi jogerővel kódexben (törvénykönyv) fogalmaz meg.

Románia kormánya³² 2019. júniusának utolsó hetén az 57-es Sürgősségi Kormányrendelettel (kelt. 2019. június 3.) módosította a közigazgatási törvénykönyvet, mely jogi aktus számos, a parlament által elfogadott rendelkezést írt felül. A július 3-ai módosítás ugyan eszközölt változásokat, de a rendelet továbbra is számos, a magyar kisebbség számára káros rendelkezést tartalmaz. A több irányba induló „jogcsorbítások között az egyik fontos, elvi, jogelméleti szintű probléma, hogy a kormány törli a 2006., 2001, sőt gyakorlatilag 1991 óta érintetlenül érvényben lévő úgynevezett „megszerzett jog elvét”.

2018-ban a Parlament plénuma által elfogadott, a magyar közösségnek is kedvező közigazgatási törvénykönyvet az Alkotmánybíróságon támadta meg a Nemzeti Liberális Párt (PNL), az Szövetség Románia Megmentésére (USR) (két ellenzéki párt) és az Államelnök, Klaus Iohannis. Ezt követően döntött úgy a kormány, hogy sürgősségi kormányrendelettel rendezi a közigazgatási törvénykönyv kérdését. Románia központi közigazgatására, és törvényhozási mechanizmusára jellemző a sürgősségi kormányrendelet gyakori alkalmazása, mint törvényi erővel bíró jogi eszköz. A lenti táblázatban az elmúlt néhány évben hozott sürgősségi kormányrendeletek számát gyűjtöttük össze.

Év	Sürgősségi Kormányrendelet száma
2024.	119 *októberig
2023.	131
2022.	115
2021.	145
2020.	226
2019.	89
2018.	114
2017.	117

³² Ez időben a Szociáldemokrata Párt az egyedüli kormánypárt, más pártok parlamenti támogatásával

2016.	99
...	
2008.	229
2007.	177

Ábra: saját

Információk: Románia Képviselőházának weboldala

http://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.lista_anuala?an=2020&emi=3&tip=18&rep=0

Ez is bizonyítja, hogy a sürgősségi kormányrendelettel való, akár fontos, sarkalatos, „törvénykezés” a végrehajtó hatalom „feje” részéről nem példátlan, sőt inkább nap mint napi gyakorlat Romániában.

Az új Közigazgatási Törvénykönyv keletkezési körülményeit ismertetve a továbbiakban különös hangsúlyt fektetve a közigazgatási kisebbségi nyelvhasználat, illetve általánosan véve a kisebbségi jogok módosulását vizsgáljuk meg.

- a. Eltörlik a „megszerzett jog elvét”: az RMDSZ parlamenti frakciója 2006-ban elérte, hogy anyanyelvhasználati jogait akkor se veszíthesse el egy kisebbségi közösség, ha a jövőben számaránya bizonyos településen 20 százalék alá esik³³. A kormányhatározat jelenlegi formája szerint ez csak a következő népszámlálás jóváhagyásáig érvényes, amikor majd a mindenkori „előző hiteles és hatályos népszámlálási adatokat” kell figyelembe venni a számszerű küszöb megállapításánál.
- b. A helyi tanács dokumentumait ezután kizárólag románul hozzák nyilvánosságra. Az eddigi, 215/2001-es Törvény hatálya alatt a tervezett napirendi pontokat és az általános érvényű határozatokat a kisebbség nyelvén is nyilvánosságra kellett hozni.³⁴

³³ Jelenlegi/ addigi számszerűsített szabályozás a 215/2001-es Törvényben fogatosítva

³⁴ A rendelet két, egymásnak ellentmondó rendelkezést tartalmaz ebben a kérdésben: egyik szerint csak románul kell nyilvánosságra hozni ezeket a dokumentumokat, a másik szerint magyarul is – ez jogértelmezési vitákra ad lehetőséget, célja vélhetően az, hogy a magyar közösség jogérvényesítését ellehetetlenítsék

- c. Azokon a településeken, ahol egy nemzeti kisebbség aránya eléri a lakosság 20 százalékát, arra kötelezik a közigazgatási szerveket, hogy nemcsak anyanyelven, hanem kötelező módon az állam nyelvén is kommunikáljanak ezután a kisebbségi nyelven hozzá forduló személyekkel.³⁵

Tartalmaznak továbbá olyan rendeleteket, amelyek gátolják, akár ellehetetlenítik az anyanyelv-használat jogainak bővítését. Ilyenek például a következők:

- d. Eltörlik annak a lehetőséget, hogy az utcák, terek, parkok kétnyelvű feliratozást kapjanak ott, ahol a magyarság aránya meghaladja a 20 százalékot.
- e. Törölték azt a 612-es tervezett cikkelyt, amit olyan közigazgatási egységek számára vezettek volna be, ahol a magyarság aránya a törvényben előírt küszöb alá csökken, mégis jelentős számú magyar él a településen (pl. Kolozsvár). Az eredeti módosító indítványt, amely ezt a cikkelyt integrálta volna a törvénytervezetbe az RMDSZ azért nyújtotta be, hogy a nyelvi jogokkal ott is élhessenek, ahol a magyarság aránya nem éri el a 20 százalékot egy településen, viszont ezek abszolútszáma meghalad egy bizonyos számszerűküszöböt.
- f. Az eredeti szándék értelmében az anyanyelvhasználat joga ki kell terjedjen a közszállítási vállalatokra, a hő- és vízszolgáltatókra, illetve a prefektus intézményére is. Ezzel szemben a kormány sürgősségi rendelete ezeket nem foglalja magában.
- g. A parlament elfogadta, hogy fegyelmi eljárás indulhasson minden olyan közalkalmazott ellen, akinek megnyilvánulása munkája során, vagy hivatalon kívül alapvető emberi jogokat sért, gyűlöletet szít valamely kisebbség ellen, vagy diszkriminatív. A sürgősségi rendeletből törölték az előírást, amely megtiltotta a közalkalmazottaknak, hogy nyilvánosság előtt uszítsanak, illetve azt is eltávolították, hogy a közalkalmazottaknak munkájuk során, az

³⁵ Ennek értelmében olyan településeken ahol a lakosság túlnyomó többsége, akár 90-95, vagy 100%-a a nemzeti kisebbség része, és ennek nyelvét használja, egy hivatalnoknak az ügyintézéskor nem szabad csak magyarul beszélnie, kötelező módon románul is felvilágosítást kell nyújtania.

állampolgárokkal való viszonyukban tiszteletben kell tartaniuk azok jogait és méltóságát.

- h. Helység- és intézménytáblák esetében törölték a kétnyelvű formát, helyette a többnyelvű megfogalmazás szerepel. Ennek kivitelezése értelmetlen és nagy technikai problémát okozó anyagi kiadást (szerelés, újragyártás stb.) jelentett volna, így ezt elfogadás után módosították.
- i. A 199/1997 sz. törvény által ratifikált Helyi Önkormányzatok Európai Chartájában vállalt kötelezettségek szerint rögzítették az önkormányzatok azon jogát, hogy saját hatáskörben dönthessenek a nyelvi jogok alkalmazásáról ott, ahol a kisebbségek aránya nem éri el a 20 százalékot. A megengedő rendelkezések tehát érvényesek az eddig kérdőjeles helységeken mint például Zilahon, Brassóban, vagy éppen Tordán.
- j. A megye meghatározásába visszakerült az „etnikai” szó.

Találunk továbbá olyan rendelkezéseket amelyek nem közvetlenül a kisebbségi jogok, a kisebbségi nyelvhasználat kapcsán eszközölnek módosult alaphelyzetet, hanem a decentralizáció elnehezítésével, centralizáló típusú intézkedésekkel, ezeken keresztül nehezítik el a kisebbségek, helyi közösségek nyelvhasználati jogait.

k. „Az országos érdek felülírhatja a közérdeket.” Mivel nincs pontos meghatározás a közérdek fogalmára, az előírás értelmezhető, visszaélésekre ad lehetőséget, és nemcsak a többség-kisebbség viszonyát veszélyezteti, hanem a romániai közigazgatás egészére nézve is káros.

- l. Az eredeti szövegtest értelmében a gépjármű-vezetői jogosítvány kibocsátása és a gépjárművek forgalomba íratása kerüljön a megyei önkormányzatok hatáskörébe. Ezt a rendelkezést a hatályba léptetett normatíva nem tartalmazza.

A sürgősségi kormányrendelet jóváhagyás végett összefüggően ismét a Parlament asztalára kerül, mely periódusig még egy Alkotmánybírósági óvás procedúráján is át kell menjen. Az óvást melynek indítványozója a Nép ügyvédje (ombudsman) 2021. februárjában az Alkotmánybíróság elutasította.

3. A KISEBBSÉGI NYELVHASZNÁLAT, NYELVI JOGOK ÉS NYELVPOLITIKÁK ELMÉLETI, ÉRTELMEZÉSI RENDSZERE.

TEMATIKUS RENDSZEREZÉS, SZAKIRODLOMI ÁTTEKINTÉS.

3.1 ÁLTALÁNOS RENDSZEREZÉS. SZAKIRODALMI BEÁGYAZOTTSÁG

A kisebbségi jogok kérdéskörére, (különösen érvényes ez a nyelvi jogok kérdéskörére) erősen árnyalt és esetleges feltételezéseket és következtetéseket fogalmaz meg a szakirodalom. A szakirodalmi munka kidolgozásának helyszíne, a mögötte álló elsődleges kutatómunka fő helyszíne és célcsoportja nagymértékben befolyásolja az eredményeket. Ugyanakkor elmondhatjuk, hogy a tudományos munka elkészültének időpontja (akár történelmi korszaka) is nagy hatással van az eredmények értelmezésére. A geopolitikai és történelmi kontextus tehát fontos alapelemként szolgált a szakirodalom értelmezésekor számomra is.

Első sorban a szakmai kritériumok mellett a kötet, tanulmány vagy cikk „keletkezési körülményeit” is megvizsgáltam. A szerző kutatott célcsoportját, illetve a keletkezés idejét és ennek figyelembe vételével értelmeztem a munkákat.

Természetesen a fenti említett értelmezési keret főleg azon munkákra érthető, amelyek egy-egy kisebbségjogi, nyelvjogi esetet, jelenséget, bevett szokást, vagy narratívát érint, vagy olyan eseteket amelyeknek nyelvjogi relevanciája van. A jogi keretértelmezések esetében ez a munka sokkal konkrétabb és egyben összehasonlíthatóbb is volt. A jogi keretértelmezés kérdésköre mellé viszont (a dolgozat és a kutatás fő célja ez) fontos beszélni a jogalkalmazási narratívákról, diskurzusokról. Ennek megfelelően az elmúlt két évben megpróbáltam ütemezve felkutatni, elolvasni majd kritikai attitűddel

értelmezni a témakör szakirodalmát. Ebben segítségemre voltak vezetőtanáraink dr. Tonk Márton, illetve dr. Toró Tibor, de ugyanúgy a szakirodalom felkutatásában és kategorizálásában kiemelten fontos és hasznos információkat kaptam dr. Vizi Balázs professzortól, valamint a jogi megközelítésű szakirodalomban kiemelten hasznosnak bizonyultak dr. Veress Emőd professzor és dr. Fábián Gyula docens úr bibliográfiai jegyzékei.

Számos szakirodalmi munka, kötet, cikk, tanulmány stb. olvasása és értelmezése után pár alapvető következtetésre jutottam. Ezek közül az egyik legfontosabb, hogy a kisebbségi jogok, jogalkalmazás és nyelvhasználat témájában a tudományos igényű szakirodalom legalábbis három fő sodrásra oszlik. Természetesen ezeken belül is divizálhatóak a szakirodalmi munkák, de ezek már árnyalati különbségek.

Először is a szakirodalom egy nagy része (nem föltétlen területre jellemző, de sok esetben az amerikai szakirodalom ilyen) a kérdést a *nyelvtudomány* szemszögéből közelíti meg és ezt az irányt tartja fontosnak, természetesen a témára jellemző szociológiai jellegben értelmezve, ám itt nem föltétlen a jogi, vagy politikai elméletgyártás játszik esszenciális szerepet. Amennyiben ilyen típusú szakirodalmat kezdtem el olvasni ekként kezeltem és ezekben inkább a nyelvhasználat evolutív jellegére figyeltem, mely némiképp magyarázhatja a különböző helyi jellegzetességeket.

Másodsorban a kategorizálás kapcsán megfigyelhető a jogi premisszákból való kutatás, mely sokkal inkább a *normatív keretezés* minőségét elemzik, ennek sajátosságait mutatják be mintsem az alkalmazás helyi specifikumait.

Harmadszor a *szociológiai* értelmezés jelentékenységet megfogalmazó tudományos munkákat találjuk a kategóriák között. Itt a társadalmi percepciót próbálják többféle eszközzel mérni és elemezni. Ez a megközelítés már kicsit közelebb áll alapgondolatunkhoz, hogy az alkalmazás helyi szintjéről és jellegéről értekeznek, viszont ennek a társadalmi felfogásairól.

A *politikai* értelmezésben érdekelt szakírók a nyelvhasználatot, nyelvi jogokat két formájában vizsgálják melyek közös nevezője a politikai akarat, érdek vizsgálata úgy a jogalkotás, mint a jogalkalmazás szintjén.

Végül egy nagyon szűk mezsgye taglalja a témakörben használt narratívák elemzését. Az alkalmazás szintjének helyi közigazgatási magyarázatát melyre jelen PhD

munka vállalkozik. Ez a szakirodalom különösen szűk a nemzetközi szakírók között, az angolszász és germán szakirodalomban szinte példa nélküli ez a percepció. Jelen fejezet végső alegységeiben ezeket a szakirodalmi munkákat, illetve ezeket a kategóriákat fogjuk egyesével röviden értelmezni. Értelmezési keretünk egyik fontos tézise, hogy a releváns szakirodalom számos eddig meghatározott alapvetését be kell emelni jelen kutatásba és ezen alapokon állva kell továbbgondolni, esetleg specifikálni a meghatározott kutatási eredményeket.

Ennek értelmében előzetes szakirodalmi olvasmányokból kiindulva megpróbáltuk a politika művelési feltételeket makro szinten lefektetni és ezek hatásait és metodikáját mikro közösségek szintjére áthelyezni. Az első említett makro szintű "policy making" elmélet kapcsán nagy segítségünkre volt Thomas Ricento "An Introduction to Language Policy"³⁶ című könyve. A munka alapvetően a nyelvpolitika témakörét tárgyalja, ennek számos aspektusát. A genézistől (nyelvpolitikák születése, indíttatása) egészen a hosszútávú hatásaiig.

A könyv első felében összegzi a nyelvpolitika meghatározásait és alapelveit. Ricento már az elején meghatározza a nyelvpolitika fogalmát és hangsúlyozza annak fontosságát. Bemutatja a nyelvpolitika kulcsfontosságú alapelveit, mint például a nyelvi sokféleség tiszteletben tartása, a nyelvi jogok és az egyenlőség előmozdítása. Ezen túlmenően, a szerző bemutatja a nyelvpolitikai döntéshozatal különböző dimenzióit és kontextusait. A könyv egy tanulmánykötet lévén számos megvilágítást bemutat, ugyanakkor fontos elem ezekben a nyelvpolitikai eszközök és stratégiák meghatározása. A nyelvpolitika globális kontextusa a számos esetbemutatáson keresztül körvonalazódik a könyv utolsó részében. Ricento a nyelvpolitikát a globális kontextusba helyezi³⁷. Elemzi a nyelvpolitika hatását a különböző országokban és régiókban, és bemutatja a nyelvpolitika globális kérdéseit és kihívásait. Ezen kívül kitér a nyelvpolitikai eszközök

³⁶ Ricento, Thomas: An Introduction to Language Policy: Theory and Method. Mladen, MA, Wiley-Blackwell Pub. 2005.

³⁷ Ricento, Thomas: An Introduction to Language Policy: Theory and Method. Mladen, MA, Wiley-Blackwell Pub. 2005. p.24-42

és stratégiák nemzetközi dimenzióira, és vizsgálja a globális nyelvpolitika különböző megközelítéseit.

Az említett szakirodalmi alapfogalmazás mellett fontosnak tartom megemlíteni Bernard Spolsky alapművét, mely ugyancsak a politikaformálás a nyelvi politikák megalkotásának témakörében fontos keret még a lokális kutatási eredmények elhelyezésére. A Language Policy egy alapvető mű a nyelvi politika és nyelvi tervezés területén. A könyv részletesen tárgyalja a nyelvi politika fogalmát, elemzi a nyelvi politika kialakulását és alkalmazását különböző kontextusokban, valamint bemutatja a nyelvi politika hatásait a társadalomra és a nyelvekre. A könyv megvizsgálja a nyelvi politika fogalmát és annak jelentőségét a nyelvi változások és a társadalmi-gazdasági folyamatok kontextusában. Spolsky elemzi a nyelvi politika kapcsolatát a hatalommal, a kultúrával és a társadalommal, bemutatja a nyelvi politika és a nyelvi jogok kapcsolatát, és elemzi a nyelvi jogok intézményesítését a nyelvi politikai kereteken belül. Részletesen tárgyalja a nyelvi jogok fogalmát, azok elismerését és védelmét a különböző országokban. Ez a tekintetben is fontos, hogy összehasonlíthatjuk adott normatív keretek közötti mozgáslehetőségeket az alkalmazásban, ugyanakkor alehetőségek mellett a tényleges gyakorlatokat is.

Az angol nyelv elterjedésének esetén keresztül bemutatja és elemzi a nyelvi politikák hatását, elemzi a nyelvi politika hatásait a társadalomra és a nyelvekre. Spolsky bemutatja, hogyan befolyásolhatja a nyelvi politika a nyelvi sokféleséget, a nyelvi egyenlőtlenséget és a nyelvhasználati gyakorlatokat.³⁸

A fent említett két fontosabb szakirodalmi elem, illetve egyéb a nyelvi politikák elméleti elemzésének szakmai munkái adják azt a keretet amelyet megpróbálunk helyi, lokális szintre alkalmazva értelmezni azokat a narratívákat amelyeket helyi politikai/közigazgatási döntéshozók, cselekvési autonómiájuk több vagy kevesebb birtokában adnak egyes kisebbségi nyelvhasználati megoldásaikra. A politikai narratíva fogalmát ez esetben a Shenhav Shaul féle meghatározásban értelmezzük, mely meghatározás alapkonceptiója, hogy a politikai narratíva a bölcsészettudományokban és

³⁸ Spolsky, Bernard: Language Policy: Cambridge University Press, 2009, p. 76-92.

a politikatudományokban használt kifejezés annak leírására, ahogyan a történetmesélés előzetes vagy utólagos hatásgyakorlása megvalósul a tényekre illetve a valóság prezentációjára.³⁹

A politikai narratíva egy olyan történet vagy elbeszélés, amelyet a politikai szereplők vagy csoportok használnak ahhoz, hogy befolyásolják vagy manipulálják a közvéleményt, és elősegítsék saját politikai célt vagy üzenetüket. A narratíva különböző elemekből állhat, mint például a tények, az érzelmek, az értékek és a meggyőző érvek kombinációja.

A politikai narratívák célja lehet a szavazók meggyőzése, az ellenfelek lejáratása, a politikai párt vagy csoport pozitív képének erősítése, vagy egy adott politikai kérdés vagy ügy bemutatása bizonyos fényben. Ezek a narratívák gyakran függnek a média és a kommunikációs csatornák használatától, mint például a hírek, a közösségi média vagy a politikai beszédek.

A politikai narratívák nagyon hatékonyak lehetnek, mivel képesek érzelmeket kiváltani, az emberek identitásával és értékeivel kapcsolatot teremteni, és egyszerű, könnyen emészthető üzeneteket közvetíteni. Azonban fontos kritikusan megközelíteni ezeket a narratívákat, és vizsgálni a mögöttük álló tényeket és érveket, valamint az esetleges elfogultságokat vagy manipulációt. Ezen narratívák begyűjtése, a lokális realitásokhoz való relaivizálása, illetve lehetséges értelmezései adják azokat a kisebbségi nyelvhasználati praktikákat amelyeket kutatunk, és amelyek ténylegesen befolyásolják az állampolgárok szintjén megvalósuló nyelvhasználatot.

A nyelvhasználat elméleti alapvetései, a nyelvi-közjogi rezsim, illetve a normatívaértelmezés és alkalmazás együttes keretéből kialakuló nyelvpolitika, amint azt Bernard Spolsky is meghatározza, egy tevőleges organikusan változó műfaj, melnek mindenkor célja a bevett szokásjog módosítása, a nyelvhasználati lehetőségek kiterjesztése és ezek elmélyítése. Ennek az értelmezési keretnek fényében elmondhatjuk, hogy egy adott ország, vagy népcsoport nyelvpolitikája egy folyamatban értelmezendő,

³⁹ Shenhav, Shaul R. (2006). "Political Narratives and Political Reality". *International Political Science Review*. 27 (3): 245–262.

és ennek megfelelően tendenciákat mutató politika, melyet gyakorlatilag értelmetlen és haszontalan egy adott rögzített pillanatban értékelni.

Más megközelítésben Spolsky (2004, 48) a nyelvpolitika teóriájában négy fő jellemzőt különböztet meg. Az első alapelmélet a nyelvpolitikák három részre osztásáról szól: nyelvi gyakorlat, nyelvi ideológiák és meggyőződések, valamint az konkrét, megfogalmazott politikák és tervek. Ezek a nyelvi menedzsmenthez és tervezési tevékenységekhez kapcsolódnak, melyek az adott közösség ideológiáját és gyakorlatát befolyásolhatják. Némikor ezek a politikák, akár implicit módon is megnyilvánulhatnak, ami esetenként releváns és mély törésvonalakhoz vezethet abban, hogy mi is a közösség valós irányelve a nyelv használata kapcsán.

A második fontos tézis szerint a nyelvpolitikák nem kizárólag a nyelvi változókra korlátozódnak, hanem a nyelv minden egyes összetevőjére kiterjednek. Ezek a politikák érinthetik a kiejtést, helyesírást, kifejezésmódot, nyelvtani vagy stílusbeli elemeket. A központi kérdés az, hogyan kezeljük a nyelvi változatosságot és miként kategorizáljuk a nyelvi változókat.

A harmadik tétel szerint a nyelvpolitikák mindig egy adott nyelvi közösségen belül valósulnak meg. Ezek a politikák vonatkozhatnak meghatározott társadalmi, politikai vagy vallási csoportokra, mint például egy család, egy sportcsapat, egy falusi közösség, egy vállalat, egy város, egy ország lakói, vagy akár egy regionális szövetség. Ebben az összefüggésben fontos figyelembe venni a nyelvpolitikák és a hatalom kapcsolatát. A modern társadalmakban általában az állam, a központi hatóság az, amely alkotmányban, törvényekben vagy szabályozások formájában rögzíti a nyelvpolitikákat. Azonban a hatalom és a nyelvpolitikák közötti kapcsolat kétirányú: a nyelvpolitikák végrehajtása hatalmat igényel, de ennek hiányában azok érvényesülése csak a nyelvi gyakorlatokon és meggyőződéseken múlik.

Bár a nyelvpolitikák és ezzel párhuzamosan a nyelvi prioritizálás, valamint a többségi nyelvi viszonya a kisebbségi nyelvhasználók fele történetileg egy bizonyos fejlődésívet mutat (mely fejlődés, ha úgy tetszik változás pályáját egy másik fejezetben tárgyaljuk Románia kapcsán), azért Csergő Zsuzsa alapvetését érdemes itt is

megfogalmazni mi szerint a nyelvhasználat kérdése alapvető összetevője a társadalmi szerződésnek a többnyelvű demokráciákban. Mindez teljesen független attól az állapottól, hogy egy állam területi határait mikor is jelölték ki, vagy mennyire lelkesen törekednek a kormányok a transznacionális integrációra. Az a területi nemzetállam-modell, amely Európában alakult ki a modernitással összefüggő folyamat során, világszerte befolyásossá vált, különleges státuszt tulajdonítva a nemzeti nyelvek helyének és fontosságának a politikai folyamatban. Az európai integráció ellenére a nacionalizmus továbbra is egy erőteljes elve a társadalmi szerveződésnek, mivel a nemzeti többségek és kisebbségek egyaránt arra törekednek, hogy reprodukálják kultúráikat, tartja a szerző a romániai és szlovákiai magyar kisebbség nyelvi jogait, nyelvpolitikáját tárgyaló munkájában.⁴⁰

3.2 NYELVI JOGOK ÉS NYELVPOLITIKA. ODA-VISSZA HATÁS

„A politika valamely állam, párt vagy szervezet bizonyos társadalmi, gazdasági, kulturális stb. célok elérése érdekében kifejtett tudatos, tervezett tevékenysége.”⁴¹ Ezt az egyszerű, de a lényeget megragadó definíciót adja Csernicskó István, 2013-as munkájában államokról, nyelvekről, államnyelvekről, azaz a nyelvpolitikáról. Ez az értelmezés alapján is látni lehet, hogy a politika, és ettől nem különbözik a nyelvpolitika sem egy proaktív, azaz pozitív tudatos magatartása, ha úgy tetszik tevékenysége az államhatalommal bíró szervezeteknek. Ennek az alapállásnak a figyelembe vételével kell értelmezzünk bármilyen, néha esetlegességnek tűnő megnyilvánulást a jogalkotás, a poitikum részéről.

Általában véve a szak, vagy ágazati politikák megfogalmazásában és ezek érvényesítésében jelentős szerepet kell(ene) játszenek azok a normatív aktuok, ha úgy

⁴⁰ Csergo, Zsuzsa. Talk of the Nation: Language and Conflict in Romania and Slovakia. Ithaca: Cornell University Press, 2007. pp. 191-208.

⁴¹ Csernicskó István: Államok, nyelvek, államnyelvek - Nyelvpolitika a mai Kárpátalja területén (1867-2010), Gondolat Kiadói Kör, 2013, pp. 55.

tetszi törvények amelyek az adott ágazatot szabályozzák. Ezen a tézisen elindulva a nyelvi jogok témaköre meghatározó tényezője jelen kutatásnak is, sőt azt a nyelvpolitikai tipológia, amelyet körvonalazni szeretnénk, mint konklúziót, is némiképp ezen az alapon áll, ugyanakkor ezt egy jól delimitálható típusként is kezeli. Ennek az alapvetésnek nyomán, egyet értve Francois Grinnel elengedhetetlen a nyelvi emberi jogok szerepét és jelentőségét vizsgálni a nyelvi politikák kialakításában. A nyelvi jogok nem csupán jogi keretet jelentenek, hanem alapvető irányelvek is lehetnek a nyelvi sokszínűség és az identitás védelme érdekében.

Grin kritikus szemszögből elemzi a különböző politikai kereteket, amelyek a nyelvi jogokat figyelembe veszik, és arra figyelmeztet, hogy a nyelvi jogok gyakran nem kapják meg a szükséges figyelmet a valós politikai döntéshozatal során. Emellett hangsúlyozza, hogy a nyelvi jogok érvényesítése összefonódik a társadalmi igazságossággal, a kultúra védelmével és a kisebbségi közösségek jogainak szem előtt tartásával⁴². Összességében a nyelvi emberi jogokat komoly politikai irányelvként kell kezelni, és kiemelni azok jelentőségét a társadalmi kohézió és a demokratikus értékek megőrzésében.

Hasonló módon, bár a területi dimenziót átváltva a nyelvi jogok fontosságát emeli ki Vízi Balázs is, aki kritikai hozzáállásban értékeli a nyelvi jogok keret hatékonyságát a nyelvpolitikák, különös képpen a kisebbségi nyelvpolitikák érvényesülésében. "Az Európai Unió és a kisebbségi nyelvek" című tanulmányában a kisebbségi nyelvek helyzetét és védelmét vizsgálja, az Európai Unió keretein belül ahol bemutatja, hogy az Európai Unió milyen politikai és jogi eszközökkel támogatja a nyelvi sokszínűséget, és hogyan próbálja elősegíteni a kisebbségi nyelvek érvényesülését a tagállamokban. A tanulmány hangsúlyozza, hogy a kisebbségi nyelvek védelme nemcsak kulturális, hanem társadalmi és politikai szempontból is fontos, mivel hozzájárul a sokszínűség fenntartásához és a közösségi identitás megőrzéséhez. Hozzá kell tenni, hogy az Európai Unió leginkább hangsúlyosan szabályozott kisebbségi jogi aspektusa az éppen a kisebbségi nyelvi jogok kérdésköre. Összességében a tanulmány arra figyelmeztet, hogy

⁴² Grin, Francois. "Linguistic Human Rights as a Source of Policy Guidelines: A Critical Assessment."; *Journal of Sociolinguistics* 9, no. 3 (2005): 448-460.

a kisebbségi nyelvek védelme nem csupán politikai cél, hanem alapvető emberi jog is, amely jogi védelemre és aktív támogatásra szorul az EU részéről.⁴³

3.3 A NYELVI REZSIM LEÍRÁSA. KÖVETKEZTETÉSEK.

A nyelvi rezsím mint rendszer-megnevezés egy komplex elveken alapuló normahálózatot jelent egy álamon belül. Számos meghatározása létezik a fogalomnak, itt mégis egy alternatív, a közös határozmányokon alapuló definícióval szeretnénk élni.

A nyelvi rezsím egy állam vagy terület nyelvpolitikájának keretrendszer, amely meghatározza, hogyan kezelik a különböző nyelvek használatát a közigazgatásban, az oktatásban, valamint a társadalmi interakciókban. Ez magában foglalja a hivatalos nyelvek kijelölését, a nyelvhasználati jogokat, a kisebbségi nyelvek elismerését és támogatását, valamint a nyelvi szolgáltatásokat, mint például a fordítás és tolmácsolás.

A nyelvi rezsím esetlegesen hegemon vagy pluralista jelleget is ölthet:

Hegemon rezsím: A domináns nyelv (általában a többségi nyelv) előnyben részesítése, amely megpróbálja egyesíteni és standardizálni a nyelvi használatot.

Pluralista rezsím: A különböző nyelvek és kultúrák elismerése és támogatása, ahol a kisebbségi nyelvek is jogot kapnak a használatra.

Az első rezsímtípus egyik fontos jellemzője az aszimmetrikus társadalmi helyzetek generálása ezáltal a *nyelvi tőke*⁴⁴ fogalmának Bourdieu-i alátámasztása, amely a nyelvhasználat során szerzett társadalmi előnyöket jelöli, és rámutat arra, hogy különböző nyelvi normák és stílusok különböző társadalmi osztályokhoz és hatalmi struktúrákhoz kapcsolódnak. Bourdieu érvelése szerint a nyelv elősegíti a társadalmi különbségek reprodukcióját, mivel a domináló nyelvi formák elfogadása és használata

⁴³ VÍZI Balázs (2001) : Az Európai Unió és a kisebbségi nyelvek. In: Kisebbségkutatás 2001/2 281-287

⁴⁴ Bourdieu, P. (1991). Language and Symbolic Power. Cambridge: Harvard University Press, pp. 42

hozzájárul a hatalom fenntartásához. A mű jelentős hatással volt a nyelvészet, a szociológia és a kulturális tanulmányok területére, mivel új nézőpontot kínál a nyelv és a társadalmi struktúrák kapcsolatának megértésében.

A nyelvi rezsím, szögezi le Bourdieu, jó esetben fontos szerepet játszik a társadalmi kohézióban, a kulturális identitás megőrzésében, valamint a politikai egyenlőség elősegítésében is.

A nyelvi rezsím gondolkörének megértésére segítségünkre lehet Bakk Miklós *Nyelvi jogok, nyelvi rezsím és a demokrácia modelljei* című munkája, melyben a szerző egy sajátos kitekintést nyújt a nyelvi rezsimek létező modelljeire Európában, ugyanakkor a Román nyelvi rezsím dinamikáját használja összehasonlításképp ezekben az esetekben. Véleménye szerint a nyelvi rezsimek megközelítése figyelembe veszi a jogi és közigazgatási aspektusokon túli szempontokat, amelyek különböző nyelvi igazságossági nézőpontokból fakadnak⁴⁵. Érvelésében utal Xabier Arzoz-ra aki négy fő motivációt azonosít a nyelvi rezsimek képzési mechanizmusában. A személyi autonómia biztosítása, a társadalmi integráció, az etnikulturális önazonosság védelme, és a politikai integráció. Az öt normatív modell, amelyet Arzoz felvázolt, a következők: emberjogi modell, új kisebbségi jogi modell, őshonos népek jogainak modellje, régi kisebbségi jogok modellje, és hivatalosnyelv-modell⁴⁶. Az emberjogi modell a szólásszabadság, diszkrimináció tilalma és a magánélethez való jog alapján biztosít védelmet. Az új kisebbségi jogi modell a bevándorlók társadalmi integrációjára összpontosít, míg az őshonos népek jogai a globális piaci nyomással szembeni védelmet célozzák. A régi kisebbségi jogi modell a nemzetközi kötelezettségeken alapul, míg a hivatalosnyelv-modell esetében több nyelv

⁴⁵ BAKK Miklós: *Nyelvi jogok, nyelvi rezsím és a demokrácia modelljei* In: Fábrián, Gyula; Jakab, Albert Zsolt (szerk.) Bíró Gáspár Emlékkönyv : Kisebbségi identitás és önrendelkezés a globalizmusban

Kolozsvár, Románia : MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, Kisebbségkutató Intézet, Nemzeti Kisebbségkutató Intézet (2015) 256 p. pp. 27-42. , 16 p.

⁴⁶ ARZOZ, Xabier: *2010 Accomodating Linguistic Difference: Five Normative Models of Rights*. European Constitutional Law Review 6. 102–122.

egyidejű hivatalossá tétele jelentős alkotmányos döntés. A nyelvi jogok territorializációjának lehetőségei során megfelelő körülmények között a régi kisebbségi jogi modell mellett az autonómiák is kialakulhatnak. E folyamatokra példaként szolgálnak a norvégiai lappok jogainak biztosítása és Románia 2009-es alkotmánymódosítása. Az országokban a regionális nyelvek megőrzése és védelme egyre jelentősebb jogi kérdéssé válik, különösen a kulturális örökség keretein belül. A nyelvi rendszerek evolúciójáról szóló megfigyelések hangsúlyozzák a nyelvi jogok intézményi megerősítésének fontosságát.

Térjünk most rá a romániai nyelvi rendszer (ha úgy tetszik nyelv jogi környezet) alakulásának dinamikájára. A romániai kisebbségi nyelvi jogok szakirodalma két fő területre osztható: a nyelvi rendszer fejlődése és a jogi keret elemzése. Gerencsér Balázs négy döntéshozatali és végrehajtási megoldást azonosít, amelyek a nyelvi jogok minőségét befolyásolják⁴⁷. A legalacsonyabb szintű megoldás a többségi nyelv korlátozott védelmét biztosítja, míg a magasabb szintek már konkrét kisebbségi jogokat garantálnak. A romániai közigazgatásban a harmadik és negyedik megoldás kombinációja van érvényben, amely helyi szinten biztosít kétnyelvűséget. A nyelvi rendszer hegemon és pluralista megközelítéseket is feltételez, és az 1989 utáni nyelvpolitikát két időszakra osztják: az 1996-ig terjedőt és a 1996-tól napjainkig tartót. Az első periódus a homogén nyelvi rendszerről szól, míg a második a politikai korrektség uralta diskurzusra fókuszál. Veress Emőd a kisebbségi nyelvhasználati jogokat három periódusra bontja, az 1991-es közigazgatási törvénytől kezdődően⁴⁸. A jogvédelmet 2003-ban emelik alkotmányos szintre, bővítve az anyanyelvhasználati jogokat is. A nyelvpolitikában tapasztalt változások diszkurzív szempontból megengedőbb, de nem

⁴⁷ GERENCSÉR Balázs Szabolcs: „Nyelvében él ...” Kárpát-medencei körkép a határon túli magyarok hivatalos anyanyelv-használati jogairól. Nemzetstratégiai Kutatóintézet, Budapest, 2015

⁴⁸ VERESS Emőd: *Nyelvhasználati jogok a román közigazgatásban*, in Romániai Magyar Jogtudományi Közlöny, 2006/2, p. 36

teljesen pluralista irányt mutatnak. Összességében, Romániában a kisebbségi nyelvi jogok fejlődése összetett és több szempontból is vizsgálható⁴⁹.

Fontos néhány alapvető következtetést leszűrni, letisztázni annak érdekében, hogy a megfelelő irányba tudjuk folytatni saját értelmezési munkánkat.

Előző is bár a kisebbségi jogoknak, és ezen belül a kisebbségi nyelvi jogoknak nagy szakirodalma van, ez a szakirodalom jobbra két nagy kategóriára sorolható be. Léteznek, és ezek nagyrészt a nemzetközi jogi, illetve jogi szerzők tollából származó emberjogi megközelítés munkái. Itt evidens, hogy a kisebbségi jogok individuális aspektusait tárják fel, és mint egyéni emberi jogok kezelik őket. Nevezzük ezt normatív keretezésnek, melyben a szerzők nem föltétlen a jogok alkalmazását vizsgálják, hanem a normatív aktusi keretet, ennek meglétét, mértékét, diverzitását, esetlegesen a helyi hozzáadott értékeket. Ez természetesen minden kisebbségi nyelvjogi kutatásnak az alapjaként kell, hogy szolgáljon, hiszen mindenféle legitimitást ez nyújt azoknak a potenciális viselkedési módszereknek, amelyek a nyelv, a nyelv használása kapcsán felmerülnek egy társadalomban.

Ezen túlmenve azomban létezik egy másik, ha úgy tetszik másodlagos értelmezési keret is. Ez pedig a kisebbségi jogok/nyelvi jogok alkalmazását kutatja, tehát azt a jogalkalmazási rendszert amely megvalósítja, vagy éppen nem valósítja meg a törvény által nyújtotta jogokat, illetve felvállalja és teljesíti az ezek kapcsán „fogant” kötelezettségeket. Ez már egy másodlagos, a normatívákból merítkező diskurzus, mely értelem szerűen sokkal aplikáltabb kérdésekkel foglalkozik. Ennek a kutatási iránynak is számos képviselője van, akár csak a saját kutatási területünkön belül is, mint például néhány tanulmányában Horváth István, vagy Toró Tibor, stb. Ez a keret egy jóval komplexebb és a realitásokat sokkal jobban, árnyaltabban bemutató narratíva, hiszen a törvénykezés végrehajtási metodológiák, eljárások és praktikák hiányában, illetve sok esetben szankciók megfogalmazása nélkül üres, elvi értekezés maradhat. Ezek a végrehajtási irányelvek alakítják ki végülis egy társadalmon belül (lehet ez egy ország,

⁴⁹ TORÓ Tibor (2016): Egy helyben topogva? Kisebbségi nyelvi jogok alakulása Romániában 2008 és 2015 között. Magyar Kisebbség 21/2, p. 18-53

vagy szűkebben értelmezve egy régió vagy város) a kisebbségi nyelvhasználat tényleges megvalósulását és adják meg ennek minőségét.

Ezek mellett ugyanakkor megjegyezendő, hogy több olyan kutatás látott napvilágot amely adott, szűkebb területekre (városok, megyék), vagy domániumokra kínál egy számszerű rálátást ha a kisebbségi nyelvi jogok alkalmazását vizsgáljuk. A nyelvi jogok szabályozása a dekoncentrált közszolgáltatások esetében hiányzik bármiféle végrehajtási norma. Egy tanulmány szerint egyértelmű összefüggés található a magyar nyelvű jogok érvényesítésének mértéke és a közigazgatási hatóság vezetőjének etnikai hovatartozása között. Mivel a dekoncentrált szolgáltatások vezetői között az etnikai magyarok alulreprezentáltak, várható, hogy a magyar nyelv használatának garantálása még valószínűtlenebb. Egy 2010-es tanulmány a Harghita megyében működő közszolgáltatások magyar nyelvű használatáról azt mutatta, hogy csupán a szolgáltatások 17,6%-a kínált írásbeli szolgáltatásokat magyar nyelven.⁵⁰

Fontos megemlíteni következtetésképp, hogy a kisebbségi jogok egy alaphelyzetet keretez, melyben a nyelvpolitikai modellek ki tudnak épülni, ugyanakkor kettős állapotként is értelmezhetjük a szakirodalomba foglalt elméleteket, hiszen a nyelvpolitikák mint az asszertivitás, a nyelvi önérvényesítés egy fontos eszköze generátorai is lehetnek a nyelvi jogoknak, különösen olyan esetekben ahol érezhető politikai erővel bírnak a nemzeti kisebbségek létszámukból, a társadalom egészére mért arányukból, vagy önérvényesítési képességükből kifolyólag.

Jelen kutatás pedig mintegy ezen második értelmezési keret kialakulásának, beágyazódásának miértjét kutatva, azokra a narratívákra reflektál, amelyek az alkalmazás mögött állnak. Ennek értelmében a primér adatgyűjtés sem arra fókuszált, hogy milyen alkalmazva vannak e a törvény által meghatározott kisebbségi nyelvi jogok, sőt arra sem, hogy milyen módon vannak ezek alkalmazva (bár ez utóbbi elengedhetetlen alaphelyzetmeghatározás számunkra is), hanem arra, hogy milyen döntéshozói narratívák állnak az alkalmazás mikéntjei mögött. Ebből kiidulva elmondhatjuk, hogy a

⁵⁰ HORVÁTH István, VERESS I., VITOS K.: *Közigazgatási nyelvhasználat Harghita megyében az önkormányzati és a központi kormányzat megyeszintű intézményeiben*, ISPMN Working Papers, No. 27, 2010.

feltérképezett fizikai kutatási területen nem volt számottevő, ezen aspektust vizsgáló tudományos igényességű kutatás, felmérés.

3.4 JOGI- ÉS NORMATÍVAÉRTELMEZÉS

Jelen fejezet első felében bemutatott tagolást, mi szerint létezik jogi, vagy normatív értelmezési keret, szociológiai, illetve politikaelméleti (nevezhetjük narratív) értelmezési keretnek is, most hadd bontsuk ki részleteiben. Ebben az alfejezetben beszéljünk a normatív értelmezési keretről. Arról a nemzeti és nemzetközi jogszabályi keretről, amely gyakorlatilag hivatkozási alapot teremt a kisebbségi jogok, és ezen belül a kisebbségi nyelvi jogok kapcsán felmerülő konfliktuális helyzeteknek. Ez után pedig módszertani szempontból indokolhatóan (mivel jelen kutatás újdonságértékkel bíró eleméről beszélünk), külön fejezetben tárgyaljuk azt a politikaelméleti értelmezést, melyet a helyi közigazgatási egységek döntéshozói narratíváikban példáznak.

A nyelvjogi alkalmazhatóság és alkalmazás, de főleg a nyelvi jogi normatívamegfogalmazás és az adott jogi keretet értelmezendő szakmai irodalmat tekintem jelen kategorizálás alapján a jogi normatíva-értelmezésnek.

Azt az alapvetést megfogalmazva, hogy a jogalkotás, azaz a törvényhozó hatalmi ág tevékenysége kodifikációs rendszerben értelmezhető és ekként pontosan mérhető is, le kell szögezni, hogy ez a tevékenység csupán olyan mértékben érinti jelen kutatás alapvető dilemmáját, mint azt bármely témakör kapcsán a törvényi keret felkutatása és komplex áttekintése érinti. Azaz látunk egy összetett, nemzetközi jogi, és nemzeti jogi keretrendszerrel amely kereteken belül a megvalósítás, a tényleges társadalmi jelenlét mozoghat, viszont még így is több narratívát tudunk azonosítani.

Jelen fejezetben tehát lajstromba vesszük azokat a jogi kereteket amelyek bizonyos framing-et adnak a kisebbségi nyelvek hivatalos használatában a tágabb, nemzetközi, európai intézkedésektől, a nemzeti törvénykezéseken keresztül, adott esetben a helyi hatóságok jogalkotó, szabályozó tevékenységéig.

3.4.1 Nemzetközi szerződések

Egy multilingvisztikus környezetben való kisebbségi nyelvhasználatra vonatkozó általános szabályokat nemzetközi szinten kell lefektetni, hisz az adott esetek oly mértékben eltérhetnek egymástól, hogy valamilyen értelmezési keretminimumot meg kell határozni az egységes értékelés és kezelés miatt.

Meg kell említeni, hogy bár nincs jelen a legfontosabb alapvető emberjogi dokumentumokban külön tételesen megfogalmazva, de az anyanyelv használatához való jogot származtatott alapvető emberi jognak értékelik nemzetközi szinten is. Ennek megfelelően több intézményes garanciát is megfogalmaz a nemzetközi jog e kapcsán. Számos szerződés, nemzetközi egyezmény, de akár intézmény vagy személy is elláthatja ezeket a feladatokat a legtágabb, leg általánosabb szintekről, mint például az ENSZ és ennek szakosodott szerve a Kisebbségi ügyekért felelős különleges jelentéstevő (Special Rapporteur on minority issues), a legspecifikusabb szintekig.

Az ENSZ mint a legnagyobb és egyben egyik legjelentősebb nemzetközi szervezet több módon, más-más eljárási rendekkel is kiter a kisebbségi jogok védelmének egyes aspektusaira (egyéni jogérvényesítési lehetőségek, kollektív lehetőségek, autonómiák stb.). Ilyen a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (aláírva 1966. december 16-án, hatályba lépett 1976. március 23-án), amelynek 1. cikkének (1) bekezdése kimondja, hogy: „Minden népnek joga van önrendelkezéshez. E jog értelmében szabadon meghatározzák politikai helyzetüket, valamint biztosítják gazdasági, szociális és kulturális fejlődésüket.” A megállapodás 27. cikke pedig azt írja elő, hogy: „Azokban az államokban, ahol etnikai, vallási vagy nyelvi kisebbségek élnek, e kisebbségekhez tartozó személyeket nem szabad megfosztani joguktól, hogy közösen élhessenek kulturális életet, gyakorolhassák vallásukat és használhassák anyanyelvüket.”

Ez a szöveg, amely egyértelműen biztosítja a kollektív jogokat, a román szakirodalomban úgy értelmezik, hogy csupán egyéni jogokat garantál.⁵¹

⁵¹ NĂSTASE Adrian, AURESCU Bogdan: *Drept internațional public. Sinteze, ed. a 9-a*, Ed. C.H. Beck, București, 2018, p. 189-190

Érdemes másodsorban megemlíteni a Kisebbségi ügyekért felelős különleges jelentéstevő intézményét, aki az ENSZ egyik kinevezett szakértője, aki a kisebbségi jogok védelmével és előmozdításával foglalkozik. Feladatai közé tartozik a kisebbségek helyzetének figyelemmel kísérése világszerte, jelentések készítése az ENSZ számára, valamint ajánlások megfogalmazása a nemzeti kormányok felé a kisebbségek jogainak védelme érdekében. A különleges jelentéstevő általában éves jelentéseket nyújt be az ENSZ Emberi Jogi Tanácsának, és gyakran tesz látogatásokat különböző országokban, hogy közvetlenül vizsgálja a kisebbségi csoportokkal kapcsolatos helyzetet.

Fernand De Varennes a fenti tisztséget ellátó jelentéstevő vélekedése szerint is, a nyelvi emberi jogok az ENSZ-ben leginkább egy „folyamatban lévő munkaként” írhatók le. A fő elemek olyan emberi jogi rendelkezésekben találhatók, mint a véleménynyilvánítás szabadsága, a megkülönböztetés tilalma és a magánélethez való jog, azonban a nyelvi emberi jogok (LHR-ek) mindeddig nem kerültek egy koherensebb, átfogóbb és következetesebb módon bemutatásra az ENSZ nemzetközi emberi jogi struktúráján belül. Az ENSZ-en belül továbbra is széles körű intézményi félreértések és tévhitek vannak a nyelvi emberi jogokkal kapcsolatban, ami talán elkerülhetetlen a globálisan meglévő nézetek, ideológiák és kontextusok sokfélesége miatt.⁵²

Két nagyon fontos nemzetközi egyezményt/szabályrendszert kell megvizsgálni ahhoz, hogy a romániai többnyelvűség érdekében meghozott törvénycsomagot megértsük:

- a. A Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája
- b. Keretegyezmény a Nemzeti Kisebbségek Védelméről

A továbbiakban e két nemzetközi aktusról, ezek keletkezési körülményeiről, Románia ezekhez való csatlakozásának lefolyásáról, és főleg ezek tartalmáról fogunk értekezni, és különös hangsúllyal azokon a riportálási tevékenységekkel, amelyek Romániát, mint része államot értékelnek. Előszóként azt az alaphelyzetet melyet Bethlendi és Toró 2018-as tanulmányukban felvázolt, mi szerint a romániai kisebbségi

⁵² DE VARENNES Fernand: *Linguistic Human Rights Challenges in the Work of the UN Special Rapporteur on Minority Issues*, in: ed. Tove Skutnabb-Kangas, Robert Phillipson: *The Handbook of Linguistic Human Rights*, John Wiley & Sons, Inc., 2023. pp. 183-195.

jogok helyzetét elemző az ACFC (Európa Tanács Kisebbségi Jogok Keretegyezménye) és a COMEX (Európa Tanács Kisebbségi Jogok Monitorozó Bizottsága) perspektívája egy bizonyos kánont tud nyújtani a tényleges törvényalkalmazás szempontjából. Itt a szerzők bemutatják, hogy a román állam milyen mértékben valósítja meg a kisebbségi jogokat, és hogyan értékeli ezeket a nemzetközi szervezetek. A tanulmány kiemeli a jogi keretek és a gyakorlati megvalósítás közötti feszültségeket, valamint a hiányosságokat, amelyek korlátozzák a kisebbségek jogainak érvényesülését. A szerzők érvelése szerint szükséges a jogszabályok megerősítése és a helyi közösségek bevonása a döntéshozatalba⁵³.

Másrészt ugyanakkor a helyes értelmezés szempontjából fontosnak látjuk még megemlíteni a Nyelvi jogokról szóló Oslói ajánlásokat is.

3.4.1.1 Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája

Alapvetően a regionális vagy kisebbségi nyelvek európai chartája egy nemzetközi szerződés, egy olyan multilaterális normatíva, amit azért hoztak létre, hogy nemzetközi jogi védelmet nyújtson az Európában beszélt (sőt árnyaltabban fogalmazva az aláíró és ratifikáló európai felek) helyi vagy nemzeti érdekeltségű kisebbségi nyelveknek. Az Európa Tanács 1992. június 22-én fogadta el Strasbourgban, a nemzetközi intézmény Miniszteri Bizottságának javaslatára.

Az 1990-es évek elejének számos tapasztalata, rendszerváltások, demokratikus, közjogi intézmények, létrejötte, demokratikus jogrend felállása stb. arra a konklúzióra juttatta az Európa Tanács plénumát, hogynemzetközi keretintézkedések szükségesek olyan témakörökben melyben a helyi, nemzeti megoldások hatékonysága a legtöbb esetben nem kielégítő. Jugoszlávia és a Szovjetunió számos olyan súlyos etnikai konfliktusnak a helyszíne volt amelyek révén megfogalmazódott a kardinális igény az

⁵³ TORÓ Tibor, BETHLENDI András: *A Peculiar Case of Monitoring. Minority Rights in Romania As Seen Through The Lens of The ACFC and The COMEX*, Hungarian Journal of Minority Studies, vol. II, 2018, p. 23-61.

európai államokban, hogy szükség van nemzetek fölötti szinten meghozott keretekre a kisebbségek érdekérvényesítése és jogvédelme érdekében. A ENSZ kisebbségi jogokat védő intézkedéseinek konkrét eredményei nem fogalmazódtak meg és a meglevő, alapvetően emberjogi aktusok nem kellő képpen oltalmazzák az említett kisebbségi jogokat. Az Emberi Jogok Európa Egyezménye megszületése után egyre nehezebben elképzelhetőnek tűnt egy hasonló, de specifikusan a kisebbségek jogit védő új egyezmény elfogadása. A fentebb felsorolt érvek értelmében egyértelmű volt az út az Európa Tanács 1992-ben elfogadott és 1993-ban érvénybe léptetett dokumentuma előtt. Ennek egy, ha úgy tetszik előszele az EBESZ, 1990-ben megszervezett Emberi Dimenziók értekezlete, vagy a Koppenhágai Értekezlet kiegészítő jegyzőkönyve, illetve a dokumentum negyedik fejezetében megfogalmazott kisebbségi jogok katalógusa.

Létrejöttének egy meghatározó eleme, az Európa Tanács egy szakosodott szerve, az Európai Helyi és Regionális Hatóságok Állandó Konferenciája 1988-ban már megfogalmazott egy nemzetközi szerződés formájában értelmezett ajánlást⁵⁴, mely tartalmát tekintve megegyezett a későbbi Charta tartalmával.

Érdekes adalék, hogy az 1954-ben megfogalmazott Európai Kulturális Egyezmény már említést tesz az Európa területén használt nyelvekre mint olyan értékekre amelyek valamilyen módon közjogi védelmezés tárgyát kell képezzék. Ezt újra fogalmazva és megerősítve születik meg a Charta, mely ugyancsak – és ez a fontos különbségtétel kihangsúlyozandó – az európai nyelveket védi, jogi szempontból, nem pedig a használóit. Ilyetén módon is igazolva az állítást, hogy pusztán a jogi keretek megalkotása a mindennapi életben nem minden esetben biztosítja az adott jog alkalmazhatóságát, és ez nagyban függ a biztosított jog jellegétől, annak gyakorlási mechanizmusától és alapvetően a használat milyenségétől.⁵⁵

⁵⁴ 1988. évi 192-es Európai Helyi és Regionális Hatóságok Állandó Konferenciája ajánlása

⁵⁵ Kovács, Péter 2010. A kisebbségvédelmi egyezmények kontrollmechanizmusának hatékonyságáról – gondolatok a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartája értelmében vállalt kötelezettségek végrehajtásának ellenőrzéséről. In: Andrassy György–Vogel Márk szerk., Az emberi jogok és a nyelvek. *Studia Iuridica Auctoritate Universitatis Pécs Punlicata* 146. Pécs: PTE ÁJK.

A jogtudomány alapvetően egy egzakt tudományág, legalábbis abból a szempontból, hogy konkrétan jelzi az adott norma vonatkozó jogalanyiságát, azt a közösséget, vagy egyént amelyel kapcsolatban jogokat, illetve azt is ahol kötelezettségeket biztosít. Ez esetben a Charta tudatosan törekszik arra, hogy a megfogalmazott jog alanya, vagy alanyai ne legyenek meghatározhatók, így egy elvi jellegű értekezésként funkcionálva, irányelveket adva csak a későbbi aláíró feleknek.

Az 1. cikk, a. pontja *explicitis verbis* ki is jelenti (és ezzel definiálja a védelem tárgyát), hogy: "regionális vagy kisebbségi nyelvek" kifejezés alatt azon nyelvek értendők

i. amelyeket valamely állam adott területén az állam olyan polgárai hagyományosan használnak, akik az állam fennmaradó népességénél számszerűen kisebb csoportot alkotnak, és

ii. amelyek különböznek ezen állam hivatalos nyelvétől/nyelveitől, azonban ez nem foglalja magába sem az állam hivatalos nyelvének/nyelveinek dialektusait, sem a bevándorlók nyelveit;”

A normatív védelem milyenségét és tárgyát, azaz a Charta tartalmát tekintve öt, jól behatárolható részt tudunk elkülöníteni.

a. A Charta tárgya

Az első rész 6 cikkelyben tartalmazza a védett jog megfogalmazását, a védelem tárgyát, és a közjogi védelem minőségét. Itt a jogalkotó megfogalmazza többek között a kötelezettségvállalások alkalmazásának, és a gyakorlati intézkedések megvalósításának mechanizmusát, a fennálló védelmi rendszerek és kötelezettségek általános megfogalmazását.

b. A Charta jogalkotói akaratát fejezi ki. Azaz a „*törvény szelleme*”⁵⁶.

A dokumentum második része egy konkrét államban jelen levő őshonos, vagy hagyományosan jelen levő kisebbségi nyelvekkel foglalkozik, attól függetlenül, hogy az állam a nemzeti hatáskörében ezeket elismeri-e, vagy védendő értéként tekinti-e. Ennek megfelelően azokat az alapelveket

⁵⁶ https://www.coe.int/t/dg4/education/minlang/Brochure/Brochure_hu.pdf

tisztázza amelyek érvényesítésével valósul meg a jogvédelem. Itt megfogalmaz hét általános érvényű alapvetést melyek közül kiemelendő:

- a regionális vagy kisebbségi nyelveknek mint a kulturális gazdagság kifejezésének az elismerése;
- minden egyes regionális vagy kisebbségi nyelv földrajzi körzetének tiszteletben tartása annak érdekében, hogy a fennálló vagy később létesítendő közigazgatási felosztás ne képezze e regionális vagy kisebbségi nyelv támogatásának akadályát;
- a regionális vagy kisebbségi nyelvek megóvása érdekében, azok fejlesztését szolgáló, határozott támogató lépések szükségessége;
- a regionális vagy kisebbségi nyelveknek a magánéletben és közéletben, szóban és írásban való használatának megkönnyítése és/vagy bátorítása;
- a jelen Karta által szabályozott területeken, valamely regionális vagy kisebbségi nyelvet használó csoportok és ugyanannak az államnak azonos vagy hasonló nyelvet használó egyéb csoportjai közötti kapcsolatok megőrzése és fejlesztése, valamint az államnak eltérő nyelveket használó egyéb csoportjaival kulturális kapcsolatok létesítése;
- a regionális vagy kisebbségi nyelvek oktatása és tanulása megfelelő formáinak és eszközeinek biztosítása minden megfelelő szinten;
- olyan eszközök biztosítása, melyek lehetővé teszik valamely regionális vagy kisebbségi nyelvet használó körzetben lakók, de e nyelvet nem beszélők számára, hogy amennyiben kívánják, elsajátíthassák e nyelvet;
- a regionális vagy kisebbségi nyelveknek egyetemeken vagy ezzel egyenértékű intézményekben történő tanulásának és kutatásának támogatása;
- a jelen Karta által szabályozott területeken a nemzetközi cserék megfelelő formáinak támogatása két vagy több államban azonos vagy

használt regionális vagy kisebbségi nyelvek vonatkozásában.⁵⁷

c. Tényleges intézkedések téma: 98 választható intézkedés a közélet hét területén
A harmadik rész egy intézkedéstár, kötelezettség-rendszer melyből a részes feleknek választani lehet melyek vállalásokat jelölnek meg az éppen adott államhatalmi rendszernek a kisebbségi nyelvek védelmezése kapcsán. Első ízben minimális 35 ilyen vállalatot kötelező tennie egy részes államnak, a társadalmi élet minimum 6 különálló területén. Konkrét intézkedéseket találunk itt az oktatás, az igazságszolgáltatás, a közigazgatási eljárások, a média, a kulturális élet, a gazdaság, de akár az országhatárokon átívelő együttműködések területéről is.

d. Végrehajtás. Monitorizálás

A végrehajtási, és eljárási teendők része a negyedik rész. Értékezik a jelentéstevők kötelezettségeiről, a jelentések kivizsgálásának menetéről, a Szakértői bizottság felállításáról és összetételéről. Ez egy működési mechanizmusokat lefektető rész mely terjedelmét tekintve 15-17 cikkelyek tartalmát jelenti és amely az implementáció egységességét biztosítja.

e. Hatálya, és ratifikációs szabályok.

A záró rendelkezések, a hatályosság kérdésköre és a ratifikációs eljárások része az utolsó, mely az előzőhöz hasonlóan procedurális jellegű.

A Chartát 1992-ben fogadták el, és 1998. március 1-én lépett hatályba. AZ euroatlanti integráció egy alapvető dokumentuma mely elfogadása és ratifikálása *sine-qua-non* feltétele például az Európai Unióba való belépésnek. Románia 1995. június 17-én írta alá a Chartát, a ratifikáció pedig 2008. január 29-én történt, az év május 1-i életbelépési határidővel.

⁵⁷ Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája, II rész, 7. Cikk, (1)

3.4.1.1.1 Monitoring tevékenység és eljárás – Románia

Charta előír egy nyomon követési mechanizmust, amelynek célja annak felmérése, hogyan alkalmazzák azt egy adott részes államban. Szükség esetén javaslatokat tehet a jogszabályok, a politikák és a gyakorlatok javítására. A monitoring rendszer központi része egy független szakértői bizottság, amely a Charta 17. cikke alapján jött létre. A szóban forgó cikkely szabályozza a Charta talán leginkább látványos eredménytermékét, a monitorizálási mechanizmust, a következő módon: „17. Cikk - Szakértői bizottság

1. A szakértői bizottság részes Felenként egy-egy tagból áll, akiket az érintett állam által ajánlott, köztiszteletben álló és a Charta által szabályozott kérdésekben elismert szaktekintélyek listájáról a Miniszteri Bizottság nevez ki.

2. A bizottság tagjait hat évre nevezik ki, és megbízásuk megújítható. Ha valamelyik tag megbízatásának nem tud eleget tenni, helyét az 1. bekezdésben foglalt eljárásnak megfelelően töltik be, és a kinevezett utód tisztségét elődje hivatalviselési idejének hátralévő időszakában viseli.

3. A szakértői bizottság maga állapítja meg eljárási szabályait, Titkárságát az Európa Tanács Főtitkára biztosítja.”⁵⁸

A fenti cikkely, és a szakértői bizottság eljárási rendjének nyomán születnek meg a periodikus „országjelentések” melyekben jellemzően a kisebbségi nyelvek kérdéskörét követik figyelemmel egy részes országban, ugyanakkor ajánlásokat is megfogalmaznak e kérdéskör kapcsán, melyek teljesítését a következő monitorizálási periódusban követik figyelemmel.

Románia esetén a Chartához való csatlakozás óta 2009–2010-ben, 2016–2017-ben, és legutóbb 2022–2023-ban lépett fel riportálási kötelezettség, melyet minden

⁵⁸ Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája - 17. cikkely

esetben előbb a Szakértői Bizottság értékelt, majd a Miniszteri Bizottság tette meg a jelentés alapján javaslatait.

Az előző két riportálási periódust jelen esetben (mivel ez nem szóken értelmezett tárgya ennek a munkának) kihagyjuk, ugyanakkor néhány aspektust a legutóbbi, 2023-as jelentés kapcsán érdemes megemlítenünk.

A jelentést melyet Románia Kormánya jegyez három nagyobb fejezetre oszlik melyekben tárgyalja az aktuális demográfiai adatokat, a törvénykezési környezetet, illetve a doméniumban releváns törvénytervezeteket is, a költségvetési ráfordítást, valamint reflektál az előző jelentéstétel kapcsán megfogalmazódott ajánlások teljesítéséről.

A teljesség igénye nélkül felsorolunk itt néhány olyan normatív aktust amelyet a román törvényhozó a kisebbségi nyelvi jogok érdekében hozott az előző riportálási periódus óta, azaz 2016 óta:

- 87/2018 Sürgősségi Kormányrendelet a Közoktatási Törvény módosításáról, melyben, a kisebbségi nyelveken oktatott elemi osztályokban a tanítónők oktathatják a román nyelvet és kommunikációt.
- 48/2018-as Törvény, amely ugyancsak a Közoktatási törvényt hivatott módosítani, a kisebbségi osztályok beszüntetésének és egybevonásának eljárásáról.
- Számos, Románia területén megtalálható kisebbségi nyelvek napjának „létrehozásáról” szóló törvények, melyek között a magyar is jelen van, de ugyanakkor egyéb kisebbségi nyelvek is mint a cseh, bolgár, török, tatár, német stb.
- 110/2017-es Törvény amely a Nemzeti egészségügyi törvényt hivatott módosítani és explicitis verbis integrálni bele a 20%-os kisebbségi nyelvi küszöb mellett az abszolútszámos küszöböt is. Jelen esetben 5000 főben meghatározva.

A kisebbségi nyelvek védelmének finansziális háttéréről, a költségvetési ráfordításokról értekezve két nagy kategóriát emel ki. Az Interetnikus Kapcsolatok Osztályának költségvetését (Departamentul pentru Relații Interetnice, DRI), illetve a A Nemzeti

Kisebbségi Tanács (Consiliul Minoritatilor Nationale, CMN) tagszervezeteinek nyújtott pénzügyi támogatás a 2016-2019 közötti időszakban. Ezen intézmények szintjén, bár nem számottevő mértékben, de azért mégiscsak egy enyhe növekedést érzékelhetünk a központi költségvetésből való ráfordításokra. Például az utóbbi Tanács esetében:

Év	Összeg
2016.	105.401,00 lej
2017.	105.000,00 lej
2018	115.763,00 lej
2019.	130.275,00 lej

Saját táblázat

A raport egyik leginkább érdekes és terjedelmes részét az előző raport kapcsán tett Miniszteri Tanácsi ajánlásokra adott reakciók, válaszok jelentik. Itt beszél a tett lépésekről az iskolai szegregáció elkerülése érdekében, a roma, tatár és török oktatási rendszer, oktatási intézmények kiépítésének folytatásáról, a kisebbségi nyelvek oktatói közösségének növeléséről stb. Mely ajánlásokra tételesen válaszol, ugyanakkor ha részleteiben olvassuk ezeket a válaszokat jellemzően általánosító, sokszor rutinszerű törvénycikkelyek felsorolásából áll.

Erre reakcióként számos alkalommal fogalmazódik meg az ország hivatalos jelentései mellett árgyékjelentés is, ahol civil szervezetek, személyek, vagy jogvédő egyesületek egészítik ki (nem hivatalos módon) az adott állam jelentését, az adott állam álláspontját.

A 2023-as raporta a Szakértői Biottság válaszában elhagzik, hogy a román alkotmány a speciális törvényekkel együtt általános keretet ad a kisebbségi nyelvek, és általánosabban beszélőik és minden nemzeti kisebbséghez tartozó személy védelméhez és előmozdításához. Jelentős anyagi támogatásban részesül a nemzeti kisebbségekhez tartozó polgárok 19 országos szervezete is. Képviseltetik magukat a Nemzeti Kisebbségek Tanácsában és a román parlamentben. Jelzi, hogy a román oktatási rendszer

összességében számos kisebbségi nyelv magas szintű támogatását garantálja. Mint egy megjegyzés megfogalmazza, hogy hivatalosan a kisebbségi nyelvek az egész országban használhatók a bírósági eljárásokban és közigazgatásban is. A kisebbségi nyelven írt dokumentumokat benyújtó személyek azonban a polgári és közigazgatási eljárások során viselik a fordítás többletköltségeit, ellentétben a Románia által elfogadott Charta kötelezettségvállalásaival. Kritika ként megjegyzi, hogy a hatályos jogszabály előírja, hogy a nemzeti kisebbségek nyelveinek közigazgatásban való használatának joga csak azokban a közigazgatási-területi egységekben biztosított, ahol a nemzeti kisebbséghez tartozó állampolgárok a lakosság több mint 20%-át teszik ki. A Szakértői Bizottság következetes álláspontja szerint ez a küszöb túl magas, és ha rugalmatlan módon alkalmazzák, sok kisebbségi nyelvet beszélőt megfoszt a Chartában foglalt teljes védelemtől. Megfogalmazza végül, hogy további erőfeszítésekre van szükség a német és a magyar nyelv használatának erősítése érdekében az egészségügyben, ugyanakkor valamennyi kisebbségi nyelv számára gazdag és átfogó kulturális programkínálat áll rendelkezésre.

Mindezekre a Miniszteri Bizottság a következő ajánlásokat tette az elkövetkező értékelési periódusra:

- a kisebbségi nyelvek közigazgatásban való hivatalos használatára vonatkozó küszöbértékek újragondolása;
- annak biztosítása, hogy a minimális küszöbértéktől eltérően létrehozott osztályok éves jóváhagyás nélkül végezzék el a teljes oktatási ciklust;
- megfelelő számú, cseh, német, magyar és roma nyelven tanítani képes pedagógus képzésének biztosítása
- a roma nyelv oktatási kínálatának bővítése, a tatár nyelv oktatásának bevezetése az általános oktatásban, valamint a jiddis nyelv revitalizációjára irányuló cselekvési terv kidolgozása, együttműködve beszélőivel;

Végül pedig felkéri Romániát, hogy 2024. február 1-ig fogalmazza meg a soron következő jelentését, mely látható módon 2024. év végén is még mindig késik.

3.4.1.1.2 Keretegyezmény a Nemzeti Kisebbségek Védelméről

Az Európa Tanács saját meghatározásában A Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló Keretegyezmény, amely 1998-ban lépett hatályba, egy átfogó nemzetközi szerződés, amelynek a célja a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek jogainak védelme⁵⁹.

A Keretegyezmény a nemzeti kisebbségek védelméről címet viselő nemzetközi okmány, közjogi értelemben véve egy nemzetközi szerződés, melyhez részes félként az Európa Tanács tagállamain kívül egyéb államok is csatlakozhatnak egy adott procedura elvégezésével. A Keretegyezmény „születési körülményeit” tekintve három fontos évszámot kell megjegyezzünk:

- 1994. november 10.

A jogalkotó, jelen esetben az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága ezen a napon fogadta el a Keretegyezményt, mely ettől a pillanattól volt elérhető hiteles nemzetközi dokumentuma az Európa Tanácsnak.

- 1995. február 1.

Az Egyezményhez való hozzájutás, azaz az aláírás lehetőségének megteremtése. Ettől a dátumtól írhatja alá bármely részes fél a nemzetközi dokumentumot.

- 1998. február 1.

A hatálybalépés időpontja. Természetesen ettől az időponttól is olyan részes fél jelölt állam aki alá szeretné írni erre lehetősége van, ám ettől a dátumról hatályos a Keretegyezmény azon országok számára akik eladdig aláírták, és a nemzeti jogharmonizáció lépéseit megtették annak érdekében, hogy alkalmazható legyen a dokumentum.

Egyéni szabadságok és jogok megjelölése és védelme mellett, a Keretegyezmény az aláíró országok vállalt és betartandó kötelezettségeit is tartalmazza a területükön levő

⁵⁹ <https://rm.coe.int/fcnm-leaflet-hu-version-final/1680a2c5cd> - downloaded at 2022.10.11.

kisebbségek (vagy olyan csoportok akik saját magukat nem definiálják úgy mint kisebbségek) irányába. Érdekes, megfogalmazási fordulat a „keret” szó megjelölése az egyezmény kapcsán. E pontosítás értelme az, hogy bár mint nemzetközi jogi okmány, a rendelkezései kötelező érvényűek, mégis csak egy jogi keretet nyújt mely keretrendszeren belül van némi „mozgástere” az alkalmazó feleknek, a szabályozásokat így adaptálni tudva a saját nemzeti, országos specifikumokhoz.

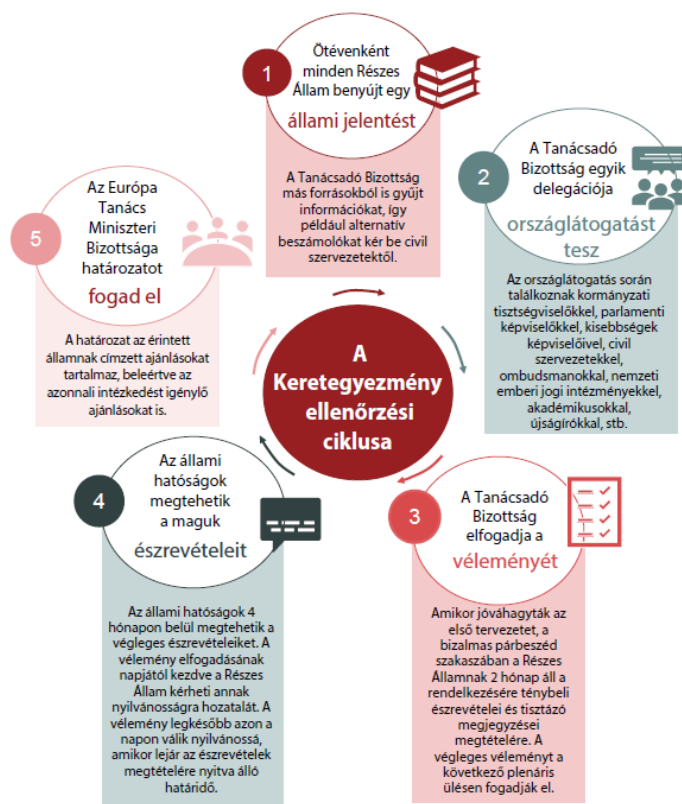
A tekintetben, hogy ki a védett jogok alanya, azaz kit véd a Keretegyezmény nincs a dokumentumba foglalt konkrét meghatározás, azaz a Keretegyezmény nem kívánja definiálni a *nemzeti kisebbség* fogalomkörét. Az eltérő helyi esetek okán, a dokumentum *ex catedra* típusú kijelentést nem tehetett, így a részes államok nemzeti törvénykezési szintjére delegálja a lehetőséget és egyben kötelezettséget, hogy maga határozza meg a területükön élő csoportok kapcsán, hogy melyeket ismeri el mint „nemzeti kisebbségek”, ilyen módon mely csoportok tagjaira terjed ki a Keretegyezmény hatálya. Számos általános érvényű alapelv meg van határozva, melyeket érvényesíteni kell a csoportok meghatározása esetében, mint például a jóhiszeműség, a megkülönböztetés tilalma, de a csoportok önmeghatározásának szabadsága is.

Az önmeghatározás szabadságának megléte elementáris fontosságú, ugyanakkor ez egy több irányból is „veszélyeztetett” szabadság. Először is az állami szervek bármelyike, bármilyen típusú beleszólása szabadságsorbulásnak számíthat adott esetben (lásd pl. a nemzetiségek, csoportrendszerű számontartása stb.), viszont a nem konkrét tényeken alapuló saját önmeghatározás is egy fennálló veszélyforrás e tekintetben (lásd nincsenek az önmeghatározásnak objektív kritériumai: vallás, a nyelv, a hagyományok és a kulturális örökség stb.). A jogvédett csoportok és ezek tagjainak megjelölésére két alternatív megoldást kínál a Keretegyezmény:

- a. korlátozó megközelítés: egy zárt listás rendszer azokról a csoportokról amelyek az adott állam területén élnek és amelyek tagjait védhetik a Keretegyezményben foglalt garanciák;
- b. nyílt megközelítésig: a Keretegyezménybe foglalt védett jogokat rugalmasan használhatják előre meg nem jelölt csoportok széles köre.

Tartalmát tekintve a Keretegyezmény a Nemzeti Kisebbségek Védelméről 32 cikkelyben foglalt szabályozásokat, egy preambulumot, illetve egy magyarázó megjegyzések részt tartalmaz, mely meghatározza a megjelölt védett jogokat (framing acts), illetve azt a mechanizmus, amely alkalmazásával kívánják monitorozni a megjelölt jogok tényleges védelmét a részes államokban.

A működési eljárás, mechanizmus megértésének érdekében az alábbiakban az Európa Tanács által nyújtott grafikát értelmezzük:

Forrás: Európa Tanács hivatalos weboldala

<https://cas.coe.int/cask-int/login>

3.4.1.2.1 Monitoring tevékenység és eljárás – Románia

2002. óta, öt riportálási cikluson ment keresztül Románia ami a Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló Keretegyezmény monitorizálási tevékenységét illeti. A formátum ebben az esetben is hasonló mint a Nyelvi Charta kapcsán. A részes tagállam megfogalmaz egy országjelentést, a Tanácsadó Bizottság látogatást tesz az adott országban, ami után elfogad egy véleményt, melyet majd a kérdéses tagállam észrevételez, és a végén egy Határozat formájában konkludálódik az eljárás, melyet az Európa Tanács Miniszteri bizottsága hoz.

A monitorizálási mechanizmus jobb megértése érdekében érdemes ide idézni a fenti kulcsszavas leírás kapcsán Rainer Hofmann-t aki ezen mechanizmusok részletes eredményeinek értékelését saját munkájában publikálja.⁶⁰

Ez esetben is az utolsó riportálási ciklus dokumentumairól fogunk értekezni. Románia jelentésének datálása 2019. novembere, 2022. Júliusában történt meg a Tanácsadó Bizottság látogatása, melyről szóló vélemény keltje 2023. április 3, 2023. augusztus 24. a Román Kormány válasza, és 2023. október 31. a Tanácsi Határozat elfogadásának időpontja.

A nyelvi Chartához hasonló struktúrában készült el a Keretegyezményhez szánt állami jelentés is. Egy bevezető rész után beszél az általános információkról a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek védelmével kapcsolatos gyakorlati intézkedésekről és jogszabályi rendelkezésekről. A II. rész a sürgősnek ítélt ügyek megoldása érdekében tett lépésekről, valamint a III. rész a vonatkozó fejlemények - cikkről cikke.

Az előző Határozat részleteire reflektáva fogalmazódnak meg az aktuális felmérési ciklus jelentésének fejezetei, így beszámolva minden fejleményről. Fontos itt megfogalmazni azt a tényt is, hogy sok esetben nem föltétlen a kisebbségek védelméről, a kisebbségvédelem fejleményeiről jelent Románia, hanem olyan eseteket mutat be amelyek más jogokkal, akár demográfiai alaphelyzetekkel van összefüggésben. Erre egy konkrét példa, hogy kisebbségvédelmi előremozdulásnak, elért jognak mutatja be azt is ha

⁶⁰ HOFMANN Rainer: *Review of the Monitoring Process of the Council of Europe Framework Convention for the Protection of National Minorities*, in *European Yearbook of Minority Issues Online*, Vol. 2 issue 1, Brill | Nijhoff, 2002;

abszolút többségi magyar területeken (lásd Székelyföldi települések) magyar, azaz kisebbségi személy nyer el választott közjogi funkciót. Egy másik példa, hogy olyan településeken, megyékben ahol a magyar lakosság többségben van vannak alkalmazva kisebbségi nyelvet beszélő munkatársak. Számos függelékben taglalja a Raportőr azon összegeket amelyek a központi költségvetésből kisebbségi egyesületek tevékenységeire utaltak ki, ugyanakkor az utolsó függelékben tárgyalja a restitúció előrehaladásának kérdését is, ahol a kedvezményezett felek nemzeti kisebbség tagjai.

A Tanácsadó testület véleményében megfogalmaz néhány javaslatot:

- Javaslatok azonnali intézkedésre
 - A Tanácsadó Bizottság arra kéri a hatóságokat, hogy a 2022-es népszámlálás eredményei alapján óvatosan alkalmazzák a számszerű küszöbértékeket, és ügyeljenek arra, hogy ne csak ezeket az eredményeket vegyék figyelembe az előfeltételek meghatározásakor. kisebbségi jogok. A Konzultatív Bizottság sürgeti a hatóságokat, hogy minden olyan területen biztosítsák a kisebbségi nyelvhasználat lehetőségét a hatóságokkal, ahol hagyományosan vagy jelentős számban nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek laknak. E célból a hatóságoknak azt tanácsolják, hogy fontolják meg egy alternatív számszerű küszöbérték abszolút szám formájában történő bevezetését. A Tanácsadó Bizottság sürgeti a hatóságokat, hogy óvatosan és rugalmasan alkalmazzák a 20%-os küszöböt, hogy ne korlátozzák a kisebbségi nyelveken történő topográfiai feliratokkal kapcsolatos meglévő jogok hatályát.
 - A Tanácsadó Bizottság sürgeti a hatóságokat, hogy alkalmazzák a meglévő jogszabályokat a kisebbségi nyelvek használatáról a hatóságokkal és egészségügyi hatóságokkal való kapcsolattartás során azáltal, hogy jóváhagyják a kétnyelvű nyomtatványok listáját, kifejezetten lehetővé téve a kisebbségi nyelvet beszélők célzott toborzását, és pénzügyileg támogatva a helyi és regionális

önkormányzatokat a kisebbségi nyelveken nyújtott szolgáltatások költségeinek fedezése.

- A Tanácsadó Bizottság sürgeti a hatóságokat, hogy biztosítsák a gyűlölet-bűncselekmények és a gyűlöletbeszéd hatékony kivizsgálását, üldözését és szankcionálását, valamint biztosítsák a vonatkozó adatok szisztematikus gyűjtését, stb.
- További javaslatok:
 - A Tanácsadó Bizottság felkéri a hatóságokat, hogy a kérdőívben nem szereplő nemzeti kisebbségek és közösségek képviselőivel nyílt és konstruktív párbeszéd keretében értékeljék a 2022-es népszámlálás módszertanát, a szabad önazonosítás lehetőségeinek bővítése, több kapcsolat a következő népszámláláskor és a jövőbeni adatgyűjtés során.
 - A Tanácsadó Bizottság felkéri a hatóságokat, hogy teremtsék meg a szükséges feltételeket ahhoz, hogy a Diszkrimináció Elleni Nemzeti Tanács hatékonyan teljesíthesse megbízatását. Gondoskodniuk kell arról, hogy a tagok függetlenek legyenek, és az intézmény elegendő forrással rendelkezzen.
 - A Tanácsadó Bizottság ismételten felhívja a hatóságokat, hogy kezdeményezzenek párbeszédet a kisebbségek képviselőivel a kisebbségi nyelvű topográfiai feliratokhoz fűződő jogok érvényesítésében fellépő hiányosságok orvoslása érdekében, és rugalmas megközelítést alkalmazzanak az utcanévtáblák bevezetése terén a kisebbségi nyelveken. nyelvek kisebbsége.

A Tanácsadó Bizottság delegáltjainka személyes látogatása után Romániába többek között a fenti ajánlásokat fogalmazta meg, melyekre Románia Kormánya a jelentéshez hasonló sablonos módon reagált, külön kiemelt figyelmet fordítva a roma kisebbségédelem kérdésére, illetve a Diszkrimináció Ellenes Nemzeti Tanács függetlenségét szavatolva.

A fent említett hivatalos párbeszéd után, ha úgy tetszik ennek ellenére a Tanács határozatában a delegátusok javaslatainak szinte szó szerinti megismételését látja helytállónak, így gyakorlatilag az előbb említett javaslatokra kell majd Románia választ adjon az elkövetkező 5 éves ciklusban törvénykezési törekvésekkel, tisztázással stb.

3.4.1.1 A nemzeti kisebbségek nyelvi jogairól szóló osloi ajánlások

Mivel merítési kerete nem összehasonlítható a két fő nemzetközi kisebbségvédelmi okmánnyal (Charta és Keretegyezmény) ezért nem külön fejezetben, de mégiscsak érintőlegesen tárgyalnunk kell az osloi ajánlásokat is mint olyan értelmezési keretet amely akár az előbbi két nagy normatív dokumentumnak is, ha úgy tetszik interpretációt ad.

A Nemzeti Kisebbségek Nyelvi Jogairól szóló Oslói Ajánlások (a továbbiakban Ajánlások) egy 9 alfejezetből és 21 pontból álló dokumentum, amelynek célja, hogy más hasonló dokumentumokkal ellentétben érthető nyelvezetet használva tisztázza a hatályos kisebbségi nyelvi jogok tartalmát. Emellett az Ajánlások olyan normákat fogalmaznak meg, amelyek biztosítják azok összhangját a gyakorlatban történő alkalmazás során. Bár a dokumentum nem kötelező érvényű – ahogyan a neve is sugallja –, világos iránymutatást nyújt az etnikai kisebbségek nyelvhasználati jogainak vonatkozásában. A dokumentum felépítése figyelembe veszi a nyelvi jogokkal kapcsolatos gyakorlati problémákat is.

Az Oslói Ajánlások kiegészítik és továbbfejlesztik a kisebbségek nyelvhasználati jogaival kapcsolatos nemzetközi dokumentumokat. A legismertebbek ezek közül: az ENSZ által elfogadott Nyilatkozat a Nemzeti vagy Etnikai, Vallási és Nyelvi Kisebbségekhez Tartozó Személyek Jogairól (1992. december 18.), az Európa Tanács által megalkotott Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája (Strasbourg, 1992. november 5.), az Európa Tanács Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló Keretegyezménye (Strasbourg, 1995. február 1.), valamint az UNESCO védnöksége alatt létrejött Nyelvi Jogok Egyetemes Nyilatkozata (Barcelona, 1996. június 6.).

Alternatív nemzetközi jogalkotás és politikai lobbizás. (FUEN, Minority Safepack stb.)

Jelen alfejezet a nemzetközi jogalkotás egy alternatív kezdeményezési módját hivatott bemutatni, mely a „grassroot” jellegénél fogva számottevő lehetősége a nemzeti kisebbségek közösségének, illetve azon lobbiszervezeteknek amelyek ezeket képviselik, hogy bizonyos érzékenyítést, mélyebbre menve esetleges jogalkotás kezdeményezési folyamatot indítsanak be. Több ilyen alternatív jogalkotási lehetőségről beszélhetünk, attól is függően, hogy mely nemzetközi szervezet keretében történik.

Az európai polgári kezdeményezés mint egy kvázi petíciós jellegű alternatíva, a lisszaboni szerződés elfogadásával került az európai jogrendbe. Hiánypótló, a demokratikus alapelveket erősítendő újjáértékelésként foglalta a szerződés alapszövegébe a jogalkotó. A polgári kezdeményezés eszköze lehetővé teszi, a tagállamok egy bizonyos százalékában élő, legalább egymillió uniós polgár számára, hogy az Európai Bizottsághoz terjesszen jogszabály-terveket, módosításokat melyek az Európai Unió jogalkotási hatáskörébe tartoznak.

A polgári kezdeményezéshez hasonló jogalkotási eszköz az Európai Unióban, az 1993-ban, a maastrichti szerződésbe foglalt jog, mely lehetővé tette a petíciót az Európai Parlamenthez, illetve a fellebezési lehetőséget az Európai Ombudsmanhoz.

FUEN. Minority Safepack

Létrejöttének céljával, a nemzeti kisebbségek érdekeit képviselő Európai Nemzetiségek Föderatív Uniója az egyik jelentős érdekképviselői szervezet mely a lisszaboni szerződés lehetőségeit kihasználva polgári kezdeményezéssel élt az Európai Bizottság fele.

A FUEN saját önmeghatározásában, illetve prioritásai leszögezésében eképp nyilatkozik: “Az Európai Nemzetiségek Föderatív Uniója (FUEN) az európai őshonos nemzeti kisebbségek és nyelvcsoporthoz tartozók érdekképviselői szervezete, a legnagyobb kisebbségi ernyőszervezet Európában, amely 106 tagszervezetet tömörít 36 államból és tagszervezeteinek száma évről évre nő. Egy kölcsönös támogatást nyújtó közösség, amely országos, regionális, de legfőképpen európai szinten látja el az európai őshonos kisebbségek érdekképviselését.

Európa régióit, döntéshozóit, kutatóintézeteket, kulturális és oktatásügyi intézményeit, ifjúsági szervezeteit és médiaorgánumait összekötő hálózat, a kisebbségi identitás, nyelv, kultúra és hagyomány megőrzéséért, a kisebbségi jogok érvényesítéséért dolgozik.

A FUEN az őshonos európai kisebbségek hangja az Európai Unióban, az Európa Tanácsban, az Egyesült Nemzetek Szervezetében, az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezetben, nemzetközi fórumokon.

Az elmúlt években a FUEN megerősítette csapatát és jelenlétét, jelenleg három irodát, kisebbségek házákat működtet Európában (Flensburgban, Berlinben és Brüsszelben). A FUEN által bonyolított sikeres Minority SafePack Európai Polgári Kezdeményezés aláírásgyűjtő kampánya új lendületet, erősebb európai jelenlétet kölcsönözött a szervezetnek.

A szervezetet a FUEN elnökség vezeti, melynek tagjai: a FUEN elnöke, hat alelnöke és az európai kisebbségek ifjúsági szervezetének (YEN) elnöke (ex officio). A FUEN 2016-os, varsói kongresszusa óta az elnökséget Vincze Loránt, a romániai magyar közösség tagja vezeti.”⁶¹

A FUEN története 1949. november 20-án kezdődött Párizsban, a Palais de Chaillot-ban, amikor megalakult a szervezet az első "Nemzetiségek Kongresszusán". Az eseményen közel 200 ember vett részt, akik az Európa Tanács alapjait képezték, és az

⁶¹ <https://fuen.org/en/article/The-Federal-Union-of-European-Nationalities-FUEN> - letöltve: 2022.01.22

abban az évben alakult európai intézmények alapelvei mentén kívántak együttműködni. A 1950-es évek elején a FUEN első éveiben a regionális gondolkodás dominált, de hamarosan nyilvánvalóvá vált, hogy a szervezet tagjainak más érdekei és céljai vannak, mint a nemzeti és nyelvi kisebbségeket képviselő tagoknak. Az évek során a FUEN az európai őshonos nemzeti és nyelvi kisebbségek ernyőszervezetévé vált. A hatvanas évek elejéig a szervezet tagja maradt az Európai Mozgalomnak. 1954-ben Povl Skadegard lett a szervezet főtitkára, és ekkor kapta meg a FUEN a jelenlegi nevét. A FUEN vezetését a házaspár, Povl és Jytte Skadegard vezette 1973-ig. Ebben az időszakban a szervezetet egy idealista vezetőség irányította, akik folyamatosan küzdöttek az elismerésért és az erőforrások megszerzéséért. Számos jelenlegi nyugat-európai szervezet ekkor csatlakozott a FUEN-hez, és a szervezet vezetősége kelet-európai kisebbségekhez is látogatott, hogy támogatást nyújtson nekik.

1974-ben a FUEN történetében fontos szerepet játszottak két nemzeti kisebbség, akik a Németország és Dánia határvidékén éltek. Ennek következtében a szervezet hatékonyabbá és stabilabbá vált pénzügyi erőforrásokkal. 1985-ben, a Nemzetiségek Kongresszusának 15. kiadásával Genfben, a FUEN újjáalakult, és megszületett a jelenlegi éves FUEN Kongresszus. Ugyanebben az időszakban más nemzetközi szervezetek is megjelentek, akik felkarolták a kisebbségvédelem ügyét. 1989 kritikus év volt a FUEN életében, amikor a szervezet konzultatív státust és elismerést szerzett az Európa Tanácsban. A 1990-es években a FUEN hosszú ideig nyugat-európai szervezetként működött, és ritkán volt kapcsolata közép- vagy kelet-európai közösségekkel. Azonban a kilencvenes évek végén, a történelmi változások hatására a közép- és kelet-európai országok kisebbségei is érdekvédelmi szervezeteket hoztak létre, és ennek eredményeként a FUEN tagszervezeteinek száma jelentősen megnőtt. A FUEN így egy összeurópai szervezetté vált. A kilencvenes évek elején a FUEN aktívan támogatta a fenntartható és átfogó európai kisebbségvédelmet. A FUEN által elfogadott Cottbus Nyilatkozatok jelentősen hozzájárultak az Európa Tanács által elfogadott jogi eszközök létrehozásához, mint például a Kisebbségvédelmi Keretegyezmény és a Regionális és Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája.

1995-ben az Egyesült Nemzetek Szervezete is elismerte a FUEN-t.

2006-ban A FUEN unanimitásban elfogadja az alapidokumentumként kezelt Európai őshonos nemzeti kisebbségek Chartáját, mely dokumentum 13 alapjogot szögez le.

2017-ben a FUEN hatalmas sikert ért el a Minority SafePack Európai Polgári Kezdeményezéssel, ami négy évnyi jogi harc eredménye volt. A kezdeményezés Európától azt kérte, hogy komolyan foglalkozzon az őshonos nemzeti és nyelvi kisebbségek ügyével.

2018-ban a Minority SafePack Európai Polgári Kezdeményezést 1,123,422 európai állampolgár írta alá, amely hitelesített szavazatok száma volt. A kezdeményezés elérte a küszöböt 11 tagállamban, és ez volt az ötödik európai polgári kezdeményezés, amely megszerezte a szükséges egy millió aláírást. A FUEN által vezetett sikeres kampány új lendületet és erősebb európai jelenléttel ruházta fel a szervezetet, ami Európa elsőszámú kisebbségvédelmi szervezetévé vált.

Minority Safepack logo
logo

FUEN

Forrás: <https://fuen.org/>

3.4.1 Nemzeti törvénykezés

A nemzetközi egyezmények, szerződések, ajánlások és egyéb nemzetközi jogi normatív aktusok mellett, illetve ezekkel egyetemben a nemzeti törvénykezés alapvetően fontos a kisebbségi joggyakorlás kereteinek megfogalmazásában.

E tekintetben érdemes a normatív aktusok hierarchikus rendszerének csúcsától, azaz az Alkotmánytól lefele haladni és megvizsgálni ezek összefüggéseit, illetve viszonyát a nemzetközi kisebbségjogi elvekkel, azaz a tényleges jogharmonizáció útját Romániában.

A nemzetközi egyezmények biztosítják a nyelvi jogok érvényesítési keretének egy minimum-konszenzuáli szintjét. Ezek alapján Románia meglévő közjogi keretrendszere nem túl sok, de nem is túl kevés jogot biztosít nemzeti/nyelvi kisebbségei számára. Ez egyszersmind azt is jelenti, hogy a további törekvések jellege és főleg érvrendszere már nem jogi, hanem politikai, eszközei pedig a politika jelenségvilágának jellemző eszközei. A belső, azaz társadalmi nyomás, és a külső, azaz az euroatlanti integráció kijelölt nemzetstratégiájának szükséges lépései hatására kialakult a mai romániai kisebbségjogi törvénykeret, melyek az európai átlagmezénybe sorolja az országot, ugyanakkor a törvényi keretek érvényesítése, és tartalommal való megtöltése egy deficitáris állapotot mutat.

Ennek fényében jelen fejezetben azokat a kisebbségi jogi említéseket, kivételeket és szabályokat fogjuk lajstromba venni amelyek (a teljesség igénye nélkül) amelyeket a főbb normatív aktusokban, Romániában fellelhetünk.

3.4.1.1 Románia Alkotmánya

Amikor Románia Alkotmányáról beszélünk a kisebbségi jogok kapcsán elengedhetetlen megemlíteni, hogy az alaptörvény I. cím: Általános elvek, 1. szakasz – A román állam, első bekezdésében a jogalkotó leszögezi és egyben bizonyos keretek közé is teszi az ország státusát, ennél fogva a kisebbségi jogi lehetőségeit is.

„(1) Románia szuverén és független, egységes és oszthatatlan nemzetállam.”

A "nemzetállam" kifejezés, annak modern államtani formájában, azt határozza meg teljesítendő feladatnak, hogy fenntartsa, illetve megvédje az állam határain belül élő nemzetet. Ez azt is jelenti, hogy az közjogi államhatárok és nemzethatárok egybe esnek. Emellett, hogy az adott állam lakosai (állampolgárai) egy egységes kultúrkör része.

Ennek megfelelően viszont Romániában, nemzetkalotó tényezőként értelmezhetjük a romániai magyarokat is, egyéb nemzetiségekkel egyetemben, ugyanakkor közösségi jogi státusának meghatározásától alkotmányos szintű intézkedés tántorítja el az etnikai közösségek sorát.

Az Alkotmány I. cím, 6. szakaszában a következő alapelvet rögzíti:

„Az identitáshoz való jog

(1) Az állam elismeri és biztosítja a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek jogát az etnikai, kulturális, nyelvi és vallási identitásuk megőrzéséhez, fejlesztéséhez és kifejezéséhez.

(2) A nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek identitásának megtartását, fejlesztését és kifejezését célzó állami védő intézkedéseknek meg kell felelniük a többi román állampolgárhoz viszonyítva az egyenlőség és a diszkrimináció tilalma elveinek.”

Ezen alkotmányos szintre emelt alapelv biztosítja a romániai nemzeti kisebbségek jogát saját kisebbségi identitásuk gyakorlására. Mint általában az alkotmányos alapelvek, jelen esetben is egy keretszabályozásról beszélünk, mely pontosítást kíván további törvényeken, metodológiákon keresztül. Dr. Fábián Gyula, egyetemi docens értelmezésében az alkotmányos garancia szükséges, de messze nem elégséges feltétele a kisebbségi jogokkal való élés megteremtésének.⁶²

A kisebbségi jogok gyakorlásának korlátlan lehetőségteremtése egyszersmind megszünteti azt a diszkriminatív állapotot amelyben azon állampolgárok élnek akik valamilyen oknál (törvényi szabályozás hiánya, végrehajtási eljárások hiánya, vagy alkalmazási értelmezhetőség) fogva jogsérelmet szenvednek a többségi nyelvett beszélőkhöz képest. Ennek értelmében az államon belőli állampolgári egyenlőség megteremtése egy olyan alkotmányos alapelv amely kisebbségi jogsérelem esetén felhozható az esetleges peres ügyek rendezésében. Ennek alkotmányos garanciája az alaptörvény 4. szakaszában fogalmazza meg az alkotmányozó a következő képpen:

⁶² Fábián Gyula, Ötvös Patricia: Kisebbségi jog I-II szöveggyűjtemény KOMP-PRESS, 2003

„4. szakasz – A nép egysége és az állampolgárok egyenlősége

(1) Az állam alapja a román nép egysége és állampolgárainak szolidaritása.

(2) Románia az összes állampolgárának közös és oszthatatlan hazája, fajtól, nemzetiségtől, etnikai eredettől, nyelvtől, vallástól, nemtől, véleménytől, politikai hovatartozástól, vagyontól vagy társadalmi származástól függetlenül.”

32. szakasz – A tanuláshoz való jog

(1) A tanuláshoz való jog a kötelező általános iskolai oktatás, a líceumi és a szakmai oktatás, a felsőoktatás, valamint más oktatási és továbbképzési formában biztosított.

(2) Az oktatás minden fokon román nyelven folyik. A törvény feltételei között az oktatás valamely világnyelven is lebonyolítható.

(3) Garantált a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek joga anyanyelvük tanulásához és a jog ahhoz, hogy ezen a nyelven oktathassák őket; e jogok gyakorlásának a módjait törvénnyel állapítják meg.

(4) Az állami oktatás a törvénynek megfelelően ingyenes. Az állam szociális tanulmányi ösztöndíjakat biztosít a hátrányos helyzetű családokból és az intézményekből származó gyermekeknek és fiataloknak, a törvény feltételei között.

(5) Az oktatás minden fokon állami, magán és felekezeti intézményekben folyik, a törvény feltételei között.

(6) Az egyetemi autonómia garantált.

(7) Az állam biztosítja a vallási oktatás szabadságát, minden egyes vallásfelekezet sajátos követelményei szerint. Az állami iskolákban a vallási oktatást a törvény útján szervezik meg és garantálják.

A nyelvek hierarchiája, amelyekben a tanítás zajlik, valamint a kisebbségi nyelveken való oktatás jogának megértésében tapasztalható hiányosságok egy többértelmű jogi teret teremtettek. Ebben a térben a kisebbségek anyanyelvükön való oktatásának jogának kiterjedése számos jogalkotási, bírósági és alkotmányos vitának volt a tárgya. Általánosságban elmondható, hogy a nemzetközi kötelezettségek miatt ezen a területen kedvező fejlődés figyelhető meg, különösen a kommunizmus utáni alkotmány keretein belül.⁶³

62. szakasz – A házak megválasztása

(1) A Képviselőházat és a Szenátust általános, egyenlő, közvetlen, titkos és szabadon

kifejezett szavazattal választják meg, a választási törvény szerint.

(2) A nemzeti kisebbségekhez tartozó állampolgárok azon szervezetei, amelyek a választásokon nem kapják meg a parlamenti képviselőkhöz szükséges szavazatszámot, egyegy képviselői helyre jogosultak, a választási törvény feltételei között. A valamely nemzeti kisebbséghez tartozó állampolgárokat csak egyetlen szervezet képviselheti.

(3) A képviselők és a szenátorok számát a választási törvény az ország lakosságához

viszonyítva állapítja meg.

3. cikk: A törvényhozás

73. szakasz – Törvénykategóriák

(1) A parlament alkotmányos törvényeket, organikus törvényeket és egyszerű törvényeket fogad el.

(2) Az alkotmányos törvények tárgya az Alkotmány módosítása.

⁶³ HORVÁTH István, Andrea BOGDÁN, Magdolna MOHÁCSÉK: *25 Years Minority Legislation, Chapter 14 Right to Education*, Wilfried Martens CES - Kós Károly Foundation, 2016, Kolozsvár, pp. 124-125.

(3) Organikus törvénnyel szabályozandó:

- a) a választási rendszer; az Állandó Választási Hatóság szervezete és működése;*
 - b) a politikai pártok szervezete, működése és finanszírozása;*
 - c) a képviselők és szenátorok jogállása, a díjazásuk és más jogaik megállapítása;*
 - d) a népszavazás szervezése és lebonyolítása;*
 - e) a Kormány és a Legfelsőbb Honvédelmi Tanács szervezete;*
 - f) a részleges vagy teljes mozgósítás állapotának és a háborús állapotnak a jogállása;*
 - g) az ostromállapot és a sürgősségi állapot jogállása;*
 - h) a bűncselekmények, a büntetések és végrehajtásuk rendszere;*
 - i) a közkegyelem vagy a kollektív megkegyelmezés gyakorlása;*
 - j) a köztisztviselők jogállása;*
 - k) a közigazgatási bíraskodás;*
 - l) a Magisztrátúra Legfelsőbb Tanácsának, a bírói hatóságoknak, az Ügyészségnek és a Számvevőszéknek a szervezete és működése;*
 - m) a tulajdon és az öröklés általános jogállása;*
 - n) az oktatás általános szervezete;*
 - o) a helyi közigazgatás és a terület szervezése, valamint a helyi autonómia általános jogállása;*
 - p) a munkaviszonyok, a szakszervezetek, a munkáltatói szervezetek és a szociális védelem általános jogállása;*
 - r) a romániai nemzeti kisebbségek jogállása;*
 - s) a vallásfelekezetek általános jogállása;*
 - t) a többi olyan terület, amelynek tekintetében az Alkotmány organikus törvények elfogadását*
- írja elő.*

2. cikk: A helyi közigazgatás

120. szakasz – Alapelvek

(1) A területi közigazgatási egységek közigazgatása a decentralizációnak, a helyi autonómiának és a közszolgáltatások dekoncentrálásának az elvén alapul.

(2) Azokban a területi-közigazgatási egységekben, ahol az egy nemzeti kisebbséghez tartozó állampolgárok aránya jelentős, biztosítják az illető nemzeti kisebbség anyanyelvének használatát, szóban és írásban, a helyi közigazgatási hatóságokkal és a dekoncentrált közszolgálatokkal való kapcsolatokban, az organikus törvény feltételei között.

128. szakasz – Az anyanyelv és tolmács használata az igazságszolgáltatásban

(1) Az igazságszolgáltatási eljárást román nyelven bonyolítják le.

(2) A nemzeti kisebbségekhez tartozó állampolgároknak joguk van, hogy anyanyelvükön fejezzék ki magukat a bírói hatóságok előtt, az organikus törvény feltételei között.

(3) A (2) bekezdésben előírt jog gyakorlásának módozatait, ideértve a tolmácsok és fordítások használatát, úgy kell megállapítani, hogy ne akadályozzák az igazságszolgáltatás megfelelő lebonyolítását és ne okozzanak többletköltségeket az érintetteknek.

(4) A román nyelvet nem értő vagy nem beszélő idegen állampolgároknak és hontalanoknak jogukban áll tudomást szerezni az iratcsomóba foglalt összes iratról és munkálatról és a bírói hatóság előtt tolmács útján beszélni és következtetéseket megfogalmazni; a büntető perek esetén e jogot ingyenesen biztosítják

3.4.1.2 Közigazgatási Törvénykönyv

A továbbiakban a teljesség igénye nélkül, olyan, a nemzeti joghoz tartozó törvényt, törvénykönyvet, kódexet stb. elemzünk melynek jelentősége van a román közigazgatásban alkalmazott kisebbségi jogok kutatásában. Mivel Románia Alkotmányának létezik hivatalos magyar nyelvű fordítása, így az előző alfejezetben ezt

használtuk, a továbbiakban viszont saját fordításban hivatkozunk a Közigazgatási Törvénykönyvre, a hatályos Nemzeti Oktatási Törvényre, vagy a Polgárjogi és Polgári eljárási Törvénykönyvekre. A munkamódszer a magyarra fordított szövegrész elemzése, és mellé a román (eredeti szöveg) feltüntetése is, mivel nem hivatalos fordításokról beszélünk, sőt sok esetben ezekn a jogszabály cikkelyek még semmilyen módon nem voltak magyarra fordítva. Ezzel egyszersmind egy alternatívát is kívánunk nyújtani további kutatások számára, olyan személyek részéről akik nem beszélik a román nyelvet.

Először lássuk a Közigazgatási Törvénykönyvet. Románia Közigazgatási Törvénykönyve (Codul Administrativ) egy átfogó jogszabály, amely a közszerológati és közigazgatási rendszert szabályozza. 2019-ben lépett hatályba, és célja, hogy modernizálja, egyszerűsítse és egységesítse az ország közigazgatási kereteit. A törvénykönyv különböző területeket érint, beleértve az önkormányzati szervek működését, a közalkalmazottak jogállását, a közszerológáltatások nyújtását és az állampolgárok közigazgatási jogait. Ez utóbbi kapcsán merül fel számos esetben a kisebbségi nyelvet beszélők anyanyelvhasználathoz való elementáris joga, illetve ezzel párhuzamosan az állam különböző szerveinek kötelezettsége ennek szavatolása érdekében.

A törvénykönyv struktúráját tekintve hét nagy részre, hét nagy szabályozási doméniumra lehet osztani:

1. Önkormányzati struktúra: A törvény világosan meghatározza a közigazgatási egységek (megyei, városi és községi tanácsok) jogait és kötelességeit. Az önkormányzati szervek hatáskörébe tartozik többek között a helyi közszerológáltatások megszervezése és a helyi költségvetések kezelése.
2. Közigazgatási funkciók és kompetenciák: A törvény szabályozza az állam különböző szintjein lévő közigazgatási egységek közötti kapcsolatrendszert, beleértve a központi és helyi hatóságok közötti viszonyokat is. Az állami intézmények és tisztviselők számára világos hatásköröket és eljárásokat rögzít.
3. Közszerológati személyzet jogállása: A törvény rendelkezik a közszerológati személyzet, köztisztviselők és egyéb közalkalmazottak státuszáról, jogaikról

és kötelezettségeikről. Szabályozza a kinevezési, előléptetési és fegyelmi eljárásokat is.

4. Állampolgári jogok a közigazgatással szemben: A közigazgatási törvénykönyv garantálja az állampolgárok számára a közigazgatási döntések átláthatóságát, a panasztételhez és jogorvoslathoz való jogot, valamint az információhoz való hozzáférést. Szabályozza a közigazgatási döntéshozatal nyilvánosságát és a részvételi jogokat.
5. Közzolgáltatások szervezése: A törvénykönyv biztosítja a közzolgáltatások átláthatóságát, hatékonyságát és minőségét. Szabályozza a helyi és országos közzolgáltatások megszervezését, biztosítva, hogy az állampolgárok egyenlő hozzáférést kapjanak ezekhez a szolgáltatásokhoz.
6. Pénzügyi autonómia: A törvény részletesen szabályozza az önkormányzatok költségvetési autonómiáját. A helyi hatóságoknak joguk van saját bevételeik kezelésére, miközben a központi kormányzat is hozzájárulhat a helyi költségvetésekhez különböző pénzügyi eszközökkel és támogatásokkal.
7. Jogi keret és közigazgatási bírászkodás: A törvény lehetőséget biztosít a közigazgatási döntések bírósági felülvizsgálatára. A közigazgatási bíróságok olyan mechanizmusokat kínálnak, amelyekkel az állampolgárok és szervezetek jogorvoslattal élhetnek a közigazgatási szervek döntéseivel szemben.

A Közigazgatási Törvénykönyvet Parlamenti többség híján Sürgősségi Kormányrendelettel fogadták el, majd az utólagos parlamenti vita során a kormány érvelése szerint (amikor a kisebbségi jogokról volt szó) Románia Közigazgatási Törvénykönyve külön hangsúlyt fektet a kisebbségi jogok védelmére és érvényesítésére, összhangban az ország alkotmányával és a nemzetközi emberi jogi normákkal. Az országban élő nemzeti kisebbségek számára biztosítja, hogy nyelvi és kulturális identitásukat megőrizzék, és megfelelően képviselve legyenek a közigazgatási eljárások során. A törvény különböző területeken biztosít jogokat a kisebbségek számára, a nyelvhasználatról kezdve a közigazgatási eljárásokban való részvételig. Ezen érvek természetesen a normatívák szintjén többé kevésbé teljesünek, ugyanakkor a végrehajtási

metodológiák hiánya, értelmezhetősége, illetve a helyi közigazgatási egységekre való alkalmazási térhagyás megnehezíti a tényleges jogérvényesítést.

A jogalkotó öt fő kategóriát határoz meg a kisebbségi jogok téakörében a tárgyalta Kódexben:

Anyanyelv használata a közigazgatásban:

A jelenlegi fejezet célja a magyar nyelv használatának szabályozása a közszolgáltatásokban, különös figyelmet fordítva az állami hatóságok és intézmények tevékenységére, a közigazgatás közötti kapcsolatokra, valamint a közigazgatás és más jogi alanyok viszonyára. Spolsky⁶⁴ szerint a nyelvi rezsím három kölcsönösen összefüggő összetevőből áll: a nyelvi gyakorlatok, a nyelvi ideológiák és a nyelv kezelése. A kutatás fókuszában a nyelv kezelésének aspektusa áll, különös figyelmet szentelve a magyar nyelvhasználatra vonatkozó nemzeti normáknak és nemzetközi szerződéseknek. Kymlicka megjegyzi, hogy a "*cuius regio, eius religio*" elv felülírható, azonban a "*cuius regio, eius lingua*"⁶⁵ elv teljes eltörlése egyelőre lehetetlen kihívás. Jelenleg Romániában a hivatalos nyelv a román, ami eltér az egyenlőség és az antidiszkrimináció elveitől. A román törvények különböző lehetőségeket és kötelezettségeket írnak elő a nemzeti kisebbségek nyelvének használatára a közszolgáltatásokban, míg a világ többi nyelvének használata nem szabályozott. Románia 18 nemzeti kisebbséget ismer el, beleértve a magyar közösséget. A magyar etnikai kisebbség nyelvhasználati jogai a román közszolgáltatásokban a román állam alkotmánya által is elismertek. Ezek a jogok magukban foglalják a magyar anyanyelv szabad használatát a közigazgatásban, amely fontos része a kisebbségi jogoknak. A közszolgáltatások nyelvi gyakorlata tehát jogi keretek mentén valósul meg, amelyek támogatják a magyar nyelv használatát, de nem terjednek ki minden nyelvre. Az elemzés célja a jelenlegi jogi keretek és gyakorlatok vizsgálata, hogy megértsük a magyar nyelv szerepét az állami adminisztrációban. A jogszabályok betartása és a hatóságok felelőssége kiemelten fontos a nyelvi jogok

⁶⁴ B. SPOLSKY, Language policy. Cambridge and New York, Cambridge University Press. 2004, p. 5.

⁶⁵ W. KYMLICKA, Multicultural Citizenship: A Liberal Theory of Minority Rights, Oxford University Press, 1995.

érvényesítése érdekében. A helyi önkormányzatoknak és intézményeknek feladatuk biztosítaniuk kell a nyelvi jogok gyakorlását. Fontos a jogi eszközök és a hatékony alkalmazásuk kidolgozása a kisebbségi jogok védelme és előmozdítása érdekében. A dokumentum célja, hogy feltárja a magyar nyelv használatának jogi kereteit és a közigazgatási gyakorlatban való megvalósulását. A magyar nyelvhasználat jogi környezete folyamatos figyelmet igényel a jogalkotók részéről.

Olyan településeken, ahol egy nemzeti kisebbség aránya meghaladja a 20%-ot, a kisebbséghez tartozó személyeknek joguk van anyanyelvük használatára a helyi közigazgatási hatóságokkal való kapcsolattartásban. Ez vonatkozik az írásos és szóbeli kommunikációra is.

A helyi hatóságok kötelesek biztosítani a két nyelvű (román és kisebbségi nyelvű) feliratokat középületeken, utcákon, települések nevénél és egyéb közérdekű helyszíneken.

Dokumentumok benyújtása és nyelvi jogok:

Azokban a közigazgatási egységekben, ahol egy nemzeti kisebbség létszáma meghaladja a 20%-ot, az állampolgárok írásos kérelmeiket és más hivatalos dokumentumaikat anyanyelvükön is benyújthatják. A hatóságok kötelesek ezeket elfogadni és feldolgozni.

A közigazgatási hatóságok biztosítják, hogy hivatalos válaszokat az érintett személyek kérésére a kisebbségi nyelven is megkapják.

Kisebbségi képviselő:

A törvénykönyv előírja, hogy a helyi közigazgatási testületekben a kisebbségek megfelelő képviselőt kapjanak. Ez különösen fontos a döntéshozatal szintjén, ahol a kisebbségi közösségek érdekeinek érvényesítésére törekednek.

Azokon a településeken, ahol a kisebbségek aránya meghaladja a 20%-ot, a helyi tanácsokban és más vezetői pozíciókban is biztosítani kell a kisebbségek megfelelő jelenlétét.

Kulturális és nyelvi identitás védelme:

A törvény külön rendelkezik arról, hogy a helyi hatóságoknak kötelessége támogatni és előmozdítani a kisebbségi nyelvek és kultúrák megőrzését és fejlesztését. Ez magában foglalhatja a kisebbségi nyelvű oktatást, kulturális események szervezését és a kulturális örökség megóvását.

Az állami szerveknek figyelembe kell venniük a kisebbségi közösségek hagyományait és kulturális értékeit, különösen a helyi fejlesztési tervek és projektek kidolgozásánál.

Kisebbségi önkormányzatok támogatása:

A törvény lehetőséget ad a kisebbségi közösségeknek arra, hogy autonómiájukat helyi szinten gyakorolják, különösen az oktatás, a kultúra és a nyelvhasználat terén. Az ilyen helyi kezdeményezésekhez az állam támogatást nyújthat.

A közigazgatási törvénykönyv olyan mechanizmusokat biztosít, amelyek segítik a kisebbségi közösségeket abban, hogy jobban hozzáférjenek az állami erőforrásokhoz és szolgáltatásokhoz.

A továbbiakban ebben a kategorizálásban szeretnénk bemutatni az összes olyan törvénycikkelyt amely tartalmaz kisebbségi jogi szabályozásokat.

94. cikk⁶⁶

A nemzeti kisebbségek nyelvhasználatára

⁶⁶ ART. 94 Folosirea limbii minorităților naționale

- (1) În unitățile/subdiviziunile administrativ-teritoriale în care cetățenii aparținând unei minorități naționale au o pondere de peste 20% din numărul locuitorilor, stabilit la ultimul recensământ, autoritățile administrației publice locale, instituțiile publice aflate în subordinea acestora, precum și serviciile publice deconcentrate asigură folosirea, în raporturile cu aceștia, și a limbii minorității naționale respective, în conformitate cu prevederile Constituției, ale prezentului cod și ale tratatelor internaționale la care România este parte.
- (2) Autoritățile administrației publice locale prevăzute la alin. (1), prin hotărâre, pot decide asigurarea folosirii limbii minorităților naționale în unitățile administrativ-teritoriale în care cetățenii aparținând minorităților naționale nu ating ponderea prevăzută la alin. (1).

(1) Azokban a közigazgatási-területi egységekben/körzetekben, ahol a nemzeti kisebbséghez tartozó polgárok aránya meghaladja a 20%-ot a legutóbbi népszámláláskor megállapított lakosságszámban, a helyi közigazgatási szervek, az alárendeltségébe tartozó közintézmények, valamint a decentralizált közszolgáltatások biztosítják a velük való kapcsolattartásban az adott nemzeti kisebbség nyelvének használatát, összhangban az Alkotmány, a jelen kódex és azon nemzetközi szerződések rendelkezéseivel, amelyeknek Románia részes fele.

(2) A helyi közigazgatás hatóságai az 1. pontban foglaltak szerint határozattal határozhat a nemzeti kisebbségek nyelvhasználatának biztosításáról azokon a közigazgatási-területi egységeken, amelyekben a nemzeti kisebbséghez tartozó állampolgárok nem érik el a bekezdésben foglalt arányt.

A kisebbségi nyelvi jog alkalmazásában, a helyi közigazgatásban az alapvetést, a Közigazgatási törvénykönyv (KT) 94. cikkelye kodifikálja. Ezen jogszabály határozza meg azt a 20% pontos küszöböt mely fölött, fontos, kötelezettséggént írja elő a további intézkedéseket, ugyanakkor mely küszöb alatt lehetővé teszi, azaz jogként fogalmazza meg a többnyelvűsítés lehetőségét.

Fontos megemlíteni, hogy a 2019-ben elfogadott és hatályba lépett kódex elődje, azaz a 215/2001-es sarkalatos törvény a helyi közigazgatásról, megfogalmazásában nagyobb mozgásteret nyújtott a jogalkalmazónak, mivel a már ott is jelen levő 20%-os etnikai küszöb, az 1991-es hivatalos népszámlálási adatokra hivatkozik, mely adatok arányokat tekintve, illetve abszolút számokban is sokkal kedvezőbbek voltak a kisebbségek, köztük az erdélyi, romániai magyar nemzeti közösség számára is. A hatályos törvénykönyv, ezt az arányosítást a mindenkor aktuális népszámlálási adatokhoz viszonyítja, mely jelen esetben a 2021-ben elvégzett népszámlálás, és amely arányait tekintve számos helyen a küszöb alatti eredményeket hozott olyan helyi közigazgatási egységekben ahol eladdig az 1991-es népszámlálás eredményei kedvezőbbek voltak a kisebbségek deográfiáját tekintve.

104. cikk⁶⁷

A közigazgatási-területi egység státusza

Több szempontból is fontos ide beemelni a közigazgatási-területi egység státusát meghatározó cikkelyt. Először is mivel itt *explicis verbis* szabályozza a települések meghatározásának folyamatát, procedúráját annak alapján is, hogy milyen ezek etnikai összetétele, milyen a népességének összetétele nemzetiségi és egyben anyanyelvi szempontból is. Mindezt a tárgyalta cikk első bekezdés (f) pont.

Másrészt pedig a települések, helyi önkormányzatok saját önmeghatározásának lehetőségeit, és főleg határait jelöli meg. Ennek értelmében egy bizonyos mozgástérrel rendelkeznek a helyi önkormányzatok a helyi autonómia megvalósulásának jegyében (mely alkotmányos jogelv), amely mozgástérrel számos esetben ki is használja a helyi

⁶⁷ ART. 104

Statutul unității administrativ-teritoriale

(1) Consiliul local, respectiv consiliul județean, aprobă statutul unității administrativ-teritoriale prin hotărâre care se poate modifica și completa, în funcție de modificările apărute la nivelul elementelor specifice ale acestora. Acesta cuprinde date și elemente specifice prin care unitatea administrativ-teritorială se distinge în raport cu alte unități similare, precum și prevederi privitoare la:

a) reședința și însemnele specifice ale unității administrativ-teritoriale și modalitățile de utilizare a acestora, conform prevederilor legale;

f) componența și structura populației unității administrativ-teritoriale, defalcate inclusiv pe localități componente; aspectele privind numărul populației se actualizează în urma recensământului în vederea respectării dreptului cetățenilor aparținând unei minorități naționale de a folosi limba sa maternă în relația cu administrația publică locală și cu serviciile publice deconcentrate;

h) date privitoare la principalele instituții din domeniul educației, cercetării, culturii, sănătății, asistenței sociale, presei, radioului, televiziunii și altele asemenea;

l) informații relevante privind societatea civilă, respectiv partidele politice, sindicatele, cultele și organizațiile nonguvernamentale care își desfășoară activitatea în unitatea administrativ-teritorială;

n) procedura privind atribuirea și schimbarea denumirilor de străzi, piețe și de obiective de interes public local;

(2) Statutul unității administrativ-teritoriale cuprinde, în mod obligatoriu, elementele locale de identitate de natură culturală, istorică, obiceiuri și/sau tradiții pe baza cărora se pot dezvolta programe, proiecte sau activități, după caz, a căror finanțare se asigură din bugetul local.

döntéshozó elit, ugyanakkor egy kötelezettség keretét is ad az önmegjartározási lehetőségekben.

Lentebb a törvénycikkely fordított szövegteste, majd az eredeti nyelven való cikkely:

(1) A közigazgatási-területi egység jogállását a helyi tanács, illetőleg a megyei tanács az egyes elemeinek szintjén bekövetkezett változások függvényében módosítható, kiegészíthető határozattal hagyja jóvá. Tartalmazza azokat az adatokat és konkrét elemeket, amelyek alapján a területi közigazgatási egység megkülönböztethető más hasonló egységekkel szemben, valamint rendelkezéseket a következőkre vonatkozóan:

a) a közigazgatási-területi egység lakóhelyét és sajátos jelvényeit, valamint felhasználásuk módjait a jogszabályi rendelkezések szerint;

b) a helyi államigazgatási hatóságokat, azok székhelyét, a helyi közigazgatási hatóságok létrehozására és szervezetére vonatkozó adatokat;

c) a közigazgatási-területi egység kiterjedését és területi lehatárolását, a községi helységeket, elhelyezkedésüket, grafikus és leíró megjelenítését, az összetevő települések távolságát, a közigazgatási-területi egység jogszabályban meghatározottak szerint megállapított rangját. a nemzeti terület fejlesztéséről;

d) a közigazgatási-területi egység kialakítására, az első okirati igazolásra, a történeti alakulásra vonatkozó adatok;

e) azon kritériumok, amelyek alapján a román vagy külföldi természetes személyek díszpolgári státuszt kaphatnak és vonhatnak vissza az adott közigazgatási területi egységre vonatkozóan;

f) a közigazgatási-területi egység népességének összetétele és szerkezete, az alkotó helységek szerinti bontásban; a népszámlálást követően aktualizálják a népességszám szempontjait annak érdekében, hogy tiszteletben tartsák a nemzeti kisebbséghez tartozó állampolgárok anyanyelvhasználati jogát a helyi közigazgatással és a decentralizált közszolgáltatásokkal való kapcsolatában;

g) meglévő kommunikációs csatornák és kategóriájuk;

h) az oktatás, a kutatás, a kultúra, az egészségügy, a szociális segély, a sajtó, a rádió, a televízió és hasonló területek főbb intézményeire vonatkozó adatok;

i) a főbb gazdasági funkciók, diverzifikált termelési kapacitások a másodlagos és terciér szektorból, valamint a mezőgazdaságból;

j) meglévő közszolgáltatások;

k) a területi közigazgatási egység örökségéből származó árukra vonatkozó információk;

l) a közigazgatási-területi egységben tevékenységüket folytató civil társadalommal, illetve politikai pártokkal, szakszervezetekkel, kultusszal és civil szervezetekkel kapcsolatos lényeges információk;

m) az adott esettől függően az állami vagy magán román vagy külföldi jogi személyekkel való együttműködés vagy társulás módja;

n) a helyi közérdekű utcák, terek, objektumok elnevezésének és megváltoztatásának rendjét;

o) a közigazgatási-területi egység lakosságával való konzultáció módjai helyi vagy megyei érdekű problémák esetén, az esettől függően;

p) a község, város, község vagy megye fia/leánya cím és bizonyítvány adományozásának, illetve díszpolgári cím adományozásának rendje.

(2) A közigazgatási-területi egység alapszabálya kötelezően tartalmazza azokat a kulturális, történelmi jellegű helyi identitáselemeket, szokásokat és/vagy hagyományokat, amelyek alapján adott esetben programok, projektek vagy tevékenységek alakíthatók ki. , amelynek finanszírozása a helyi költségvetésből biztosított.

114. cikk⁶⁸

⁶⁸ ART. 114

Validarea mandatelor de consilier local

Helyi képviselői mandátum-érvényesítése

A helyi képviselők, azaz tanácsosok és polgármesterek szabad és közvetlen választásokon való mandátumelnyerésének érvényesítése alapvetően nem klasszikusan kisebbségvédelmi terület, ugyanakkor számos a kisebbségeket is érintő aspektusa van. Először is törvény által meghatározott lehetőség nemzeti kisebbségi, etnikai alapon megfogalmazott párt vagy csoportosulás színeiben mandátumot nyerni. Másrészt az elnyert mandátummal való élés esetében a mandátumot viselő etnikai hovatartozása, anyanyelve fontos kritérium a további nyelvhasználatimintázat kialakulásában úgy a Helyi Tanács ülésein mint a hivatalos közlemények szintjén.

Egyet visszalépve, a legfontosabb kisebbségi jog amelyet a tárgyalt cikkely nyújt, eleve a lehetőség, hogy egy helyi mandátumért versengő személy hivatalosan is indulhat nemzeti kisebbségekhez tartozó polgárok politikai pártjai vagy szervezetei képviselőként.

A cikkely adott részeinek magyar fordítása itt olvasható, majd utána az eredeti, román nyelvű szöveg:

(1) A megválasztottnak nyilvánított önkormányzati képviselők mandátumát a helyi közigazgatási hatósági választások napjától számított legfeljebb 25 napon belül az a bíróság érvényesíti, amelynek területi körzetében az a választókerület található, amelyre

(1) Mandatele consilierilor locali declarați aleși sunt validate în cel mult 25 de zile de la data desfășurării alegerilor pentru autoritățile administrației publice locale de judecătoria în a cărei rază teritorială se află circumscripția electorală pentru care au avut loc alegeri, în procedură necontencioasă, prin încheiere pronunțată în camera de consiliu, fără a fi aplicabilă procedura de regularizare a cererii.

(5) Încheierea judecătorei privind validarea sau, după caz, invalidarea mandatelor consilierilor locali cuprinde numele consilierilor locali ale căror mandate au fost validate și se comunică de îndată prefectului și secretarului general al unității/subdiviziunii administrativ-teritoriale. În prima zi lucrătoare ulterioară comunicării încheierii, secretarul general al unității/subdiviziunii administrativ-teritoriale informează consilierii locali declarați aleși cu privire la validarea mandatelor lor, supleanții acestora cu privire la invalidarea mandatelor consilierilor locali declarați aleși și partidele politice sau organizațiile cetățenilor aparținând minorităților naționale.

a választást tartották. Tanácssteremben kihirdetett peren kívüli eljárást, anélkül, hogy a pályázati rendes eljárás hatálya alá tartozna.

...

(3) A megválasztottnak nyilvánított önkormányzati képviselők kötelesek a közigazgatási-területi egység/osztály főtitkárához benyújtani a bekezdésben foglalt feltételek teljesítését igazoló dokumentumokat. (2) lit. a) - e) a választás napjától számított legfeljebb 15 napon belül, amelyről átvételi igazolást állítanak ki. A 15 napos határidő elévülési idő, ebben az esetben a közigazgatási-területi egység/osztály főtitkára megküldi a bíróságnak azokat az iratokat, amelyeket ezen határidőn belül a rendelkezésére bocsátottak, valamint címet, amelyre javaslatot tesz. bek. (2) bekezdése alapján, vagy adott esetben azon tanácsosok érvénytelenítését, akik nem nyújtották be ezeket az iratokat.

(4) A közigazgatási-területi egység/osztály főtitkára köteles az iratokat benyújtani ahhoz a bírósághoz, amelynek területi körzetében az a választókerület, amelyre a választást tartották.

pontjában foglalt feltételek teljesülésének bizonyítéka. (2) lit. a) - e) bekezdésében foglalt határidő lejártától számított 2 napon belül. (3) bekezdése alapján a megválasztottnak nyilvánított önkormányzati képviselők mandátumának érvényesítése érdekében.

(5) A bíróságnak a helyi tanácsosok mandátumának érvényesítésére vagy adott esetben érvénytelenítésére vonatkozó következtetése tartalmazza azon önkormányzati képviselők nevét, akiknek mandátumát érvényesítették, és azt haladéktalanul közölni kell a prefektussal és a főtitkárral. közigazgatási-területi egység/alegység. A határozat közlését követő első munkanapon a közigazgatási-területi egység/osztály főtitkára tájékoztatja a megválasztott önkormányzati képviselőket mandátumuk érvényesítéséről, helyetteseiket a megválasztott önkormányzati képviselők mandátumának érvénytelenítéséről, valamint a nemzeti kisebbségekhez tartozó polgárok politikai pártjai vagy szervezetei. A bíróságnak a mandátumot érvénytelenítő határozatát a megválasztott önkormányzati képviselőkkel is közölni kell.

135. cikk⁶⁹

A napirend

A helyi közigazgatási egységek döntéshozási mechanizmusai, eljárásai között talán a legfontosabb, de minden bizonnyal a legismertebb a Helyi képviselőtestület, azaz a Helyi Tanács rendszeres és rendkívüli ülései. Ezeknek törvény által megjelölt rendszerben kell lezajlaniuk, illetve ugyancsak törvény szabályozza ezek rendszerességét is. a. Ez a cikkely azt határozza meg, hogyan készülnek elő és kerülnek elfogadásra a napirendek a helyi vagy megyei tanácsok, illetve más közigazgatási testületek ülései során.

A cikkely rendelkezik többek között a Napirend összeállításáról az érintett közigazgatási hatóság vezetője által (például a polgármester vagy a megyei tanács elnöke). Meghatározza, hogy a napirendre kerülő ügyeknek olyan javaslatokat kell tartalmazniuk, amelyeket a testület tagjai vitatni és szavazni fognak. Meghatározza, hogy a napirendi pontokról előzetes értesítést kell küldeni az ülést megelőzően, hogy a testület tagjai időben felkészülhessenek az ülésekre. Az előzetes értesítést általában legalább

⁶⁹ ART. 135
Ordinea de zi

(1) Proiectul ordinii de zi se redactează de către secretarul general al unității/subdiviziunii administrativ-teritoriale și compartimentele de resort din cadrul aparatului de specialitate al primarului, ca anexă la documentul de convocare la propunerea primarului sau a consilierilor locali, după caz, în condițiile legii.

(2) Este obligatorie înscrierea pe proiectul ordinii de zi a proiectelor de hotărâri care îndeplinesc condițiile prevăzute la art. 136 alin. (8).

(4) Proiectul ordinii de zi a ședinței consiliului local se aduce la cunoștință locuitorilor comunei, ai orașului sau ai municipiului/subdiviziunii administrativ-teritoriale prin mass-media, prin afișarea pe pagina de internet a unității administrativ-teritoriale sau prin orice alt mijloc de publicitate.

(5) În comunele, în orașele sau în municipiile în care cetățenii aparținând unei minorități naționale au o pondere de peste 20% din numărul locuitorilor, stabilit la ultimul recensământ, proiectul ordinii de zi se aduce la cunoștința publică și în limba minorității naționale respective.

néhány nappal korábban kell megkapniuk a tagoknak, hogy megfelelően tanulmányozhassák a napirendi pontokat.

A napirend összeállításakor figyelembe kell venni a sürgős vagy kiemelt fontosságú ügyeket. Ezeket a napirend elején kell tárgyalni, hogy biztosítsák az időben történő megvitatásukat és döntéshozatalukat.

Az ülések során a napirendet a testület tagjai módosíthatják, ha szükséges, de a módosítások elfogadása a jelenlévő tagok szavazásával történik. A napirend módosítása vagy kiegészítése csak a hatályos eljárási szabályoknak megfelelően lehetséges.

Mindezek mellett számunka fontos artikulusa a tárgyalta mivel a cikkely (5) bekezdése konkrétan szabályozza a kisebbségi nyelvek használatát a napirend kapcsán, mely szabályozás egybevág az általános 20%-os lakossági küszöbvel. Ez azt is jelenti, hogy nem vezeti be az abszolútszámú alternatív küszöböt, így például olyan helyzetekben mint Kolozsvár, ahol a magyar ajkú lakosság arányában nem éri el a 20%-ot, de jelentős közösségről beszélhetünk, ebben az esetben 33.603 fő vallotta magát a 2021-es népszámlálás alkalmával magyar etnikumúnak, nem beszélhetünk törvényi kötelezettséggől a helyi önkormányzat felé, hanem csupán egy permisszív lehetőségről amelyet biztosít a nemzeti törvénykezés. A fent ecsetelthez hasonló helyzetben van még a teljesség igénye nélkül például Temesvár (8.313 fő vallotta magát magyarnak), Zilah (8.662 fő vallotta magát magyarnak), Nagybánya (8.123 fő), Brassó (10.942 fő), Nagyvárad (33.340 fő), Arad (10.071 fő). A felsorolásba csak azokat a municípiumok szerepelnek ahol a bevallottan magyar lakosság abszolút számba megközelíti vagy meghaladja a 10.000 főt, de ez arányaiban nem éri el a törvényi koercitív küszöböt (20%), mind a legfrissebb, 2021-es népszámlálási adatokra támaszkodva.

A napirendről szóló, 135-ös cikkely magyar szövege itt olvasható, az eredeti román nyelvű szöveg utána következik:

(1) A napirendtervezetet a polgármester vagy a helyi önkormányzati képviselők javaslatára a közigazgatási-területi egység/alosztály és a polgármester szakapparátusán belül az illetékes osztályok főtitkára állítja össze, az összehívási okirat mellékleteként a törvényi feltételek mellett.

(2) Kötelező a napirendre felvenni azokat a határozattervezeteket, amelyek megfelelnek a Kbt. 136. bek. (8).

(3) A helyi képviselő-testület ülésének napirendtervezete tartalmazhat határozattervezeteket a cím és a kezdeményező megjelölésével, a polgármester, az alpolgármester, a helyi önkormányzati képviselők, a szakbizottságok, a külön- vagy vegyes bizottságok beszámolóit, beszámolókat vagy tájékoztatást az önkormányzat vezetőinek, adott esetben a közigazgatási-területi egységekben a közszolgáltatást és közhasznúságot ellátó szerveket, valamint minden egyéb helyi érdekű kérdést.

(4) A helyi képviselő-testület ülésének napirendtervezetét a község, a város vagy a község/területi közigazgatási felosztás lakossága a tömegtájékoztatási eszközökön keresztül, a közigazgatási-területi egység internetes oldalán történő közzététellel, ill. a reklámozás bármely más eszköze.

(5) Azon községekben, városokban vagy municípiumokban, esetleg megyékben, ahol a nemzeti kisebbséghez tartozó polgárok súlya meghaladja a legutóbbi népszámláláskor megállapított lakosságszám 20%-át, a napirendtervezetet az adott ország nyelvén hozzák nyilvánosságra. nemzeti kisebbség.

(6) A határozat-tervezet levétele a napirendről abban az esetben történik meg, ha az nem felel meg a Ptk. 136. bek. (8) bekezdésében foglaltaknak megfelelően, vagy csak a kezdeményező hozzájárulásával, ha megfelel a Kbt. 136. bek. (8).

(7) Az ülés napirendjét a helyi képviselő-testület összehívását kérők javaslata alapján egyszerű szótöbbséggel fogadják el.

(8) A napirend kiegészítését csak sürgős ügyekben egyszerű szótöbbséggel fogadja el.

(9) A napirend-tervezet elfogadásának elmulasztása esetén a (9) bekezdésben foglalt feltételekkel. (7) bekezdése alapján az esedékes juttatás az önkormányzati képviselőknek az adott ülésre nem jár.

⁷⁰ ART. 138

Desfășurarea ședințelor consiliului local

(1) Ședințele consiliului local sunt publice.

(2) Caracterul public al ședințelor consiliului local este dat de:

a) accesul celor interesați, în condițiile legii, la procesele-verbale ale ședințelor consiliului local;

b) accesul celor interesați, în condițiile legii, la proiectele de hotărâri, la hotărârile consiliului local, precum și la instrumentele de prezentare și de motivare a acestora;

c) posibilitatea cetățenilor cu domiciliul sau reședința în unitatea/subunitatea administrativ-teritorială respectivă de a asista la ședințele consiliului local și/sau de a le urmări pe internet, în condițiile regulamentului de organizare și funcționare a consiliului local.

(3) Lucrările ședințelor se desfășoară în limba română. În consiliile locale în care consilierii locali aparținând unei minorități naționale reprezintă cel puțin 20% din numărul total, la ședințele consiliului local se poate folosi și limba minorității naționale respective. În aceste cazuri se asigură, prin grija primarului, traducerea în limba română. În toate cazurile, documentele ședințelor de consiliu local se întocmesc și se aduc la cunoștință publică în limba română.

(4) La lucrările consiliului local pot asista și lua cuvântul, fără drept de vot, prefectul, președintele consiliului județean sau reprezentanții acestora, deputații și senatorii, miniștrii și ceilalți membri ai Guvernului, secretarii și subsecretarii de stat, conducătorii serviciilor publice deconcentrate ale ministerelor și ale celorlalte organe centrale, conducătorii compartimentelor de resort și conducătorii organismelor prestatoare de servicii publice sau de utilitate publică din unitățile administrativ-teritoriale, în problemele ce privesc domeniile lor de responsabilitate, precum și alte persoane interesate, în condițiile prevăzute în regulamentul de organizare și funcționare a consiliului local.

(13) Sinteza dezbaterilor din ședințele consiliului local, precum și modul în care și-a exercitat votul fiecare consilier local în parte se consemnează într-un proces-verbal, semnat de președintele de ședință și de secretarul general al unității/subdiviziunii administrativ-teritoriale.

(16) Procesul-verbal semnat de președintele de ședință și de către secretarul general al unității/subdiviziunii administrativ-teritoriale, precum și documentele care au fost dezbătute în ședința anterioară se depun într-un dosar special al ședinței respective, care se numerotează și se sigilează de președintele de ședință și de secretarul general al unității/subdiviziunii administrativ-teritoriale, după aprobarea procesului-verbal sau de către persoana cu atribuții în acest sens, desemnată în condițiile legii.

(17) În termen de 3 zile de la data aprobării procesului-verbal al ședinței, secretarul general al unității/subdiviziunii administrativ-teritoriale afișează la sediul primăriei și publică pe pagina de internet a unității/subdiviziunii administrativ-teritoriale o copie a procesului-verbal al ședinței.

Helyi képviselő-testületi ülések lebonyolítása

Románia Közigazgatási Törvénykönyvének (Codul Administrativ) 138. cikkelye a helyi és megyei tanácsok határozathozatali eljárásait szabályozza, különös tekintettel a szavazás módjára és a határozatok elfogadására. Ez a cikkely az önkormányzati döntéshozatali folyamat kulcselemeit fedi le, beleértve a szavazatok szükséges többségét és a tanács tagjainak részvételére vonatkozó szabályokat.

Normálja a döntéshozatal szavazás általi rendszerét mely e szerint lehet nyílt vagy titkos, a tanács döntésének jellegétől függően, meghatározza az egyszerű és minősített többségi eljárásokat, ügyeket. A határozatok elfogadásához az egyszerű többség (a jelenlévő tanácstagok több mint fele) szükséges, kivéve, ha a törvény vagy a szabályzat másképp rendelkezik. Különleges esetekben, például bizonyos fontos közigazgatási döntések vagy pénzügyi kötelezettségvállalások esetében, minősített többségre van szükség (a tanácstagok legalább kétharmadának támogatása).

Szabályozza a szavazati jogot. Minden tanácstagnak egy szavazata van, és nem szavazhatnak olyan ügyekben, amelyekben személyesen vagy közvetlenül érdekeltek.

A szavazási eljárások kapcsán meghatározza, hogy a szavazás előtt minden tanácstagnak lehetőséget kell biztosítani arra, hogy kifejtse véleményét a napirendi pontokkal kapcsolatban.

Beszél a határozatok érvényességéről, az érvényesség feltételeiről, illetve ezek publikálási módszertanáról és a publikálás hatásairól attól függően, hogy normatív, vagy individuális aktusokról beszélünk.

Kisebbségvédelmi, pontosabban nyelvhasználati szempontból közvetlen utalás csupán a (3.) bekezdésben találunk, ahol az ülések lebonyolítási nyelvről határoz. Itt is az alapvetés a többségi/nemzeti nyelv, azaz a román, ugyanakkor teret hagy, sőt kötelezi a helyi polgármestert arra, hogy a 20%-os alkotmányos küszöb adta lehetőségekkel való élést tegye lehetővé. A törvény betűje itt sajnos nem egyértelmű, hiszem úgy is értelmezhető, hogy a Testület (Helyi Tanács) etnikai összetételét arányítja egymáshoz és nem föltétlen a település összlakosságának etnikai hovatartozását. Így elképzelhető az a helyzet, hogy a településen életvitelszerűen élő lakosság etnikai összetételében egy

kisebbségi nyelv több mint 20%-ban van jelen, de a Helyi Tanács szintjén, a választási törvény mechanizmusai okán nem éri el ezt az arányt akkor a település Helyi Tanácsosainak a fent említett lehetőség ne adasson meg. Ugyanígy, ha a helyi összlakosság kevesebb mint 20%-a a példa kedvéért magyar, viszont a Helyi Tanács összetétele ezt nem tükrözi, és itt a magyarok aránya 20% fölötti akkor a Tanácstagok használhatják anyanyelvüket kommunikációs alternatívaként és ezt a polgármester felelőssége biztosítani.

A 138-as cikkely magyarra fordított szövegrészele itt olvasható, a román, eredeti változat pedig lentebb:

(1) A helyi képviselő-testület ülései nyilvánosak.

(2) A képviselő-testületi ülések nyilvános jellegét:

a) az érdeklődők jogszabály szerinti hozzáférése a jegyzőkönyvhöz

helyi tanács ülései;

b) az érdeklődők jogszabály szerinti hozzáférése a határozattervezetekhez, a helyi képviselő-testület határozataihoz, valamint azok ismertetését és motiválását szolgáló eszközökhöz;

c) az adott közigazgatási-területi egységben/alegységben lakóhellyel vagy lakóhellyel rendelkező polgárok részvételi lehetősége a helyi képviselő-testület ülésein és/vagy azok internetes követése a helyi tanács szervezeti és működési szabályzatának feltételei szerint.

(3) Az ülések román nyelven zajlanak. Azokban a helyi tanácsokban, ahol a nemzeti kisebbséghez tartozó önkormányzati képviselők az összlétszám legalább 20%-át képviselik, a helyi tanács ülésein az adott nemzeti kisebbség nyelve is használható. Ezekben az esetekben a román nyelvű fordítást a polgármester biztosítja. A helyi tanácsi ülések dokumentumait minden esetben román nyelven készítik el és teszik közzé.

(4) A helyi tanács munkájában a prefektus, a megyei tanács elnöke vagy képviselőik, képviselők és szenátorok, miniszterek és más kormánytagok, államtitkárok és helyettes államtitkárok, a decentralizált közszolgálatok vezetői. A szakterületüket

érintő kérdésekben szavazati jog nélkül részt vehetnek és felszólalhatnak a minisztériumok és a többi központi szerv, az illetékes főosztályvezetők, valamint a közigazgatási-területi egységek közszolgáltatást vagy közhasznúságot ellátó szerveinek vezetői, felelős, valamint más érdekelt személyek, a helyi tanács szervezeti szabályzatában és működésében meghatározott feltételek szerint.

(5) A határozattervezet, illetve a kérdések megtárgyalása általában a jóváhagyott napirendi sorrendben történik e kódexben, valamint a helyi képviselő-testület szervezetéről és működéséről szóló rendeletben foglaltak szerint.

(6) Az ülés levezető elnöke köteles gondoskodni arról, hogy a határozat-tervezet támogatására a kezdeményező, adott esetben a községi küldött is szót vegyen.

(7) A képviselő-testületi tagok a vitában a regisztráció sorrendjében vesznek részt felszólalásra. Az önkormányzati képviselők kötelesek kizárólag a vita tárgyát képező kérdésre hivatkozni.

(8) Az ülés levezetőjének jogában áll a felszólalások időtartamát a vita tárgyától függően korlátozni. Ebből a célból jóváhagyásra javasolhatja a helyi tanácsnak az egyes felszólalók számára elkülönített időt, valamint a projekt vitájának teljes idejét.

(9) Az ülés elnöke személyes jellegű kérdésben, a képviselő-testület szervezeti és működési szabályzatában meghatározott kérdésekben, illetve más előadó által javasolt kérdésekben minden esetben lehetővé teszi a képviselőnek, hogy válaszoljon.

(10) A képviselő-testület által tárgyalt probléma esetén az ülés elnöke vagy bármely önkormányzati képviselőcsoport képviselője javasolhatja a vita lezárását. A vita lezárására vonatkozó javaslatot szavazásra bocsátják, és a vita leáll, ha a javaslatot egyszerű többséggel elfogadják.

(11) Tilos az ülésen jelenlévő önkormányzati képviselők gyalázkodása, rágalma, valamint a felszólalók és a teremben tartózkodók párbeszéde.

(12) A határozattervezetekről általános és cikk szerinti viták zajlanak, az ülésen jelen lévő önkormányzati képviselők, valamint a többi kezdeményező érdemi vagy formai módosító javaslatot fogalmazhat meg. A módosító indítványokat megfogalmazásuk sorrendjében szavazásra bocsátja a helyi képviselő-testület.

(13) A képviselő-testületi ülések vitáinak összefoglalóját, valamint az egyes önkormányzati képviselők szavazatának gyakorlásának módját az üléelnök és a közigazgatási-területi egység főtitkára által aláírt jegyzőkönyvben rögzítik. alosztály .

(14) Az ülés elnöke a közigazgatási-területi egység/alosztály főtitkárával együtt aláírásával vállalja a felelősséget a rögzítettek valóságtartalmáért.

(15) A közigazgatási-területi egység/alosztály főtitkára minden ülés elején jóváhagyásra benyújtja az előző ülés jegyzőkönyvét. A képviselő-testületnek és a polgármesternek jogában áll a jelenlegi képviselő-testületi ülésen a jegyzőkönyv tartalmát megtámadni, és az előző ülésen elhangzott vélemények pontos említését kérni.

(16) Az ülés elnöke és a közigazgatási-területi egység/alosztály főtitkára által aláírt jegyzőkönyvet, valamint az előző ülésen megvitatott dokumentumokat az adott ülés külön aktájában kell benyújtani, számozásával és pecsétjével az ülés elnöke és a közigazgatási-területi egység/alosztály főtitkára, a jegyzőkönyv elfogadását követően, vagy az erre vonatkozó hozzászólással rendelkező, jogszabály szerint megjelölt személy látja el.

(17) Az ülés jegyzőkönyvének elfogadásától számított 3 napon belül a közigazgatási-területi egység/alosztály főtitkára a jegyzőkönyv egy példányát a városháza székhelyén kifüggeszti, és a közigazgatás internetes oldalán közzéteszi. az ülés területi egysége/alosztálya.

160. cikk⁷¹

⁷¹ ART. 160

Încetarea de drept a mandatului primarului

(1) Mandatul primarului încetează, de drept, în următoarele cazuri:

- a) demisie;
- b) constatarea și sancționarea, în condițiile legii privind integritatea în exercitarea funcțiilor și demnităților publice, a unei stări de incompatibilitate;
- c) schimbarea domiciliului într-o altă unitate administrativ-teritorială;
- d) condamnarea prin hotărâre judecătorească rămasă definitivă la o pedeapsă privativă de libertate, indiferent de modalitatea de individualizare a executării pedepsei;
- e) punerea sub interdicție judecătorească;

A polgármesteri megbízatás jogerős megszüntetése

A 160. cikkelye a polgármesteri megbízás megszüntetésére vonatkozik. Ez a cikkely részletezi azokat a feltételeket és eljárásokat, amelyek keretében a polgármesteri mandátum megszűnhet, és biztosítja a jogi keretet a helyi közigazgatási rendszer átláthatóságának és felelősségének fenntartása érdekében.

Úgy ahogyan a törvény általános módon (személyi szabadságjogként) biztosítja kisebbségi etnikai közösségek képviselőit is helyi mandátumszerzésre, a mandátumuk megszűnésének körülményeit is tárgyalja. A taglalt cikkelyben kifejezett módon megemlíti a mandátum elvesztésének okaként (első bekezdés, (h) pont) a politikai pártnak vagy nemzeti kisebbségi szervezetnek a tagságának kilépéssel való elvesztése útján megszűnő mandátumot. Itt még fontos, hogy választásjogi értelemben is jelölő szervezet, vagy párt kell legyen az amelyből az adott személy kilépett. Emellett rámutat a többi megszűnési okra, mint például a lemondás, halál, bírósági végzés általi eltiltás, illetve természetesen az ideiglenes intézkedéseket és az új választás kiírásának mechanizmusát.

A cikkely teljes szövege magyarul saját fordításban itt olvasható, ugyanakkor lentebb az eredeti román nyelvű szöveg is megtalálható:

(1) A polgármester megbízatása joggal szűnik meg az alábbi esetekben:

a) lemondás;

f) pierderea drepturilor electorale;

g) imposibilitatea exercitării funcției din cauza unei boli grave, certificate, sau a altor motive temeinice dovedite, care nu permit desfășurarea activității în bune condiții timp de 6 luni, pe parcursul unui an calendaristic;

h) pierderea, prin demisie, a calității de membru al partidului politic sau al organizației minorității naționale pe a cărei listă a fost ales;

i) condamnarea prin hotărâre rămasă definitivă pentru săvârșirea unei infracțiuni electorale pe durata procesului electoral în cadrul căruia a fost ales, indiferent de pedeapsa aplicată și de modalitatea de individualizare a executării acesteia;

j) deces. (2) Data încetării de drept a mandatului, în cazurile enumerate la alin. (1) lit. a), c), g) și h), este data apariției evenimentului sau a împlinirii condițiilor care determină situația de încetare, după caz.

b) az összeférhetetlenség megállapítása és szankcionálása a közfeladatok és méltóságok gyakorlása során fennálló feddhetetlenségről szóló törvény feltételei szerint;

c) lakóhely más közigazgatási-területi egységre váltása;

d) jogerős bírósági határozattal szabadságvesztés büntetés kiszabása, függetlenül a büntetés-végrehajtás egyéniesítésének módjától;

e) bírósági eltiltás;

f) a választójog elvesztése;

g) a funkció gyakorlásának ellehetetlenülése súlyos, igazolt betegség, vagy egyéb jól igazolt ok miatt, amely nem teszi lehetővé a tevékenység egy naptári éven át 6 hónapig megfelelő körülmények között történő ellátását;

h) annak a politikai pártnak vagy nemzeti kisebbségi szervezetnek a tagságának kilépéssel való elvesztése, amelynek listáján megválasztották;

i) jogerős elmarasztalás a választási eljárás során elkövetett választási bűncselekmény elkövetése miatt, függetlenül az alkalmazott büntetéstől és a végrehajtás egyénre szabásának módjától;

j) halál. (2) A megbízatás jogerős megszűnésének időpontja a (2) bekezdésben felsorolt esetekben. (1) lit.

a), c), g) és h) az adott esetben az esemény bekövetkezésének, illetve a megszűnési helyzetet meghatározó feltételek teljesülésének időpontja.

(3) A megbízatás jogerős megszűnésének időpontja a (3) bekezdésben foglalt esetben. (1) lit. b) pontja szerint abban az esetben, ha az összeférhetetlenségi állapotot megállapító értékelő jelentés jogszerűségét nem vitatták, annak az időtartamnak a lejárta, amely alatt a polgármesternek jogában áll az értékelő jelentést megtámadni a Kbt. törvény a közfeladatok és méltóságok gyakorlásának feddhetetlenségéről.

(4) Abban az esetben, ha a cselekmény jogszerűségét az 1. (4) bekezdésében foglaltak szerint kell megállapítani. (3) bekezdése szerint a megbízatás jogerős megszűnésének időpontja a bírósági határozat jogerőre emelkedésének napja.

(5) A polgármesteri megbízatás megszűnése más közigazgatási-területi egységre történő lakóhely-változtatás esetén a helyi képviselői megbízatás megszűnésével azonos feltételekkel történhet.

(6) A bek. (1) lit. d) - f) és i) pontja alapján a megbízatás megszüntetésére csak a bírósági határozat jogerőre emelkedését követően kerülhet sor.

(7) A polgármesteri megbízatás idő előtti megszűnésének minden esetben a prefektus végzéssel rendelkezik a polgármesteri megbízatás megszűnéséről. A végzés alapja a közigazgatási-területi egység/alosztály főtitkára által aláírt jegyzőkönyv, valamint azon dokumentumok, amelyekből a megbízatás megszűnésének jogi indoka következik.

(8) A területi közigazgatási egység/alosztály főtitkárának jelentését a polgármesteri megbízatás jogerős megszűnésével kapcsolatos beavatkozástól számított 10 napon belül megküldi a prefektusnak.

(9) A prefektusi végzést a polgármester a közléstől számított 10 napon belül megtámadhatja a közigazgatási bíróságon.

(10) A közigazgatási bíróság 30 napon belül köteles dönteni, a kérelem orvoslására irányuló eljárás nem irányadó. Ebben az esetben az előzetes eljárás lefolytatása már nem történik meg, az elsőfokú határozat jogerős.

(11) A polgármesteri tisztségre történő választás lebonyolításának időpontját a Kormány határozza meg, a választás lebonyolításában közreműködő hatóság javaslatára, a prefektus kérelme alapján. Ezeket a bekezdésben meghatározott határidő lejártától számított legfeljebb 90 napon belül szervezik meg. (9) bekezdésében foglalt feltételek mellett, illetve a bírósági határozat kihirdetésének napjától. (10).

195. cikk⁷²

⁷² ART. 195

Limba oficială și folosirea limbii minorităților naționale

A nemzeti kisebbségek hivatalos nyelve és nyelvhasználata

A 195-ös cikkely a közigazgatásban alkalmazott kisebbségi nyelvhasználat tekintetében kulcsfontosságú normatíva.

A nemzeti kisebbségek hivatalos nyelvhasználatára vonatkozik, és szabályozza a helyi közigazgatásban a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek nyelvi jogait. A cikkely eredeti deklarált célja, hogy biztosítsa a kisebbségek számára a nyelvük használatának lehetőségét a közigazgatási ügyintézésben és kommunikációban, különösen azokban a közigazgatási egységekben, ahol a kisebbség aránya meghaladja a törvényben meghatározott küszöböt.

A 195. cikkely főbb rendelkezései a következő képpen összegezhetők:

Nyelvhasználat a közigazgatásban: Azon közigazgatási egységekben, ahol egy nemzeti kisebbséghez tartozó állampolgárok aránya meghaladja a 20%-ot, a kisebbség

(1) În raporturile dintre cetățeni și autoritățile administrației publice locale se folosește limba română.

(2) În unitățile administrativ-teritoriale în care cetățenii aparținând unei minorități naționale au o pondere de peste 20% din numărul locuitorilor, stabilit la ultimul recensământ, în raporturile lor cu autoritățile administrației publice locale, cu aparatul de specialitate și organismele subordonate acestora, aceștia se pot adresa, oral sau în scris, și în limba minorității naționale respective și primesc răspunsul atât în limba română, cât și în limba minorității naționale respective.

(3) În scopul exercitării dreptului prevăzut la alin. (2), autoritățile publice și entitățile prevăzute la art. 94 au obligația să pună la dispoziția cetățenilor aparținând unei minorități naționale formulare și texte administrative de uz curent în format bilingv, respectiv în limba română și în limba minorității naționale.

(4) Lista formularelor și a tipurilor de texte administrative de uz curent, care se utilizează conform alin. (3), se stabilește prin hotărâre a Guvernului, la propunerea Departamentului pentru Relații Interetnice elaborată în colaborare cu Institutul pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale, cu avizul ministerelor cu atribuții în domeniul administrației publice, finanțe publice și afaceri interne.

(5) În condițiile prevăzute la alin. (2), în posturile care au atribuții privind relații cu publicul sunt încadrate și persoane care cunosc limba minorității naționale respective.

(6) Autoritățile administrației publice locale asigură inscripționarea denumirii localităților și a instituțiilor publice de sub autoritatea lor, precum și afișarea anunțurilor de interes public atât în limba română, cât și în limba minorității naționale respective, în condițiile prevăzute la alin. (2).

(7) Actele oficiale se întocmesc în mod obligatoriu în limba română, sub sancțiunea nulității.

hivatalos nyelve is használható a helyi közigazgatási hatóságokkal való írásbeli és szóbeli kommunikációban. Ez azt jelenti, hogy a kisebbségi lakosok jogosultak saját nyelvükön is benyújtani kérelmeiket, dokumentumaikat és levelezésüket, és választ is kaphatnak ugyanazon a nyelven.

Kötelező kétnyelvűség: Az érintett közigazgatási egységekben a hivatalos táblákat, közérdekű információkat és nyilvános feliratokat mind románul, mind az adott kisebbség nyelvén kell feltüntetni.

A közigazgatási dokumentumokban és határozatokban szintén lehetőség van a kisebbség nyelvének használatára a román mellett.

Kisebbségi nyelveken való ügyintézés: A helyi önkormányzatok és más közigazgatási szervek kötelesek olyan személyzetet biztosítani, akik képesek az érintett kisebbségi nyelven kommunikálni, hogy segítsék a kisebbségekhez tartozó lakosokat az ügyintézésben.

Nyelvi jogok védelme: A kisebbségi nyelvhasználat joga kiterjed minden hivatalos közigazgatási ügyintézésre, így például a kérelmek, panaszok, nyilatkozatok, valamint a határozatok és rendeletek nyelvi sokszínűsége biztosított a törvény által.

Mindezen deklarált célok, és a jogszabállyal elviben elért eredmények mellett fontos megemlíteni az előző cikkelyek kapcsán felmerülő jogos problémákat, kérdéseket.

Kérdés marad, hogy a 215/2001-es Helyi Közigazgatási Törvény által szavatolt anyanyelvhasználati jogok tekintetében nem érte e jogfosztás Románia kisebbségeit olyan körülmények között, hogy a hatályos törvény mindig a legfrissebb népszámlálási adatokra támaszkodik, míg az előd-törvény az 1991-es népszámlálás etnikai adataira. Esetekben éppen ez a közel 30 év demográfiai tendenciáinak következtében csökkent az etnikai kisebbségek aránya a már az előző törvényben is meghatározott 20% alá.

A törvény stuktúrája itt is hasonló. Előbb az alapértelmezett szabály, mi szerint az állampolgár és állam közötti kapcsolattartás nyelve a román, majd a második bekezdésben a kivétel, azaz a 20%-os küszöbszabály. Érdeemes még megjegyezni itt, hogy a törvény nem teszi lehetővé a hivatalos kommunikációt állampolgár és közigazgatási szerv között kizárólag az adott kisebbségi nyelven

még abban az esetben sem ha a település akár 100%-ban az említett etnikumú polgárokból áll. Adott esetben egy teljes mértékben magyarok lakta székelyföldi kistelepülésen, ahol a helyi közigazgatási apparátus is mind magyar anyanyelvű meg kell, fogalmazni minden dokumentumot román nyelven, hiszen az abszolút semmisség büntetését eredményezi az aktusra ennek elmulasztása.

A 195-ös cikkely saját magyar fordítása itt, az eredeti román nyelvű szöveg lentebb olvasható.

(1) A román nyelvet az állampolgárok és a helyi közigazgatási hatóságok közötti kapcsolatokban használják.

(2) Azokban a közigazgatási-területi egységekben, ahol a nemzeti kisebbséghez tartozó állampolgárok a legutóbbi népszámláláskor megállapított lakosok számának 20%-át meghaladó részesedéssel rendelkeznek a helyi közigazgatási szervekkel, a szakhatóságokkal való kapcsolataikban. apparátus és a hozzájuk tartozó szervek, szóban vagy írásban az adott nemzeti kisebbség nyelvén fordulhatnak, és mind románul, mind pedig az adott nemzeti kisebbség nyelvén kapják meg a választ.

(3) A (3) bekezdésében biztosított jogának gyakorlása érdekében a 2011. évi CX. (2) bekezdésében meghatározott hatóságok és jogalanyok. 94 köteles a nemzeti kisebbséghez tartozó állampolgárok rendelkezésére bocsátani a jelenleg használatos közigazgatási nyomtatványokat és szövegeket kétnyelvű, illetve román, illetve a nemzeti kisebbség nyelvén.

(4) A jelenleg használatos közigazgatási szövegek formáinak és fajtáinak jegyzéke, amelyeket a bek. (3) bekezdése alapján a Kormány határozatával, a Nemzeti Kisebbségi Problémakutató Intézettel közösen kidolgozott Etnikai Kapcsolatok Főosztályának javaslatára, a szakterületi hozzárendeléssel rendelkező minisztériumok jóváhagyásával hozza létre. közigazgatás, államháztartás és belügyek.

(5) Az (5) bekezdésében foglalt feltételek mellett a 2009. évi CXVI. (2) bekezdése szerint a lakossággal való kapcsolattartással kapcsolatos munkakörben az adott nemzeti kisebbség nyelvét ismerő személyek kerülnek alkalmazásra.

(6) A helyi közigazgatási hatóságok az előírt feltételek mellett gondoskodnak a hatáskörükbe tartozó települések és közintézmények nevének nyilvántartásáról, valamint a közérdekű közlemények elhelyezéséről mind román nyelven, mind az adott nemzeti kisebbség nyelvén. bekezdésben (2).

(7) A hivatalos dokumentumokat román nyelven kell elkészíteni, semmisségi büntetés mellett.

198. cikk⁷³

Normatív jellegű adminisztratív dokumentumok

A 198-as és 199-es cikkelyek a közigazgatási aktusok címzettjei alapján való kategorizálásáról szólnak. Ezek értelmében normatív egy aktus ha annak címzettjei nem meghatározhatók, általános érvényű rendelkezéseket tartalmaz. Individuális, vagy egyén/személy szerinti pedig az a közigazgatási aktus amelynek egy vagy több, de pontosan meghatározható címzettje van. Ezek kapcsán a nyilvánosságra hozás és a hatályosság kérdéskörében lehetnek további problematikus kérdések amelyek akár a kisebbségi nyelvek használóira is vonatkozik.

Ennek értelmében a normatív aktusoka széles nyilvánosságra hozatalától számítva hatályos, attól most eltekintve, hogy milyen módon jön ez létre. A prefektusi normakontroll mechanizmusának elvégzésétől számított 5 napon belül nyilvánosságra hozandó az aktus, amennyiben nincs más a normatíva szövegtestébe fogalmazott nyilvánosságra hozatali és hatályossági feltétel. Utolsó, harmadik feltételként határozza

⁷³ ART. 198

Actele administrative cu caracter normative

(1) Hotărârile și dispozițiile cu caracter normativ devin obligatorii de la data aducerii lor la cunoștință publică.

(2) Aducerea la cunoștință publică a hotărârilor și a dispozițiilor cu caracter normativ se face în termen de 5 zile de la data comunicării oficiale către prefect.

(3) În unitățile administrativ-teritoriale în care cetățenii aparținând unei minorități naționale au o pondere de peste 20% din numărul locuitorilor, stabilit la ultimul recensământ, hotărârile cu caracter normativ se aduc la cunoștință publică atât în limba română, cât și în limba minorității respective.

meg a törvényalkotó a kisebbségi nyelven való megfogalmazását azoknak az aktusoknak amelyeket olyan településen hoznak ahol a nemzeti kisebbséghez tartozó állampolgárok súlya meghaladja a legutóbbi népszámláláskor megállapított lakosságszám 20%-át.

A cikkely magyar fordítása itt, a román eredeti szöveg lentebb olvasható:

(1) A normatív jellegű határozatok és rendelkezések a nyilvánosság tudomására hozatalától kezdve válnak kötelezővé.

(2) A normatív jellegű határozatokat és rendelkezéseket a prefektussal való hivatalos közléstől számított 5 napon belül nyilvánosságra hozzák.

(3) Azokban a közigazgatási-területi egységekben, ahol a nemzeti kisebbséghez tartozó állampolgárok súlya meghaladja a legutóbbi népszámláláskor megállapított lakosságszám 20%-át, a normatív jellegű határozatokat a köztudatba hozzák mind román nyelven, illetve a kisebbség nyelvén is.

199. cikk⁷⁴

Egyéni közigazgatási aktusok

⁷⁴ ART. 199

Actele administrative cu caracter individual

(1) Comunicarea hotărârilor și dispozițiilor cu caracter individual către persoanele cărora li se adresează se face în cel mult 5 zile de la data comunicării oficiale către prefect.

(2) Hotărârile și dispozițiile cu caracter individual produc efecte juridice de la data comunicării către persoanele cărora li se adresează.

(3) În unitățile administrativ-teritoriale în care cetățenii aparținând unei minorități naționale au o pondere de peste 20% din numărul locuitorilor, stabilit la ultimul recensământ, hotărârile cu caracter individual se comunică, la cerere, și în limba minorității respective

A személy szerinti, vagy egyéni közigazgatási aktusok ugyancsak hatályosakká válnak a közlésük pillanatától, ugyanakkor itt a közlés mechanizmusa már nem a nagy nyilvánosság elé tárás hanem a személy szerinti közlés, az érdekelt felek számára.

Jelen cikkely viszont abban tér el a normatív aktusoknál alkalmazott kisebbségi nyelvi szabályoktól, hogy itt csak explicit kérés esetében kell a hatóságoknak az adott kisebbség nyelvén megfogalmazni a felé irányuló aktusokat. Ez azt is jelenti, hogy az eddig tapasztalt hatósági kötelezettség helyett egy jogot, ha úgy tetszik lehetőséget kínál fel az egyénnek, a kisebbségi nyelvhasználnak. Ez ugyancsak egy többletterhet jelent a polgár számára, így *stricto sensu* értelmezve nem teljesíti a Nyelvi Charta előírásait.

A szövegtest saját magyar forítása itt olvasható, a román, eredeti szöveg lentebb található meg:

(1) Az egyedi jellegű határozatok és végzések közlése a címzettekkel a prefektushoz intézett hivatalos közléstől számított 5 napon belül megtörténik.

(2) Az egyedi jellegű határozatok és végzések a címzettekkel való közlésétől számítva keltenek joghatást.

(3) Azokban a közigazgatási-területi egységekben, ahol a nemzeti kisebbséghez tartozó állampolgárok aránya a legutóbbi népszámláláskor megállapított lakosságszámban meghaladja a 20%-ot, az egyéni jellegű határozatokat kérésre közölni kell az adott kisebbség nyelve

253. cikk⁷⁵

⁷⁵ ART. 253

Atribuții privind asigurarea implementării la nivel local a politicilor guvernamentale și respectării ordinii publice

În exercitarea atribuțiilor prevăzute la art. 252 alin. (1) lit. a), prefectul:

a) asigură monitorizarea aplicării unitare și respectării Constituției, a legilor, a ordonanțelor și a hotărârilor Guvernului, precum și a celorlalte acte normative de către autoritățile administrației publice locale și serviciile publice deconcentrate, la nivelul județului, respectiv al municipiului București;

A kormányzati politikák helyi végrehajtását és a közrend tiszteletben tartását biztosító hatáskörök

A kormányzati politikák helyi szinten való érvényesítését és alkalmazását a megyékben, a Preketus Intézménye látja el. Ennek értelmében áttételes módon bár, de felel a nagypolitikák érvényesítéséért a helyi közösségekben, így akár a nemzeti kisebbségek és kisebbségi nyelvek védelméért, az ezeket beszélők jogegyenlőségének megteremtéséért. Ezen hatásköréből és kötelezettségéből kifolyóan a Prefektus egy speciális garanciája a diszkrimináció elkerülésének.

Bár a lentebb idézett cikkely csak egyetlen alpontjában (f) tárgyalja konkrétan a nemzeti kisebbségek nyelvhasználati jogát, de az egész cikkely gyakorlatilag a nemzetközi szerződések által, illetve az alkotmány által a román jogrendbe harmonizált kisebbségi nyelvhasználati jogok érvényesítésének egy garanciájaként is felfogható. Érdemes itt megemlíteni, hogy a román közjogi rendszerben, bár a Prefektus Intézménye egy látszólag nagy hatalmi pozícióban lévő jelentékeny aktor, ez a hétköznapi szintjén inkább csak egy alkotmányos normakontroll-szervezetként üzemel, amely jogi osztálya és ennek aparátusa segítségével értelmezi, elemzi és adott esetben

b) analizează modul de îndeplinire în județ, respectiv în municipiul București a obiectivelor cuprinse în Programul de guvernare și informează Guvernul, prin intermediul ministerului care coordonează instituția prefectului, cu privire la stadiul realizării acestora, în conformitate cu atribuțiile ce îi revin potrivit legii;

c) monitorizează activitatea de implementare în mod coerent și integrat în județ, respectiv în municipiul București a politicilor publice promovate de către ministere și celelalte autorități ale administrației publice centrale din subordinea Guvernului și informează Guvernul, prin intermediul ministerului care coordonează instituția prefectului asupra stadiului de realizare a acestora;

d) acționează pentru menținerea climatului de pace socială și a unei comunicări permanente cu toate nivelurile instituționale și sociale, acordând o atenție constantă prevenirii tensiunilor sociale;

e) monitorizează acțiunile de prevenire a infracțiunilor și de apărare a drepturilor și a siguranței cetățenilor, desfășurate de către organele legal abilitate;

f) verifică modul de aplicare a normelor legale care reglementează folosirea limbii minorității naționale în raporturile dintre autoritățile administrației publice locale și serviciile publice deconcentrate, pe de o parte, și cetățenii aparținând minorităților naționale, pe de altă parte, în unitățile administrativ-teritoriale în care aceștia au o pondere de peste 20%, conform ultimului recensământ

módosítási javaslatokkal él a helyi önkormányzatok által meghozott összes közigazgatási aktus kapcsán.

A 253-as cikkely magyarra fordított szövege itt olvasható, ugyanakkor az eredeti román nyelvű szövegrész lentebb található:

Jelen törvény 252 cikkelye (1) bekezdés a) pontjában biztosított jogkörök gyakorlása során, a prefektus:

a) gondoskodik az Alkotmány, törvények, rendeletek és kormányhatározatok, valamint egyéb normatív aktusok egységes alkalmazásának és betartásának ellenőrzéséről a helyi közigazgatási hatóságok és a decentralizált közszolgáltatások esetében megyei, illetve önkormányzati szinten;

b) elemzi a Kormányprogramban foglalt célkitűzések megyei, illetve Bukarest városon belüli teljesítésének módját, és a prefektusi intézményt koordináló minisztérium útján tájékoztatja a Kormányt azok megvalósulásának szakaszáról

c) koherens és integrált módon figyelemmel kíséri a megyében, illetve Bukarest önkormányzatában a minisztériumok és a kormánynak alárendelt központi államigazgatási szervek egyéb hatóságai által támogatott közpolitikák végrehajtási tevékenységét, és tájékoztatja a Kormányt az a prefektusi intézményt koordináló minisztériumon keresztül, a megvalósítás szakaszáról;

d) fellépni a társadalmi béke légkörének fenntartása és a folyamatos kommunikáció minden intézményi és társadalmi szinttel, folyamatos figyelmet fordítva a társadalmi feszültségek megelőzésére;

e) figyelemmel kíséri a törvényileg felhatalmazott szervek bűnmegelőzési, valamint az állampolgárok jogainak és biztonságának védelmét szolgáló intézkedéseket;

f) ellenőrzi a nemzeti kisebbség nyelvhasználatát szabályozó jogi normák alkalmazását egyrészt a helyi közigazgatási szervek és a decentralizált közszolgáltatások, másrészt a nemzeti kisebbségekhez tartozó polgárok közötti kapcsolatokban, azokban a közigazgatási egységekben, amelyekben a legutóbbi népszámlálás szerint 20% feletti aránnyal rendelkeznek ezek a kisebbségek.

Egyéb normatívák (Polgári Törvénykönyv, Polgári Eljárási Törvénykönyv, Nemzeti Oktatási Törvény, stb.)

A specifikus, vagy ágazati törvényekben megvalósuló kisebbségi jogvédelemről legalább hat jól meghatározható okból fontosfontos beszélni:

- a. Az egyenlőség biztosítása: A kisebbségi csoportok (etnikai, nyelvi, vallási vagy kulturális kisebbségek) gyakran szembesülnek diszkriminációval, kirekesztéssel vagy hátrányos megkülönböztetéssel. Speciális törvények és jogszabályok lehetőséget biztosítanak arra, hogy egyenlő esélyeket és jogokat kapjanak, és hogy ezen csoportok védve legyenek az igazságtalanságokkal szemben.
- b. A kulturális sokszínűség megőrzése: Kisebbségi jogok védelme elősegíti a társadalom sokszínűségét, amely hozzájárul a gazdasági, társadalmi és kulturális fejlődéshez. Speciális törvények lehetővé teszik a kisebbségek számára, hogy saját nyelvüket, kultúrájukat és hagyományaikat fenntartsák.
- c. Társadalmi béke és stabilitás: Kisebbségi jogok védelme nélkülözhetetlen a társadalmi béke és kohézió megőrzéséhez. Ha egy ország nem biztosít megfelelő jogokat a kisebbségeknek, az feszültségekhez és akár konfliktusokhoz is vezethet.
- d. Nemzetközi kötelezettségek: Számos nemzetközi jogi dokumentum, mint az Emberi Jogok Európai Egyezménye vagy az ENSZ Emberi Jogi Nyilatkozata, előírja a kisebbségi jogok védelmét. A speciális törvények kidolgozása és alkalmazása biztosítja, hogy egy ország eleget tegyen ezen kötelezettségeinek.
- e. Diszkrimináció elleni védelem: Kisebbségi csoportok gyakran szenvednek el közvetlen vagy közvetett diszkriminációt különféle területeken, mint az oktatás, foglalkoztatás vagy lakhatás. A speciális törvények lehetőséget adnak ezen jogsérelmek hatékony kezelésére és orvoslására.

- f. Politikai képviselő: A kisebbségek megfelelő politikai képviselete elengedhetetlen a demokrácia működéséhez. Speciális törvények gyakran biztosítanak mechanizmusokat arra, hogy a kisebbségi csoportok hangot kapjanak a törvényhozásban vagy a helyi önkormányzatokban.

Az ágazati törvénykezések, hivatottak a doméniumspecifikus kisebbségi jogokat szavatolni. Ezek a szuszidiaritás elve alapján nem rendelkezhetnek az alkotmányos jogszabályoktól eltérően, ugyanakkor céljuk kell legyen hogy, biztosítsák a kisebbségek méltányos bánásmódját, elősegítsék az egyenlőséget és megőrizték a társadalmi harmóniát egy-egy adott doméniumban. Ennek értelmében lássuk azokat a fontos, nagy lélegzetvételű törvényeket, törvénykönyveket amelyek relevánsak tudnak lenni a kisebbségi jogok, különös tekintettel a kisebbségi nyelvi jogok kapcsán a helyi közigazgatási egységek szintjén.

3.4.1.2.1 Nemzeti Oktatási Törvénykezés

Románia Nemzeti oktatási törvénye (Legea Educației Naționale) a köz- és magánoktatás jogi kereteit szabályozza az országban, és alapvető célja az oktatási rendszer reformjának elősegítése, valamint a minőségi oktatás biztosítása. A törvényt 2011-ben fogadták el (Legea nr. 1/2011), és azóta számos módosításon esett át, hogy alkalmazkodjon a társadalmi és gazdasági változásokhoz. Mivel az oktatás, nevelés egy olyan terület amely organikus módon és dinamikusan fejlődik a társadalommal egyetemben, így jelen kutatás periódusában is végbement egy nagy, struktúrális reform a közoktatásban, mely reform eredménye a említett, 2011-es törvény, két új törvénnyel való helyettesítése. Ezek a 2023. július 4-én elfogadott, 198 Törvény az egyetem előtti oktatásról, illetve a 199/2023-as Törvény a Felsőoktatásról.

Alapvető fontosságú beszélünk a oktatásban elrendelt és tapasztalt (nem föltetlen ugyanaz) kisebbségi nyelvi megoldásokról, hiszen gyakorlatilag a nyelvi önérvényesítése egy fokozottan fontos helyszíne ez, és egyben a kisebbségek, azaz az etnikai diverzitás közösségi fenntartásnak elengedhetetlen záloga. Ahogyan Skutnabb-Kangas fogalmaz

2017-ben publikált tanulmányukban, az oktatás megtagadása az anyanyelven a nyelvi jogok megsértésének tekinthető, ami „nyelvi népirtáshoz” vezethet, mivel a kisebbségi nyelvek fokozatosan eltűnhetnek a domináns nyelvek nyomása alatt.⁷⁶

Az Egyesült Nemzetek Szervezetének különleges jelentéstevője a kisebbségek problémáival kapcsolatban hangsúlyozta a nyelvi kisebbségek anyanyelvén történő közoktatás szükségességét. A jelentésben kifejtették, hogy a nyelvi jogok az emberi jogok kategóriájába tartoznak, és az anyanyelven történő oktatás az egyik legfontosabb nyelvi jog, mivel elengedhetetlen a nyelvi sokszínűség megőrzéséhez. A jelentéstevő megjegyzi, hogy „olyan nyelv, amelyet nem tanítanak, végül eltűnik”.⁷⁷

Az anyanyelven történő oktatás alapvető fontosságú a maximális potenciál megéléséhez. Amikor az anyanyelv a tanulás nyelve, a diákok önbizalma és önértékelése, valamint osztályban való részvételük és tudományos teljesítményük magasabb, míg a korai iskolaelhagyás aránya alacsonyabb. Egy olyan tanulmány szerint, amely a gimnáziumi és középiskolai záróvizsgák eredményeit gyűjtötte és elemezte, a magyar nyelvű oktatásban részt vevő diákok valamivel jobb teljesítményt értek el a nemzeti átlaghoz képest a nemzetközi hallgatói értékelési programok, mint például a PISA keretében. Ugyanakkor a nyolcadik és tizenkettedik osztály végén tartott külső vizsgákon a teljesítményük drámaian csökkent, ami azzal magyarázható, hogy a román nyelv és irodalom tantárgyból jelentősen gyengébben szerepeltek az országos átlaghoz képest.⁷⁸

Mivel számos kisebbségi jogi, vagy nyelvhasználati elem, rendelkezés azonos, vagy legalábbis nagyon hasonló a régi Kódexben, illetve az új törvényekben, ám vannak eltérő rendelkezések is, ezért jelen helyzetben csak a két új törvény paragrafusait tárgyaljuk. Fontos kihangsúlyozni, hogy jelen fejezetnek célja a normatív keret

⁷⁶ Tove Skutnabb-Kangas : Language Rights and Bilingual Education In: ed. Ofelia García, Angel M. Y. Lin, Stephen May: Bilingual and Multilingual Education, Springer, 2017 Pp. 51-63

⁷⁷ OHCHR, Handbook by the United Nations Special Rapporteur on minority issues, Office of the High Commissioner for Human Rights United Nations, Geneva, 2017, p. 16.

⁷⁸ KISS, Tamas: *Monitoring the quality of minority language education in Romania. A way forward in minority rights advocacy?*, ISPMN working paper, 2020.

feltérképezése és értelmezése, ám ezek mellett a jogalkalmazás szempontjából hasonló fontossággal bír számos más elem is, mint például a nemzeti tantervszerkesztés eljárása, a tankönyvkiadás, vagy akár az intézményekben megvalósuló nyelvi tájkép. A nyelvi környezet az iskolákban jelentős hatással lehet a gyermek személyiségének fejlődésére, mivel az oktatási intézmények az első hivatalos tér, ahol a nemzeti kisebbségekhez tartozó diákok találkoznak a nyelvi politikával és az állam nyelvi ideológiájának befolyásával. Ezek az élmények hozzájárulnak a gyermekek nyelvi gyakorlatainak kialakulásához, valamint az elvárásaik formálásához a hatóságokkal szemben ezen a területen⁷⁹. Ez utóbbi tényezőkről kvalitatív jellegű információkat mutatunk be a soron következő fejezet egyes részeiben (lásd. interjúk).

3.4.1.2.1.1 Az egyetem előtti oktatásról szóló törvény (L 198/2023)

Romániában az egyetem előtti oktatásról szóló törvény az oktatási rendszert szabályozza az óvodától a középiskoláig. Ez a törvény a köz- és magánintézmények működését, az oktatás finanszírozását, a tantervi követelményeket és az oktatásban résztvevő tanulók jogait és kötelezettségeit szabályozza. A törvény meghatározza az egyetem előtti oktatás alapelveit, struktúráját és céljait is, hogy biztosítsa a minőségi, hozzáférhető és inkluzív oktatást.

A nagy lélegzetvételű orgnikus (sarkalatos) törvény struktúráját tekintve nyolc nagy részre, szabályzási ágazatra osztható:

1. Oktatási szintek: Óvoda: A törvény lehetőséget biztosít a gyerekek számára a korai nevelésre, amely 3 éves kortól kezdődik. Általános iskola (gimnázium): 6-tól 14 éves korig tartó oktatás, amely a kötelező alapképzés része. Két szakaszra tagolódik: alsó tagozat (1-4. osztály) és felső tagozat (5-8. osztály). Középiskola: 9-12. osztály,

⁷⁹ TORÓ Tibor, VARGA Szilvia: *Nyelvhasználati barométer 2019. Kutatási jelentés a magyar tannyelvű oktatási intézmények hivatalos nyelvhasználati szokásairól és nyelvi tájképéről*, Kolozsvár, Institutul Bálványos, 2020, p. 2.

amely a gimnázium után következik, és felkészít az érettségi vizsgára. A középiskolák szakmai vagy elméleti képzést biztosítanak.

2. Kötelező oktatás meghatározása 16 éves korig.
3. Oktatási célok: A törvény célja az alapvető ismeretek és készségek fejlesztése, beleértve az írástudást, matematikai ismereteket, digitális készségeket, valamint a kritikus gondolkodás és a problémamegoldás képességeit. Külön hangsúly van az állampolgári nevelésen, a kulturális örökség tiszteltén és a demokráciára való nevelésen.
4. Nemzeti kisebbségek nyelvi jogai: A törvény biztosítja, hogy a nemzeti kisebbségekhez tartozó diákok az anyanyelvükön tanulhassanak. Ez kiterjed mind a kötelező tantárgyakra, mind a kulturális és identitási nevelésre. Kisebbségi iskolákban lehetőség van a tantárgyak anyanyelven történő tanítására, és a román nyelvet külön tantárgyként tanítják.
5. Tananyag és értékelés
6. Szociális támogatás
7. Tanárképzés és szakmai fejlődés
8. Magán- és alternatív oktatás

Az általános megállapításokon túl ebben az alfejezetben tárgyaljuk az összes olyan cikkelyét a közoktatási törvénynek amelyek a kisebbségek számára, a románától eltérő anyanyelvűek számára relevánsak nyelvhasználatuk szempontjából. Noha az össze érdekelt cikkelyt tárgyaljuk ezen cikkelyek esetében nem mindig a teljes szöveget értelmezzük, csupán a releváns bekezdéseket.

Rögtön a törvény első cikkelye reflektál a kisebbségi jogokra, illetve a kisebbségi nyelven való tanulás megteremtésének lehetőségére. A hármas tagolás (román nyelv – nemzeti kisebbségek nyelvei – nemzetközi forgalomban levő nyelvek) egy olyan közjogi garanciát jelent a kisebbségi oktatás számára amely garanciát mint alapértéket lehet felmutatni számos esetben, de ugyanakkor a részletekbe menő metodológiák részleges hiánya az alkalmazást sok esetben értelmezhetőnek, vagy éppen lehetetlenné teszi.

1. cikk⁸⁰

(1) Romániában az alap- és középfokú oktatás nemzeti prioritást képez, közérdeklődésre számot tartó terület, és a jelen törvény feltételei szerint zajlik román nyelven, a nemzeti kisebbségek nyelvein, a román jelnyelven és nemzetközi forgalomban használt nyelveken.

(2) Az alap- és középfokú oktatás küldetése, hogy biztosítsa azokat a feltételeket és kereteket, amelyek lehetővé teszik az oktatás elsődleges haszonélvezőinek fejlődési potenciáljának kibontakoztatását kognitív, szocioemócionális, szakmai, polgári, valamint vállalkozói szempontból egyaránt, oly módon, hogy aktívan és kreatívan részt vegyenek a társadalom fejlesztésében, miközben erősödik a nemzeti és európai hovatartozás érzése.

(3) A román iskola oktatási eszménye az emberi egyéniség szabad, teljes és harmonikus fejlődése, az autonóm személyiség kialakítása, valamint olyan értékrendszer elfogadása, amely szükséges a személyes beteljesedéshez és fejlődéshez, a vállalkozói

⁸⁰ Art. 1

- (1) În România, învățământul preuniversitar constituie prioritate națională, este domeniu de interes public și se desfășoară, în condițiile prezentei legi, în limba română, în limbile minorităților naționale, în limba semnelor române și în limbi de circulație internațională.
- (2) Misiunea învățământului preuniversitar este aceea de asigurare a condițiilor și a cadrului necesar pentru atingerea potențialului de dezvoltare al fiecărui beneficiar primar al educației, atât din punct de vedere cognitiv, socioemoțional, profesional, civic, cât și în domeniul antreprenoriatului, astfel încât acesta să participe activ și creativ la dezvoltarea societății, având sentimentul apartenenței naționale și europene.
- (3) Idealul educațional al școlii românești constă în dezvoltarea liberă, integrală și armonioasă a individualității umane, în formarea personalității autonome și în asumarea unui sistem de valori care sunt necesare pentru împlinirea și dezvoltarea personală, pentru dezvoltarea spiritului antreprenorial, pentru participarea
- (4) cetățenească activă în societate, pentru incluziune socială și pentru angajare pe piața muncii.

szellem kialakulásához, az aktív állampolgári részvételhez a társadalomban, a társadalmi befogadáshoz és a munkaerőpiacon való elhelyezkedéshez.

(4) Jelen törvény szabályozza az alap- és középfokú oktatási rendszer szervezését és működését, biztosítja azokat a kereteket, amelyek lehetővé teszik a román állam hatósága alatt az elsődleges haszonélvezők alapvető tanulási jogának gyakorlását, valamint szabályozza a tanári, kiegészítő tanári és vezetői személyzet státuszát az állami, magán- és egyházi oktatási rendszer egészében, továbbá a tanári felügyeleti és ellenőrző személyzet, valamint más, a törvény által meghatározott tanári kategóriák státuszát. Jelen törvény az élethosszig tartó tanulás formáinak megvalósításához is keretet biztosít az alap- és középfokú oktatásban.

3. Cikk⁸¹

A közoktatás alsóbb szintjeinek alapelveit jelen törvény 3. cikkelye szögezi le. Ennek értelmében, azon túl, hogy bárminemű diszkrimináció tiltott az egyetem előtti

⁸¹ ART. 3

Principiile care guvernează învățământul preuniversitar sunt:

- a) principiul nediscriminării - în baza căruia accesul și participarea la educația de calitate se realizează fără discriminare, inclusiv prin interzicerea segregării școlare;
- b) principiul calității - în baza căruia activitățile de învățământ se raportează la standarde de calitate și la bune practici naționale, europene și internaționale;
- c) principiul relevanței - presupune o ofertă educațională realistă, actualizată și corelată cu nevoile elevilor de dezvoltare personală, cu domeniile de cunoaștere, cu valorile socioculturale și cu cerințele pieței muncii;
- d) principiul eficienței - în baza căruia se urmărește obținerea de rezultate educaționale preconizate, prin gestionarea resurselor existente;
- e) principiul descentralizării decizionale - presupune redistribuirea autorității decizionale de la nivelurile centrale către cele locale, pentru a răspunde adecvat nevoilor beneficiarilor;
- f) principiul garantării identității culturale a tuturor cetățenilor români și dialogului intercultural;
- g) principiul asumării, promovării și păstrării identității naționale și a valorilor culturale ale poporului român;
- h) principiul recunoașterii și garantării drepturilor persoanelor aparținând minorităților naționale la păstrarea, la dezvoltarea și la exprimarea identității lor etnice, culturale, lingvistice și religioase;

oktatási rendszerben, a törvényalkotó még szó szerint is kiemeli a nemzeti kisebbségek jogát a saját anyanyelvén történő oktatásban való részesülésére. Itt fontos kiemelni, hogy ennek gyakorlati megvalósítása számos esetben akadályokba ütközik. Bár jogszabályi keret létezik erre az alapelve, az mégsem tud minden esetben realitássá válni, hiszen olyan standardok előírása és betartására kötelesek az érintett oktatási intézmények amelyek sok esetben kontraproduktívak a kisebbségek számára.

Más részről pedig, újra érdemes ide az oktatási törvény tárgyalásának elejére megidézni a Bethlendi András által megfogalmazott otthonossági tézist, mint alapvető joga az egyénnek legyen az bármilyen nemzetiségű, bármilyen helyen. Ezen otthonosságérzet, bár ez igencsak szubjektív, és sokszor meghatározhatatlan állapot mégis néhány alapvető elvi problémát tartalmaznia kell. Például az iskolákban tapasztalt nyelvi tájkép jelentősen tudja ezt befolyásolni. A nyelvi prioritizálás egy épület vizuális megjelenésében egy másik fontos factor lehet. Látjuk tehát, hogy az anyanyelvi oktatás biztosítása még nem meríti ki azt a Románia által is harmonizált nemzetközi jogi alapelvet, mi szerint meg kell teremteni a teljes esélyegyenlőséget a közoktatásban.

Az egyetem előtti oktatást irányító, ennek működését befolyásoló alapelvek, köztük a kisebbségek nyelvén történő oktatás elve is saját fordításban lentebb olvasható, ugyanakkor az eredeti, román szöveg ez után található:

Az alap- és középfokú oktatást irányító elvek a következők:

a) A diszkriminációmentesség elve – ennek alapján a minőségi oktatáshoz való hozzáférés és részvétel diszkrimináció nélkül történik, beleértve az iskolai szegregáció tilalmát is;

b) A minőség elve – ennek alapján az oktatási tevékenységek minőségi szabványokhoz, valamint nemzeti, európai és nemzetközi jó gyakorlatokhoz igazodnak;

c) A relevancia elve – magában foglal egy reális, naprakész oktatási kínálatot, amely összhangban van a diákok személyes fejlődési igényeivel, a tudás területeivel, a szociokulturális értékekkel és a munkaerőpiac követelményeivel;

d) A hatékonyság elve – ennek alapján a meglévő erőforrások felhasználásával a várt oktatási eredmények elérése a cél;

e) A döntéshozatal decentralizálásának elve – magában foglalja a döntési hatáskör átruházását a központi szintről a helyi szintekre, hogy jobban megfeleljenek az érintettek igényeinek;

f) Az összes román állampolgár kulturális identitásának garantálása és az interkulturális párbeszéd elve;

g) A román nemzeti identitás és kulturális értékek vállalásának, előmozdításának és megőrzésének elve;

h) A nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek jogainak elismerése és garantálása etnikai, kulturális, nyelvi és vallási identitásuk megőrzéséhez, fejlesztéséhez és kifejezéséhez.

6. cikk⁸²

A 6. cikk rögtön egy olyan dilmmát teremt a kisebbségi nyelven történő oktatás megszervezésében amely dilemma számos esetben terheli ezt a rendszert. Előírja, hogy a helyi területi közigazgatási egység köteles megszervezni az anyanyelvű oktatást minden lakosa számára, ugyanakkor helyet és lehetőséget ad, hogy ezt mégse tegye meg és a legközelebbi települése bízza ezt a feladatot ahol ez kivitelezhető. Ez a szabályozás tulajdon képpen azt is jelenti, hogy az esélyegyenlőség állapotát megszüntetv, a cselekvés és a nap végéni politikai döntést magtól eltávolítva egy más, akár vele egyenlő rangú egységre “testálja”.

A magyar fordítás itt olvasható, a törvény roman szövegrészlete pedig lentebb található meg:

⁸² Art. 6

În fiecare unitate administrativ-teritorială se organizează și funcționează unități de învățământ cu limba de predare română și/sau, după caz, cu predare în limbile minorităților naționale ori se asigură școlarizarea fiecărui elev în limba sa maternă în cea mai apropiată unitate administrativ-teritorială în care este posibil.

Minden közigazgatási-területi egységben román tannyelvű és/vagy, adott esetben, nemzeti kisebbségi nyelvű oktatási intézményeket szerveznek és működtetnek, vagy biztosítják minden tanuló anyanyelven történő iskoláztatását a legközelebbi olyan közigazgatási-területi egységben, ahol ez lehetséges.

23. cikk⁸³

⁸³ Art. 23

(4) Prin excepție de la prevederile alin. (1), în unitățile administrativ-teritoriale în care există cerere pentru forma de învățământ în limba maternă a unei minorități naționale/studiul limbii minorității naționale, istoria, religiile și tradițiile minorității, respectiv educația muzicală a unei minorități naționale, efectivele formațiunilor de studiu se înființează, se organizează și funcționează astfel:

a) organizarea de noi formațiuni de studiu pentru forma de învățământ în limba maternă a unei minorități naționale/studiul limbii minorității naționale, istoria, religiile și tradițiile minorității, respectiv educația muzicală a unei minorități naționale, cu efective mai mici decât minimul prevăzut de prezenta lege, se poate realiza la cerere;

b) în situații excepționale, formațiunile de studiu pentru antepreșcolari, preșcolari sau elevi, pentru forma de învățământ în limba maternă a unei minorități naționale/studiul limbii minorității naționale, istoria, religiile și tradițiile minorității, respectiv educația muzicală a unei minorități naționale, pot funcționa sub efectivul minim sau peste efectivul maxim, cu aprobarea ministrului educației, pe baza unei propuneri justificate din partea consiliului de administrație al unității de învățământ sau al organizației minorității naționale reprezentate în Parlamentul României care solicită exceptarea de la prevederile alin. (1). Efectivul maxim nu poate fi depășit cu mai mult de 2 beneficiari primari;

c) organizarea, reorganizarea sau desființarea oricărei formațiuni de studiu, inclusiv cel simultan pentru forma de învățământ în limba maternă a unei minorități naționale/studiul limbii minorității naționale, istoria, religiile și tradițiile minorității, respectiv educația muzicală a unei minorități naționale existente, se poate realiza cu avizul conform al Ministerului Educației și al organizației minorității naționale reprezentate în Parlamentul României.

(5) Prevederile alin. (4) se aplică și formațiunilor de studiu în limba română, atunci când acestea funcționează în zone unde ponderea unei minorități etnice este majoritară. În aceste situații, aprobarea prevăzută la alin. (4) lit. b) se realizează de Ministerul Educației la propunerea DJIP/DMBIP sau a consiliului de administrație al unității de învățământ.

(11) În unitățile administrativ-teritoriale izolate geografic sau lingvistic ori în unitățile administrativ-teritoriale în care efectivele de elevi corespunzătoare unui anumit nivel de clasă din învățământul primar sau gimnazial sunt mai mici decât efectivele minime prevăzute de lege și nu există posibilitatea asigurării transportului școlar, se organizează clase în regim simultan, în conformitate cu prevederile metodologiei aprobate prin ordin

Az oktatási törvény 23 cikkelye az oktatási alapegységek, osztályok szervezésére és szabályozására vonatkozik. Meghatároz egy átlagos létszámkeretet minden egyetem előtti oktatási ciklus kapcsán külön-külön, majd több bekezdésben taglalja a speciális eseteket, amelyekben a megjelölt keretszámok előzetes minisztériumi stb. jóváhagyás kötelezettsége mellett, de működhetnek. Ilyen speciális esetnek számít a nemzeti kisebbségek nyelvén történő oktatási folyamat is.

Értelmezhető ez egy pozitív diszkriminációként is (az oktatási törvény elfogadásának idejében parlamenti kritikus hangok tettek is ilyen megjegyzéseket, adott esetben módosítási indítványokat, de az esélyegyenlőség megteremtésének érdekében, a nemzetközi szerződések paragrafusai által is kötelezve Románia e képpen valósította meg a már említett elvárásokat. Mindezekkel együtt, az adott esetben önkényes jóváhagyásköteles különleges engedélyezések rendszere nem konferál egy tiszta eljárási rendet az említetteknek. Egy kritikaként is megfogalmazandó az előbb elhangzottakat.

Minden elvi fenntartás mellett a törvény betűje ez esetben is tisztán fogalmaz, melyet magyar nyelvre forítva itt olvashatnak, illetve a román eredeti szöveget a lentiekben:

(4) A (1) bekezdéstől eltérően, azokban a közigazgatási-területi egységekben, ahol igény van a nemzeti kisebbségek anyanyelvén történő oktatásra/ kisebbségi nyelv oktatására, a kisebbség történelmének, vallásának, hagyományainak és zenei nevelésének oktatására, a tanulmányi csoportok létrehozása, szervezése és működése az alábbiak szerint történik:

a) új tanulmányi csoportok szervezése a nemzeti kisebbségek anyanyelvén történő oktatásra/kisebbségi nyelv oktatására, a kisebbség történelmének, vallásának, hagyományainak és zenei nevelésének oktatására a törvényben meghatározott minimális létszám alatti létszámmal is lehetséges kérelem alapján;

b) kivételes esetekben, a nemzeti kisebbségek anyanyelvén történő oktatásra/kisebbségi nyelv oktatására, a kisebbség történelmének, vallásának, hagyományainak és zenei nevelésének oktatására szervezett csoportok működhetnek a minimális létszám alatt vagy

al ministrului educației. Clasa a VIII-a se organizează în clasă separată, indiferent de numărul de elevi.

a maximális létszám felett, az oktatási miniszter engedélyével, az iskola igazgatótanácsának vagy a román parlamentben képviselt nemzeti kisebbség szervezetének indokolt javaslata alapján. A maximális létszám legfeljebb 2 fővel léphető túl;

c) bármely tanulmányi csoport szervezése, újraszervezése vagy megszüntetése, beleértve a nemzeti kisebbségek anyanyelvén történő oktatásra szervezett csoportokat is, az Oktatási Minisztérium és a román parlamentben képviselt nemzeti kisebbség szervezetének jóváhagyásával történhet.

(5) A (4) bekezdés rendelkezései a román nyelvű tanulmányi csoportokra is alkalmazhatók, ha ezek olyan területeken működnek, ahol egy etnikai kisebbség túlsúlyban van. Ilyen esetekben a (4) bekezdés b) pontjában előírt jóváhagyást az Oktatási Minisztérium adja meg a DJIP/DMBIP vagy az iskola igazgatótanácsának javaslata alapján.

(11) A földrajzilag vagy nyelvileg elszigetelt közigazgatási-területi egységekben, vagy olyan egységekben, ahol az adott osztály szintjén az általános iskolai vagy gimnáziumi oktatásban résztvevő diákok létszáma alacsonyabb a törvényben meghatározott minimális létszámnál, és nem biztosítható az iskolai szállítás, az órák egyesített osztályokban zajlanak a miniszteri rendeletben meghatározott módszertan szerint. A 8. osztály külön osztályban szerveződik, függetlenül a tanulók számától.

26. cikk⁸⁴

Az idézett 26. cikk szavatolja a kisebbségi nyelvet beszélők hozzáférését minden alternatív oktatási formában való részvétel hozzáférését.

⁸⁴ Art. 26

(1) În învățământul preuniversitar de stat, particular și confesional pot funcționa unități de învățământ, grupe, clase, structuri de învățământ pe baza unor alternative educaționale, în condițiile metodologice aprobate prin ordin al ministrului educației.

(6) Orice cetățean român se poate înscrie și pregăti la toate formele de învățământ alternativ în limba română, în limbile minorităților naționale sau în limbi de circulație internațională.

A lefordított normarészlet itt olvasható, a román eredeti nyelvű szöveg lentebb található:

(1) Az állami, magán és vallási alap- és középfokú oktatásban működhetnek oktatási intézmények, csoportok, osztályok és oktatási struktúrák alternatív oktatási formák alapján, az Oktatási Minisztérium rendeletével jóváhagyott módszertani szabályok szerint.

(6) Bármely román állampolgár beiratkozhat és részt vehet minden alternatív oktatási formában román nyelven, nemzeti kisebbségek nyelvén vagy nemzetközi nyelveken.

A 13. szakasz - Oktatás a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek számára

A 13. szakasz a közoktatási törvényben (198/2023. törvény) a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek számára biztosított különös rendelkezéseket szabályozza a közoktatási rendszerben. Íme egy összefoglaló a legfontosabb pontokról:

Oktatás a kisebbségek nyelvén: Az anyanyelven történő oktatáshoz való jog: A nemzeti kisebbségekhez tartozó személyeknek joguk van anyanyelvükön tanulni a közoktatás minden szintjén. A román állam biztosítja ezt a jogot különálló oktatási egységek és osztályok létrehozásával, ahol a kisebbségek nyelvén folyik az oktatás.

Román nyelv tanulása: Azok a diákok, akik a kisebbségek nyelvén tanulnak, kötelesek a román nyelvet is tanulni. A román nyelv oktatása az ő számukra kidolgozott tantervek és tankönyvek alapján történik.

Az oktatás megszervezése: A kisebbségek számára az oktatás két formában szervezhető:

Különálló oktatási egységek: A kisebbségek számára létrehozott iskolák.

Kisebbségi nyelven tanító osztályok: A román nyelvű iskolákon belül különálló osztályok.

Sajátos tanterv: A közös tanterv mellett, amely minden iskola számára kötelező, a kisebbségek számára létrehozott oktatási egységek saját tantervet is tartalmazhatnak,

amely az adott kisebbség történelmére és kultúrájára vonatkozó tantárgyakat is magában foglal.

Humán erőforrások: Az ilyen oktatási egységek pedagógusainak rendelkezniük kell a szükséges képesítésekkel ahhoz, hogy az adott kisebbség nyelvén és románul is tudjanak tanítani.

Finanszírozás és támogatás: Az állam biztosítja a kisebbségek nyelvén történő oktatáshoz szükséges pénzügyi és anyagi forrásokat.

Értékelés: Az országos vizsgák és értékelések a kisebbségi nyelven tanuló diákok számára is alkalmazkodnak, lehetőséget biztosítva számukra arra, hogy bizonyos vizsgákat anyanyelvükön tegyenek le, kivéve a román nyelvi vizsgákat.

Ez a szakasz hangsúlyozza a román állam elkötelezettségét a nemzeti kisebbségek nyelvi és kulturális identitásának védelme és előmozdítása mellett az oktatás révén, ugyanakkor be is mutatja a hiányos szabályozási keret hiátusait. Az állami kötelezettségek szankciónélküliségét, következménynélküliségét, adott esetben az értelmezés lehetőségét felkínáló megfogalmazásokat stb.

A szakasz cikkelyeinek saját kezű magyar fordítása itt olvasható, ugyanakkor a román nyelvű, eredeti szövegrész lentebb:

59. cikk

(1) A nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek jogot formálnak arra, hogy az anyanyelvükön tanuljanak és képezzék magukat az alap- és középfokú oktatás minden szintjén, típusában és formájában, a törvény keretein belül.⁸⁵

(2) A nemzeti kisebbségek nyelvein oktató intézmények létrehozását bármelyik következő fél kezdeményezheti:

⁸⁵ Articolul 59

(1) Persoanele aparținând minorităților naționale au dreptul să studieze și să se instruiască în limba maternă, la toate nivelurile, tipurile și formele de învățământ preuniversitar, în condițiile legii.

- a) helyi vagy megyei közigazgatási hatóságok, határozat alapján;
 - b) jogszabály által elismert vallási közösségek;
 - c) magánjogi személyek;
 - d) az oktatási miniszter, rendelet alapján, a 19. cikk (4) bekezdés d) pontja értelmében.⁸⁶
- (3) A helyi igények szerint, a szülők, gondviselők vagy jogi képviselők vagy a (2) bekezdésben említett entitás kérésére, csoportokat, osztályokat vagy alapfokú oktatási intézményeket szerveznek a nemzeti kisebbségek nyelvein történő oktatás céljából.⁸⁷
- (4) A nemzeti kisebbségek nyelvein oktató alap- és középfokú oktatási intézmények keretein belül, vagy a nemzeti kisebbségek nyelvein oktató osztályok keretein belül, amelyek egyediek a közigazgatási egységben, középiskolai osztályokat lehet létrehozni, különböző profilú/csoportos diákok számára, a törvény keretein belül. A 33. cikk (3) bekezdésének rendelkezései alól kivételt képez, hogyha a közigazgatási egység területén nincs kizárólag a nemzeti kisebbségek nyelvein oktató technológiai középiskola, ezek a tanulmányi formák működhetnek elméleti vagy szakmai középiskolák keretein belül.⁸⁸

⁸⁶ (2) Unități de învățământ cu predare în limbile minorităților naționale pot fi înființate de oricare dintre:

- a) autorități ale administrației publice locale sau județene, prin hotărâre;
- b) cultele recunoscute de lege;
- c) persoane juridice de drept privat;
- d) ministrul educației, prin ordin, conform prevederilor art. 19 alin. (4) lit. d).

⁸⁷ (3) În funcție de necesitățile locale se organizează, la cererea părinților, tutorilor sau reprezentanților legali sau a unei entități menționate la alin. (2), grupe, clase sau unități de învățământ preuniversitar cu predare în limbile minorităților naționale.

⁸⁸ (4) În cadrul unităților de învățământ preuniversitar cu predare în limbile minorităților naționale sau în cadrul secțiilor cu predare în limbile minorităților naționale, singulare în unitatea administrativ-teritorială, se pot organiza clase de liceu cu grupe de elevi de diferite profiluri/filiere, în condițiile legii. Prin excepție de la prevederile art. 33 alin. (3), în cazul în care pe raza unității administrativ-teritoriale nu există unitate de învățământ liceal tehnologic cu predare exclusiv în limbile minorităților naționale, aceste formațiuni de studiu pot funcționa în cadrul liceelor teoretice sau vocaționale.

(5) Azok a diákok, akik nem rendelkeznek lehetőséggel az anyanyelvükön történő tanulásra a lakóhelyük közigazgatási egységében, támogatást kapnak ennek érdekében a 83. cikk rendelkezései alapján, amely a diákok szállítására vonatkozik, vagy ingyenes szállást és étkezést biztosítanak számukra az anyanyelvükön történő oktatást nyújtó intézmény kollégiumában.

(6) Az (5) bekezdés rendelkezései érvényesek a közigazgatási egységen belüli szállításra is, azoknak a diákoknak az esetében, akik olyan faluban laknak, ahol nincs lehetőségük az anyanyelvükön történő tanulásra.⁸⁹

(7) A nemzeti kisebbségek nyelvein oktató intézményekben az egyik igazgatónak a kisebbséghez tartozó pedagógusnak kell lennie, a szakmai kompetencia kritériumainak figyelembevételével.⁹⁰

(8) A nemzeti kisebbségek nyelvein történő folyamatos képzési központokban, a 122. cikk szerint szervezett, az iskolán kívüli oktatási intézményekben, valamint a megyékben, ahol a nemzeti kisebbségek nyelvein működnek oktatási formák, biztosítani kell a szakemberek foglalkoztatását, akik igazolják a megfelelő kisebbségi nyelv ismeretét, a szakmai kompetencia kritériumainak figyelembevételével.⁹¹

(9) Azok a pedagógusok, akik a nemzeti kisebbségek nyelvein teljes mértékben oktató csoportokban vagy osztályokban dolgoznak, valamint a

⁸⁹ (5) Elevii care nu au posibilitatea de a învăța în limba maternă în unitatea administrativ-teritorială de domiciliu sunt sprijiniți în acest sens conform prevederilor art. 83 privind transportul elevilor sau primesc cazare și masă gratuite în internatul care deservește unitatea de învățământ preuniversitar cu predare în limba maternă.

(6) Prevederile alin. (5) se aplică și pentru transportul în cadrul aceleiași unități administrativ-teritoriale, în cazul elevilor care au domiciliul într-un sat în care nu au posibilitatea de a învăța în limba maternă.

⁹⁰ (7) În unitățile de învățământ cu predare și în limbile minorităților naționale, unul dintre directori este un cadru didactic din rândul minorităților respective, cu respectarea criteriilor de competență profesională.

⁹¹ (8) În centrele de formare continuă în limbile minorităților naționale, organizate conform art. 122, în unitățile de educație extrașcolară, respectiv instituții de nivel județean, din județele în care funcționează forme de învățământ în limbile minorităților naționale, se asigură încadrarea cu specialiști care fac dovada cunoașterii limbii minorităților respective, prin respectarea criteriilor de competență profesională.

tanácsadók/logopédusok/itineráló tanárok, akik speciális tevékenységeket végeznek az anyanyelvükön oktató intézményekben, kötelesek igazolni a szakmai kompetenciájukat a megfelelő nemzeti kisebbségi nyelven, és jogot formálnak a felkészülésre és továbbképzésre az oktatási nyelven. Kivételt képeznek az anyanyelvükön történő oktatás szempontjából a román nyelv és irodalom tanítását végző pedagógusok.⁹²

(10) Az Oktatási Minisztérium biztosítja az anyanyelven tanított tantárgyakra vonatkozó tananyagokat papír és digitális formában, valamint a nemzeti kisebbségek nyelvein készült tankönyveket, amelyek lehetnek: a nemzeti kisebbségek nyelvén kidolgozott tankönyvek, a román nyelvből lefordított tankönyvek vagy a bevizsgált import tankönyvek, az alacsony felhasználószám miatt ki nem adott címek esetében, beleértve a kapcsolódó digitális tartalmak fordításának biztosítását.⁹³

(11) A nemzeti kisebbségek nyelvein történő oktatást nyújtó intézményekben a közös terek feliratozása, a diákok és tanárok számára közzétett információk, valamint bármilyen hirdetmény román nyelven és a megfelelő kisebbségi nyelven történik.⁹⁴

⁹² (9) Personalul didactic de predare care desfășoară activități didactice la grupe sau clase cu predare integrală în limba minorităților naționale, precum și consilierii școlari/logopezii/ profesorii itineranți care desfășoară activități specifice în unități de învățământ cu clase cu predare în limba maternă trebuie să facă dovada competenței profesionale în limba minorității naționale respective și au dreptul la pregătire și perfecționare în limba de predare. Fac excepție de la obligativitatea de a face dovada competenței profesionale în limba minorității naționale respective personalul didactic care predă Limba și literatura română.

⁹³ (10) Ministerul Educației asigură manuale școlare atât pe suport hârtie, cât și în format digital specifice disciplinelor predate în limba maternă, și manuale școlare, care pot fi: manuale elaborate în limba de predare a minorităților naționale și manuale traduse din limba română sau manuale de import, avizate de Ministerul Educației, pentru titlurile necesitate ca urmare a numărului redus de utilizatori, putând fi asigurată inclusiv traducerea conținuturilor digitale aferente manualelor în cauză.

⁹⁴ (11) În unitățile de învățământ cu predare și în limbile minorităților naționale, inscripționarea spațiilor comune, publicarea informațiilor pentru elevi și profesori, precum și afișajul de orice fel se vor realiza în limba română și în limba minorității respective.

60. cikk

Számos tudományos kutatás alapvetését tartalmazza a 60 cikkely amely többek között arról is értekezik, hogy milyen módon oktatják kisebbségi anyanyelvű oktatásban részesülőknél a román nyelvet. Itt a kutatások során érdemes megemlíteni dr. Toró Tibor és Keszeg Erika⁹⁵ felméréseit e téren melyet a Bálványos Intézet keretei között végeztek, és ahol nagyon érdekes következtetésekre jutottak. Az első bekezdés értelmében minden tantárgy oktatási az anyanyelven zajlik, kivéve értelemszerűen a román nyelv és irodalom tárgyat, amelyet ezen osztályok számára külön kidolgozott tanrendben, külön tankönyvek segítségével oktatják. Ezek az alapvetések az elmúlt 10-15 évben is gyökeresen változtak, és az aktív nyelvpolitizálás eredményeképp ilyen típusú garanciák és létrejöhettek.

Csupán ha az elmúlt két oktatási törvényt tekintjük is volt olyan periódus ahol egyes tantárgyakat, mint például Románia földrajza, vagy az ország történelme román nyelven volt oktatva, és a számonkérés is ennek megfelelően román nyelvű volt. Megint más periódus amikor a román nyelv és irodalom anyanyelvként volt oktatva a kisebbségi nyelven tanuló osztályok számára, mely egyértelműen helyzethátrányba hozta ezeket például a nagy országos felmérések során (képességvizsga a gimnáziumi ciklus végén, érettségi a középiskolai ciklus végén).

A cikkely (6) bekezdése szavatolja a szakterminológia román nyelven való elsajátításának lehetőségét, illetve követelményét is egyben, mely véleményem szerint elengedhetetlen alapelv.

Az arányos képviselő az oktatási intézményekben és, a megyei oktatási és szakmai irányítási hivatalokban jelen cikkely szavatolja, ugyanakkor mozgásteret hagy a végrehajtó számára, hogy ezzel ne minden esetben éljen, hiszen a bekezdés második felében szakmai kompetenciák feltételeként fogalmazza meg ezt a jogot, ugyanakkor a további kiegészítő törvényekre hivatkozik ahol viszont már *explicis verbis* kijelölnek a

⁹⁵ TORÓ Tibor és KESZEG Erika: *Hungarian Language Teaching in Asymmetric Language Context: A Case of Constrained Teacher Agency*, JOURNAL OF LANGUAGE IDENTITY AND EDUCATION (2022)- : - pp. 1-17.

„kisebbségi oktatás ügyéért felelős személyt” például megyei oktatásszervezési intézmények szintjén is. Legyen az az előző törvénykezéseknek megfelelő megyei tanfelügyelőségek, vagy jelen átmeneti periódus után megyei igazgatóságok.

Az utolsó bekezdés megfogalmaz egy igencsak értelmezhető paragrafust mi szerint a történelem oktatásnak tükröznie kell a Romániában élő nemzeti kisebbségek történelmét és hagyományait, ugyanakkor semmiféle hivatkozást nem tesz és a szakma belátására bízva, hogy ez milyen formában történik, ugyanakkor a történészek között sincs minden esetben megegyezés adott történelmi események interpretációjáról.

A cikkely magyar fordítása itt olvasható, a román eredeti szöveg lentebb:

- (1) A nemzeti kisebbségek nyelvein oktatott alap- és középfokú oktatás keretein belül az összes tantárgyat az anyanyelven tanítják, kivéve a román nyelv és irodalom tantárgyat.⁹⁶
- (2) A román nyelv és irodalom tantárgyat az alapfokú oktatás során az adott kisebbség számára külön kidolgozott tantervek és tankönyvek alapján tanítják, beleértve olyan szakértői csoportok bevonását is, akik ismerik a kisebbség nyelvét és kultúráját.
- (3) A (2) bekezdés rendelkezései alól kivételt képez, hogyha a nemzeti kisebbségek nyelvein oktató intézményekben, a szülők/jogos képviselő kérésére, a Román Parlamentben képviselt nemzeti kisebbség szervezete, vagy amennyiben a kisebbségnek nincs parlamenti képviselője, a nemzeti kisebbségek parlamenti csoportja kérésére a román nyelv és irodalom tantárgyat a román nyelvű intézményekben használt tankönyvek alapján tanítják.⁹⁷

⁹⁶ Art. 60

(1) În cadrul învățământului preuniversitar cu predare în limbile minorităților naționale, toate disciplinele se studiază în limba maternă, cu excepția disciplinei Limba și literatura română.

⁹⁷ (2) Disciplina Limba și literatura română se predă pe tot parcursul învățământului preuniversitar după programe școlare și manuale elaborate în mod special pentru minoritatea respectivă, inclusiv cu implicarea de colective de experți cunoscători ai limbii și ai culturii minorității naționale respective.

(3) Prin excepție de la prevederile alin. (2), în unitățile de învățământ cu predare în limba unei minorități naționale, la cererea părinților/reprezentantului legal, la solicitarea organizației minorității naționale reprezentate în Parlamentul României sau, în cazul în care minoritatea respectivă nu are reprezentare parlamentară, la solicitarea Grupului

(4) Az alap- és középfokú oktatás keretein belül az anyanyelv és a nemzeti kisebbségek története és hagyományai tantárgy, valamint a zenei nevelés tantárgy oktatása és értékelése az anyanyelven történik, a kisebbség nyelvének és kultúrájának ismeretében kidolgozott speciális programok és metodológiák alapján, amelyeket az oktatási miniszter rendelete hagy jóvá. A nemzeti kisebbség története és hagyományai tantárgy programját és tankönyvét az oktatási miniszter hagyja jóvá.

(5) Azok a diákok, akik román nyelvű vagy más nyelvű intézményekbe járnak, kérésükre, a törvény keretein belül, az (4) bekezdésben említett három tantárgyat a közös tananyag részeként tanulmányozhatják.⁹⁸

(6) Az anyanyelven folytatott közép- és poszt középfokú oktatás során a szakmai tantárgyak és modulok oktatásakor a szakmai terminológiát román nyelven is biztosítani kell.⁹⁹

(7) Az alap- és középfokú oktatás keretein belül a felvételi vizsgák és az érettségi vizsgák a tantárgyak tanulmányozott nyelvén tehetők le, a törvény keretein belül.¹⁰⁰

(8) A nemzeti kisebbségeknek joguk van arányos képviselethez az oktatási intézmények, a megyei oktatási és szakmai irányítási hivatalok (DJIP/DMBIP) vagy a hasonló

parlamentar al minorităților naționale, predarea disciplinei Limba și literatura română se face după manualele utilizate în unitățile de învățământ cu predare în limba română.

⁹⁸ (4) În învățământul preuniversitar, activitatea de predare și de evaluare la Limba și literatura maternă, la Istoria și tradițiile minorităților naționale respective și la Educația muzicală se realizează în limba maternă pe baza programelor și a metodologiilor specifice elaborate de colective de experți cunoscători ai limbii și ai culturii minorității naționale respective și aprobate prin ordin al ministrului educației. Programele și manualele disciplinei Istoria și tradițiile minorității naționale sunt aprobate prin ordin al ministrului educației.

(5) Elevilor aparținând minorităților naționale care frecventează unități de învățământ cu predare în limba română sau în altă limbă decât cea maternă li se asigură, la cerere și în condițiile legii, ca disciplină de studiu, cele trei discipline prevăzute la alin. (4) ca parte a trunchiului comun.

⁹⁹ (6) În învățământul liceal și postliceal în care predarea se face în limba maternă pentru disciplinele și modulele de pregătire de specialitate se asigură însușirea terminologiei de specialitate și în limba română.

¹⁰⁰ (7) În învățământul preuniversitar, probele de admitere și probele examenelor de absolvire pot fi susținute în limba în care au fost studiate disciplinele respective, în condițiile legii.

intézmények vezetőségi testületeiben, a szakmai kompetencia kritériumainak figyelembevételével, a törvény szerint.¹⁰¹

(9) A nemzeti kisebbségek nyelvein történő oktatás keretein belül, a belső kommunikációban és a szülőkkel/jogos képviselőkkel való kommunikáció során a tanítási nyelv is használható.¹⁰²

(10) Az anyanyelvükön oktatott alapiskolai tantárgyak esetén az értékeléseket írásban és szóban, valamint a tanítási nyelven kell közölni.¹⁰³

(11) A román nyelv és irodalom tantárgy vizsgafeladatait a (2) bekezdésnek megfelelően kidolgozott külön program alapján kell elkészíteni.¹⁰⁴

(12) Az alap- és középfokú oktatásban a nemzeti kisebbségek nyelvein folytatott oktatás keretein belül a vizsgák, értékelések és bármely típusú vizsgafeladatok kidolgozása a nemzeti tanterv által meghatározott didaktikai és metodológiai követelmények alapján történik.¹⁰⁵

(13) Az alap- és középfokú oktatás keretein belül, ahol a nemzeti kisebbségek nyelvein tanítanak, a Románia története és földrajza tantárgyakat az adott nyelveken tanítják, a román nyelvű osztályok számára készült programok és tankönyvek alapján, kötelező a román helynevek és sajátnevek átvitele és elsajátítása a román nyelvben is.¹⁰⁶

¹⁰¹ (8) Minoritățile naționale au dreptul la reprezentare proporțională cu numărul de clase în organele de conducere ale unităților de învățământ, ale DJIP/DMBIP sau ale instituțiilor echivalente, respectând criteriile de competență profesională, potrivit legii.

¹⁰² (9) În învățământul în limbile minorităților naționale, în comunicarea internă și în comunicarea cu părinții/reprezentanții legali ai elevilor, preșcolarilor și ai antepreșcolarilor se poate folosi și limba de predare.

¹⁰³ (10) În învățământul primar cu predare în limbile minorităților naționale, calificativele se comunică în scris și oral și în limba de predare.

¹⁰⁴ (11) Testele, evaluările și subiectele de examen la disciplina Limba și literatura română se elaborează pe baza programei speciale, realizate conform prevederilor alin. (2).

¹⁰⁵ (12) Testele de evaluare și subiectele de examen de orice tip din învățământul preuniversitar pentru elevii din învățământul cu predare în limbile minorităților naționale se elaborează pe baza cerințelor didactico-metodologice stabilite de curriculumul național.

¹⁰⁶ (13) În învățământul primar, gimnazial și liceal cu predare în limbile minorităților naționale, disciplinele Istoria și Geografia României se predau în aceste limbi, după

(14) A történelem tantervekben és tankönyvekben tükrözni kell a Romániában élő nemzeti kisebbségek történelmét és hagyományait.¹⁰⁷

93. Cikk¹⁰⁸

A 93. cikk a tanulmányi segédanyagokról, ezen belül is a tankönyvek használatáról szól. Ennek értelmében az állam kötelezettséget vállal magára, hogy ezeket ingyen biztosítja a diákok és az oktatási személyzet számára, úgy románul, mint az éppen adott intézmény, osztály oktatási nyelvén. Itt számos kérdés merül fel az olyan exklúzióval és iskolaelhagyással fenyegetett kisebbségek kapcsán mint például a roma, amely tankönyvei éppen az írott nyelv kodifikálásának hiányosságai miatt a legtöbb esetben nem tud saját anyanyelvi tankönyvet használni.

(1) Az állami, magán és ideiglenesen engedélyezett, akkreditált vallási oktatási intézményekben alternatív tankönyveket és egyéb, az Oktatási Minisztérium által jóváhagyott taneszközöket használnak. Ezek használata az Oktatási Minisztérium által kiadott rendeletben jóváhagyott módszertan szerint történik.

(4) Az állami oktatásban, valamint a kötelező magán- és vallási iskolákban tanuló diákok és tanári személyzet ingyenes tankönyveket kap, mind a román nyelvű, mind a nemzeti kisebbségek nyelvein folyó oktatás keretein belül, a jogszabályoknak megfelelően.

programe școlare și manuale identice cu cele pentru clasele cu predare în limba română, cu obligația transcrierii și a însușirii toponimiei și a numelor proprii românești și în limba română.

¹⁰⁷ (14) În programele și manualele de istorie se vor reflecta istoria și tradițiile minorităților naționale din România.

¹⁰⁸ Art. 93

(1) În unitățile de învățământ preuniversitar de stat sau particulare și confesionale autorizate provizoriu și acreditate se utilizează manuale școlare alternative și alte auxiliare didactice aprobate de Ministerul Educației. Utilizarea acestora se realizează conform metodologiei aprobate prin ordin al ministrului educației.

(4) Elevii și personalul didactic de predare din învățământul de stat și din învățământul obligatoriu particular acreditat/ autorizat și confesional beneficiază de manuale școlare gratuite, atât pentru învățământul în limba română, cât și pentru cel în limbile minorităților naționale, în condițiile legii.

99. Cikk¹⁰⁹

A közoktatásban megvalósuló számonkérés, értékelés folyamata ha úgy tetszik egy többletterhet jelenthet, és adott esetben lépeshátrányt is a kisebbségi nyelven tanulók számára. Itt ugyanis a kommunikáció és nyelvi készségeket nem csupán az adott anyanyelven mérik fel, hanem az államnyelven is, ám itt is alkalmazandó a differenciált elvérések rendszere.

A szövegrész magyarra való fordítása itt, a román, eredeti szövegrész zlenebb olvasható:

(4) A második, negyedik és hatodik osztály végén a diákok kötelező, írásbeli nemzeti értékeléseken vesznek részt nyelv és kommunikáció, matematika és tudomány tantárgyakból, az Oktatási Minisztérium által kiadott rendeletben jóváhagyott módszertan alapján. Ezek az értékelések tartalmazzák a diákok funkcionális írástudásának szintjének értékelésére szolgáló kérdéseket is. A nyelv és kommunikáció tantárgyra vonatkozó vizsga a nemzeti kisebbségek nyelvén tanuló diákok számára magában foglalja az anyanyelvet is. Ezen értékelések eredményei hozzájárulnak a tanulás minőségének nyomon követéséhez, és szabályozó szerepet töltenek be a rendszer szintjén.

101. Cikk¹¹⁰

¹⁰⁹ Art. 99

(4) La finalul claselor a II-a, a IV-a și a VI-a, elevii susțin evaluări naționale scrise, obligatorii, la limbă și comunicare, matematică și științe, în baza metodologiei aprobate prin ordin al ministrului educației. Aceste evaluări includ și itemi pentru evaluarea nivelului de alfabetizare funcțională a elevilor. Proba de limbă și comunicare cuprinde, pentru elevii din clasele cu predare în limbile minorităților naționale, și limba maternă. Rezultatele acestor evaluări contribuie la monitorizarea calității învățării, cu rol reglator la nivel de sistem.

¹¹⁰ Art. 101

(1) După absolvirea învățământului gimnazial, elevii susțin evaluarea națională, obligatorie. Evaluarea națională a absolvenților clasei a VIII-a constă în probe la disciplinele limba și literatura română, matematică, respectiv limba maternă, pentru elevii

A 101-es cikkely meghatározza a gimnáziumi ciklus végi nemzeti felmérést, melyben az előző cikkelyekben is alkalmazott módszertana alapján, itt is felméri az anyanyelvi készségeket, ismereteket, illetve a román nyelvi készségeket is. Ennek hasonló, bár lényegesen elaboráltabb formában írja le a következő cikkelyben a kisebbségek helyzetét a nemzeti érettségi kapcsán. Elmondható, hogy ugyanebben a rendszerben gondolkodó felmérési mérőföldköről van szó, ugyanakkor ez ciklusvégi, és a kötelező oktatás minimumának végén levő felmérésként más bizonylatokat, igazolásokat von maga után.

A saját fordítású cikkelyrész itt, a román eredeti lentebb olvasható:

(1) A gimnáziumi tanulmányok befejezése után a diákok kötelező, nemzeti értékelésen vesznek részt. A nyolcadik osztályt végzők nemzeti értékelése a következő tantárgyakból áll: román nyelv és irodalom, matematika, illetve anyanyelv, a nemzeti kisebbségek nyelvén tanuló diákok számára. Az anyanyelvet tanulmányozó diákok számára ez opcionális, ha az 60. cikk (5) bekezdésének megfelelően tanulták. Az értékelés szervezése az Oktatási Minisztérium által kiadott rendeletben jóváhagyott módszertan szerint történik.

115. Cikk¹¹¹

care au urmat studiile gimnaziale într-o limbă a minorităților naționale și opțional pentru elevii care au studiat limba maternă conform art. 60 alin. (5), fiind organizată conform metodologiei aprobate prin ordin al ministrului educației.

¹¹¹ Articolul 115

(1) Ministerul Educației, în calitate de organ de specialitate al administrației publice centrale, elaborează și implementează politica națională în domeniul învățământului preuniversitar și are drept de inițiativă și de execuție în domeniul politicii financiare și al resurselor umane din sfera educației.

(2) Ministerul Educației exercită, în domeniul învățământului preuniversitar, următoarele atribuții:...

(7) În structura DJIP/DMBIP din județele cu învățământ și în limbile minorităților naționale sunt cuprinși și inspectori pentru acest tip de învățământ, conform art. 60 alin.

(8). În județele/municipiul București unde se organizează formațiuni de studiu sau grupe pentru studiul limbii minorității naționale se normează, suplimentar, un post de inspector.

Jelen cikkely részleteiben szabályozza azokat az ellenőrzési mechanizmusokat amelyeket az oktatási rendszerbe, és ezen belül a kisebbségi nyelven történő oktatási rendszerbe is beépítettek. Új intézményként létrehozza a Megyei Képzési és Tanulmányi Igazgatóság (DJIP/DMBIP), mint a megyei tanfelügyelőségek jog és kompetenciautódlására hivatott intézményeket, és ezeken belül azon kötelező munkaköröket amelyek a kisebbségi oktatás minőségének ellenőrzésére, és ennek előmozdítására, érdekeinek képviselésére alkalmaznak.

A magyar saját fordítású szöveg itt olvasható, a roman nyelvű, eredeti cikkelyrész pedig lentebb dolt betűkkel szedve:

(1) Az Oktatási Minisztérium, mint a központi közigazgatás szakmai szerve, kidolgozza és végrehajtja a középfokú oktatásra vonatkozó nemzeti politikát, valamint kezdeményezési és végrehajtási jogkörrel rendelkezik az oktatás pénzügyi politikája és humánerőforrása terén.

(2) Az Oktatási Minisztérium a középfokú oktatás területén a következő feladatokat látja el: ... (7) A megyei Képzési és Tanulmányi Igazgatóság (DJIP/DMBIP) struktúrájában, ahol a kisebbségek nyelvein folytatnak oktatást, külön ellenőrök is dolgoznak e típusú oktatás számára, a 60. cikk (8) bekezdése szerint. Azokban a megyékben/bukaresti kerületekben, ahol kisebbségi nyelven történő tanulmányi csoportok vagy osztályok szerveződnek, kiegészítőként egy ellenőri posztot is létrehoznak. E típusú oktatás ellenőreit a jelenlegi törvény rendelkezéseinek betartásával, a nemzeti kisebbségek parlamenti csoportjának konzultációjával nevezik ki.

119. Cikk¹¹²

Inspectorii pentru aceste tipuri de învățământ sunt numiți respectând prevederile prezentei legi, cu consultarea grupului parlamentar al minorităților naționale.

¹¹² Art. 119.

(8) Consiliul consultativ prevăzut la alin. (6) este format din 5 membri, după cum urmează: un reprezentant al DJIP/DMBIP, un reprezentant al biroului județean al ARACIIP, un reprezentant al CCD, un reprezentant al prefectului, un reprezentant al

A 119-es cikkely egy újabb kisebbségi jogvédő garanciát iktat be az oktatási rendszerbe, mely az ellenőrző és felelős testületek összetételét illeti. Itt is kötelező módon konzultatív jelleggel jelen kell legyen a nemzeti kisebbségek képviselőjében egy szakember, olyan esetekben ahol működik nemzeti kisebbségk nyelvén oktatás.

A forított szövegrész itt olvasható, a roman nyelvű, eredeti pedig lentebb:

(8) A (6) bekezdésben említett konzultációs tanács 5 tagból áll, a következőképpen: egy képviselő a Képzési és Tanulmányi Igazgatóságtól (DJIP/DMBIP), egy képviselő a megyei ARACIIP irodától, egy képviselő a Képzési és Fejlesztési Központtól (CCD), egy képviselő a prefektustól, valamint egy képviselő a megyei tanácstól vagy a Bukaresti Fővárosi Tanácstól. A tanács tevékenységein részt vesz, megfigyelői státuszban, a középfokú oktatás területén érvényes szakszervezetek képviselője, a Diákok Országos Tanácsának képviselője, a szülői közösségek nemzeti szinten releváns képviselője, a gazdasági szereplők képviselője, valamint a kisebbségi nemzetek képviselője, azok közül a kisebbségek közül, akik parlamenti képvisellel rendelkeznek Romániában és akik kisebbségi nyelven folytatnak oktatást abban a megyében. A (6) bekezdésben említett konzultációs tanácsot a prefektus vagy annak képviselője vezeti.

122. Cikk¹¹³

consiliului județean/Consiliului General al Municipiului București. La activitățile consiliului participă, cu statut de observator, câte un reprezentant al federațiilor sindicale reprezentative la nivel de sector de negociere colectivă învățământ preuniversitar, al Consiliului Național al Elevilor, al structurilor asociative reprezentative ale părinților cu activitate relevantă la nivel național și al agenților economici și un reprezentant al minorităților naționale, dintre acele minorități reprezentate în Parlamentul României care au învățământ în limba minorităților naționale în acel județ. Consiliul consultativ prevăzut la alin. (6) este condus de prefect sau un reprezentant al acestuia.

¹¹³ Art. 122

Centrele de formare continuă în limbile minorităților naționale au personalitate juridică și sunt finanțate integral din bugetul de stat prin bugetul Ministerului Educației și funcționează în subordinea Ministerului Educației. Atribuțiile, structura, organizarea și funcționarea acestora se stabilesc prin hotărâre a Guvernului, inițiată de Ministerul Educației.

A 122-es és 123-as cikkely a teljes oktatási ökoszisztéma újabb intézményeiről értekezik, illetve ezek finanszírozásáról. A Folyamatos Képzési Központok (CFC), és a Közoktatás finanszírozásáért felelős központ esetében is helyet hagy a kisebbségek anyanyelvén működő intézmények fenntartásának a törvény eljárásai szerint.

Mindkét cikkely saját Magyar fordítása itt olvasható, az eredeti román szöveg pedig lentebb, minden esetben közvetlenül a Magyar cikkelyfordítás után:

A kisebbségi nyelveken működő folyamatos képző központok jogi személyiséggel rendelkeznek, és teljes mértékben az állami költségvetésből, a Oktatási Minisztérium költségvetésén keresztül finanszírozzák őket, működésük az Oktatási Minisztérium alá tartozik. Feladataikat, struktúrájukat, szervezésüket és működésüket a kormány határozata határozza meg, amelyet az Oktatási Minisztérium kezdeményez.

123. Cikk¹¹⁴

(1) Az Elősegítő és Költségvetési Központ a Közoktatás Finanszírozásáért állami jogi személyiséggel rendelkező közintézményként szerveződik, az Oktatási Minisztérium alá tartozik, és technikai támogatást nyújt a Közoktatás Finanszírozásáért felelős Országos Tanácsnak, amelyet az állami költségvetés finanszíroz.

(2) Az Elősegítő és Költségvetési Központ struktúráját, szervezetét és működését az oktatási miniszter rendelete határozza meg.

(3) Az Elősegítő és Költségvetési Központ céljai a következők:

¹¹⁴ Art. 123

(1) Unitatea pentru Finanțarea Învățământului Preuniversitar se organizează, ca instituție publică cu personalitate juridică, în subordinea Ministerului Educației, cu rol de suport tehnic pentru Consiliul Național pentru Finanțarea Învățământului Preuniversitar, finanțat de la bugetul de stat.

(2) Structura, organizarea și funcționarea Unității pentru finanțarea învățământului preuniversitar se stabilesc prin ordin al ministrului educației.

(3) Obiectivele Unității pentru finanțarea învățământului preuniversitar sunt următoarele:
a) propune politici de finanțare a învățământului preuniversitar și standarde de cost per elev/preșcolar/ antepreșcolar, precum și coeficienți de diferențiere pentru costurile standard per elev/preșcolar/antepreșcolar și coeficienți de corecție pentru învățământul în limbile minorităților naționale, în vederea asigurării standardelor de calitate în învățământul preuniversitar;

a) politikákat javasol a közoktatás finanszírozására és az egy tanulóra/óvodásra/előóvodásra vonatkozó költségsszabványokat, valamint a különböző költségsszabványokhoz tartozó differenciáló együtthatókat és a kisebbségi nyelveken folytatott oktatásra vonatkozó korrekciós együtthatókat, a közoktatás minőségi szabványainak biztosítása érdekében;

128. Cikk¹¹⁵

Az intézményi, iskolai vezetési fórumok egyik legfontosabbja az iskolai vezető tanácsok. Itt is kötelező módon képviseltetik magukat a kisebbségi nyelven működő csoportok, osztályok, tanárok és szülők is.

A szövegrész fordítása lentebb, az eredeti roman nyelvű utána olvasható:

h) Azokban az oktatási intézményekben, ahol kisebbségi nyelveken működnek csoportok/osztályok, az adott kisebbséget a tanárok, a szülők és a diákok képviselik az intézmény igazgatótanácsában;

139. Cikk¹¹⁶

A jogalkotó szándéka deklaráltan egy kompetitív oktatási rendszer létrehozása is bátorítása ennek értelmében vezette be a diák, ovodás költségsszabványokat. Ezek olyan

¹¹⁵ Art. 128

h) în unitățile de învățământ în care funcționează grupe/clase în limbile minorităților naționale, în consiliul de administrație minoritatea respectivă va fi reprezentată și de cadre didactice, părinți și elevi aparținând minorității respective;

¹¹⁶ Art. 139.

(9) Alocarea fondurilor pentru finanțarea de bază a unității de învățământ se face pe baza costului standard per antepreșcolar/preșcolar/elev, luând în considerare numărul de antepreșcolari/preșcolari/elevi din unitatea de învățământ, precum și coeficienți de corecție dependenți de numărul mic de elevi în unitatea administrativ-teritorială, izolare lingvistică, izolare geografică, severitatea dezavantajelor, predarea în limba minorității naționale și alți factori. La stabilirea finanțării se au în vedere factorii de ajustare determinați astfel încât să asigure acoperirea tuturor categoriilor de cheltuieli, în funcție de specificul unităților de învățământ.

anyagi eszközátlagok amelyek a diákat követik bárhol is végezze az kötelező oktatási tevékenységét.

Ezek értelmében elképzelhetjük, hogy anyagi szempontból a nay létszámú csoportok, osztályok fenntartása lényegesen egyszerűbb mint ha ezek a csoportok a meghatározott létszámtartomány alján helyezkednek el, ugyanakkor korrekciós szorzót alkalmaz adott különleges esetekben, mint például a nemzeti kisebbségekhez tartozó diákok esetében. Így egy magyar nyelven tanuló óvodás, vagy iskolás után járó standard finanszírozási összeg lényegesen magasabb mint egy többségi nemzeti diák után, ugyanakkor ez a ráfordítás egy többletterhet is jelent az intézménynek, hisz más-más kötelezettségei vannak az oktatás gördülékeny megvalósításának érdekében egy román és mondjuk egy magyar, vagy német ajkú osztály, csoport esetében.

(9) Az oktatási intézmény alapfinanszírozási forrásainak allokálása az óvodás/kisiskolás/diákok standard költségén alapul, figyelembe véve az intézményben tanuló óvodások/kisiskolások/diákok számát, valamint a korrigáló tényezőket, amelyek a diákok kis számából, nyelvi elszigeteltségből, földrajzi elszigeteltségből, hátrányos helyzet súlyosságából, a kisebbségi nyelven történő oktatásból és egyéb tényezőkből adódnak. A finanszírozás meghatározásakor figyelembe kell venni azokat a kiigazító tényezőket, amelyek biztosítják a kiadások minden kategóriájának fedezetét az oktatási intézmények sajátos igényei szerint. 2024-ben az említett átlagkvóta a 69/2024-es Kormányhatározat alapján a 649 lejes összegben lett megállapítva az 1-es koeficiens csoportba. Ezt indexálják különböző szorzók alapján így végül kialakítva a következő értékeket, mint az oktatási tevékenységet finanszírozó algoritmust:

Standard költségek óvodások/iskolások után a bérekre, pótlékokra, juttatásokra és egyéb pénzbeli bérjogosultságokra vonatkozó kiadásokra, amelyeket törvény állapít meg, valamint a hozzájuk kapcsolódó járulékokra, az akkreditált és engedélyezett magán- és egyházi oktatási intézmények esetében, tandíjmentesen, a 2024-es évre:

Nr. crt.	Nivel/Filieră/Profil	Forma de învățământ	Standarde de cost per antepreșcolar/ preșcolar/ elev, pe medii și pe niveluri - lei -		Standarde de cost per antepreșcolar/ preșcolar/ elev, pe medii și pe niveluri (pentru învățământul în limbile minorităților naționale) - lei -	
			Urban	Rural	Urban	Rural
1	Învățământ antepreșcolar	zi	23150	23150	23150	23150
2	Învățământ preșcolar cu program normal (inclusiv copiii cu vârsta de minimum 2 ani înscriși în învățământul preșcolar)	zi	6253	6838	6253	6838
3	Învățământ preșcolar cu program prelungit/săptămănal (inclusiv copiii cu vârsta de minimum 2 ani înscriși în învățământul preșcolar)	zi	11469	11469	11469	11469
4	Învățământ primar	zi	7196	8573	8420	10031
4.1	Învățământ primar integrat*	zi	12233	12233	14313	14313
5	Învățământ primar "step-by-step"	zi	11469	11469	13419	13419
6	Învățământ gimnazial	zi	9431	10846	10780	12397
6.1	Învățământ gimnazial integrat*	zi	16033	16033	18326	18326
7	Învățământ liceal teoretic	zi	9431	9431	10563	10563
8	Învățământ liceal teoretic	seral	6989	6989	7828	7828
9	Învățământ liceal tehnologic, pedagogic și confesional	zi	9752	9752	10923	10923
10	Învățământ liceal tehnologic	seral	7602	7602	8515	8515
11	Învățământ liceal artistic (toate specializările, excepție specializarea muzică) și sportiv	zi	12449	12449	13943	13943
12	Învățământ liceal	FR	3679	3679	4121	4121
12.1	Învățământ liceal integrat*	zi	16033	16033	18326	18326
13	Învățământ profesional, inclusiv stagiile de pregătire practică/învățământ dual	zi	10327	10327	11360	11360

Forrás: 69/2024-es Kormányhatározat

Differenciáló kvóták az óvodások/iskolások után járó standard költségekre, valamint a nemzeti kisebbségek nyelvén folyó oktatás esetében alkalmazott kiigazító együttthatókra vonatkozóan, a bérekre, pótlékokra, juttatásokra és egyéb pénzbeli

bérjogosultságokra vonatkozó kiadásokra, amelyeket törvény állapít meg, valamint a hozzájuk kapcsolódó járulékokra:

Nr. crt.	Nivel/Filieră/Profil	Forma de învățământ	Coeficienți de diferențiere pentru costurile standard per antepreșcolar/preșcolar/elev		Coeficienți de corecție pentru învățământul în limbile minorităților naționale	
			Urban	Rural	Urban	Rural
1	Învățământ antepreșcolar	zi	2,4546	2,4546	0,000	0,000
2	Învățământ preșcolar cu program normal (inclusiv copiii cu vârsta de minimum 2 ani înscriși în învățământul preșcolar)	zi	0,663	0,725	0,000	0,000
3	Învățământ preșcolar cu program prelungit/săptămânal (inclusiv copiii cu vârsta de minimum 2 ani înscriși în învățământul preșcolar)	zi	1,216	1,216	0,000	0,000
4	Învățământ primar	zi	0,763	0,909	0,170	0,170
4.1	Învățământ primar integrat*	zi	1,297	1,297	0,170	0,170
5	Învățământ primar "step-by-step"	zi	1,216	1,216	0,170	0,170
6	Învățământ gimnazial	zi	1,000	1,150	0,143	0,143
6.1	Învățământ gimnazial integrat*	zi	1,700	1,700	0,143	0,143
7	Învățământ liceal teoretic	zi	1,000	1,000	0,120	0,120
8	Învățământ liceal teoretic	seral	0,741	0,741	0,120	0,120
9	Învățământ liceal tehnologic, pedagogic și confesional	zi	1,034	1,034	0,120	0,120
10	Învățământ liceal tehnologic	seral	0,806	0,806	0,120	0,120
11	Învățământ liceal artistic (toate specializările, excepție specializarea muzică) și sportiv	zi	1,320	1,320	0,120	0,120
12	Învățământ liceal	FR	0,390	0,390	0,120	0,120
12.1	Învățământ liceal integrat*	zi	1,700	1,700	0,143	0,143
13	Învățământ profesional, inclusiv stagiile de pregătire practică/învățământ dual	zi	1,095	1,095	0,100	0,100

Forrás: 69/2024-es Kormányhatározat

Az erről értekező cikkely saját fordítása itt olvasható, a román eredeti szöveg pedig lentebb található meg:

(9) Az oktatási intézmény alapfinanszírozására szánt források elosztása az egy óvodás/iskolás tanulóra jutó standard költség alapján történik, figyelembe véve az intézmény óvodás/iskolás tanulóinak számát, valamint a kiigazító együtthatókat, amelyek függnek a tanulók alacsony számától az adott közigazgatási területen, a nyelvi elszigeteltségtől, a földrajzi elszigeteltségtől, a hátrányok súlyosságától, a nemzeti kisebbség nyelvén történő oktatástól és egyéb tényezőktől. A finanszírozás meghatározásakor figyelembe veszik azokat a kiigazító tényezőket, amelyek biztosítják, hogy az intézmények valamennyi kiadási kategóriája fedezve legyen az oktatási intézmények sajátosságainak megfelelően.

195. Cikk¹¹⁷

Az oktatási intézmények vezetőségének egy másik fontos szintje az iskolák, óvodák igazgatósága. Jelent cikkel arra reflekták, hogy olyan helyzetekben ahol működik kisebbségi nyelvű oktatás (is) ott kötelező módonlennie kell egy az adott nyelvet beszélő igazgatónak is az intézmény vezetőségében. Ennek kinevezési mechanizmusa a lenti fordításban és az ezt követő roman eredeti szövegben olvasható: (1) Az intézmény igazgatója gyakorolja az intézmény végrehajtó irányítását. A kisebbségi nyelveken teljes egészében oktató intézmények esetében az igazgatónak ismernie kell az adott nyelvet. Azokban az intézményekben, ahol kisebbségi nyelveken folytatják a tanítást vagy a kisebbségi nyelvet tanítják, az igazgatók közül az egyiknek kötelező ismernie az adott nyelvet. Ezekben az esetekben az igazgató kinevezése a Parlamentben képviselt kisebbséget képviselő szervezettel való konzultációval történik, vagy ha a kisebbségnek nincs parlamenti képviselte, a Kisebbségi Parlamenti Frakcióval való konzultációval.

208. Cikk¹¹⁸

¹¹⁷ Articolul 195

(1) Directorul exercită conducerea executivă a unității de învățământ. În cazul unităților de învățământ cu predare integrală în limbile minorităților naționale, directorul are obligația cunoașterii limbii respective. În cazul unităților de învățământ cu secții de predare în limbile minorităților naționale/studiul limbii minorității naționale, unul dintre directori are obligația cunoașterii limbii respective. În aceste cazuri, numirea directorului se face cu consultarea organizației care reprezintă minoritatea respectivă în Parlamentul României sau, dacă minoritatea nu are reprezentare parlamentară, cu consultarea Grupului parlamentar al minorităților naționale.

¹¹⁸ Art. 208.

(5) Profesorii pentru învățământul preșcolar și primar de la grupele/clasele cu predare în limbile minorităților naționale sunt remunerați, în regim de plată cu ora, pentru orele care depășesc numărul acestora prevăzut în planurile-cadru de învățământ de la grupele/clasele cu predare în limba română.

(6) Profesorii pentru învățământul preșcolar și primar de la clasele cu predare în limbile minorităților naționale predau disciplinele „Comunicare în limba română“, precum și „Limba și literatura română“ pe tot parcursul ciclului preșcolar/primar.

Némi elégedetlenségre adott okot a jogalkotó megfogalmazása, azon osztályok kapcsán ahol az oktatási nyelv a kisebbségek nyelve, mivel itt az előző törvény hasonló paragrafusa értelmében a román nyelvet nem taníthatta az adott tanár, ha nem volt erre nézve egy specifikus képsítése. Ezt az új törvény egyértelműen eltörölte és ki is hangsúlyozza, hogy az elemi oktatásban tanító tanárok oktatják a román kommunikációt és román nyelv és irodalom tárgyakat is. Természetesen ezzel azon többletórákat amelyeket a nemzeti alaptanterv szerinti normájuk fölött tanítanak a munkáltató órábérben köteles kifizetni.

A saját fordítású magyar szöveg itt, az eredeti román pedig lentebb olvasható:

(5) A kisebbségi nyelveken oktató csoportokban/osztályokban tanító óvodai és általános iskolai tanárok az órábér alapján kapják meg a fizetésüket azokra az órákra, amelyek száma meghaladja a román nyelvű csoportokban/osztályokban előírt kerettanterv szerinti óraszámot.

(6) A kisebbségi nyelveken oktató osztályokban tanító óvodai és általános iskolai tanárok az „Kommunikáció román nyelven” és a „Román nyelv és irodalom” tantárgyakat tanítják az egész óvodai/általános iskolai ciklus alatt.

234. Cikk¹¹⁹

Mint az intézményi belső minőségbiztosítási rendszer tagjai a kisebbségek képviselői is részt tudnak venni a minőségbiztosítási folyamatban, sőt adott esetben

¹¹⁹ Art. 234.

(5) Componenta Comisiei pentru evaluarea și asigurarea calității educației în unitățile din învățământul preuniversitar cuprinde:

- a) 1-3 reprezentanți ai corpului profesoral, aleși prin vot secret de consiliul profesoral;
- b) un reprezentant al sindicatului reprezentativ, desemnat de acesta;
- c) un reprezentant al părinților, în cazul învățământului preșcolar, primar, gimnazial sau liceal;
- d) un reprezentant al elevilor, în cazul învățământului liceal și postliceal;
- e) un reprezentant al consiliului local;
- f) un reprezentant al minorităților naționale, după caz, provenind din corpul profesoral, reprezentanții părinților sau ai elevilor.

kötelezettséget is előír jelen cikkely ezen posztok betöltésére olyan intézményekben ahol folyik kisebbségi nyelven oktatás.

Ezzel egyszersmind teljessé teszi azt az iskolai/intézményi vezető fórumok sorát ahol *explicitis verbis* előírja a kisebbségi képviseletet.

A cikkelyrészlet itt olvasható magyar nyelven, az eredeti román nyelvű szöveg pedig lentebb:

(5) Az oktatási minőségértékelő és -biztosító bizottság összetétele a következőkből áll:

- a) 1-3 tanári képviselő, akiket a tanári kar titkos szavazással választ;
- b) a reprezentatív szakszervezet egy képviselője, akit az kijelölt;
- c) egy szülői képviselő, óvodai, általános iskolai, középiskolai vagy líceumi oktatás esetén;
- d) egy diák képviselő, középiskolai és posztliceumi oktatás esetén;
- e) egy helyi önkormányzati képviselő;
- f) egy kisebbségi képviselő, amennyiben szükséges, a tanári kar, a szülők vagy a diákok közül.

Felsőoktatási Törvény (L 199/2023)

A romániai felsőoktatást szabályozó törvényt 2023-ban fogadták el, és számos reformot hoz a romániai egyetemi élet szervezésében. Először is meg kell említeni, hogy amíg az eddigi joggyakorlat azt mutatta, hogy egy nagy törvénykönyvvel kívánta a jogalkotó szabályozni úgy az egyetem előtti közoktatást és magánoktatást, mint a felsőfokú oktatást, addig mára, a hatályos törvénykezdé szerint ezt a két, egymástól amúgy is merőben eltérő rendszert két külön normatívával kívánja jogilag keretezni. Az előző fejezetben taglalt 198-as Törvény, 2023-ból kimeríti az egyetem előtti oktatási szinteket,

annak vertikális és horizontális elemeivel, jelen alfejezet pedig kizárólag a felsőoktatás állami és magán intézményrendszerének szabályozásáról szól.

Nagy vonalakban a törvény érinti a felsőoktatási intézményrendszer és a felsőoktatás működési mechanizmusainak minden fontos területét, így szó esik benne a következő nagy fejezetekről:

Felsőoktatási intézmények átszervezésére kapcsán a törvény lehetőséget biztosít a felsőoktatási intézmények struktúrájának átalakítására, beleértve új intézmények létrehozását és meglévők összevonását.

A törvény előírja a tanulmányi programok folyamatos frissítését és modernizálását a munkaerőpiac igényeihez való alkalmazkodás érdekében.

Bevezeti a minőségbiztosítási intézkedéseket a felsőoktatásban, amelyek célja a tanulmányi programok és intézmények minőségének folyamatos ellenőrzése.

A törvény ösztönzi a különböző hátrányos helyzetű csoportok, például a vidéki vagy hátrányos szociális helyzetű fiatalok felsőoktatásba való belépését, különböző támogatási programok révén, azaz a felsőoktatás inklúzivitását.

Szó van benne a nemzetközi együttműködések akadémiai rendszeréről. A törvény hangsúlyozza a nemzetközi együttműködést a felsőoktatásban, beleértve a közös képzési programokat és az egyetemi mobilitást.

A törvény új finanszírozási modelleket vezet be, amelyek célja a felsőoktatás fenntartható finanszírozása és a kutatási tevékenységek támogatása.

Természetesen az etnikai kisebbségek anyanyelven való egyetemi oktatásának lehetőségéről is értekezik, és erre jogi garanciákat ad több cikkelyben is. Ezeket most egyenként tárgyaljuk, az előző alfejesethe hasonló rendszerben, itt is megadva a kérdéses cikkelyek egy saját magyar fordítását és az eredeti román nyelvű szövegrészeket is.

1. cikk¹²⁰

A felsőoktatásról szóló törvényben is, ugyanúgy mint az egyetem előtti oktatással foglalkozó társában már az első cikkelyben felmerül, mint alapelv a nemzeti kisebbségek nyelvén történő oktatás lehetőségének megteremtése. A cikkely második bekezdése nagyvonalakban értekezik a diszkrimináció bármilyen fajtájának tilalmáról, mely értelmezhető úgy is mint egyfajta kisebbségeket védő garancia is, de a harmadik cikkely már *explicis verbis* tárgyal az oktatás nyelvéről a felsőoktatásban, és három fő nyomvonalat határoz meg:

- A. Román nyelv
- B. Nemzeti kisebbségek nyelvén
- C. Nemzetközi forgalomban levő nyelven

A jogalkotó ezen kinyilatkoztatása egyértelművé teszi és szavatolja egyben azt az alapvető jogot amelyet az Alkotmány is, és nemzetközi szinten számos jogszabály, szerződés előír minden részes fél számára. Természetesen a generikus garanciától, addig, hogy ezt az alapjogot hogyan, és milyen rendszerben, milyen eljárások mentén kívánja létrehozni a központi közigazgatás még számos cikkelyen, egyéb kiegészítő normatívákon keresztül kell leszögezni.

A felsőoktatási törvény első cikkelyének saját magyar fordítása itt olvasható, az eredeti román nyelvű szövegrész lentebb, a dolt betűs részben található:

(1) Jelen törvény biztosítja a jogi keretet a román állam fennhatósága alatt működő felsőoktatási intézményekben az oktatás, a kutatás és a folyamatos képzés folyamatának gyakorlására, valamint szabályozza a romániai felsőoktatás szerkezetét, megszervezését

¹²⁰ Articolul 1

(1) Prezenta lege asigură cadrul legal pentru exercitarea, în instituțiile de învățământ superior, sub autoritatea statului român, a procesului de educație, cercetare și formare continuă și reglementează structura, organizarea și funcționarea învățământului superior din România, statutul personalului din învățământul superior, precum și cadrul legal de asigurare a calității.

(3) În România învățământul superior este un serviciu de interes public, ce constituie prioritate națională și care se desfășoară, în condițiile prezentei legi, în limba română, în limbile minorităților naționale și în limbi de circulație internațională.

és működését, a felsőoktatásban dolgozók jogállását, továbbá a minőségbiztosítás jogi keretét.

(2) Az állam biztosítja az egyenlő hozzáférést a felsőoktatáshoz, bármiféle diszkrimináció nélkül, Románia állampolgárainak, az Európai Unió tagállamainak állampolgárainak, az Európai Gazdasági Térség államaihoz tartozó állampolgároknak és a Svájci Államszövetség állampolgárainak, valamint a brit állampolgároknak és családtagjaiknak, akik a Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királyságának az Európai Unióból és az Európai Atomenergia-közösségből való kilépéséről szóló megállapodás (2019/C 384 I/01) kedvezményezettjei.

(3) Romániában a felsőoktatás közérdekű szolgáltatás, amely nemzeti prioritás, és a jelen törvény feltételei szerint román nyelven, a nemzeti kisebbségek nyelvén, valamint nemzetközi forgalomban lévő nyelveken folyik.

(4) Az oktatás és a szakképzés területén a nemzeti felsőoktatási rendszer keretében a jelen törvény rendelkezései elsőbbséget élveznek bármely más jogszabály előírásaival szemben. Eltérés esetén a jelen törvény rendelkezéseit kell alkalmazni.

(5) Az állam ösztönzi a köz-magán partnerség fejlesztését.

4. Cikk¹²¹

A törvényalkotó a 4-es cikket szánta a felsőoktatásban követendő alapelvek meghatározására. Hoha csupán az (n) pont szól konkrétan a nemzeti kisebbségek anyanyelvi oktatáshoz való hozzáféréséről, de a teljes cikkely betűje és szelleme egyaránt a kirekesztés a diszkrimináció ellen, a negatív megkülönböztetés eltörléséről és az esélyegyenlőségről szól. Mind olyan alapelvek amelyek másodlagos értelmezésben a kisebbségek helyzetére is utalhat. Axiómaként elfogadott tény, hogy az ember a saját anyanyelvén tud a leginkább hatékony lenni, az oktatási folyamatban is az anyanyelv használata kívánatos, mivel csak így tudunk esélyegyenlőséget teremteni egy

¹²¹ Articolul 4

Sistemul național de învățământ superior se bazează pe următoarele principii:

- a) principiul autonomiei universitare;
- b) principiul libertății academice;
- c) principiul răspunderii publice;
- d) principiul asigurării calității;
- e) principiul echității;
- f) principiul eficienței manageriale și financiare, în baza căruia se urmărește obținerea de rezultate educaționale adecvate, prin gestionarea resurselor existente;
- g) principiul transparenței;
- h) principiul respectării drepturilor și libertăților membrilor comunității universitare;
- i) principiul libertății de mobilitate națională și internațională a studenților, a cadrelor didactice și a cercetătorilor;
- j) principiul centrării educației pe student;
- k) principiul relevanței, în baza căruia educația răspunde nevoilor de dezvoltare personală și social-economice;
- l) principiul garantării identității culturale a tuturor membrilor comunității academice și dialogului intercultural;
- m) principiul asumării, promovării și păstrării identității naționale și a valorilor culturale ale poporului român;
- n) principiul recunoașterii și garantării drepturilor persoanelor aparținând minorităților naționale, dreptul la păstrarea, la dezvoltarea și la exprimarea identității lor etnice, culturale, lingvistice și religioase;
- o) principiul asigurării egalității de șanse și nediscriminării;
- p) principiul libertății de gândire și al independenței față de ideologii și doctrine politice și religioase;
- q) principiul organizării învățământului confesional, potrivit cerințelor specifice fiecărui cult recunoscut;
- r) principiul consultării partenerilor sociali în luarea deciziilor;
- s) principiul participării studenților în luarea deciziilor.

meglehetősen kompetitív társadalmi berendezkedésben. Jelen cikk ezekről az alapelvekről szól, és bár itt látszólag több olyan bekezdés van amiben nem érdekelték a kisebbségek, mégis azt tudjuk mondani, hogy a cikk egésze egy jogi garancia a nemzeti etnikai csoportok számára, ezért a teljes cikkely szövegét fordítottuk le és idézzük itt, ugyanakkor adjuk meg a román eredeti nyelven megfogalmazott változatát:

A nemzeti felsőoktatási rendszer a következő elveken alapul:

- a) az egyetemi autonómia elve;
- b) az akadémiai szabadság elve;
- c) a közfelelősség elve;
- d) a minőségbiztosítás elve;
- e) az egyenlőség elve;
- f) a vezetési és pénzügyi hatékonyság elve, amelynek alapján a meglévő erőforrások kezelése révén megfelelő oktatási eredmények elérése a cél;
- g) az átláthatóság elve;
- h) az egyetemi közösség tagjainak jogainak és szabadságainak tiszteletben tartásának elve;
- i) a hallgatók, az oktatók és a kutatók nemzeti és nemzetközi mobilitási szabadságának elve;
- j) az oktatásnak a hallgatóra fókuszáló megközelítése;
- k) a relevancia elve, amely szerint az oktatás válaszol a személyes fejlődési és társadalmi-gazdasági szükségletekre;
- l) az akadémiai közösség minden tagjának kulturális identitását és az interkulturális párbeszédet garantáló elv;
- m) a nemzeti identitás és a román nép kulturális értékeinek vállalása, előmozdítása és megőrzése elve;

- n) a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek jogainak elismerésének és garantálásának elve, ideértve az etnikai, kulturális, nyelvi és vallási identitásuk megőrzéséhez, fejlesztéséhez és kifejezéséhez való jogot;
- o) az esélyegyenlőség és a diszkriminációmentesség biztosításának elve;
- p) a gondolati szabadság és a politikai, vallási ideológiáktól és doktrínáktól való függetlenség elve;
- q) a felekezeti oktatás megszervezésének elve, az egyes elismert felekezetek sajátos követelményeinek megfelelően;
- r) a társadalmi partnerek bevonásának elve a döntéshozatalba;
- s) a hallgatók részvételének elve a döntéshozatalban.

5. Cikk ¹²²

Jelen jogszabály 5-ös cikkelye a mindenkori oktatásért felelős minisztérium és a miniszter konzultálási kötelezettségét szögezi le, mely kötelezettség fényében a döntéseket többek között a kisebbségi nyelvet beszélők érdekeinek figyelembe tartásával hozza meg.

Itt jegyezném meg hogy ebben az esetben is egy olyan formával találkozunk ami mögött nincs tényleges és jól meghatározott tartalom valamint procedúra, de legfőképpen egy olyan kötelezettséget fogalmaz meg amely elmúasztásának esetén nincs szankciótétel megfogalmazva, ergo a betartása az érintet személy, vagy intézmény “jó belátására” van bízva.

¹²² Art. 5

(5) În exercitarea atribuțiilor sale, prevăzute la alin. (2) și (3), Ministerul Educației consultă Consiliul Național al Rectorilor, denumit în continuare CNR, în calitate de reprezentant al instituțiilor de învățământ superior de stat, particular și confesional și, după caz, alte structuri asociative ale instituțiilor de învățământ superior, Consiliul Minorităților Naționale, Consiliul Consultativ al Cultelor, sindicatele reprezentative din învățământul superior, federațiile naționale studențești reprezentative legal constituite la nivel național, autoritățile administrației publice și mediul de afaceri.

A cikkely szövegének saját Magyar fordítása itt, a roman eredeti szöveg lentebb olvasható:

(5) Hatáskörének gyakorlása során, az (2) és (3) bekezdésben foglaltak szerint, az Oktatási Minisztérium konzultál a Nemzeti Rektori Tanáccsal (CNR), amely az állami, magán- és felekezeti felsőoktatási intézmények képviselője, valamint – szükség esetén – más felsőoktatási intézményeket képviselő szervezetekkel, a Nemzeti Kisebbségek Tanácsával, a Vallások Tanácsadó Testületével, a felsőoktatásban dolgozók reprezentatív szakszervezeteivel, a jogilag országos szinten megalakult hallgatói országos szövetségekkel, a közigazgatási hatóságokkal és az üzleti szférával.

24. cikk¹²³

¹²³ Articolul 24

(1) Învățământul superior pentru minoritățile naționale se realizează:

- a) în instituții de învățământ superior în cadrul cărora funcționează facultăți/linii/programe de studii cu predare în limba maternă;
- b) în instituții de învățământ superior multiculturale și multilingve. În acest caz, se constituie linii de studii cu predare în limbile minorităților naționale;
- c) în cadrul instituțiilor de învățământ superior pot fi organizate grupe, secții sau linii de predare în limbile minorităților naționale, în condițiile legii.

(2) Linia de studiu din cadrul instituției de învățământ superior multilingve și multiculturale se organizează în departamente. Senatul instituției de învățământ superior adoptă, la propunerea cadrelor didactice universitare aparținând liniei de studiu, un regulament de funcționare propriu al liniei de studiu, care stabilește procedurile de alegere și alte aspecte specifice structurilor organizatorice ale liniei de studiu respective, în concordanță cu carta universitară.

(3) Secția de studiu este o formă de organizare a învățământului universitar într-o limbă a minorităților naționale, care poate fi instituționalizată, atât la nivelul instituției de învățământ superior, cât și în cadrul unei facultăți, prin departamentul secției, care are în componență programele de studiu și structurile organizatorice aferente. Secțiile beneficiază de autonomie universitară în organizarea activităților didactice.

(4) În învățământul universitar pentru minoritățile naționale se asigură pregătirea în limba maternă în: studii de scurtă durată, studii universitare de licență, de masterat și doctorat, precum și în învățământul postuniversitar.

(5) Finanțarea de bază se calculează după un coeficient mărit pentru studenții care urmează cursurile în limba unei minorități naționale.

(6) Instituțiile de învățământ superior de stat multiculturale și multilingve și care au activități de predare în limba minorităților naționale sunt prevăzute de prezenta lege.

A nemzeti kisebbségek nyelvén történő felsőoktatás szervezése és lebonyolítása szempontjából a kulcsfontosságú cikkely a 24-es. Itt több rendelkezésben taglalja a konkrét esetet, melyeket tételről tételre érdemes megvizsgálni.

Az első pár bekezdés ecseteli, hogy milyen két nagy kategóriája van az intézményi keretnek, és itt említi meg az anyanyelvi oktatást nyújtó karokról, tanszékekről, tanulmányi programokról, illetve másrészt azokról a multikulturális intézményekről amelyeket majd később név szerint meg is határoz Romániában.

Az (5) bekezdés az anyanyelvi oktatás finanszírozásának mechanizmusairól értekezik. Romániában a hatályos oktatási törvények értelmében úgynevezett fejkvótás finanszírozási rendszer van érvényben, ahol az oktatás finanszírozása az állam által az oktatott diákok, hallgatók száma szerint alakul. Ennek egy minősített esete ha valamely speciális kategóriába tartozik a kérdéses hallgató mikoris a nominálisan meghatározott kvóta értéke módosul, növekszik. Ez az eset az anyanyelven tanuló kisebbségiek esetében is.

Beszél továbbá a felvételi anyanyelven történő megvalósításának lehetőségéről még azokban az esetekben is ahol az oktatási program alapvetően román vagy egyéb nemzetközi forgalomban levő nyelven zajlik.

A teljes cikkely saját, magyar fordítása itt, az eredeti román szöveg pedig lentebb olvasható:

(1) A nemzeti kisebbségek számára a felsőoktatás a következő módon valósul meg:

a) olyan felsőoktatási intézményekben, ahol karok/tanszékek/tanulmányi programok működnek anyanyelvi oktatással;

(7) Statutul de instituție de învățământ superior multiculturală și multilingvă poate fi dobândit și de alte instituții de învățământ superior, doar prin lege.

(8) Candidații proveniți din învățământul în limbile minorităților naționale, cu diplomă de bacalaureat, la solicitarea acestora, pot susține examenul de admitere în limba maternă, la orice instituție de învățământ superior din România, cu excepția instituțiilor de învățământ superior militar, de informații, de ordine publică și de securitate națională, la care examenul de admitere se susține în limba de predare a programului de studii.

b) multikulturális és többnyelvű felsőoktatási intézményekben. Ebben az esetben olyan tanulmányi vonalak jönnek létre, ahol a nemzeti kisebbségek nyelvén folyik az oktatás;

c) a felsőoktatási intézményekben csoportok, szakcsoportok vagy oktatási vonalak szervezhetők a nemzeti kisebbségek nyelvén, a törvény által meghatározott feltételek szerint.

(2) A multikulturális és többnyelvű felsőoktatási intézmények tanulmányi vonalait tanszékek szervezik. A felsőoktatási intézmény szenátusa a tanulmányi vonalhoz tartozó egyetemi oktatók javaslatára saját működési szabályzatot fogad el, amely meghatározza a választási eljárásokat és a vonal szervezeti struktúrájának egyéb sajátos vonatkozásait, összhangban az egyetemi chartával.

(3) A szakcsoport a nemzeti kisebbségek nyelvén folyó egyetemi oktatás szervezeti formája, amely intézményesíthető mind a felsőoktatási intézmény szintjén, mind egy karon belül a szakcsoport tanszékének révén, amely magába foglalja a tanulmányi programokat és a kapcsolódó szervezeti struktúrákat. A szakcsoportok az oktatási tevékenységek megszervezésében egyetemi autonómiát élveznek.

(4) A nemzeti kisebbségek számára a felsőoktatásban anyanyelvi képzést biztosítanak: rövid távú képzések, alapképzések, mesterképzések és doktori képzések, valamint a posztgraduális képzés területén.

(5) Az alapfinanszírozást megnövelt együtttható alapján számolják ki azon hallgatók számára, akik valamely nemzeti kisebbség nyelvén tanulnak.

(6) A jelen törvény rendelkezései szerint a multikulturális és többnyelvű állami felsőoktatási intézmények, amelyekben a nemzeti kisebbségek nyelvén is folyik oktatás, szerepelnek.

(7) A multikulturális és többnyelvű felsőoktatási intézmény státusza más felsőoktatási intézmények számára is megszerezhető, kizárólag törvény által.

(8) A nemzeti kisebbségek nyelvén tanuló, érettségi diplomával rendelkező jelentkezők kérésükre anyanyelvükön tehetnek felvételi vizsgát bármely romániai felsőoktatási intézményben, kivéve a katonai, hírszerzési, közrendvédelmi és nemzetbiztonsági

felsőoktatási intézményeket, ahol a felvételi vizsga a tanulmányi program oktatási nyelvén történik.

30. cikk¹²⁴

A kiemelt cikkrészletben a jogalkotó szándéka szerint a kisebbségek nyelvén történő oktatási programok engedélyeztetése, akkreditálása, legyen a zideiglenes vagy rendszeres némiképp összetettebb mint a roman nyelvőeké. Itt akkreditálni kell az összes oktatott nyevre, az összes oktatott helyszínre a programot, mely egy többletterher az intézmények számára, de a jogalkotó szándéka is érthető e kapcsán és nem kategorizálja sgyetlen ellenőrző szerv sem diszkriminatívként.

Itt jegyezném meg, hogy e pillanatig még sem a Nyelvi Charta sem a Kisebbségek védelméről szóló Keretegyezmény monitorizálási és riportálási mechanizmusa nem

¹²⁴ Articolul 30

(1) Organizarea programelor de studii este de competența instituțiilor de învățământ superior, cu respectarea legislației în vigoare. Pentru fiecare ciclu universitar organizat, senatul universitar aprobă un regulament propriu de organizare și funcționare, în acord cu standardele prevăzute la art. 225 alin. (2) lit. b) și cu standardele de calitate prevăzute la art. 33 alin. (3).

(2) Instituțiile de învățământ superior românești care organizează programe de studii integrate, finalizate cu diplomă comună sau cu diplomă dublă sau multiplă, în condițiile art. 8 alin. (5), stabilesc un regulament propriu de organizare și funcționare a acestora, aprobat de senatul universitar. Prin regulament se stabilesc inclusiv modalitatea de admitere și finalizare a acestor studii, formatul actelor de studii, precum și modalitatea de eliberare a acestora.

(3) Un program de studii universitare funcționează legal dacă este autorizat provizoriu sau acreditat și funcționează în condițiile stabilite prin actul de autorizare, respectiv de acreditare. Organizarea și desfășurarea de programe de studii universitare care nu funcționează legal se sancționează cu nerecunoașterea studiilor pentru beneficiari și cu retragerea imediată de către Ministerul Educației a autorizației de funcționare provizorie sau a acreditării pentru instituția în cauză.

(4) Autorizarea de funcționare provizorie și acreditarea programelor de studii universitare se realizează distinct pentru fiecare formă de învățământ, pentru fiecare limbă de predare/asociere a două sau mai multe limbi de predare în cadrul aceluiași program de studii și pentru fiecare unitate administrativ-teritorială în care se desfășoară.

(5) Prin excepție de la prevederile alin. (4), pentru învățământul în limba minorităților naționale prevăzute la art. 24, autorizarea/acreditarea se realizează distinct pentru fiecare formă de învățământ, pentru fiecare limbă a minorității naționale și pentru fiecare spațiu geografic în care se desfășoară.

értékelte a két oktatási orvényt, hiszen ezeket 2023. második felében fogadta el a Parlament és ez után lépett csak hatályba.

A cikkely releváns részeinek magyarra fordítása itt olvasható, míg a román szöveg lentebb, dőlt betűsítással szedve található:

(1) A tanulmányi programok megszervezése a felsőoktatási intézmények hatáskörébe tartozik, a hatályos jogszabályok betartásával. Az egyes egyetemi képzési ciklusokra vonatkozóan az egyetemi szenátus saját szervezeti és működési szabályzatot hagy jóvá, összhangban a 225. cikk (2) bekezdésének b) pontjában és a 33. cikk (3) bekezdésében foglalt minőségi előírásokkal.

(2) Azok a román felsőoktatási intézmények, amelyek integrált tanulmányi programokat szerveznek, közös, kettős vagy többszörös diplomával zárva, a 8. cikk (5) bekezdésének rendelkezései szerint, saját szervezeti és működési szabályzatot határoznak meg, amelyet az egyetemi szenátus hagy jóvá. A szabályzat meghatározza a felvételi és a tanulmányok befejezésének módját, a tanulmányi okmányok formátumát, valamint azok kiállításának módját is.

(3) Egy egyetemi tanulmányi program akkor működik jogszerűen, ha ideiglenesen engedélyezett vagy akkreditált, és a működését az engedélyezési, illetve akkreditálási határozatban meghatározott feltételek szabályozzák. Az olyan egyetemi tanulmányi programok megszervezése és lebonyolítása, amelyek nem működnek jogszerűen, a tanulmányok elismerésének hiányával büntethető a kedvezményezettek számára, és az Oktatási Minisztérium azonnal visszavonja az adott intézmény ideiglenes működési engedélyét vagy akkreditációját.

(4) Az egyetemi tanulmányi programok ideiglenes működési engedélyezése és akkreditálása külön történik az egyes oktatási formákra, az egyes oktatási nyelvekre/két vagy több oktatási nyelv kombinációjára ugyanazon tanulmányi program keretében, valamint az egyes közigazgatási-területi egységekre, ahol a program zajlik.

(5) A (4) bekezdés rendelkezéseitől eltérően, a 24. cikkben előírt nemzeti kisebbségek nyelvén folyó oktatás esetében az engedélyezés/akkreditálás külön történik az egyes

oktatási formákra, a nemzeti kisebbség minden egyes nyelvére és minden földrajzi helyre, ahol a program zajlik.

64. cikk¹²⁵

Jelen törvénycikkely-részlet a doktori képzésekre vonatkozik és csupán csak leszögezi ezen szint esetében is, hogy lehetőséget biztosít az anyanyelvi képzés megvalósítására, ugyanakkor ez esetben sincsen semmilyen konkrétumhoz kötve, bár itt az eljárás egy igen fontos részéről, a “tanulmányi” szerződés megkötéséről már szót ejt.

A cikkely szövege lentebb olvasható saját magyar fordításban, a román szöveg pedig lentebb található meg:

A doktori képzés román nyelven, valamely nemzeti kisebbség nyelvén vagy nemzetközi forgalomban használt nyelven is folytatható, a doktori tanulmányi szerződésnek megfelelően, amelyet az IOSUD (Doktori Iskolák és Egyetemi Tanulmányok Szervezeti Intézete), a doktori témavezető és a doktorandusz kötnek meg.

128. cikk¹²⁶

Törvény kötelezettség a 128-as cikkely alapján az úgynevezett “kisebbségeknek fenntartott helyek” létrehozása és fenntartása azokban az esetekben ahol az adott témakörben nincs kisebbségi nyelvű képzés. Ez a tekintetben tud releváns és érdekes

¹²⁵ Articolul 64

Doctoratul se poate desfășura în limba română, într-o limbă a minorităților naționale sau într-o limbă de circulație internațională, conform contractului de studii doctorale încheiat între IOSUD, conducătorul de doctorat și studentul-doctorand.

¹²⁶ Art. 128

(8) Instituțiile de învățământ superior de stat acordă câte cel puțin 25 de locuri bugetate atât la programele de studii universitare de licență, cât și la programele de studii universitare de master, în cadrul cifrei de școlarizare aprobate, absolvenților cu diplomă de bacalaureat proveniți din rândul:

a) minorităților naționale, pentru programele de studii care nu există în învățământul superior de stat în limba minorității respective;

lenni, hogy milyen felvételi kritériumokat határoz meg a zintézmény ezekre a helyekre, illetve tényleges segítséget tud-e/akar-e ezzel nyújtani az adott kisebbségnek. Itt a 2000-es évek második feléig a jellemző példa a jogi karok voltak, ahol viszont az a tendencia mutatkozott, hogy mivel itt kisebb összmédiával juthattak be az adott képzésre, így sok esetben a többségiek is ezt a kiskaput választották.

A törvénycikkely magyar nyelvű fordítása és a román eredeti szöveg lentebb olvasható:

(8) Az állami felsőoktatási intézmények legalább 25 államilag finanszírozott helyet biztosítanak mind az alapképzési, mind a mesterképzési programokban, az engedélyezett hallgatói létszámkeret részeként, azon érettségi diplomával rendelkező végzősök számára, akik a következő csoportokból származnak:

a) nemzeti kisebbségek, azon tanulmányi programok esetében, amelyek nem léteznek az adott kisebbség nyelvén az állami felsőoktatásban.

131. cikk¹²⁷

A továbbiakban, a 131, 132 és 135-ös cikkelyekben a felsőoktatási intézmények vezető fórumain való reprezentálásról értekezünk. A dékánhekyettes, vagy “prodékán” illetve rector esetében is kötelező jelleggel ír el egy konzultálási és érdekképviselési mechanizmust, ugyanakkor utal a többi egyetemi vezető fórumo való kisebbségi érdekképviselere. Ennek megfelelően a következőkben csak a számunka érdekes cikkelyrészeket, bekezdéseket emeltük be a dolgozatba, ugyanakkor ezeket le is forítottuk.

¹²⁷ Art. 131

d) în instituțiile de învățământ superior multilingve și multiculturale, cel puțin unul dintre prodecani se numește la propunerea cadrelor didactice și cercetătorilor din departamentul secției sau liniei de studiu într-o limbă a minorităților naționale, potrivit regulamentului liniei de studiu conform art. 24 alin. (2), cu excepția cazului în care decanul provine de la linia de studiu cu predare în limba minorității naționale respective. Cadrele didactice aparținând secției sau liniei de studiu trebuie să propună cel puțin 2 candidați.

A magyar szöveg és az eredeti román szöveg egymást követik cikkelyenként lentebb mindhárom esetben.

d) A többnyelvű és multikulturális felsőoktatási intézményekben legalább az egyik prodekanat a nemzeti kisebbség nyelvén oktató tanszék vagy tanulmányi vonal oktatói és kutatói javaslatára nevezik ki, a tanulmányi vonal szabályzatának megfelelően, azaz a 24. cikk (2) bekezdése szerint, kivéve, ha a dekanat az adott nemzeti kisebbség nyelvén folyó tanulmányi vonalról származik. Az adott tanszék vagy tanulmányi vonal oktatóinak legalább 2 jelöltet kell javasolniuk.

132. cikk¹²⁸

(8) A multikulturális felsőoktatási intézmények esetében biztosítani kell a nemzeti kisebbségek nyelvén oktató tanulmányi vonalak/szakcsoportok méltányos képviselését minden egyes karon belül. Azokban az intézményekben, ahol a jelen törvény hatályba lépésekor már léteznek karok minden oktatási nyelvre vonatkozóan, ezek képviselése egyenlő minden egyes kar számára.

135. cikk¹²⁹

¹²⁸ Art. 132

(8) În cazul instituțiilor de învățământ superior multiculturale se va asigura reprezentarea echitabilă a liniilor de studiu/secțiilor de predare în limbile minorităților naționale în cadrul fiecărei facultăți. În acele instituții de învățământ unde, la intrarea în vigoare a prezentei legi, există facultăți pentru fiecare limbă de predare, reprezentarea acestora este egală pentru fiecare facultate.

¹²⁹ Articolul 135

(1) Rectorul, desemnat conform art. 133, este confirmat prin ordin al ministrului educației, în termen de 30 de zile de la data selecției. După emiterea ordinului de confirmare, rectorul poate semna acte oficiale, înscrieri, acte financiare/contabile și acte de studii.

(2) Rectorul confirmat de ministrul educației numește prorectorii, pe baza consultării senatului universitar. În instituțiile de învățământ superior multilingve și multiculturale, cel puțin unul dintre prorectori este numit de către rector la propunerea cadrelor didactice și cercetătorilor aparținând secției sau liniei de studiu într-o limbă a minorităților naționale, potrivit regulamentului liniei de studiu conform art. 24 alin. (2), cu excepția

(1) A 133. cikknek megfelelően kinevezett rektort a közoktatás miniszterének rendeletével kell megerősíteni, 30 napon belül a kiválasztás dátumától számítva. A megerősítő rendelet kiadását követően a rektor aláírhat hivatalos okiratokat, iratokat, pénzügyi/könyvelési dokumentumokat és tanulmányi okmányokat.

(2) A közoktatás minisztere által megerősített rektor nevezi ki a prorektort, az egyetemi szenátussal való konzultáció alapján. A többnyelvű és multikulturális felsőoktatási intézményekben legalább az egyik prorektort a rektor nevezi ki, a nemzeti kisebbség nyelvén oktató tanszék vagy tanulmányi vonal oktatói és kutatói javaslatára, a tanulmányi vonal szabályzatának megfelelően, a 24. cikk (2) bekezdése szerint, kivéve, ha a rektor az adott nemzeti kisebbség nyelvén folyó tanulmányi vonalról származik. Az adott tanszék vagy tanulmányi vonal oktatóinak legalább 2 jelöltet kell javasolniuk.

255. cikk¹³⁰

(4) Az ARACIS keretében alkalmazni kell a nemzeti kisebbségek közül is értékelőket. A multikulturális egyetemek a 252. cikk (1) bekezdés a) pontjától eltérően, a tanulmányi vonalak eltérő képviselőjeként két oktatót delegálhatnak a tanácsba, és a kiválasztott oktatók között kötelezően szerepelniük kell a nemzeti kisebbségek nyelvén folyó oktatásban részt vevő oktatóknak is.

262. cikk¹³¹

cazului în care rectorul provine de la linia de studiu cu predare în limba minorității naționale respective. Cadrele didactice aparținând secției sau liniei de predare trebuie să propună cel puțin 2 candidați.

¹³⁰ Art. 255

(4) În cadrul ARACIS se va avea în vedere selectarea de evaluatori și din rândul minorităților naționale. Universitățile multiculturale, prin excepție de la art. 252 alin. (1) lit. a), pot fi reprezentate în consiliu de două cadre didactice aparținând liniilor de studii diferite, iar între cadrele didactice selectate se vor găsi obligatoriu și cadre didactice de la învățământul în limbile minorităților naționale.

¹³¹ Articolul 262

Végül a felsőoktatásról szóló 199-es törvény 262. cikkelye megnevezi konkrétan a Romániában, a törvény szerit multikulturálisnak meghatározott felsőoktatási intézményeket. Ez azért fontos mert a törvény előző cikkelyeiben a többiektől eltérő különleges státust fogantatosít ezek számára. Ez az egyszerű felsorolás fordítását itt a román szöveget lentebb olvashatják:

Az állami felsőoktatási intézmények, amelyek nemzeti kisebbségek nyelvén folytatnak oktatási tevékenységet, és megőrzik multikulturális és többnyelvű intézmény státuszukat a jelen törvény értelmében, a következők:

- a) „Babeş-Bolyai“ Tudományegyetem, Kolozsvár - román, magyar és német nyelveken;
- b) „George Emil Palade“ Orvosi, Gyógyszerészeti, Tudományos és Technológiai Egyetem, Marosvásárhely - román és magyar nyelveken;
- c) Marosvásárhelyi Művészeti Egyetem - román és magyar nyelveken.

Polgárjogi Törvénykönyv

A polgárjogi Törvénykönyv, minden nemzetállam jogi életében egy meghatározó, nagy lélegzetvételű, az élet számos aspektusát szabályozó normatív aktus, így ezen esetben sem hagyhatjuk figyelmen kívül. A nemzeti kisebbségek kapcsán nincs túl sok szabályozó cikkelye, viszont egy, a mindennapi élet szempontjából igencsak releváns cikkelyt fontos megemlítenünk. Románia összlakosságából nagyjából 9 millió személy él törvényes házassági kötelékben párjával, így elmondhatjuk, hogy a házasság jogi intézménye legalábbis a társadalom egy jelentékeny részét teljesen közvetlen módon

Instituțiile de învățământ superior de stat având activități de predare în limba minorităților naționale, care își păstrează statutul de instituții de învățământ superior multiculturale și multilingve, conform prezentei legi, sunt:

- a) Universitatea „Babeş-Bolyai“ din Cluj-Napoca - în limbile română, maghiară și germană;
- b) Universitatea de Medicină, Farmacie, Științe și Tehnologie „George Emil Palade“ din Târgu Mureș - în limbile română și maghiară;
- c) Universitatea de Arte din Târgu Mureș - în limbile română și maghiară.

érinti, ugyanakkor értelemszerű, hogy azokat a polgárokat is érinti akik nem személy szerint élnek házasságban, viszont az életük ennek kapcsán alakul (lásd eltartásban levő gyermekek, özvegyek, stb.).

Románia Polgárjogi Törvénykönyvében *explicitis verbis* egy helyen esik szó az etnikai kisebbségek jogairól, és ez a házasságkötés intézményének generikus szabályozására szolgáló 287-es cikkely, ugyanakkor a Törvénykönyv olyan alapelvek mentén szabályos amlyek egybecsengenek a kisebbségi jogokat szavatoló egyéb jogszabályokkal:

- Diszkrimináció tilalma: A Polgári Törvénykönyv az egyenlőség és a diszkriminációmentesség elvét hangsúlyozza. Az állampolgárok, függetlenül nemzetiségi vagy etnikai hovatartozásuktól, egyenlőek a törvény előtt, és mindenkit megilletnek a polgári jogok. Ez a jogegyenlőség kiterjed a vagyoni jogi, szerződési és személyi jogokra is.
- Személyi jogok: A Polgári Törvénykönyv biztosítja minden állampolgár számára az egyéni identitáshoz, családi élethez, magánélethez és a méltósághoz való jogot, függetlenül attól, hogy az illető kisebbséghez tartozik-e. Ezek a jogok fontos szerepet játszanak a kisebbségek kulturális és identitásbeli jogainak védelmében.
- Kisebbségi nyelvek használata: Noha a Polgári Törvénykönyv nem szabályozza közvetlenül a kisebbségi nyelvek használatát, más jogszabályokkal együtt (mint például a helyi közigazgatási törvény vagy az oktatási törvény) biztosítja a kisebbségek számára a nyelvi jogokat, például az anyanyelv használatát a közigazgatásban és a bírósági eljárásokban. A Polgári Törvénykönyv a jogügyletek nyelvi kérdéseire nemzetközi és európai jogi normák alapján is deklarálta nagy figyelmet fordít.
- Családjog: A családjogban minden állampolgár egyenlő jogokat élvez. Ez különösen fontos a kisebbségi csoportok számára, hiszen lehetőséget biztosít arra, hogy házasságot kössenek, örökbe fogadjanak vagy más családi jogviszonyokat létesítsenek, ugyanúgy, mint a többségi társadalom tagjai. A

Polgári Törvénykönyv ezen jogai kiterjednek minden személyre, függetlenül nemzetiségi vagy etnikai hovatartozásától.

- Öröklési jog: A kisebbségek tagjai ugyanolyan jogokkal rendelkeznek az öröklés terén, mint minden más román állampolgár. A Polgári Törvénykönyv biztosítja a tulajdonhoz és az örökléshez való jogot, beleértve a kisebbségi közösségek tagjait is.

A fő családjogi szabályozott viszonyok egyike a házasság intézménye. Ennek megfelelően a házasság hiteles megkötésének feltételei mellett a jogalkotó lehetővé teszi a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek anyanyelvükön való házassági eskütételét, amely egy úgynevezett *conditio sine qua non* azaz kötelező érvényű feltétele a házasság megkötésének konstatálására. A cikkely a már sokszor tapasztalt kis záradékkal végződik, mi szerint ennek a kötelezettségének akkor (és csak akkor) kell eleget tessen a helyi önkormányzat amennyiben a anyakönyvvezető vagy a házasságkötést végző személy ismeri ezt a nyelvet. Ezt más megvilágításban úgy is értelmezhetnénk, mint egy törvény adta jog, lehetőség, és egyben egy törvény általi kötelezettség amely teljesítésének elmulasztásának esetében nincs szankció, következmény meghatározva.

Kiegészítésképp meg kell itt említeni, hogy a jogszabályok értelmében Romániába a házasságkötést adott település anyakönyvvezetője, polgármesterei, vagy azok a személyek végezhetik akiket ez utóbbiak kineveznek erre a feladatra, tehát elvi szinten bármely magyarul, vagy más nyelven beszélő köztisztviselő, vagy közalkalmazott státusából eredendően, a megfelelő megbízással elvégezheti a házasságkötési szándék hiteles megállapítását.

A továbbiakban a polgári törvénykönyv 287-es cikkelyének saját magyar fordítását mutatjuk be, ez után pedig az eredeti, román nyelvű szöveget:

287. cikk¹³²

¹³² Art. 287.

Celebrarea căsătoriei

(3) Persoanele care aparțin minorităților naționale pot solicita celebrarea căsătoriei în limba lor maternă, cu condiția ca ofițerul de stare civilă sau cel care oficiază căsătoria să cunoască această limbă.

A házasságkötés

(1) A leendő házastársak kötelesek együtt megjelenni a városházán, hogy a házasságkötéshez való hozzájárulásukat nyilvánosan, 2 tanú jelenlétében, az anyakönyvvezető előtt kinyilvánítsák.

(2) Az anyakönyvi tiszt azonban a törvényben meghatározott esetekben az anyakönyvi szolgálat székhelyén kívül is megkötheti a házasságot, a bekezdésben említett egyéb feltételek betartása mellett. (1).

(3) A nemzeti kisebbséghez tartozó személyek anyanyelvükön kérhetik a házasságkötést, feltéve, hogy az anyakönyvvezető vagy a házasságkötést végző személy ismeri ezt a nyelvet.

Polgári eljárási Törvénykönyv

Románia Polgári Eljárási Törvénykönyve (Codul de Procedură Civilă) a polgári jogi peres eljárások szabályait határozza meg, beleértve azokat a kereteket is, amelyek lehetővé teszik a kisebbségek jogainak érvényesítését a bírósági eljárások során. Noha a Polgári Eljárási Törvénykönyv nem rendelkezik külön a kisebbségi jogokról, több alapvető elvet és szabályt tartalmaz, amelyek hatással vannak a kisebbségi közösségek tagjaira is, különös tekintettel a nyelvi jogokra és a diszkrimináció elleni védelemre. Ilyenek például a bírósági nyelvhasználat kérdésköre. A kisebbségek számára kiemelkedő fontosságú a bírósági eljárások során az anyanyelv használatának lehetősége. Románia Alkotmánya és a Polgári Eljárási Törvénykönyv rendelkezik arról, hogy a bírósági eljárások nyelve a román, de biztosítja, hogy a kisebbségi közösségek tagjai anyanyelvükön kommunikálhassanak a bíróságon tolmács segítségével. A törvény kimondja, hogy a peres felek kérhetik tolmács jelenlétét, ha nem beszélik megfelelően a román nyelvet. Ez különösen fontos a kisebbségek számára, akik számára ez alapvető emberi jog, melyett többek között a fontos nemzetközi szerződések is szavatolnak ahol

Románia részes fél (lásd pl. Nyelvi Charta, kisebbségvédelmi Keretegyezmény, de akár az ENSZ idevágó, emberjogi dokumentumai stb.).

Tisztességes eljárás és jogegyenlőség: A Polgári Eljárási Törvénykönyv biztosítja a peres felek egyenlőségét az eljárások során, függetlenül attól, hogy etnikai kisebbséghez tartoznak-e vagy sem. A jogszabály garantálja, hogy minden fél számára egyenlő esélyek állnak rendelkezésre jogaik érvényesítésére, ideértve a kisebbségeket is.

Tolmácsolás és fordítás biztosítása: Azokban az esetekben, amikor egy kisebbségi személy nem érti a román nyelvet, a bíróság köteles ingyenes tolmácsot biztosítani a peres eljárás során. Ez vonatkozik minden bírósági dokumentum és eljárás fordítására is, amely biztosítja, hogy a kisebbségek jogai ne sérüljenek a nyelvi akadályok miatt.

Diszkrimináció elleni védelem: A Polgári Eljárási Törvénykönyv közvetett módon, de védelmet nyújt a diszkrimináció ellen. A peres felek nem szenvedhetnek hátrányos megkülönböztetést etnikai hovatartozásuk, nyelvük vagy bármely más ok miatt. Ha egy kisebbséghez tartozó személy diszkrimináció áldozata lesz az eljárás során, lehetősége van a jogorvoslatra, és jogait egyenlő módon kell biztosítani.

Közigazgatási bírósági eljárások: Romániában a közigazgatási kódex, illetve a járulékos jogszabályok határozzák meg, hogy bármely közigazgatási aktus sérelmez adott állampolgárt ennek egy előzetes eljárás után lehetősége van peres úton érvényesíteni jogait és megszüntetni a jogsértő állapotot. Ennek a lehetőségnek teremtett intézményi keret a Közigazgatási Bíraskodás intézményrendszere. A kisebbségek számára fontosak lehetnek a közigazgatási bírósági eljárások is, ahol a közigazgatási határozatok megtámadhatók, például a kisebbségi jogokkal kapcsolatos kérdésekben. Ha egy helyi vagy központi hatóság megsérti a kisebbségi jogokat, például az anyanyelv használatának jogát a közigazgatásban, akkor ezeket a határozatokat a közigazgatási bíróságon lehet megtámadni.

Kisebbségi szervezetek jogai: A kisebbségi szervezetek is peres felek lehetnek, ha tagjaik jogainak megsértése miatt kívánnak jogorvoslatot kérni. Ez lehetőséget ad arra, hogy a kisebbségi közösségek kollektív jogait vagy érdekeit érintő ügyekben is fellépjenek bíróság előtt.

Mindezen alapelvek mellett a polgári eljárási törvénykönyv konkrétan csupán egy cikkelyben tárgyal kisebbségi nyelvi jogokról, ez pedig a 18. cikkely. Bár szavatol egy bizonyos elérhetőségét az anyanyelvnek, de ez a cikkely is feltételeket határoz meg egy olyan alapvető emberjog alkalmazása esetére amely elvi szinten nem köthető feltételekhez, ugyanakkor meghatározza, hogy az idézések és eljárási iratok csak román nyelven készülnek el (ezzel nem kizárva az utólagos lefogrításuknak lehetőségét).

A polgári eljárás nyelvéről szóló cikkely saját magyar fordítása itt olvasható, az eredeti román nyelvű szöveg pedig lentebb:

18. cikk¹³³

A polgárjogi eljárás nyelve

- (1) A polgári eljárás román nyelven folyik.
- (2) A nemzeti kisebbségekhez tartozó román állampolgároknak joguk van a bíróság előtt anyanyelvükön kifejezni magukat a törvényi feltételek mellett.
- (3) A román nyelvet nem értő vagy nem beszélő külföldi állampolgároknak és hontalanoknak joguk van megismerni az iratcsomó összes dokumentumát, felszólalni a bíróságon, és felhatalmazott fordítón keresztül következtetéseket levonni, ha a törvény ezt lehetővé teszi, illetve másként nem rendelkezik.
- (4) Az idézések és az eljárási iratok csak román nyelven készülnek

A normatív háttér értelmezési konklúziói

¹³³ Art. 18

Limba desfasurarii procesului

- (1) Procesul civil se desfasoara in limba romana.
- (2) Cetatenii romani apartinand minoritatilor nationale au dreptul sa se exprime in limba materna in fata instantelor de judecata, in conditiile legii.
- (3) Cetatenii straini si apatrizii care nu inteleg sau nu vorbesc limba romana au dreptul de a lua cunostinta de toate actele si lucrarile dosarului, de a vorbi in instanta si de a pune concluzii, prin traducator autorizat, daca legea nu prevede altfel.
- (4) Cererile si actele procedurale se intocmesc numai in limba romana

A nyelvi jogok alapvető szerepet játszanak az etnikai identitás megőrzésében, és a legfontosabb jelzője az etnikai hovatartozásnak a nyelv¹³⁴. A nyelv nem csupán kommunikációs csatorna, hanem a közösségek kultúráját is hordozza. Allen Patten elmélete szerint háromféle érvet lehet megkülönböztetni a kisebbségi nyelvek használata mellett: a kisebbségre vonatkozó érvek, harmadik fél érdekeit figyelembe vevő érvek és impersonális érvek. A kisebbségi érvek az egyéni vagy közösségi érdekeken alapulnak, míg a harmadik fél érvei a tágabb társadalom érdekeit hangsúlyozzák. Az impersonális érvek a nyelvi sokszínűség értékét és a multikulturális társadalmak jelentőségét emelik ki. Románia a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartájának aláírásával mindhárom érvet elismeri a nyelvi jogok alapjában. A Carta preambuluma a kisebbségi nyelvhasználatot alapvető jogként határozza meg, ami a kisebbségekre vonatkozó érvet képviseli. A jogok biztosítása nemcsak a demokrácia megvalósítását szolgálja, hanem hozzájárul a kulturális sokszínűség megőrzéséhez is. A magyar nyelv használata a közigazgatásban elengedhetetlen a magyar etnikai identitás fenntartásához. A nyelvi jogok védelme pozitív kötelezettségeket ró az államra, és a közösség identitásának megőrzésére irányul. A magyar nyelv használata a közszolgáltatásokban nemcsak jogi, hanem közösségi szempontból is releváns. A jogok érvényesítése fontos a magyar közösség számára, hogy elkerüljék az asszimilációt. A nyelvi jogok biztosítása a magyar közösség életében alapvető jelentőséggel bír, és hatással van a jövő generációkra is. A nyelvhasználat szintje mutatja a közösség elfogadását és elismertségét a társadalomban. Az etnikai hovatartozás megőrzéséhez szükség van a nyelvi jogok folyamatos támogatására. A magyar közösség, körülbelül 1,2 millió fővel Romániában, számára létfontosságúak a jogok, hogy megvédjék kultúrájukat és közösségüket.

A jogalkotót számos elemzőmunkában kritikával illették a kisebbségi nyelvi garanciák megszegésének büntetési tételei részleges hiánya miatt. A hatályos közigazgatási törvény nem ír elő büntetéseket a nyelvi jogok alkalmazásának elmulasztása esetén. Történeti szempontból érdekes, hogy a 1206/2001. számú

¹³⁴ BETHELENDI, Andras: *Drepturile lingvistice in administrația publică*, In. Gyula Fábián, András Bethlendi, Andrea Bogdán, Zsolt Ilyés, Bálint Kovács, Előd Pál, Emőd Veress *Standarde controversate ale coexistenței juridice dintre majoritate și minoritatea maghiară in Romania*, Editura Hamangiu, București, 2020, p. 141-145.

kormányhatározat – amely a 215/2001. számú törvény végrehajtási szabályait tartalmazza sem határozott meg büntetési tételeket, csupán bizonyos esetekben jogsértési pénzbüntetést. Ilyenek például, a teljesség igénye nélkül a napirendi pontok és a helyi vagy megyei tanács határozatainak anyanyelvre való lefordításának elutasítása, valamint ezek nyilvánosságra hozatalának megtagadása fordításban, valamint az átadott válaszok anyanyelven való közlésének elutasítása; a helyi vagy megyei tanács munkálatainak során az anyanyelv használatára vonatkozó 6. cikk (1) bekezdésének előírása megsértése; a többnyelvű táblák felszerelésére vonatkozó határidő be nem tartása; egyéb elnevezések feltüntetése, mint amelyek a 1206/2001. számú kormányhatározatban meg vannak határozva, valamint ezenek feltüntetése más formában, mint ahogy azt a 1206/2001. számú kormányhatározat előírja.

Az első két pontban említett vétségeket 500 lej és 1500 lej közötti pénzbírsággal sújthatták, míg két utolsóban említetteket 2500 lej és 5000 lej közötti bírsággal. A vétség megállapítása és a bírság kiszabása a közigazgatási miniszter, a kormány megbízott vagy az ő megbízottai által történik, és ez a polgármesterre, megyei tanács elnökére, a titkára, illetve az önkormányzati egység főtitkárára vonatkozik, az eset függvényében.

Elmondhatjuk, hogy jogalkotási szempontból deficitárisak az említett garanciák, hiszen a jogalkalmazás egyik legfontosabb szempontja, a szankcionálási szempont nem érvényesül, vagy csak részlegesen érvényesül ezeken keresztül.

Egyébb intézményes garanciaként a nemzeti kisebbségek alapvető jogainak tiszteletben tartása érdekében, a Román Alkotmányügyi Hivatal szervezéséről és működéséről szóló 35/1997. számú törvény értelmében, a Nép Ügyvédje joggal és kötelezettséggel bír, hogy jelentéseket és konzultációs tevékenységeket folytasson, valamint jogi eljárások kezdeményezésére is jogosult, akár hivatalból, akár kérésre. Ez magában foglalja az Alkotmánybíróság értesítését, közigazgatási bíróság előtt történő kereset benyújtását, illetve jogi érdekből való fellebbezést az Legfelsőbb Bíróság előtt a jogi kérdések problémáival kapcsolatban, amelyek eltérően lettek elbírálva a bíróságok által, jogerős ítéletek révén.

Továbbá ide sorolható mint intézményes garancia a Diszkriminációellenes Tanács tevékenysége amely a 137/2000. számú rendelet szerint zajlik, amely a diszkriminációs cselekmények megelőzésére, mediálására, kivizsgálására, megállapítására és szankcionálására, valamint a diszkriminációs esetek monitorozására és a diszkrimináció áldozatainak szakmai segítségnyújtására vonatkozik. A Tanács a kérésre vagy hivatalból is eljárhat. A közszolgáltatások nyelvi jogai szempontjából az Etnikai Kapcsolatok Minisztériuma, a kétnyelvű adminisztratív nyomtatványok és szövegek listájának benyújtásán kívül, felelős a nemzeti kisebbségek védelméről szóló belső és nemzetközi jogszabályok alkalmazásának monitorozásáért is.

Egy másik konklúzióként érdemes megemlíteni a jogalanyiség kérdését. Gyakorlatilag a nyelvi jogok alanyainak meghatározása értelmezési lehetőségekre ad okot. A nyelvi jogok a közigazgatási hatóságok és intézmények közötti kapcsolatokban, illetve ezek kapcsolatában más közjogi vagy magánjogi alanyokkal értelmezendő¹³⁵. Romániában a magyar nyelv használata kizárólag a magyar kisebbséghez tartozó állampolgárok és a közigazgatási hatóságok, valamint az azok alá tartozó közintézmények és dekoncentrált közszolgáltatások közötti kapcsolatokban engedélyezett. Ez azt jelenti, hogy a közigazgatási hatóságok, intézmények és dekoncentrált közszolgáltatások közötti interinstitucionális kapcsolatokban nem lehet magyar nyelvet használni, még akkor sem, ha ez lenne a leghatékonyabb módja a kommunikációnak. A hatályos jogszabályok nem teszik lehetővé, hogy jogi személyek más nyelvet használjanak a közigazgatási hatóságokkal és közintézményekkel való kapcsolataik során, mint a román nyelvet. Ennek következtében a nyelvi jogok kizárólag a magánszemélyekre vonatkoznak.

Érdemes megjegyezni, hogy a bemutatott törvénykezési keretből (leszámítva az alkotmányos alapelveket) a központi közigazgatási szint kimarad. Másképp fogalmazva a nyelvi jogi rezsim romániában elemeiben területi jellegű, és ilyen módon exkluzivista, kirekesztő. A bemutatott szabályozások alapján megállapítható, hogy a magyar nyelvet a központi közigazgatásban nem lehet használni, és ezen a szinten a magyar nyelv

¹³⁵ FÁBIÁN Gyula, András Bethlendi, Andrea Bogdán, Zsolt Ilyés, Bálint Kovács, Előd Pál, Emőd Veress *Standarde controversate ale coexistentei juridice dintre majoritate si minoritatea maghiara in Romania*, Editura Hamangiu, Bucuresti, 2020, p. 173.

használatára vonatkozó jogok sem léteznek. A helyi közigazgatás szintjén a szabályozás területi jellegű, ami azt jelenti, hogy a nyelvi jogok nem biztosítottak bárhol, hanem csupán azokban az adminisztratív-területi egységekben, ahol a magyar kisebbséghez tartozó állampolgárok aránya meghaladja a 20%-ot a legutóbbi népszámlálás adatai szerint. Azonban a területiség szabálya sem érvényesül minden irányban; például egy megyei hatóság, amely olyan megyében működik, ahol nem teljesül a 20%-os arány, nem használhatja a magyar nyelvet abban az esetben, ha tevékenységet végez olyan településen a megyében, ahol a magyar etnikai csoport többségben van vagy meghaladja a 20%-os arányt.

Kétségtelen, hogy a magyar nyelv népszerűsítése, érvényesítése a közigazgatásban az utolsó évtizedekben jelentős fejlődésen ment keresztül. A nemzetközi kötelezettségek szintje önmagában meghaladja a kötelező normát az európai közösségen belül, bár országonként léteznek olyan példák is, amelyek magasabb szintű védelmet és egyenlőbb bánásmódot biztosítanak, mint a román modell. Románia jogi kerete, amely a nyelvi jogok helyét meghatározza a közigazgatásban, az egyéni jogok rendszerére és a román nyelv felsőbbrendűségére épül. A paradigma képtelensége arra, hogy közösségi problémaként értékelje a nyelvi jogokat, a polgárok jogainak kizárólagos védelmére irányuló tendenciához vezet.

4. A KISEBBSÉGI JOGOK ALKAMAZÁSI NARRATÍVÁI HELYI KÖZIGAZGATÁSI EGYSÉGEKBEN. ESETTANULMÁNYOK KOLOZS MEGYÉBŐL

Adott ország jogállami struktúráitól függően, de alapvetőem minden államban a klasszikus hatalommegosztás horizontális rendszere mellett, melyről már az ókori államelmélet írók (lásd. Arisztotelesz, Cicero stb.) is elmélkedik, és ezt a gondolkodást kanonizálta a mai értelemben a Montequiet-i elmélet¹³⁶, létezik egy a hatalmat vertikális rendszerezésében megosztó elmélet, mely elvén a központi (centrális) hatalmi gócpontoktól lefele a területi egységek fele vertikálisan ossza meg, vagy le az állami szuverenitásból származtatott hatalmat.

Romániában a hatalom vertikális megosztásában két fő szintet különböztetünk meg, illetve egy ezek közötti nexust megteremtő harmadik, kvázi-szintet. A központi hatalmi gócpontok, vagy centrális hatalmi pontok, teljes országos érdekeltségű közjogi intézményekben nyilvánulnak meg, mint például a Parlament, vagy a Románia Kormánya.

A másik fontos államhatalom gyakorlási szintj a helyi, vagy decentralizált szint. Ezt Románia Alkotmánya alapján¹³⁷ a helyi közigazgatási egységek, illetve a megyei közigazgatási egységek képezik.

4.1 BEVEZETÉS. MÓDSZERTAN. SZELEKCIÓ.

Jelen kutatás egy aktuális, élő képet próbál nyújtani egy több nemzetiségű erdélyi megye nyelvhasználati praktikáiba. Ennek érdekében rá kellett világítsunk arra a keretre amiben az említett anyanyelvhasználati “megoldások” megszülethetnek, azaz a normatívák adta határokra, de ugyanakkor az ezeken belül megvalósult, ha úgy tetszik nap mint napi többnyelvűsége, illetve ezek magyarázataira.

Ennek értelmében előzetes szakirodalmi olvasmányokból kiindulva megpróbáltuk a politika művelési feltételeket makro szinten lefektetni és ezek hatásait és metodikáját

¹³⁶ Montesquieu: A törvények szelleméről. Budapest, Osiris, 2000, ford.: Csécsy Imre és Sebestyén Pál, Első rész, I. kötet, második, harmadik kötet (37-83. oldal), Második rész, tizenegyedik és tizenkettedik fejezetből (245-294. oldal).

¹³⁷ Románia Alkotmánya, 2. cikk. 121-122 szakasz.

mikro közösségek szintjére áthelyezni. Az első említett makro szintű "policy making" elmélet kapcsán nagy segítségünkre volt Thomas Ricento "An Introduction to Language Policy"¹³⁸ című könyve. A munka alapvetően a nyelvpolitika témakörét tárgyalja, ennek számos aspektusát. A genézisétől (nyelvpolitikák születése, indíttatása) egészen a hosszútávú hatásaiig.

A könyv első felében összegzi a nyelvpolitika meghatározásait és alapelveit. Ricento már az elején meghatározza a nyelvpolitika fogalmát és hangsúlyozza annak fontosságát. Bemutatja a nyelvpolitika kulcsfontosságú alapelveit, mint például a nyelvi sokféleség tiszteletben tartása, a nyelvi jogok és az egyenlőség előmozdítása. Ezen túlmenően, a szerző bemutatja a nyelvpolitikai döntéshozatal különböző dimenzióit és kontextusait. A könyv egy tanulmánykötet lévén számos megvilágítást bemutat, ugyanakkor fontos elem ezekben a nyelvpolitikai eszközök és stratégiák meghatározása. A nyelvpolitika globális kontextusa a számos esetbemutatáson keresztülkörvonalazódik a könyv utolsó részében. Ricento a nyelvpolitikát a globális kontextusba helyezi¹³⁹. Elemzi a nyelvpolitika hatását a különböző országokban és régiókban, és bemutatja a nyelvpolitika globális kérdéseit és kihívásait. Ezen kívül kitér a nyelvpolitikai eszközök és stratégiák nemzetközi dimenzióira, és vizsgálja a globális nyelvpolitika különböző megközelítéseit.

Az említett szakirodalmi alapfogalmazás mellett fontosnak tartom megemlíteni Bernard Spolsky alapművét, mely ugyancsak a politikaformálás a nyelvi politikák megalkotásának témakörében fontos keret még a lokális kutatási eredmények elhelyezésére. A Language Policy egy alapvető mű a nyelvi politika és nyelvi tervezés területén. A könyv részletesen tárgyalja a nyelvi politika fogalmát, elemzi a nyelvi politika kialakulását és alkalmazását különböző kontextusokban, valamint bemutatja a nyelvi politika hatásait a társadalomra és a nyelvekre. A könyv megvizsgálja a nyelvi politika fogalmát és annak jelentőségét a nyelvi változások és a társadalmi-gazdasági

¹³⁸ Ricento, Thomas: An Introduction to Language Policy: Theory and Method. Mladen, MA, Wiley-Blackwell Pub. 2005.

¹³⁹ Ricento, Thomas: An Introduction to Language Policy: Theory and Method. Mladen, MA, Wiley-Blackwell Pub. 2005. p.24-42

folyamatok kontextusában. Spolsky elemzi a nyelvi politika kapcsolatát a hatalommal, a kultúrával és a társadalommal, bemutatja a nyelvi politika és a nyelvi jogok kapcsolatát, és elemzi a nyelvi jogok intézményesítését a nyelvi politikai kereteken belül. Részletesen tárgyalja a nyelvi jogok fogalmát, azok elismerését és védelmét a különböző országokban. Ez a tekintetben is fontos, hogy összehasonlíthatjuk adott normatív keretek közötti mozgáslehetőségeket az alkalmazásban, ugyanakkor lehetőségek mellett a tényleges gyakorlatokat is.

Az angol nyelv elterjedésének esetén keresztül bemutatja és elemzi a nyelvi politikák hatását, elemzi a nyelvi politika hatásait a társadalomra és a nyelvekre. Spolsky bemutatja, hogyan befolyásolhatja a nyelvi politika a nyelvi sokféleséget, a nyelvi egyenlőtlenséget és a nyelvhasználati gyakorlatokat.¹⁴⁰

A fent említett két fontosabb szakirodalmi elem, illetve egyéb a nyelvi politikák elméleti elemzésének szakmai munkái adják azt a keretet amelyet megpróbálunk helyi, lokális szintre alkalmazva értelmezni azokat a narratívákat amelyeket helyi politikai/közigazgatási döntéshozók, cselekvési autonómiájuk több vagy kevesebb birtokában adnak egyes kisebbségi nyelvhasználati megoldásaikra. A politikai narratíva fogalmát ez esetben a Shenhav Shaul féle meghatározásban értelmezzük, mely meghatározás alapkoncepciója, hogy a politikai narratíva a bölcsészettudományokban és a politikatudományokban használt kifejezés annak leírására, ahogyan a történetmesélés előzetes vagy utólagos hatásgyakorlása megvalósul a tényekre illetve a valóság prezentációjára.¹⁴¹

A politikai narratíva egy olyan történet vagy elbeszélés, amelyet a politikai szereplők vagy csoportok használnak ahhoz, hogy befolyásolják vagy manipulálják a közvéleményt, és elősegítsék saját politikai célt vagy üzenetüket. A narratíva különböző elemekből állhat, mint például a tények, az érzelmek, az értékek és a meggyőző érvek kombinációja.

¹⁴⁰ Spolsky, Bernard: Language Policy: Cambridge University Press, 2009, p. 76-92.

¹⁴¹ Shenhav, Shaul R. (2006). "Political Narratives and Political Reality". International Political Science Review. 27 (3): 245–262.

A politikai narratívák célja lehet a szavazók meggyőzése, az ellenfelek lejáratása, a politikai párt vagy csoport pozitív képének erősítése, vagy egy adott politikai kérdés vagy ügy bemutatása bizonyos fényben. Ezek a narratívák gyakran függnek a média és a kommunikációs csatornák használatától, mint például a hírek, a közösségi média vagy a politikai beszédek.

A politikai narratívák nagyon hatékonyak lehetnek, mivel képesek érzelmeket kiváltani, az emberek identitásával és értékeivel kapcsolatot teremteni, és egyszerű, könnyen emészthető üzeneteket közvetíteni. Azonban fontos kritikusan megközelíteni ezeket a narratívákat, és vizsgálni a mögöttük álló tényeket és érveket, valamint az esetleges elfogultságokat vagy manipulációt. Ezen narratívák begyűjtése, a lokális realitásokhoz való relaivizálása, illetve lehetséges értelmezései adják azokat a kisebbségi nyelvhasználati praktikákat amelyeket kutatunk, és amelyek ténylegesen befolyásolják az állampolgárok szintjén megvalósuló nyelvhasználatot.

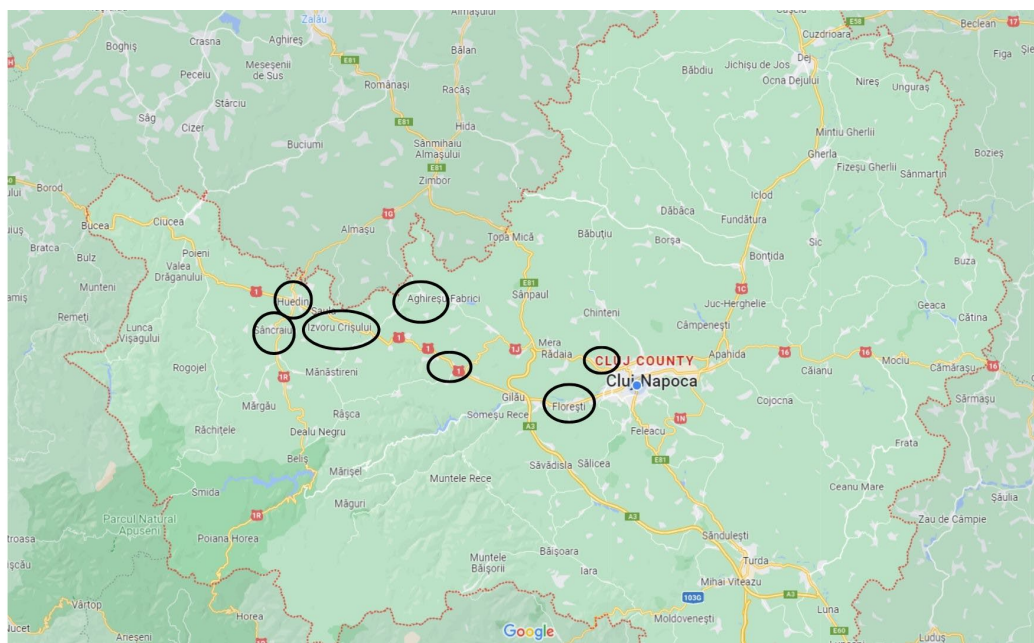
Az esettenulmányi helyszínek szelekciójának módszertana bemutatása előtt fontos leszögezni, hogy jelen kutatás nem egy reprezentatív felmérés, és nem is kíván ilyen formán fellépni. Egy olyan kvalitatív kutatást terveztünk és végeztünk el, amely azokat a soft megoldásokat alkalmazza, amelyek egy adott döntéshozó elit személyes és egyéni narratíváinak hátterét boncolgatja döntésének megalapozása és ennek magyarázata esetében.

Az esettenulmányok, szám szerint hét, Kolozs megye nyugati és középső részében elhelyezkedő települést érint, melyek etnikai összetételét tekintve érdekesek lehetnek a kisebbségi nyelv alkalmazása szempontjából. Ezekben a településekben sikerült a helyi közigazgatás és politikum döntéshozóival interjút készíteni, és ezeket (vezetett, kötött témaköröket feldolgozó, teljesen strukturált interjú¹⁴²) objektív szempontok szerint összehasonlítani, kategorizálni és adott esetben modelleket létrehozni.

¹⁴² Kvale, Steinar: Az interjú. Bevezetés a kvalitatív kutatás interjútechnikáiba. Jászöveg Műhely, Budapest, 2005.

Kolozs megye földrajzi elhelyezkedése Romániában

Esettanulmányi helyszínek elhelyezkedése

4.2 A HELYSZÍNEK

Jelen alfejezet egy kvantitatív módon, számokban megfogalmazott segédlet azon települések népessége összetétele kapcsán, amelyeket esettanulmányi helyszínekként meghatároztunk, és amelyek területén működő intézmények vezetőit, közigazgatási „elitjeit” interjúztuk meg annak érdekében, hogy a kisebbségi nyelvek alkalmazásának narratíváit feltárjuk.

Minden település esetében az első ábra a település földrajzi helyzetét mutatja a megyében. Mivel adott területeket tömbben élő magyarságról beszélhetünk, máshol szórványszerű kisebbségi jelenlétet találunk, megint máshol meg szinte homogén többségi társadalmi berendezkedést, ez az aspektust fontos lehet ismerni a települések kapcsán.

A továbbiakban egy számszerű adatbemutató következik az anyanyelvi megoszlásról az adott településen belül, melyet külön veszünk a népesség etnikai önbevallásától, hiszen ez nem minden esetben egyezik meg. Számos esetben az olyan, például roma kisebbség tagjai akik román környezetben élnek magukat románnak vallják. Ugyanígy megfigyelhető, hogy a magyar környezetben élő román egy része magyarnak vallja saját magát. Egy másik érdekes jelenség, hogy a legtöbb esetben a romák akik romának vallják maguk, sem a roma nyelvet adják meg anyanyelvként hanem a román vagy a magyar nyelvet. Erre nézve a Kolozsvári Etnikai Kisebbségeket kutató intézetnek is van számos felmérése, éppen az általunk is tárgyalt településeken is.

Romániában a Közigazgatási Törvénykönyv értelmében Községi rendszer működik, így a helyi autonómiával nem tud minden település egyénileg élni, hanem településcsoportok jönnek létre, ún. községek amelyek közösen gyakorolják a helyi közigazgatási prerogatívákat. Egy táblázatban megemlíti a községközpontokhoz tartozó egyéb beosztott településeket is, mivel számos esetben ezek etnikai összetétele merőben eltér. Például Bánffyhunad esetében két beosztott településről beszélhetünk. Magyarbikal egy elsősorban többségben magyarok által lakott kistépülés, ugyanakkor Cetatea Veche (így is: Bólik) egy lényegében teljes mértékben román etnikumúak által lakott település, kolónia.

Eseti szinten adatokat hozunk továbbá a gazdasági aktorokról mivel ez is jól tudja jelezni a település jellegét és ebből adódó sajátosságait. Példának okáért vehetjük

Bánffyhungaryad esetét újra, ahol egy multikulturális városról beszélhetünk mely jellegét éppen a folytatott tevékenységének jellege adja meg, ez a kereskedelem lévén. Bánffyhungaryad történelmi léptékkal mérve is egy vásárvárosnak definiált kistéleplülés.

4.2.1 Bánffyhungaryad (RO: Huedin)

Anyanyelvi megoszlás		
	Személy	Arány (%)
Román anyanyelvű	5 821	65,1%
Magyar anyanyelvű	2 640	29,5%
Roma anyanyelvű	476	5,3%
Német anyanyelvű	0	0,0%
Egyéb anyanyelvű	3	0,0%
<i>nincs adat</i>	406	

Beosztott teleplülések				
Román név	Magyar név	Összlakosság	Magyar lakosság	Magyarok aránya

Huedin	Bánffyhunrad	8 977	2 245	26,2%
Bicălatu	Magyarbikal	369	353	98,6%

Cégek számának és forgalmának megoszlása ágazatok szerint		
Ágazat	Cégszám (%)	Forgalom (%)
Kereskedelem	27,2%	34,6%
Komplex ipar	3,7%	19,9%
Könnyűipar	8,2%	5,4%
Szellemi szolgáltatások	11,2%	2,3%
Egyéb szolgáltatások	9,9%	2,3%
Szállítás	21,4%	23,7%
Építkezés	9,2%	9,4%
Mezőgazdaság	2,4%	0,5%
Bányászat	0,0%	0,0%
Szállodák és vendéglátás	6,8%	1,9%

Népesség, etnikumok				
	1977	1992	2002	2011
Összlakosság	8 378	9 961	9 439	9 346
Román etnikum	4 428	5 623	5 518	5 282
	(52,9%)	(56,5%)	(58,5%)	(59,1%)
Magyar etnikum	3 920	3 569	3 067	2 598
	(46,8%)	(35,8%)	(32,5%)	(29,1%)

Roma etnikum	19	762	847	1 057
	(0,2%)	(7,6%)	(9,0%)	(11,8%)
Német etnikum	5	5	3	0
	(0,1%)	(0,1%)	(0,0%)	(0,0%)
Egyéb etnikum	6	*	4	3
	(0,1%)	(-)	(0,0%)	(0,0%)
<i>nincs adat</i>				406

Roma népesség megoszlása és nyelvek								
Romák	Aránya	Magyarul beszélő		Telepen élő romák				
becsült	a népes-	romák		Száma	Aránya	Nyelvhasználat a telep(ek)en		
száma	ségben	Szám	%			Román	Magyar	Romani
1 057	11%	300	28%	0	0%	-	-	-

Bánffyhunyard városa Románia északnyugati részén, Kolozs megyében található, körülbelül 500 km-re északnyugatra az ország fővárosától. Ennek értelmében mondhatjuk, hogy Erdély nyugati részén helyezkedik el. A város múltját és jelenét meghatározó helyzeti adottság, hogy Bánffyhunyard a DN 1 (E60) útvonal mentén fekszik, Nagyváradtól várostól kb. 100 km-re keletre, és Kolozsvártól kb. 50 km-re nyugatra, ahol az országút és a Szilágy megyét az ún. Mócvidék településeivel összekötő megyei út keresztezi egymást. A város a Bánffyhunyadi-medencében helyezkedik el, ahol a Sebes Körös folyó és a Domos-patak találkozik, nagyjából 500 méteres tengerszint feletti magasságban. A közigazgatási egység része Magyarbikal nevű település, mely északkeletre található Bánffyhunyardtól.

Hivatalos weboldalán ilyen módon határozza meg saját magát Bánffyhunyard város mint helyi közigazgatási egység. Ami a demográfiai szerkezetét illeti, ugyanitt a következő meghatározás olvasható:

„Demográfiai szerkezet: A 2011-es nép- és lakásösszeírásból származó részstatisztikai adatokból kiderült, hogy Bánffyhunyard városának stabil lakossága hozzávetőleg 9400 lakosból áll, melyben kismértékben a nők vannak többségben. A demográfia enyhe csökkenést mutat a 2011-es népszámláláshoz képest, öröndetes és a település fejlődése szempontjából rendkívül előnyös, hogy a fiatal, 20-50 év közötti lakosság részaránya a város lakosságának jelentős százalékát teszi ki, ami azt jelenti, hogy Bánffyhunyardon biztosította a fejlődéshez szükséges humánerőforrás, azaz a fiatal munkaerő.”¹⁴³

Fontos kihangsúlyozni az adott területi közigazgatási egység hivatalos „önmeghatározását” annak érdekében, hogy egy hozzávetőleges nyelvi tájképet tudjunk kialakítani a primér kutatási folyamat előtt. Jelen esetben a nyelvi tájkép technikáját csak parciálisan alkalmazva, az online és offline megjelenés egyes elemeit vizsgálva fogalmazunk meg egy képet az adott település kétnyelvűségének vizuális milyenségéről, melyet majd összevetve a helyi politikai döntéshozó elit válaszaival árnyaljuk a teljes képet.

4.2.2 Kalotaszentkirály-Zentelke

¹⁴³ <https://primariahuedin.ro/orasul-nostru/> - letöltve: 2023.02.02.

Anyanyelvi megoszlás		
	Személy	Arány (%)
Román anyanyelvű	340	21,0%
Magyar anyanyelvű	1 273	78,7%
Roma anyanyelvű	0	0,0%
Német anyanyelvű	-	-
Egyéb anyanyelvű	3	0,2%
<i>nincs adat</i>	16	

Beosztott települések				
Román név	Magyar név	Összlakosság	Magyar lakosság	Magyarok aránya
Sâncraiu	Kalotaszentkirály	1 073	924	87%
Domoșu	Kalotadámos	196	165	84,2%
Horlacea	Jákótelke	146	120	83,3%
Alunișu	Magyarókerke	121	71	59,7%
Brăișoru	Malomszeg	97	*	-

Népesség, etnikumok				
	1977	1992	2002	2011
Összlakosság	2 754	2 053	1 856	1 633
Román etnikum	882	555	457	332
	(32,0%)	(27,0%)	(24,6%)	(20,5%)
Magyar etnikum	1 853	1 498	1 396	1 281
	(67,3%)	(73,0%)	(75,2%)	(79,2%)
Roma etnikum	17	0	0	0
	(0,6%)	(0,0%)	(0,0%)	(0,0%)
Német etnikum	0	0	0	*
	(0,0%)	(0,0%)	(0,0%)	(-)
Egyéb etnikum	*	0	3	3
	(-)	(0,0%)	(0,2%)	(0,2%)
<i>nincs adat</i>				16

Kalotaszentkirály (románul Sâncraiu, németül Heilkönig/Sehngrall) falu, az azonos nevű község központja Romániában, Kolozs megyében. Egyike annak a 14 településnek, amely a megyében GMO-mentes régiót alakított, így a biogazdálkodás egy diverzifikációs lehetőség az alapvetően a szolgáltatásokból élő településnek.

Bánffyhunyadiától 6 km-re délnyugatra, az Erdélyi Szigethegység vonulatai és dombjai (Bogdán-csúcs 1151 m, Kőhegy 1078 m, Dülő-domb 917 m és Magura 754 m) által meghatározott Felszegi-medencében terül el, a Vigyázó-hegység (Vlegyásza) hegytől délkeletre. A település elődei a Kalota-patak két partján telepedtek le; a jobb parton található Zentelke, a bal parton pedig Szentkirály. 1968-ban egyesült a két falu, ma 1167 lélekszámú település.

Falunkban 448 lakóépület és középület található.

Településünk lakosságának száma 1171. Többségben magyarok élnek: 1038 lakos, míg a román lakosság II. Rákóczi György idejében kezdett a szomszédos hegyekből levonulni és Kalotaszegen letelepedni. Jelenleg 153-an élnek falunkban. A román lakosság görögkeleti (ortodox) vallású, míg a magyar ajkúak közül 990-an református és 48-an baptista vallásúak. Az 1990-es években történt elvándorlások (az utóbbi években ez csökkent) és az alacsony születések száma miatt, a természetes szaporulat negatív értékű, a falu lakosságának száma csökken, öregedő lakosságról beszélhetünk.

A nemek összetételét illetően, 52,5 % nő és 47,5% férfi lakja. A kor szerinti eloszlás: 0-14 év - 13,8% , 15-59 év - 53,7%, 60 fölött-32,5%. Az említett lakosság 43% aktív, dolgozó, melyből 41% mezőgazdász, 33% ipari tevékenységet folytat, 18% a kereskedelemben és szolgáltatásban dolgozik, míg a fizetési állás nélküli személyek a házvezetés nehéz feladatait végzik.

Mint kiderül, a fő foglalkozás a szolgáltató szektor mellett, a mezőgazdaság: növénytermesztés és állattenyésztés. Az állattenyésztésben legelterjedtebb a szarvasmarha, juh, kecske, valamint Kalotaszeg jellegzetes állata a bivaly. A rendszerváltást követően egy mezőgazdasági társulatot (S.C. Pantrans S.A.) hoztak létre, hatásosabb mezőgazdálkodás érdekében.

A falu határában egy olaszországi vállalkozó fafeldolgozó üzemet, bútorgyárat létesített, több, mint száz munkahely megteremtésével. A falu és a környező településekről dolgoznak ebben a gyárban.

Meg kell említeni az értelmiségi réteget is, hisz Kalotaszeg települései közül Kalotaszentkirály-Zentelkén a legmagasabb a felsőfokú intézményben végzők száma a lakosság számához viszonyítva

Jövedelemforrást jelent a női lakosok részére, a kalotaszegi varrottas háziipar. A XIX. század második felében Európa szerte híressé tette e vidéket a jellegzetes kalotaszegi varrottas: az írásos, a vagdalásos és a keresztiszemes. Jelenleg is pótolják családi jövedelmüket a varrottasok készítésével.

Az 1990-es évek elejétől a táj szépsége és sokszínűsége, a falu nyugodtsága, a lakosság vendégszeretete, a népi hagyományok és szokások, a népviselet és varrottasok egyre nagyobb számban vonzzák a turista vendégeket. Újabb jövedelemforrást jelent a fokozatosan fejlődő faluturizmus.

4.2.3 Körösfő

Anyanyelvi megoszlás		
	Személy	Arány (%)
Román anyanyelvű	331	20,5%
Magyar anyanyelvű	1 285	79,5%
Roma anyanyelvű	0	0,0%
Német anyanyelvű	0	0,0%
Egyéb anyanyelvű	0	0,0%

<i>nincs adat</i>	16
-------------------	----

Beosztott települések				
Román név	Magyar név	Összlakosság	Magyar lakosság	Magyarok aránya
Izvoru Crişului	Körösfő	958	929	97,3%
Nadăşu	Kalotánádas	264	5	1,9%
Nearşova	Nyárszó	208	170	83,3%
Şaula	Sárvásár	202	186	93,9%

Népesség, etnikumok				
	1977	1992	2002	2011
Összlakosság	2 443	1 780	1 651	1 632
Román etnikum	671	395	330	324
	(27,5%)	(22,2%)	(20,0%)	(20,0%)
Magyar etnikum	1 765	1 385	1 320	1 290
	(72,2%)	(77,8%)	(80,0%)	(79,8%)
Roma etnikum	5	0	0	0
	(0,2%)	(0,0%)	(0,0%)	(0,0%)
Német etnikum	0	0	0	*
	(0,0%)	(0,0%)	(0,0%)	(-)
Egyéb etnikum	*	0	*	0
	(-)	(0,0%)	(-)	(0,0%)
<i>nincs adat</i>				16

Köröső (románul Izvoru Crișului, németül Krieschweij) falu, az azonos nevű község központja Romániában Kolozs megyében. Egyike annak a 14 településnek, amelyek a megyében GMO-mentes régiót alakítottak. Bánffyhunyadtól 7 km-re keletre fekszik.

1910-ben 1073, túlnyomórészt magyar lakosa volt. 1992-ben társközségeivel együtt 1780 lakosából 1385 magyar és 395 román volt.¹⁴⁴

A népesség alakulása 1850 és 2021 között:

A 2011-es népszámlálás adatai alapján a község népessége 1632 fő volt, melynek 79,04%-a magyar, 19,85%-a román.[4] Vallási hivatartozás szempontjából a lakosság többsége református (77,63%), emellett élnek a községben ortodoxok (19,24%).¹⁴⁵

4.2.4 Egeres

¹⁴⁴ Varga E. Árpád: Erdély etnikai és felekezeti statisztikái a népszámlálási adatok alapján, 1852–2011: Kolozs megye. adatbank.ro

¹⁴⁵ Rezultatele finale ale Recensământului din 2011: Tab13. Populația stabilă după religie – județe, municipii, orașe, comune. Institutul Național de Statistică din România. [2013. szeptember 21-i dátummal az eredetiből archiválva]. (Hozzáférés: 2013. augusztus 5.)

Anyanyelvi megoszlás		
	Személy	Arány (%)
Román anyanyelvű	4 185	60,8%
Magyar anyanyelvű	2 603	37,8%
Roma anyanyelvű	88	1,3%
Német anyanyelvű	0	0,0%
Egyéb anyanyelvű	4	0,1%
<i>nincs adat</i>	236	

Beosztott települések				
Román név	Magyar név	Összlakosság	Magyar lakosság	Magyarok aránya
Aghireșu-Fabrici	Egeresgyártelep	3 193	565	18,4%
Aghireșu	Egeres	1 447	137	9,8%
Macău	Mákófalva	640	596	94,2%
Leghia	Jegenye	497	475	98,5%
Băgara	Bogártelke	401	342	88,8%

Inucu	Inaktelke	370	364	99,5%
Ticu-Colonie	Ferencbánya	195	33	17,5%
Arghișu	Argyas	146	8	5,7%
Dorolțu	Nádasdaróc	96	93	97,9%
Dâncu	Dank	69	0	0%
Ticu	Forgácskút	62	*	-

Népesség, etnikumok				
	1977	1992	2002	2011
Összlakosság	9 075	8 001	7 120	7 116
Román etnikum	4 698	4 090	3 934	3 694
	(51,8%)	(51,1%)	(55,3%)	(53,7%)
Magyar etnikum	4 253	3 557	2 908	2 615
	(46,9%)	(44,5%)	(40,8%)	(38,0%)
Roma etnikum	101	344	272	566
	(1,1%)	(4,3%)	(3,8%)	(8,2%)
Német etnikum	11	*	*	0
	(0,1%)	(-)	(-)	(0,0%)
Egyéb etnikum	12	8	4	4
	(0,1%)	(0,1%)	(0,1%)	(0,1%)
<i>nincs adat</i>				237

Egeres, németül Erldorf egy község Kolozs megyében, Erdélyben, Romániában, amely Egeres (székhely), Egeres gyártelep, Borágtelke, Dâncu, Daróc, Inaktelek, Jegenye, Mákófalva, Tiku és Tiku-telep falvakból áll. Etnográfiai szempontból a község Kalotaszeg régió része.

Egeres községet egy polgármester és egy 15 tagú helyi tanács irányítja. A polgármester Sorinel-Gelu Lehene, aki 2004 óta tölti be ezt a tisztséget, a Nemzeti

Liberális Párt (PNL) képviselője. A 2020-as helyhatósági választások eredményeként a helyi tanács összetétele a következő pártok szerint alakult:

PNL: 7 tanácsos

RMDSZ (UDMR): 5 tanácsos

PSD: 2 tanácsos

A 2021-es népszámlálás szerint Aghireșu község lakossága 5.691 fő volt, ami csökkenést jelent a 2011-es népszámláláshoz képest, amikor 7.116 lakost regisztráltak. A lakosság többsége román (53,42%), kisebbségben magyarok (31,96%) és romák (5,43%) élnek a községben.

Vallási szempontból a lakosság többsége ortodox (52,61%), kisebbségben reformátusok (23,72%), római katolikusok (7,56%), pünkösdisták (3,11%) és baptisták (1,11%) találhatók, míg a lakosok 10,35%-ának vallási hovatartozása ismeretlen.

4.2.5 Magyarnagykapus

Anyanyelvi megoszlás		

	Személy	Arány (%)
Román anyanyelvű	1 983	61,2%
Magyar anyanyelvű	1 222	37,7%
Roma anyanyelvű	31	1,0%
Német anyanyelvű	*	-
Egyéb anyanyelvű	3	0,1%
<i>nincs adat</i>	53	

Beosztott települések				
Román név	Magyar név	Összlakosság	Magyar lakosság	Magyarok aránya
Căpușu Mic	Magyarkiskapus	786	405	52,5%
Căpușu Mare	Magyarkapus	757	663	88,4%
Agârbiciu	Egerbegy	492	*	-
Dumbrava	Gyerővásárhely	396	156	40%
Păniceni	Gyerőfalva	286	0	0%
Dângău Mare	Bánffydongó	234	0	0%
Dângău Mic	Gyerőfidongó	177	0	0%
Straja	Gesztrágy	91	3	3,4%
Bălcești	Balkújtelep	76	0	0%

Népesség, etnikumok				
	1977	1992	2002	2011
Összlakosság	5 803	4 178	3 691	3 295

Román etnikum	3 749	2 512	2 167	1 820
	(64,6%)	(60,1%)	(58,7%)	(56,2%)
Magyar etnikum	2 009	1 558	1 330	1 228
	(34,6%)	(37,3%)	(36,0%)	(37,9%)
Roma etnikum	45	105	189	186
	(0,8%)	(2,5%)	(5,1%)	(5,7%)
Német etnikum	0	0	*	*
	(0,0%)	(0,0%)	(-)	(-)
Egyéb etnikum	0	3	4	4
	(0,0%)	(0,1%)	(0,1%)	(0,1%)
<i>nincs adat</i>				56

Magyarkapus (románul Căpușu Mare) település Romániában, Kolozs megyében, az azonos nevű község központja. Nagyjából Kolozsvár és Bánffyhunyard között félúton található, az E60-as európai úton.

Első írásos említése 1282-ből maradt fenn villa Kopus néven. További névváltozatai: Kapus (1332), Magiarkapus (1391), Naghkapus (1501), Nagykapws (1587)

1850-ben 3342 lakosából 2149 román, 1061 magyar és 94 roma volt. 1992-ben a nemzetiségi összetétel a következőképpen alakult: 2512 román, 1558 magyar és 105 roma

4.2.6 Szászfenes

Anyanyelvi megoszlás		
	Személy	Arány (%)
Román anyanyelvű	17 578	81,1%
Magyar anyanyelvű	3 258	15,0%
Roma anyanyelvű	730	3,4%
Német anyanyelvű	20	0,1%
Egyéb anyanyelvű	84	0,4%
<i>nincs adat</i>	1 133	

Beosztott települések				
Román név	Magyar név	Összlakosság	Magyar lakosság	Magyarok aránya
Florești	Szászfenes	20 256	1 920	10%
Luna De Sus	Magyarlóna	2 310	1 351	59,7%
Tăuți	Kolozstótfalu	247	5	2,2%

Népesség, etnikumok				
	1977	1992	2002	2011
Összlakosság	6 865	6 088	7 470	22 813
Román etnikum	3 668	3 439	4 516	17 154
	(53,4%)	(56,5%)	(60,5%)	(79,2%)
Magyar etnikum	2 385	2 020	2 057	3 276
	(34,7%)	(33,2%)	(27,5%)	(15,1%)
Roma etnikum	809	626	888	1 116
	(11,8%)	(10,3%)	(11,9%)	(5,2%)
Német etnikum	*	*	3	26
	(-)	(-)	(0,0%)	(0,1%)
Egyéb etnikum	*	*	6	92
	(-)	(-)	(0,1%)	(0,4%)
<i>nincs adat</i>				1 149

Cégek számának és forgalmának megoszlása ágazatok szerint		
Ágazat	Cégszám (%)	Forgalom (%)
Kereskedelem	22,2%	31,4%
Komplex ipar	3,8%	9,6%
Könnyűipar	4,9%	3,1%
Szellemi szolgáltatások	26,4%	8,8%

Egyéb szolgáltatások	14,7%	14,5%
Szállítás	9,6%	14,6%
Építkezés	13,7%	13,7%
Mezőgazdaság	0,8%	0,6%
Bányászat	0,0%	0,0%
Szállodák és vendéglátás	3,8%	3,6%

Népesség, etnikumok				
	1977	1992	2002	2011
Összlakosság	6 865	6 088	7 470	22 813
Román etnikum	3 668 (53,4%)	3 439 (56,5%)	4 516 (60,5%)	17 154 (79,2%)
Magyar etnikum	2 385 (34,7%)	2 020 (33,2%)	2 057 (27,5%)	3 276 (15,1%)
Roma etnikum	809 (11,8%)	626 (10,3%)	888 (11,9%)	1 116 (5,2%)
Német etnikum	* (-)	* (-)	3 (0,0%)	26 (0,1%)
Egyéb etnikum	* (-)	* (-)	6 (0,1%)	92 (0,4%)
<i>nincs adat</i>				1 149

A község a Kis-Szamos jobb partján fekszik, az Erdélyi-középhegység és az Erdélyi-fennsík találkozásánál.

A 2021-es népszámlálás szerint Szászfenes község lakossága 52.735 főre emelkedett, ami jelentékeny növekedést jelent a 2011-es népszámláláshoz képest, amikor 22.813 lakost regisztráltak. A most regisztrált adattal Szászfenes románia legnagyobb rurális települése. A lakosság többsége román (70,7%), kisebbségben magyarok (8,94%) és romák (1,22%) élnek, míg a lakosság 18,59%-ának etnikai hovatartozása ismeretlen.

Vallási szempontból a lakosság többsége ortodox (58,3%), kisebbségben reformátusok (6,21%), római katolikusok (3,28%), görögkatolikusok (2,4%), pünkösdisták (2,31%) és baptisták (1,7%) találhatók. Emellett 1,43%-uk vallás nélküli, 1,13%-uk pedig ateista, míg a lakosok 20,58%-ának vallási hovatartozása ismeretlen.

Szászfenes községet egy polgármester és egy 19 tagú helyi tanács irányítja. A polgármester, Bogdan-Nicolae Pivariu, a Nemzeti Liberális Párt (PNL) képviselője, 2020 októberé óta tölti be tisztségét. A 2020-as helyhatósági választások eredményeként a helyi tanács a következő pártok szerinti összetétellel rendelkezik:

PNL 10,

USR: 7,

RMDSZ:2 tanácsos.

4.2.7 Kisbács

Anyanyelvi megoszlás		
	Személy	Arány (%)
Román anyanyelvű	6 580	65,7%
Magyar anyanyelvű	3 095	30,9%
Roma anyanyelvű	325	3,2%
Német anyanyelvű	4	0,0%
Egyéb anyanyelvű	15	0,1%
<i>nincs adat</i>	296	

Beosztott települések				
Román név	Magyar név	Összlakosság	Magyar lakosság	Magyarok aránya
Baciu	Kisbács	6 100	1 431	24,3%
Mera	Méra	1 387	1 055	77,8%
Suceagu	Szucság	1 332	464	35,7%
Popești	Nádasapfalva	601	19	3,2%
Corușu	Nádaskóród	561	20	3,6%
Sălișteu Nouă	Csonkatelep	175	0	0%
Rădaia	Andrásháza	161	5	3,2%

Népesség, etnikumok				
	1977	1992	2002	2011

Összlakosság	7 809	7 770	8 139	10 317
Román etnikum	4 149	4 279	4 565	6 348
	(53,1%)	(55,1%)	(56,1%)	(63,4%)
Magyar etnikum	3 512	2 983	2 840	2 994
	(45,0%)	(38,4%)	(34,9%)	(29,9%)
Roma etnikum	145	500	726	659
	(1,9%)	(6,4%)	(8,9%)	(6,6%)
Német etnikum	*	3	5	6
	(-)	(0,0%)	(0,1%)	(0,1%)
Egyéb etnikum	*	5	3	13
	(-)	(0,1%)	(0,0%)	(0,1%)
<i>nincs adat</i>				297

Kisbács az azonos nevű község központja Romániában, Kolozs megyében.

Közvetlenül Kolozsvártól 8 kilométerre, a Nádas-patak bal partján. A községen át halad a Kolozsvárról Zilahra vezető országút.

A község hét faluból áll: Kisbács (a község székhelye), Corușu, Méra, Papfalva, Andrășháza, Săliștea Nouă és Szucság. A látogatásra érdemes turisztikai látnivalók közé tartozik a Hoia erdő, a Bácsi-szoros, a Corușu-i ősmaradvány lelőhely, a Bivaly Múzeum, a „Bornemisza-Matskássy” kastély, valamint a Săliștea Nouă-i fatemplom. Továbbá a község területén található Kolozs megye 0 kilométere is!

4.3 TOPOSZOK. NARRATÍVÁK

A magyar és román nyelven lefolytatott interjúk tartalmi elemeit egy interjúösszegzőben rögzítettük. Az ezek kapcsán megfogalmazott ismétlődő, gyakori érveket, elemeket toposzokként fogalmaztuk meg, így beazonosítva tíz olyan gyakori

érvet, vagy érvrendszert amely arra enged következtetni, hogy ezeket nagy kategóriákként meg lehet jelölni és ezzel rendszert adni a narratívák sorának.

Ezek a fő kategóriák, toposzok a következők:

1. Anyagi források hiánya
2. Operativitás
3. Lakosság igényének hiánya
4. Eseti megoldások működőképes rendszere
5. Folyamatos harc a helyi közigazgatási intézmények fórumain (tanácsban, iskola, kórház stb. vezetőségi ülésein)
6. Közigazgatási és jogi magyar szaknyelv hiányosságai a társadalomban. Terminológiai akadályok.
7. Interetnikus problémák bagatelizálása, tagadása.
8. Hivatalos közlési nyelv. Törvényi kötelezettség.
9. Emberi erőforrás hiánya.
10. Megyei/országos formanyomtatványok eredeti nyelve román.

4.3.1 ANYAGI FORRÁSOK HIÁNYA

Az egyik leggyakrabban elhangzó toposz a helyi közigazgatási egységek politikai és szakmai döntéshozó elitjének narratívaképzésében az anyagi források hiánya, illetve az ehhez szorosan kapcsolódó költségvetési kötöttségek megemlítése. Számos esetben arról beszélhetünk, hogy kizárólag a helyi költségvetés terhére, illetve ebbe beletervezve tudják csak elképzelni a helyi közigazgatási intézmények „többnyelvűsítését” mely alapvetés meghatározza a kisebbségi nyelvet beszélő helyi közigazgatási elit attitűdjét.

Érdekes adalék, mely az interjúk összegzése alatt merült fel, hogy jellemző módon az említett toposz leggyakrabban a „szakosodott közigazgatási intézmények”, vagy szolgáltatást ellátó intézmények vezetői részéről kerül be a narratívaképzésbe (lásd. iskolaigazgató, kórházmenedzser stb.) és kevésbé a polgármester, esetleg

alpolgármester, vagy tanácsosok részéről. Ebből arra a következtetésre jutottunk, hogy a döntési autonómia foka, illetve az ezt meg támogató költségek fölötti közvetlen rendelkezés mértéke nagyban meghatározza ezt a narratívát.

Ugyanakkor el kell mondani, hogy a jelen alcím alatt tárgyalt toposz, narratíva, érv, azaz az anyagi források hiánya, a leggyakrabban használt toposz, így a válaszadók, csaknem 85% (11 interjúalany) valamilyen kontextusban legalább egyszer megemlíti a források hiányát, mint közvetlen és kulcsfontosságú oka a kisebbségi nyelvhasználat (jellemzően) hiányának adott területen.

„...*sajnos nem áll módunkban a költségvetésbe belefér tetni a közigazgatási határozatok magyar fordítását*”¹⁴⁶. Fejti ki az interjúalany választ arra a kérdésre, hogy ahol néhány konkrét esetre kérdeztem rá, melyek kapcsán a magyar nyelv használatának lehetőségeit feszegetjük a saját településükön. (helyi tanács ülése, helyhatósági határozatok, lakosságnylvántartás, hivatalos kommunikáció). Ez egyértelműen a források hiányát jelöli meg mint fő indok a helyi határozatok lefordításának hiányára. Emellett hozzáteszi, hogy „...*de bármilyen kérdés akad azt megoldjuk...*” ezzel megalapozva egy következő narratíva behatáolásának lehetőségét, melyet jelen dolgozatban „*eseti megoldások működőképes rendszerének*” neveztünk.

Amikor a bánffyhungyadi helyszínünkön a városi kórház menedzserében beszélgettünk arról, hogy ott ahol nem hiánytalanul valósul meg a kétnyelvűség, ott mi ennek az oka, a menedzser a következőt is megnevezte nyomós okként: „... *nincs erre elkülönített pénz...*”¹⁴⁷ Ugyanezt a választ kaptuk abban az esetben is amikor a belső vagy külsős átvilágítás, audit kapcsán kérdeztük a kórháznál amely a kétnyelvűség kérdéskörét értékelné. „... *nem volt ilyen. Erre nem is tudunk költségvetést, illetve más kórházak sem gyakorolják...*”¹⁴⁸

¹⁴⁶ Interjú: Bánffyhungyadi alpolgármestere (interjúösszegző: p. 5)

¹⁴⁷ Interjú: Resteman Ana Silvia – kórházmanager Bánffyhungyadi (interjúösszegző p. 8)

¹⁴⁸ Interjú: Resteman Ana Silvia – kórházmanager Bánffyhungyadi (interjúösszegző p. 7)

Bánffyhunad árvaházrendszerék és gyermekvédelmi hatóságának igazgatója, Marius Farkas hasonló képpen foglal állást, egyben a döntési autonómia hiányára is rámutatva: „... *a pénz a probléma, mi megcsinálnánk, de arra pénz kell és a központ ezt nem foglalja be a költségvetésbe...*”¹⁴⁹

Az egyik elemzett kutatási helyszínen, a Kolozsvártól nagyjából 20 km-re fekvő Tordaszentlászló község falumenedzsere az interjú alatt a következőket állította: „... *sajnos nincs arra költségvetési keret, hogy egy tolmácsot, vagy egy fordítót alkalmazzunk, így mi magunk oldjuk meg az ilyen problémákat...*”¹⁵⁰. Válaszából két fontos következtetés is leszűrhető:

- a. költségvetési, azaz anyagi megfontolásból nincs olyan alkalmazott a községhezán aki a magyar nyelvű folyamodványokat kezelje, azaz beleillik ez a narratíva is jelen fejezet tipológiájába, mint fontos és gyakran felmerülő toposz.
- b. a hivatalos szerveket képviselő személyeknél is (akárcsak a lakosság egy jelentős részénél) az az első percepció, hogy erre a tevékenységre kizárólag saját, helyi költségvetési keretből tudnak megfelelő szolgáltatást nyújtani ezzel egyszersmind kizárva más alternatívát.

Magyarnagykapus egy többnyelvű, többetnikumú község Bánffyhunadtól és Kolozsvártól egyaránt 25 km-re. A községközpont etnikai arányai bár azt mutatják, hogy többségi magyarság lakik itt, a teljes községben már jelentsen árnyalódik a kép. Ennek megfelelően a helyi politikai döntéshozó elit egy része román más része pedig magyar anyanyelvű. (pl. iskolaigazgató román, iskola aligazgatója magyar, polgármester román, helyi tanács összetétele: RMDSZ 4 mandátum, Nemzeti Liberális Párt 3 mandátum, Szociáldemokrata Párt 2 mandátum, Jobboldal Ereje 1 mandátum, Románia Egyesítése Szövetség 1 mandátum).

¹⁴⁹ Interjú: Farkas Marius – Igazgató Bánffyhunyadi Árvaház (Interjúösszegző: p.12)

¹⁵⁰ Interjú: Tóth Elemér – falumenedzser, tanácsadó Tordaszentlászló község (Interjúösszegző: p.50)

Interjú során a magyar anyanyelvű helyi tanácsos (RMDSZ) e képpen válaszolt: „...*nincs rá pénz, hogy mindent lefordítsunk hivatalosan. Megoldjuk a dolgokat, de a falu költségvetése éppen, hogy elég a fizetésekre, fenntartásra. Minden más projektekből van...*”¹⁵¹.

4.3.2 OPERATIVITÁS

Az operativitás toposza mint visszatérő narratíva sok esetben előfordult az interjúk, beszélgetés alkalmával. Ez a legtöbb esetben olyan helyi döntéshozók narratívájaként fedezhető fel amelyek választott tisztséget töltenek be (lásd: helyi tanácsok tagjai, polgármesterek, alpolgármesterek, esetekben településmenedzserek, vagy személyes tanácsadók). Ennek a megfigyelésnek abban a kontextusban lehet jelentősége, hogy mely típusú „köztisztviselők” mely alternatívákkal élnek, és ebből milyen helyi kisebbségi jogi alkalmazások, megoldások származnak. Abban az esetben ahol a cselekvési, politikai döntéshozási autonómia nagyobb mértékű (lásd. Polgármester, helyi tanács stb.) ezt már nem lehet felhozni mint érv, az esetleges hiányos törvényalkalmazások kapcsán, így statisztikai szinten is megerősödik az operativitás narratívája. A megkérdezett polgármesterek, alpolgármesterek, tanácsadók és helyi tanácsosok között a válaszok közel 40%-ában valamilyen kontextusban felmerül a fent említett toposz.

Például a megkérdezett bánffyhungyadi alpolgármester a következőket állítja: „...*a Tanácsüléseken, lehetne, de akkor sokmindent nem tudnánk elérni...*”¹⁵² Ezzel után a kisebbségi nyelv használatára a Helyi Tanács ülései kerete között. Természetesen ezen toposz arra reflektál, hogy az éppen adott alany milyen módozatokon kívánja és tudja véghezvinni politikai szándékait, azaz a politizálás módja, útja a meghatározó ez ügyben. Operatív, azaz a célokat könnyebben elérő lehetőségként keretezik a kisebbségi nyelv használati lehetőségeinek elmulasztását, egyszersmind a többségi, hivatalos, államnyelv használatát. Ezzel ugyanakkor relativizálják saját maguk a nemzeti törvénykezés

¹⁵¹ Interjú: TML – helyi tanácsos Magyarkapus község (Interjúösszegző: p. 41.)

¹⁵² Interjú BFM – alpolgármester Bánffyhungyad (interjúösszegző: p. 4.)

nyújtotta lehetőségeket, és jogokat egy konkrét cél érdekében. Ez számos esetben például egy másik kisebbségi léthez kapcsolódó jog alkalmazása. Erre interjún kívül alanyunk ki is tért konkrétan, értelmezve saját előző válaszát. (pl. magyar kulturális rendezvények finanszírozásának kilobbizása, a magyar egyházak helyi költségvetési támogatásának ügye, stb.).

Egeres község (volt) magyar anyanyelvű alpolgármestere, Both György az operativitás narratívájába illeszkedő módon a következőt nyilatkozta: „...a *Helyi Tanács ülései románul folynak, mert a céljainkat is jobban tudjuk így elérni...*”¹⁵³ Természetesen ez esetben is a Helyi Tanács ülései kizárólag román nyelven zajlanak, minden Helyi Tanácsos hozzászólása románul hangzik el, és nincs is biztosítva a magyar nyelv használatának érdekében tolmács, vagy hivatalos fordító.

Szászfenes magyar anyanyelvű alpolgármestere, Albert Zoltán rögtön az interjú első perceiben ehhez igazodó választ adott: „*Ha mi folyamatosan ezen rugóznánk semmilyen projektünk nem sikerülne. Együtt kell dolgozzunk a románokkal, sokszor a cigányokkal, hogy megvalósítsuk terveinket. Ez az együttműködés nem tud más nyelven zalodni, mert mi beszélünk románul, de közülük a legtöbben nem is értenek és nem is beszélnek magyarul. Ne legyünk álszentek kérem.*”¹⁵⁴ Szászfenes esetében ez a narrativa különös képpen jelen van, és ennek egyik oka az előző fejezetekben is bemutatott demográfiai robbanás és ennek köszönhető etnikai és nyelvi viszonyok. Az alapvető infrastruktúrális problémák és nap mint napi megoldandó feladatok mellett ebben az esetben is másodlagos, az a nyelvi szempont amelyet, egy szakmai munkában Bethlendi András kisebbségi jogász otthonossághoz való alapvető emberi jogként definiál és tárgyal.¹⁵⁵

Fontos megjegyezni, hogy mint ezt már említettük egy nem reprezentatív kutatás kvalitatív elemzéséről beszélünk, ugyanakkor a górcső alá vett területi egységek jelentős hányadában az említett toposzok egyfajta kifogásként szolgáltak a magyar nemzetiségű,

¹⁵³ Interjú: Egeres alpolgármestere (interjúösszegző: p. 36)

¹⁵⁴ Interjú: Szászfenes alpolgármestere (interjúösszegző: p. 45)

¹⁵⁵ Bethlendi András: *Az „otthonossághoz való jog” mint a kisebbségi létparadoxon jogi feloldása* – In. Erdélyi Jogélet, 2020/3, Scienica Kiadó, 2020. Kolozsvár. p. 13–30.

magyar anyanyelvű válaszadók részéről és ennek megfelelően egy bizonyos „védekező” alaphelyzetbe helyezték magukat, ilyen hangnemben folytatták a beszélgetéseket.

Az operativitás érve, toposza egyben arra a tényre, jelenségre, ha úgy tetszik alaphelyzetre is rávilágít, hogy számos esetben a romániai jogalkotás nyújtotta kisebbségi jogi, és egyben kisebbségi nyelvi jogi lehetőségek eszközök mellett még sok esetben a politikai „én is engedek valamit, és te is engedj valamit” típusú hozzáállás uralkodik a helyi közigazgatások szintjén. A megszerzett jog érvényesítése, nagyon sok esetben éppen a végrehajtási metodológiák, további normatívák hiányában esetleges és nagyon változatos. Ezt a jelenséget írja le számos szakszerző, kutató aki a romániai (de nem csak) kisebbségi jogok kérdéskörét kutatja. Itt érdemes megemlíteni e témakör kapcsán Dr. Horváth István, dr. Kiss Tamás, dr. Székely István, dr. Toro Tibor, dr. Bárdi Nándor nagy lélegzetvételű munkáját, amelynek címe: *„Unequal Accommodation of Minority Rights : Hungarians in Transylvania”* ezen belül is főleg a *„Language Use, Language Policy, and Language Rights”* című fejezet.¹⁵⁶

4.3.3 LAKOSSÁG IGÉNYÉNEK HIÁNYA

Számos esetben a helyi (és nem csak) politikai döntéshozó elitek számára a legkézenfekvőbb magyarázatot a képviseleti demokrácia alap gondolata, azaz a társadalom, a népesség politikai opciójának, ha úgy tetszik óhajának képviselte adja. Ezzel egyszersmind degreválva, felmente saját magukat bizonyos helyzetekben való pozícióvételük miatt. Ennek az érvrendszernek, motivációnak újra és újra felmerülő toposzsként való használata gyakori a kutatott esettanulmányi helyszíneken attól függetlenül, hogy az adott településen élő magyarok száma többséget jelent az adott településen vagy éppen kisebbséget, sőt teljesen független az adott többség vagy kisebbség mértékétől is. Olyan településeken, mint például a fentebb bemutatott Körösfő,

¹⁵⁶ HORVÁTH István, TORÓ Tibor: *Language Use, Language Policy, and Language Rights*, in KISS Tamás, GERGŐ SZÉKELY István G, TORÓ Tibor, BÁRDI Nándor, HORVÁTH István (ed.): *Unequal Accommodation of Minority Rights. Hungarians in Transylvania*, Palgrave Politics of Identity and Citizenship Series, 2018, p. 176.

ahol az etnikumok aránya 79.5% magyar többség, és 20.5% román kisebbség a település összlakosságához arányítva, tehát egy hangsúlyos magyar többségi településen is felmerül a lakossági igény hiánya amikor a magyar nyelvű formanyomtatványok kérdésére kerül a sor. Emellett ugyanakkor az ennél jóval összetettebb demográfiájú és román többséggel rendelkező Egeres községben is (53.7% román etnikumu, 38% magyar etnikumú és 8.2% roma) hasonló narratívákkal találkozunk.

Az elkészített interjúk nem csak arra engednek rálátni, hogy milyen narratívákkal élnek a helyi döntéshozók (legyenek azok intézményvezetők, vagy a politikai „elit”, hanem adott esetben arra is, hogy a társadalom, a helyi polgárok milyen módon kívánnak élni a törvények által biztosított lehetőségeikkel, jogaikkal a kisebbségi/anyanyelv használat tekintetében. A lakosság igényének hiánya, mint tipikus narratíva az interjúadók körében végülis egy másodlagos diskurzus, ha úgy tetszik egy reakciós narratíva az elsődleges jelensége, ami maga a társadalmi igény, azaz ennek hiánya. Az igény hiányával fémjelzett témakörben is elmondható az az általános tapasztalat mely voltaképpen részben megcáfolja azt a Skutnabb–Kangas-i doktrínát mi szerint adott területi egységen belül a nyelvi megosztottság aránya egyenesen befolyásolja a nyelvi sokszínűség szintjét.¹⁵⁷ Az interjúk során bebizonyosodott, hogy az elemzett területi egységen belül a toposzok esetlegesen jelennek meg attól függetlenül, hogy milyen arányú a lakosság etnikai megosztottsága.

Számos esetben kaptuk azt a választ az interjúk során, hogy nincsenek adott esetben magyar nyelvű formanyomtatványok, vagy nincs magyar nyelvű ügyintézés a különböző hivatalokban, mert a település lakosainak nincs erre igénye. Például Szászfenes község alpolgármesterét kérdezve, így nyilatkozott: „... nincsenek saját magyar dokumentumjaink, nyomtatványaink sem, mert az embereknek nem kell. Ők a románok tudnak eligazodni...”¹⁵⁸. Egy másik válaszadó szerint: „... nem kell az embereknek a magyar nyelvű irat, mert ehhez szoktak, ezt értik...”¹⁵⁹. Mindkét említett

¹⁵⁷ SKUTNABB-KANGAS, Tove (2002): Why Should Linguistic Diversity be Maintained and Supported in Europe? Reference Study – Council of Europe. - <https://rm.coe.int/0900001680887831> (2019.11.23), 1-18.

¹⁵⁸ Interjú: Szászfenes alpolgármestere (interjúösszegző: p. 46)

¹⁵⁹ Interjú: Bánffyhungyadi Városi Kórház menedzsere (interjúösszegző: p. 7)

eset olyan közigazgatási egység területén regisztrált, amelyben a lakosság etnikai összetétele sokszínű és egyaránt jelen vannak a magyar etnikumúak (jellemzően kisebb arányban) és a román nemzetiségűek (jellemzően többségben).

Ehhez a problémakörhöz még hozzá tartozika nyelvi sokszínűség azon dimeziója, amely a nyelvet nem, mint egységes, közös és módosíthatatlan, elvont fogalmat értelmez, hanem az adott nyelvet beszélők közösségét/közösségeit veszi a nyelv alapvető alkotóelemének. Ennélfoga a beszélők közösségeként értelmezi a nyelvi közösséget, így a sokszínűségnek is új fogalmi értelmezéseket adva¹⁶⁰. A lakossági igény számos esetben avval az egyszerű ténnyel is összefüggésbe hozható (és teszik is ezt adott esetben az interjúk során is), hogy a beszélt nyelv, a beszélők földrajzi helyzeténél fogva is módosulhat, dialektusok alakulnak ki, mely mentél az uniformizált egységes kisebbségi nyelvhasználat, a szakkifejezések sora nem tud meghonosodni. „...*pédátul a születési anyakönyvi kivonat mint olyan nincs például a cigány emberek fogalomtárába, és a község más-más falujában más más módon fejezik ki. Hol magyarhoz hasonló szóval, hol a románhoz hasonlóval, mindenképp nem egyformán... így ember legyen a talpán aki ezt megérti és hivatalosan kezelni tudja....ezért nem is akarják az emberek komplikálni az életüket ezzel. Románul mindenki tudja, érti és nem is érti félre...*”¹⁶¹ Körösfő község polgármestere egy olyan községet vezet ahol a három nagy többségben magyarok lakta falu mellett van egy gyakorlatilag teljesen románok lakta falu is, Nádas (Nadisu).

Egy következő interjúban a kérdezett alany így nyilatkozik arra a kérdésre, hogy a magyar nyelv használatának milyen lehetőségei vannak többek között a hivatalos kommunikációban (értjük itt a különböző hivatalok kommunikációját és az egyén, a polgár kommunikációját a hivatalos szervek felé): „...*nem tudják az emberek magyarul azokat a kifejezéseket amelyeket használnak, ezért nem is akarják használni. Nincs ilyen probléma, mert általában mindenki egységesen a románt érti a legjobban. Itt nem olyan mint székelyföldön... bár ott is vannak problémák...*”¹⁶²

¹⁶⁰ SPOLSKY, Bernard (2009): Language Management. Cambridge University Press

¹⁶¹ Interjú: Körösfő polgármestere (interjúösszegző: p. 19)

¹⁶² Interjú: Egeres alpolgármestere (interjúösszegző: p. 36)

4.3.4 ESETI MEGOLDÁSOK MŰKÖDŐKÉPES RENDSZERE

Ez esetben a kisebbségi nyelv használatának hivatalos és eljárászerű, egységes mivolta áll a narratíva középpontjában. A procedurális, ha úgy tetszik bürokratikus és éppen ezért sokszor rugalmatlan, nehézkes és hosszadalmas rendszerek, megoldások helyett egy eseti, egyedi megoldásokból álló rendszer működését helyezi előtérbe.

Ezzel a toposszal élő interjúalanyok véleménye szerint „a dolgok végére kell járni”, „a dolgokat megoldani kell és nem beszélgetni róla”. Ennek értelmében a központi közigazgatás, és jogalkotás nehézkes, bürokratikus módszerei alkalmazása helyett egy helyi jó gyakorlaton alapuló nyelvhasználati modellt kell alkalmazni, amely a problémák gyors megoldásában érdekelt, és nem föltétlen az egységes megoldási sémák a hétköznapi életbe ültetésében.

Számos esetben interjúalanyaink részéről az a tapasztalat, hogy egy-egy kistélepülésen az adott probléma operatív megoldására kell fókuszálni és nem működő eljárásminták kidolgozására. Körösfő iskolaigazgatója egy példabam ismertette az esetet amely jelent toposz tényleges létét is alátámasztja: „... nálunk nincs minden formanyomtatvány lefordítva. Erre kapacitásunk sincs, központból sem kapunk erre nézve segítséget, vagy egységes dokumentumokat...sem minisztériumi szintről sem tanfelügyelőségről, viszont mindig ha valami új dokumentumot kell használnak a szülők, mert itt legtöbbször kiskorúak lévén a szülőkkel kommunikálunk ilyesmit, és nem értik akkor azt elmagyarázzuk, megértetjük velük...”¹⁶³. Egy másik helyzetben, Bánffynuhyad kórházmenedzsere mondja: „...mindent nem lehet hivatalosan lefordítani, de ha konkrét problémákkal jönnek a betegek akkor azt mindig megoldjuk. Ha a sürgősségi ügyeletre hoznak be valakit és nem tud románul akkor biztos kapunk valamelyik osztályon egy ápolót aki segít fordítani. Ez a legkevesebb. Itt úgyis az emberek teste beszél a problémáikról...”¹⁶⁴. Amikor a helyi önkormányzattal kapcsolatos

¹⁶³ Interjú: Körösfői iskolaigazgató (interjúösszegző: p. 22-23)

¹⁶⁴ Interjú: Bánffyhunyad kórházmenedzsere (interjúösszegző: p. 8)

esetleges nehézségekről kérdeztük az alpolgármestert, egy példával támasztotta alá érvelését: „...látja, például a törvény írja elő, hogy kötelesek vagyunk biztosítani a lehetőséget, hogy valaki anyanyelvén mondja ki a házassági fogadalmát...a polgári esketésre gondolok. Itt ezt megteheti a polgármester, vagy akit az delegál. Mi mindig megoldjuk ezeket a problémákat. Ha nem én akkor valaki a hivatalból ezt is meg tudja oldani ha van igény...”¹⁶⁵ A válasz és a gyakorlat is azt mutatja, hogy sok esetben nem egy előre meghatározott rendszerben kap érvényt a kisebbségi nyelv használata hanem minden konfliktuális eset egyedi megoldásában.

4.3.5 FOLYAMATOS HARC A HELYI KÖZIGAZGATÁSI INTÉZMÉNYEK FÓRUMAIN (TANÁCSBAN, ISKOLA, KÓRHÁZ STB. VEZETŐSÉGI ÜLÉSEIN)

A helyszíni adatfelvétel során számos esetben olyan személyekkel készítettünk interjúkat akik valamilyen döntéshozatali, vagy esetleg végrehajtási testületi tagokként politikai érdekeket képviselnek. Külön kiemelném itt, hogy Románia Közigazgatási Törvénykönyve értelmében, valamint a járulékos és kiegészítő törvénykezés szerint a helyi közigazgatási egységek alpolgármestereit ha Helyi Tanács testületek tagjai közül választják meg, így ezek egyben polgármesterek, melyek technikailag végrehajtási jogkörrel rendelkeznek és a Helyi Tanácsak teljes jogkörrel rendelkező tagjai is. Több olyan interjúnk van amelyben az alany így egyben alpolgármester és Helyi Tanácsos is. Másrészt olyan helyszíneken ahol nincs (vagy nem tudtuk elérni) a település magyar anyanyelvű alpolgármesterét, ott Helyi Tanács tagokkal készítettünk interjúkat. Ebből az alaphelyzetből kiindulva több olyan konfliktuális helyzetben levő, a politikai érdekeit érvényesíteni próbáló személytől kaptunk válaszokat, akik egy folyamatos, estekben saját

¹⁶⁵ Interjú: Bánffyhungad alpolgármestere (interjúösszegző: p. 3-4)

bevallásuk szerint „véget nem érő harcban” vannak a kisebbségi nyelvi jogok érvényesítése ügyében.

A fent említett személyek, interjúalanyok esetében olyan sokszor hangzott el ez az érv, hogy érdemes vele egy rendszeres toposzként, narratívaként foglalkozni. Bánffyhunyadi RMDSZ-es alpolgármestere a következőket nyilatkozta: „...*folyamatosan harcolunk a helyi tanácsban a többi intézmény táblájának magyar nyelven is kifüggesztéséért...*”¹⁶⁶. Véleményem szerint ebből a narratívából arra lehet következtetni, hogy számos esetben a kisebbségi nyelvi jogok helyi szinten való érvényesítése egy olyan folyamat, amit választott politikusi szemszögből érdemes fenntartani. Mindaddig, amíg ez a folyamatos „normalizáló harc” folyik a politikai képviselő legitimitása adott és elvitathatatlan. Narratívaépítés szempontjából így többszörösen hasznos toposznak bizonyul az említett érvrendszer.

Egeres község alpolgármestere hasonló képpen nyilatkozott: „...*ha nem hazcolunk érte nem lesz. Nem adnak semmit maguktól. Az a helyzet, hogy itt fenn kell tartani azt a „zsarolást”, hogy mondjam így, amiben ha mi adunk valamit, akkor nekünk is adjanak valamit...*”¹⁶⁷.

Hasonló „harcról” számol be a Magyarkapusi helyi tanácsos (aki jelen mandátum ideje alatt egy rövid periódusban alpolgármester is volt): „...*küszködünk megegyezni a román többséggel. Néha sikerül, de sajnos a legtöbbször nem engednek a magukéból. Nálunk még sajnos nemcsak a Tanácsban kell folyamatosan taposni, hanem iskolában stb...*”¹⁶⁸. Egy utolsó példaként idézem Bánffyhunyadi alpolgármesterének válaszát mi szerint: „...*az elmúlt 4 évben sok megvalósításunk van a nyelvi jogok területén, és folyamatosan bővítjük ezeket, de ezt csakis a román kollégákkal együtt lehet...*”. Ha ez nem is kifejezetten a harcot mint fő narratívát erősíti, de a folyamatos tevékenységet a kisebbségi jogok érvényesítésének útján tematizálja, mely lényegét tekintve ugyanezt jelenti.

¹⁶⁶ Interjú: Bánffyhunyadi alpolgármestere (interjúösszegző: p. 6)

¹⁶⁷ Interjú: Egeres község alpolgármestere (interjúösszegző: p. 39)

¹⁶⁸ Interjú: Magyarkapus község Helyi Tanácsos (interjúösszegző: p. 45)

Fontos itt megjegyezni, hogy jelen kutatás helyszínéül szolgáló 8 településen elvégzett számos interjú magyar anyanyelvű alanyai mind a Romániai Magyar Demokrata Szövetség színeiben megválasztott vagy kinevezett képviselők, illetve néhány, a politikai pártoktól független intézményvezető. A párt politikai retorikájához, narratívaképzéséhez, illetve a politikai napirend formálás technikájához hasonló érvek valószínűsíthetően nem esetlegesek, hanem egy központilag egyeztetett kommunikáció részét képezik. Néhány példa a fent említett narratívára az RMDSZ központi kommunikációs csapatától:

„Ma is az általuk képviselt eszmékre támaszkodva harcolunk, alkotunk törvényeket, mentünk iskolákat, védünk hadisírokat, küzdünk jelképeinkért.” – Kelemen Hunor 2024.03.15. Nagyvárad

„Akkor tudunk az érdekeinkért harcolni, ha felmutatjuk a magyar közösség erejét” – Tánczos Barna 2024.05.13. Csíkkarcfalva

„Az uniós kisebbségvédelmi szabályozásokért tovább kell harcolnunk!” – Vincze Lorand 2024.04.30. Brüsszel.

Itt érdemes megjegyezni, hogy egy előző kutatómunka eredményeként megfogalmazott tanulmányában Toró Tibor is arra mutat rá, hogy meglepő módon sok esetben a magyar települések sem hajtják végre azokat a helyi közigazgatási tevékenységeket, azaz nem teszik lehetővé a kisebbségi nyelv használatát, mely helyzetekben a magyarázat arra mutat, hogy a magyar politikai elit nem teremt elegendő köznyomást a végrehajtás kikényszerítésére, így inkább a kisebbségi nyelvhasználat kérdéseit a szimbolikus és politikai térben tartják.¹⁶⁹

¹⁶⁹ Toró, Tibor: *Detached implementation: Discourse and practice in minority language use in Romania*. Language Policy, Volume 19, 2019. pp. 23-26.

4.3.6 KÖZIGAZGATÁSI ÉS JOGI MAGYAR SZAKNYELV HIÁNYOSSÁGAI A TÁRSADALOMBAN. TERMINOLÓGIAI AKADÁLYOK.

Az interjúk során gyakran feltűnő érv, narratíva a szaknyelvhez kötődik. Ennek értelmében az erdélyi magyarságnak (jelen esetben a kolozs megyei településekre vetítve) nincs meg az a szükséges magyar nyelvű szakmai terminológiai készlete, amely akadálymentes „közlekedést” tenne lehetővé ügyintézés esetében a helyi közigazgatás intézményeiben, legyenek azok szakosodott szolgáltatást nyújtó intézmények, mint például iskolák, betegellátó intézmények stb. vagy a közigazgatás egyéb intézményei.

A nemzeti kisebbségi státus megkérdőjelezhetetlen létéből kifolyólag számos európai államban kisebb-nagyobb arányú nemzetiségi csoportok, ha úgy tetszik nemzeti kisebbségek élnek. Ennek dimenziói az eltérő felméréseknek, eljárásoknak köszönhetően nem teljesen egységesen meghatározott, de bevett érték az Európai Unió, 27 tagállamának hozzávetőlegesen 500 millió polgárából nagyjából 50 milliót nemzeti kisebbségekhez tartozónak értékelni.¹⁷⁰ Ennek a tényszerű megállapításnak köszönhetően azt is elmondhatjuk, hogy a terminológiai akadály mint kritérium felmerülhet számos más esetben is, ugyanakkor ez a probléma még Románia kapcsán sem teljességgel egységes képet mutat. Bár nyelvi szempontból adott lenne a romániai magyarság számára a magyarországi jogi és szakmai terminológia-tárának használata, ez számos esetben nem tud megvalósulni, mivel az állam strukturális felépítése, a bevett eljárások nem azonosak.

Körösfői iskola igazgatója jegyezte meg az interjú során: *„...mi sokszor helytelenül átvesszük a magyar (értsd. magyarországi) kifejezéseket mindenféle alap nélkül. Ott például a kollégiumnak, teljesen más értelme van. Ha azt mondják gimnázium az mást jelent ... vagy akár a faluházán is, mi átvesszük, hogy önkormányvati képviselő,*

¹⁷⁰ EPLÉNYI Kata (2013): A nemzeti kisebbségek védelme az Európai Unióban. In: *Létünk* 2013/különszám, 44-54.

*holott az nálunk helyi tanácsos ... ha értenék a románok, hogy mi is az az önkormányzat, és hogy mi erről beszélünk, biztos mindent vétőznának...*¹⁷¹

Meg kell említeni azt az evidens tény is, hogy a kutatás górcsője alá tartozó településeken elvégzett interjúk kapcsán a terminológiai hiányosságok toposza, és a társadalmi igény hiánya mint feljövő gyakori motívum a legtöbb esetben összeköthetőek. Az alanyok véleménye szerint az igény hiánya annak a bizonytalanságnak az eredménye lehet, ami abból fakad, hogy nem rendelkeznek a kellő és adekvált szókészlettel megfogalmazni anyanyelvükön problémáikat, kéréseiket. Ennek értelmében a két narratíva komplementer viszonyban áll egymással, gyakran közösen fogalmazódnak meg.

4.3.7 INTERETNIKUS PROBLÉMÁK BAGATELIZÁLÁSA, TAGADÁSA.

Hipotéziseim között talán a legerősebb, amelyet a saját személyes tapasztalat is táplált az volt, hogy Erdély olyan településein ahol a magyar etnikumú lakosság aránya nem haladja meg az összlakosság nagyjából 30 %-át, jelesen Kolozs megye kutatott településein a kisebbségi nyelv használatának hiányosságai mögött erősen ott található, mint indok, a probléma bagatelizálása. Ez a toposz, mint feljövő narratíva az interjúk kapcsán beigazolódott, sőt némiképp árnyalódott is.

Az interetnikus együttélés egy településen belül nem csupán egy jogi, vagy jogalkalmazási kérdés, hanem ugyanakkor számos esetben emberi dilemmák sorozatát előidéző állapot is. A vegyes nyelvi környezet egy gyökereiben konfliktuális alaphekyzetet generál, melyben a kétnyelvűség alkalmazásának módszertana, de ennél mélyebbre menve, akár a léte is interpretációs lehetőségeknek ad helyet. A különböző értelmezési keretek közötti gyakran bagatellnek tűnő konfliktusok sokasága szüli egy közösség nyelvhasználati sémáit, így ezeket rendkívül tudatosan kell kezelni. A nyelvi

¹⁷¹ Interjú: Körösfő iskolaigazgató (interjúösszegző: p. 23)

tájképben tapasztalt nyelvi hierarchia¹⁷² kérdése, ahogyan ezt Tódor Erika is megfogalmazza az általa szerkesztett és a kisebbségi nyelvek használatával foglalkozó kötetben is értelmezi egy fontos fokmérője a többnyelvűség alkalmazásának, melyet adott helyzetekben össze is vetettünk az interjúalanyok reakcióival.

Olyan esetekben ahol az interjúk román anyanyelvű személlyel zajlottak (lásd. Bánffyhunyadi Árvaház és gyerekotthon igazgatója, bánffyhunyadi kórház menedzsere, vagy ugyancsak Bánffyhunyadi egyik iskolájának román nemzetiségű igazgatója, jelen toposz nagyon hangsúlyosan jelen volt érvrendszerükbe. Ezen helyzetekben a kisebbségi nyelv használatának sok esetben teljes hiányának narratívája, hogy ez a kérdés problémaként nem fogalmazódott/fogalmazódik meg intézményeikben.

Hasonló érvelést hallottunk azokban az esetekben, amikor az adott település kisebbségi magyar képviselője a helyi önkormányzatokban, legyen az Helyi Tanács, vagy Polgármesteri hivatal, valamilyen politikai koalícióban van a többségi képviselő egy politikai aktorával és így, együtt adják a helyi tanácsi többséget. Például a bánffyhunyadi Helyi Tanácsban „politikai szövetségben” (még ha ez nem is egy írásos megállapodásba foglalt hivatalos koalícióra lépés is) a Tanács többségét a Nemzeti Liberális Párt adja egy független képviselővel, illetve a helyi szinten a magyar érdekeket felvállaltan képviselő helyi RMDSZ-el egyetemben. Ennek fényében sok esetben a helyi magyar döntéshozó elit is él az említett bagatelizálás, probléma-tagadás narratívájával. „...*eddig nem voltak ilyen problémáink a napi ügyintézésben...*”¹⁷³. Egy másik esetben a következő módon válaszolt az interjúalany: „...*gyakran nem is szükséges mert románul is megértik egymást egy-egy kisebb eset kapcsán és gyorsabb is így...*”¹⁷⁴

Kalotaszentkirály község közigazgatási egységének területén vizuális szempontból a kétnyelvűsítés folyamata erősen előrehaladott állapotban van. Helységnevtáblák, a közigazgatási egység területén belül levő további utca és tér nevek

¹⁷² Tódor Erika-Mária–Tankó Enikő–Dégi Zsuzsanna (szerk.) 2018: Nyelvi tájkép, nyelvi sokszínűség I. Nyelvhasználat, nyelvi tájkép és gazdasági élet, Scientia Kiadó, Kolozsvár, pp. 111-115.

¹⁷³ Interjú: Bánffyhunyadi alpolgármestere (interjúösszegző: p. 2)

¹⁷⁴ Interjú: Bánffyhunyadi alpolgármestere (interjúösszegző: p. 6)

stb. mind megtalálhatók a helyi viszonylatban abszolút többségben levő magyarság nyelvén is, ugyanakkor a helyi önkormányzat hivatalos dokumentumai, formanyomtatványai mind kizárólag román nyelven fogalmazódnak meg. Erről tanúskodik az interjúalanyunk vallomása is mi szerint „...*Ez itt nem szokott problémát jelenteni... nálunk itt Szentkirályon nincsenek a magyar nyelv használata miatti gondok, mindenki tudja és érti amit közölni akarunk velük. Kalotaszentkirály egy minta, példa értékű falu Kolozs megyében ebből a szempontból is...*”¹⁷⁵ Boh György Egeres község alpolgármestere a következő képpen nyilatkozik: „...*ne vicceljünk már. Ez a mi problémánk?! Nincs pénz a fontos dolgokra sem, az hogy itt olyan dolgokból csinálunk cirkuszt ami nincs is, az sem vezet sehova...*”¹⁷⁶. Az idézett nyilatkozatból is látszik, hogy az alaphelyzet átlátásának hiánya, illetve a probléma tagadása sok esetben az azonnali célok elérésében hasznosabbnak bizonyul míg a perspektivikus problémamegragadás a helyi közigazgatási elit szintjén kevés esetben működik.

Bánffyhunyard város egyik román nemzetiségű iskolaigazgatója a következő képpen vélekedik az intézményében tapasztalt esetleges problémákról kétnyelvűég kapcsán: „... *el kell mondanom, hogy ez egy kétnyelvű iskola. Itt van magyar és román tagozat is, de még soha nem volt jelentős probléma ebből. Román és magyar etnikumú gyerekek együtt, egymás mellett tanulnak, szünetekben együtt játszanak. Itt nincs ilyen probléma. Persze, gyerekekként néha néha vitatkoznak, de hát gyerekek. Ez itt Bánffyhunyardon nem jellemző. Itt a békés együttélés helye van románok és magyarok között...*”¹⁷⁷ Érdemes megemlíteni, hogy az idézett interjúalany egyszersmind független tanácsos is a Helyi Tanácsban. A szakosodott intézményekben tapasztaltakról, egy interjúrészletben egy kórházmenedzser így nyilatkozik: „...*Bánffyhunyardon és a kórházban is nem jellemző az interetnikus probléma...*”¹⁷⁸

¹⁷⁵ Interjú: Kalotaszentkirály polgármestere (interjúösszegző: p. 28-29)

¹⁷⁶ Interjú: Egeres alpolgármestere (interjúösszegző: p. 41)

¹⁷⁷ Interjú: Bánffyhunyadi iskola igazgatója (interjúösszegző: p.

¹⁷⁸ Interjú: Bánffyhunyadi kórház menedzsere (interjúösszegző: p. 8)

4.3.8 HIVATALOS KÖZLÉSI NYELV. TÖRVÉNYI KÖTELEZETTSÉG.

Jelen alfejezet, toposz tárgyalása előtt fontos néhány alapvetést ismerni, mely a romániai normatív környezetet érinti a hivatalos nyelvhasználat kapcsán, ugyanakkor azokat a hiányosságokat amelyeket a metodológia, a végrehajtási szabályzatok többértelműsége okoz.

Románia Alkotmányának, 13. cikkelye értelmében: *“Romániában hivatalos nyelv a román.”*. Egy másik ehhez hasonlóan fontos alapvetést a Közigazgatási Törvénykönyv adja meg, mely Románia hivatalos nyelve és a nemzeti kisebbségek hivatalos nyelve és nyelvhasználatára kapcsán a következőket szabályozza 195 cikk: *“(1) Az állampolgárok és a helyi közigazgatási hatóságok közötti kapcsolatokban a román nyelvet használják.*

(2) Azokban a közigazgatási-területi egységekben, ahol a nemzeti kisebbséghez tartozó állampolgárok a legutóbbi népszámláláskor megállapított lakosságszám 20%-át meghaladó részesedéssel rendelkeznek a helyi államigazgatási szervekkel, a szakhatóságokkal való kapcsolataikban apparátusukban és a hozzájuk tartozó szervekhez, szóban vagy írásban az adott nemzeti kisebbség nyelvén fordulhatnak, és mind románul, mind pedig az adott nemzeti kisebbség nyelvén kapják meg a választ.

(3) A (3) bekezdésében biztosított jogának gyakorlása érdekében a 2011. évi CX. (2) bekezdésében meghatározott hatóságok és jogalanyok kötelesek a nemzeti kisebbséghez tartozó állampolgárok rendelkezésére bocsátani a jelenleg használatos közigazgatási nyomtatványokat és szövegeket kétnyelvű formátumban, illetve románul, illetve a nemzeti kisebbség nyelvén.”¹⁷⁹

¹⁷⁹ Eredeti nyelven: Codul Administrativ art. 195:

(1) În raporturile dintre cetățeni și autoritățile administrației publice locale se folosește limba română.

(2) În unitățile administrativ-teritoriale în care cetățenii aparținând unei minorități naționale au o pondere de peste 20% din numărul locuitorilor, stabilit la ultimul recensământ, în raporturile lor cu autoritățile administrației publice locale, cu aparatul de

Elsődlegesen ezt a két törvénycikkelyt, és ezek kombinált ismeretét, vagy éppen nem ismeretét, adott esetben értelmezését adják meg érvül azok a válaszadók akik a hivatalos nyelv kérdését hozzák diskurzusba az interjúk alatt. Jellemzően a döntési autonómiájukat korlátozottan birtokló és ezzel eképpen élő alanyok narratívája ez, érzékelhető gyakorisággal elhangzó érv ez, az intézményvezetőkkel folytatott beszélgetések alkalmával. Példaként megemlíthető az árvaház és gyerekotthon igazgatóval folytatott interjú amiben az alany így válaszolt: „... *Minden gyerek jól beszél a román nyelvet, nincsenek nyelvi problémáink semmilyen esetben, nekünk dolgunk is a hivatalos nyelvet megtanítani nekik...*”¹⁸⁰ Egy másik alkalommal, mikor konkrét helyzetekre kérdeztünk rá a kisebbségi nyelvhasználat kapcsán, az igazgató válasza a következő volt: „... *A hivatalos nyelv minden esetben a román, de mindig megoldjuk ha kérdés merülne fel magyar anyanyelvűekben...*”¹⁸¹

Resteman Ana Silvia kórházmenedzser a következőket nyilatkozta, ebben megerősítve több felmerült toposz létezését is: „...*a formanyomtatványok románul vannak, mert nem is igénylik magyarul. Nem értik az emberek magyarul, és a hivatalos nyelv a román, szóval semmi értelme nincs ezt komplikálni....*”¹⁸² Hasonló érveléssel élt az interjúsorán a Körösfői Kós Károly Iskola igazgatója is amikor ezt mondta: “...*a helyzet az, hogy sajnos a hivatalos nyelv a román. Mi persze magyarul kommunikálunk a gyerekekkel szülőkkel, de minden papirozás románul kell follyon, különben illegalitásban lennénk...a román megkerülhetetlen az állami intézményekben, és sokszor jó is mert a gyerekek is megtanulják, megismerik a hivatalos közlési nyelvet...*”. Bánffyhungyad egyik iskolájának igazgatójával interjúzva (román anyanyelvű személy) a következő válasz

specialitate și organisme subordonate acestora, aceștia se pot adresa, oral sau în scris, și în limba minorității naționale respective și primesc răspunsul atât în limba română, cât și în limba minorității naționale respective.

(3) În scopul exercitării dreptului prevăzut la alin. (2), autoritățile publice și entitățile prevăzute la art. 94 au obligația să pună la dispoziția cetățenilor aparținând unei minorități naționale formulare și texte administrative de uz curent în format bilingv, respectiv în limba română și în limba minorității naționale.

¹⁸⁰ Interjú: Bánffyhungyadi gyerekotthon igazgatója (interjúösszegző: p. 12)

¹⁸¹ Interjú: Bánffyhungyadi gyerekotthon igazgatója (interjúösszegző: p. 13)

¹⁸² Interjú: Bánffyhungyadi kórház menedzsere (interjúösszegző: p. 8)

hangzott el: „... az adminisztráció nagyja románul folyik, mert román a hivatalos nyelv ebben az országban, de van lehetőség magyarul is, csak akkor ezt a magyar oktatók, adminisztráció kellene megoldja...”¹⁸³. Ezekből a válaszokból, illetve a tapasztalt gyakorlatból kiindulva láthatjuk, hogy az Alkotmányos rendelkezések, a maguk egyszerűségében megfogalmazva számos esetben egy hivatkozási pontot jelentenek az intézményvezetőknek, melyhez idomulva adott esetben általuk is normálisnak tartott, ha úgy tetszik, elveket félretéve nem alkalmazzák a specifikus törvények előírásait amelyek az ő általuk vezetett intézményekre is érvényesek lennének.

4.3.9 EMBERI ERŐFORRÁS HIÁNYA.

Az anyagi erőforrások hiánya mellett egy másik gyakori toposz (főleg az anyanyelvi ügyintézés kapcsán, illetve a kapcsolattartás kérdésében, azaz az állampolgárral való kommunikációban) az emberi erőforrás hiánya. Azaz a kisebbségi nyelvet beszélő alkalmazott, munkatárs hiánya. Jellemzően olyan esetekben ahol a helyi lakosság erősen megosztott etnikumú, illetve jelentős kisebbségben van a magyar lakosság a helyi önkormányzat munkaközösségében a kisebbség képviselője még a településen regisztrált összetársadalmi arányt is alámúlja. Természetesen ez nem egy reprezentatív kutatás Erdély tekintetében, ugyanakkor a kutatott települések esetében minden helyszínen ez tapasztalható. Bánffyhungad esetében a magyarság aránya az összlakosság tekintetében megközelíti a 30%-ot, ugyanakkor a Helyi Tanács és Polgármesteri Hivatal, illetve a szakosodott szolgálatok (pl. lakosságnylvántartás, kataszteri hivatal, stb.) állományában ez az arány jelentősen alacsonyab, csaknem 20% (19 %). Hasonló aránytalanságról számolhatunk be például Szászfenes, vagy Magyarkapus községek esrtében is (lásd pontos népszámlálási adatok az előző fejezetben).

Ezen alfejezet kapcsán tárgyalt toposzt alátámasztandó, idézzük ide a kórházigazgató válaszát a magyar alkalmazottak pacsán: „...magyarul beszélő

¹⁸³ Interjú: Bánffyhungadi iskola igazgatója (iterjúösszegző: p. 17-18)

*alkalmazottak nagy számban vannak a kórházban, így minden ügyeletben akad 1-2 személy aki ilyenkor segíteni tud...*¹⁸⁴. Értelmezési keretbe szorítva, illetve ellenőrizve az alkalmazottak listáját a kérdéses egészségügyi intézményben láthatjuk, hogy ez gyakorlatilag azt jelenti, hogy adott esetben, nem kapcsolattartási munkakörben, de más munkakörökben vannak magyar nyelvű alkalmazottak. Jellemzően épp az egészségügyi ápolók között. Ehhez hasonlóan az árvaházigazató nyilatkozata szerint vannak magyar alkalmazottak, viszont konkrétan a magyar nyelvű kapcsolattartásért felelős alkalmazott nincs. Hasonló állapotról számol be Szászfenes falumenedzsere is az interjú során.

Sok esetben az emberi erőforrás hiánya egyben az anyagi források hiányára vezethető vissza, hiszen korlátozott számban tudnak alkalmazotti béreket kifizetni, így ennek megfelelően, a prioritások meghatározott sorrendjében alkalmaznak személyeket bizonyos munkakörök elvégzésére.

4.3.10 MEGYEI/ORSZÁGOS FORMANYOMTATVÁNYOK EREDETI NYELVE ROMÁN.

Számos esetben már országos szinten sincs megoldva a formanyomtatványok lefordításának ügye, ugyanakkor törvény adta lehetőség, sőt adott esetben kötelesség is mellőzve vannak a helyi közigazgatási egységek keretei között. Jelentős, csaknem teljes a román nyelv kizárólagossága az írásos kommunikációban úgy a közigazgatási egységek intézményeitől az állampolgár fele, mint fordítva az állampolgároktól a hivatalok, intézmények irányába. Jelen kutatás helyszínéül szolgáló nyugat, középnyugat Kolozs megyei települések esetében a Közigazgatási Kódex által tárgyalt, aktusok (azon aktusok, amelyeket a törvény értelmében a kisebbségek nyelvén is meg lehetne/kellene fogalmazni) 100%-a kizárólag román nyelven van megfogalmazva, függetlenül attól, hogy az adott településen mekkora arányú a magyar lakosság. Itt fontos kiemelni például

¹⁸⁴ Interjú: Bánffyhungyadi kórház menedzsere (interjúösszegző: p. 9)

a Helyhatósági határozatok, polgármesteri rendelkezések, de akár a Helyi Tanács napirendi pontjait tekintve is.

Jellemzően minden esetben (a formanyomtatványok hiánya miatt is), minden folyamodvány, amit a helyi közigazgatás intézményeihez intéznek az adott települések polgárai mind kizárólag román nyelven van megfogalmazva. Megállapíthatjuk, hogy (legalábbis az írott) hivatalos nyelv az minden esetben a román nyelv. Ennek természetesen az előbbi alfejezetekben felsorolt okai mind közrejátszanak, viszont abban az esetben, ha a nyelvi asszertivitást¹⁸⁵, a kisebbségi nyelv érvényre juttatási kísérleteit tudatosan alkalmazzuk, sem tudunk érvényesülni a magyar nyelvű formanyomtatványok hiányában.

4.4 KÖVETKEZTETÉSEK. KONKLÚZIÓK

Elengedhetetlen fontosságú, értelmező keretet szerkeszteni egy kutatásnak és ennek végén az értelmezési keret mentén, reflektálva a hipotézisekre, illetve a kutatási kérdésekre egyfajta választ adva konkludálni a kutatást.

Ennek megfelelően jelen fejezet azokra a hipotézisekre szeretne tételesen reflektálni amelyeket a kutatás megkezdése előtt, illetve a folyamat közben megfogalmaztunk. Mivel nem egy kvantitatív jellegű és reprezentatív kutatásról beszélünk, hanem egy kvalitatív információgyűjtésen alapuló narratívafelmérésről, így nem is tekintjük feladatnak az általánoságban értelmezhető következtetések levonását. Inkább aspektusokat kívánunk megvilágítani abból a háttérértelmezésből, amely egyfajta elméleti keretet ad napjaink kisebbségi nyelvhasználati trendjeinek, legalábbis a kutatott térségben, Kolozs megye nyugati, északnyugati és középső részén.

Egy általános érvényű következtetés, amely nem föltétlen jelen primér kutatás kapcsán merült fel, ám a kisebbségi nyelvi jogok, és ezek alkalmazása kapcsán mégiscsak megfogalmazható, hogy a legtöbb esetben a jogalkotó szándéka nem föltétlen a szoros

¹⁸⁵ Ferran Suay: Linguistic Assertiveness - A practical guide to own your language. CERN European Organization for Nuclear Research – Zenodo, 2022 p. 2-7.

törvénykezési korlátok megalkotása, sokkal inkább kissé tágabb, értelmezhető keretek szolgáltatása a helyi (és központi) jogalkalmazó entitások számára. Ez ha úgy tetszik egy decentralizáló magatartás, ugyanakkor a ténylegen megnyilvánulását tekintve inkább mondható a döntés felelősségét elodázó, vagy áthelyező megnyilvánulássá. Számos esetben a döntési autonómia és a döntési felelősség indokát hallottuk elhamgzani a helyi narratívák kapcsán is, amikor a központi rendelkezések hiányára, vagy a formanyomtatványok hiányos meglétére utal a kérdezett.

Egy másik általánosságban értelmezhető konklúzió, tapasztalat, egy Stephen May elmélet és fogalomhasználat kapcsán válik relevánsá jelen munkában is. May, a „Sociolinguistic and Political Theory Perspectives on Language Rights” című munkájában beszél a „nyelvi igazságosság”¹⁸⁶ problémájáról, különös tekintettel a kisebbségi nyelvek kapcsán. Érdemes egy gondolat kísérletet tenni e tekintetben és ezt az elméletet rávetíteni az esettanulmányi helyszíneken begyűjtött kvalitatív információkra, tapasztalatokra. Ha ezt megteesszük láthatjuk, hogy számos esetben a jogalkotói szándékot, azaz a törvény szellemét érti, sőt meg is érti a jogalkalmazó helyi szinten, így az elbeszélésekben érzékeli is a hiányos jogalkalmazását a kisebbségi nyelvi jogok terén, mely állapotot sok esetben kimondva is (máskor csak vállat vonta fölötté, de észrevéve azt) igazságtalannak értékeli. Ugyanakkor ezt az érzetet, megtartva a „törvény nem teszi lehetővé” érv mögött tovább magyarázza az aktuális jogalkalmazási mechanizmus miértjét.

Vegyuk most a kutatás elején megfogalmazott hipotéziseket és lássuk azok beigazolódásának mértékét a kutatás után.

Az első és talán legelementárisabb előfeltételezés amit megfogalmaztunk, hogy a kisebbségi nyelvhasználat nem föltétlenül függ össze a települések etnikai összetételével, a nemzetiségek egymáshoz viszonyuló arányaival, illetve ugyanígy a helyi „önkormányzati elitek” etnikai hovatartozásával sem. Ez lényegében teljes mértékben beigazolódott a mi esettanulmányi helyszíneinken is. Sőt ennél egy lépéssel tovább menve,

¹⁸⁶ Stephen, May: Sociolinguistic and Political Theory Perspectives on Language Rights, in: ed. Tove Skutnabb-Kangas, Robert Phillipson: The Handbook of Linguistic Human Rights, John Wiley & Sons, Inc., 2023. pp. 39-55.

a narratívák a változatos kisebbségi nyelvhasználat mögött nem térnek el számottevő mértékben olyan településeken ahol a magyar anyanyelvűek adják a területi egység többségét (lásd Kalotaszentkirály, Körösfő), vagy az olyan helyszíneken ahol relatív kiegyensúlyozott ez az arány (lásd Egere, Magyarnagykapus stb.), de olyan községekben sem ahol a románok vannak abszolút többségben (lásd. Szászfenes stb.).

Egy következő, az előzőből fakadó hipotézis szerint a kisebbségi nyelvhasználat sokkal inkább van összefüggésben a helyi közigazgatási egység gazdasági helyzetével, vagy a helyi civilszféra, esetleg választó lakosság törekvéseivel. A kutatott települések esetében az első állítás nem nyert hitelességet, így elmondható, hogy legalábbis azon helyszíneken amelyek döntéshozói interjúalanyként megszólaltak nem mutatható ki összefüggés a gazdasági helyzet és a többnyelvűség használata között. Olyan településeken ahol az elmúlt évtizedben számos nagy volumenű beruházás ment végbe, vagy ahol a munkanélküliség aránya alacsony, de akár más relatív mutatóit is nézhetjük a település gazdasági jóllétének (átlagbér, közüzemi ellátottság, stb.). nincs nagyobb alkalmazási lehetősége a települések kisebbségei nyelvének. Erre talán a legjobb (bár helyzeténél fogva torz) minta Szászfenes község esete, ugyanakkor egy másik releváns minta lehet Kalotaszentkirály község is ahol bár a lakosság túlnyomó többsége magyar, mégis hasonló nehézségeket tapasztaltunk az interjúkban elmondottak alapján.

A helyi civilszféra és/vagy választó lakosság törekvéseivel viszont mutat némi konvergenciát a helyi nyelvhasználati modell. Olyan helyszíneken ahol a helyi lakosság látható nyomásgyakorlással él a politikum irányába (lásd Báffyhunrad, Kisbács stb.) ott ha nem is az alkalmazásban tapasztalunk változásokat, pozitív elmozdulást, de legalábbis a narratívák ezt az elemet is tematizálják. Erre releváns példa azon toposzokkal élő alanyok esete akik a folyamatos harcot hozzák fel érvként a helyi jogalkalmazás magyarozatára. Végül település gazdasági helyzetével tudunk találni egy igencsak közvetett, de mégis észrevehető találkozási pontot, hisz olyan településeken ahol a különböző infrastrukturális beruházások, szolgáltatások (aszfaltos út, csatornázási rendszer, ivóvízrendszer, gáz stb.) hiányoznak, ott az a típusú lakossági nyomásgyakorlás sem föltétlen lép fel (amelyet tematizálnak esetenként a döntéshozók) mint olyan helyszíneken ahol ezek adottak. Egyértelműen az anyagi források hiánya toposz esetében

gyakran felmerülő elem volt a források prioritizálási sorrendje, melyben mindig az infrastrukturális beruházások voltak „befutó helyen”.

A fentiek alapján elmondható, hogy az első hipotézisünk csak részben állta ki a realitás próbáját, és nem minden aspektusában bizonyult igaznak.

Felmerült hipotézisként, hogy a települési, helyi jellegű normaalkotás szintjén egyes települések modelljei használhatók lehetnek más településeken is a részleteiben kutatott térségben, megyében. Ennek az állításnak nem tudott releváns elbírálást adni a kutatás, hiszen semmilyen olyan tapasztalatunk nem volt, hogy két közigazgatási területi egység között (még ha ezek szomszédos települések is) létezne bármilyen példa a tapasztalatok cseréjére, így evidens, hogy a közigazgatási eszközök, vagy politikák szintjére sem. Bár elvi szinten létezhetne ilyen típusú „know how” csere, de erről semmilyen tapasztalat nincs Kolozs megye kutatott részében.

A hipotézisek egy része előfeltételezésként csupán a primér kutatás szempontjából fogható fel, hiszen ezeket a szakirodalom előzetes tanulmányozása után fogalmaztuk. Ezek közül megemlítem azt a feltételezést, hogy a külföldi (erősen nyugati ezen belül is angolszász) szakirodalom a kisebbségi jog felfogásában nem osztozik a közép és kelet-európai, valamint a germán szakirodalom által propagált és használt kettős elemzési kerettel. Feltételezésünk, sőt gyakorlatilag értelmezésünk szerint az angolszász szakirodalom (a szakirodalom lényeges többsége) úgynevezett „emberjogi framing-be” helyezi a kisebbségi jogok és természetesen a nyelvi jogok kérdéskörét is, így emberjogi dokumentumok alátámasztásában értelmezi ezt. Természetesen így a legtöbb esetben mint individuális szabadságok tekint a nyelvjogi doktrínákra, ezek használására. A közép-európai, kelet-európai, vagy germán térségben megfogalmazott nyelvi jogi tudományos diskurzus viszont ennél sokkal árnyaltabban legalábbis két beágyazódást tárgyal. Az egyik a fent említett emberjogi doktrínálás. A második pedig mint különálló szabadságjog, mely gyakorlásának sarkalatos módja a közösségi jelleg. Ezzel tehát mintegy ellentmondva az alapjogi diskurzus teoretikusainak.

E kapcsán elmondható, hogy valóban létezik egy értelmezési konfliktus a két nagy iskla között, ugyanakkor amennyiben a téma mélyére ásunk, és normatív szempontból

elemezzük a kisebbségi jogok, és a kisebbségi nyelvi jogok létjogosultságát, akkor nem tudunk más alapvetésekre utalni mint azok az emberi jogok amelyek, bár nem *explicis verbis*, de mégis szavatolják ezeket. Ugyanakkor azt el kell ismerjünk, hogy míg mondjuk az első generációs emberi jogok nagy része esetében, mint például az élethez való jog, vagy a polgári és politikai jogok (politikai részvételhez való jog, kínzás tilalma stb.) az alkalmazhatóság nem feltételez egy bizonyos közösséget, addig az anyanyelvi kommunikációhoz való jog (legyen az hivatalos vagy éppen személyes) természeténél fogva közösségben érvényesíthető kizárólag. Ennek megfelelően az olyan szerzők, amelyek kisebbségi nyelvi jogokról beszélnek és nem föltétlen emberjogi (vagy csak származtatottan emberjogi) megközelítést alkalmaznak a legtöbb esetben kollektív jogokról beszélnek (lásd Toró Tibor, vagy Horváth István).

Be kell látnunk, hogy habár értelmezési szinten a helyi interjúalanyok is közösségi szempontból tekintettek a nyelvi jogokra a kisebbségek esetében mégis ennek a felfogásnak a saját településük politikáiban nem volt/nincs semmilyen megnyilvánulása.

Az előzetes kutatási kérdésekre visszatekintve, megfogalmaztuk, hogy a különböző helyi nyelvhasználati modellek ismerete alapján arról szeretnénk információt szerezni, hogy vannak-e sablonok az erdélyi, szűkebb merítésben a Kolozs megyei települések nyelvhasználatát tekintve?

Ezzel egyben arra a kérdésre is választ kapnánk, hogy modellezhető egy vagy több típusesetre az erdélyi kisebbségi nyelvhasználat (települési etnikai adatoktól függetlenül). Természetesen ez a kérdés magába foglal egy bizonyos mértékű komparatív elemzést is a helyi (önkormányzati, közintézményi) nyelvhasználat aktuális mértékéről és módszertanáról.

Másrészt a végső konklúziók levonása előtt, a kutatás ki szeretne tekinteni (ugyancsak a modellalkotás, modellezés komparatív megközelítése módszerével) más,

nem erdélyi települések többnyelvűség alkalmazásának problematikájára, illetve az ottani megoldásokra. Ennek fényében a módszertan fejezetben taglalunk a teljesség igénye nélkül néhányat a kutatás szempontjából érdekelt települések közül. Kérdés e tekintetben, hogy vannak-e hasonló modellek, alkalmazási rendszerek más makropolitikai környezetben, más nemzeti jogi rendszerekben. Ugyanakkor érdekel e tekintetben a történeti hagyomány ráhatása a nyelvhasználatra más-más régiókban akár más-más történelmi konjunktúrában.

Harmadsorban (a kutatási kérdések innovativitását tekintve a leglényegesebb), pedig kutatási kérdésként merül fel, hogy adott esettanulmányi helyszíneken a nyelvhasználat, nyelvjogi alkalmazás, alkalmazhatóság és tényleges megvalósulás mögött milyen diskurzus, milyen politikai narratíva fogalmazódik meg. A módszertan (interjú, fókuszcsoport-interjú) adottságainál fogva vélhetően a politikai, igazgatási, ha tetszik közigazgatási szándék is evidens lesz a megkérdezettek kapcsán). Ennek értelmében a kutatás fő irányvonala nem a törvényhozói akarat lesz, bár ennek ismerete és ismertetése is lényeges, nem is a kormányzati nyelvjogi intézkedések feltárása a törvények központi metodológiával való „ellátása”, hanem a helyi közigazgatási szervek (helyi közigazgatási szervek alatt jelen kutatásban az új Közigazgatási Törvénykönyvnek megfelelően azon intézményeket értem, melyek a központi vagy helyi leosztású közfinanszírozásból működő, tevékenységüket közintézményként művelő intézmények adott adminisztratív területi egységekben (románul: „unitati administrative teritoriale”). Ilyenek például a helyi közegészségügyi intézmények, közoktatási intézmények, adott esetben a szociális intézményrendszer alkotóelemei árvaházak, betegotthonok, illetve a Helyi Tanácsok és Polgármesteri Hivatalok szakosodott igazgatóságai).

5. FÜGGELÉKEK

1. Függelék:

INTERJÚÖSSZEGZŐK

- 1. Bánffyhunyard alpolgármester*
- 2. Bánffyhunyard kórházmenedzser*
- 3. Bánffyhunyard árvaházigazgató*
- 4. Bánffyhunyard iskolaigazgató*
- 5. Körösfő polgármester*
- 6. Körösfő iskolaigazgató*
- 7. Kalotaszentkirály polgármester*
- 8. Kalotaszentkirály iskolaigazgató*
- 9. Egeres alpolgármester*
- 10. Kisbács alpolgármester*
- 11. Magyarkapus helyi tanácsos*
- 12. Szászfenés alpolgármester*
- 13. Tordaszentlászló falumenedzser*

Bibliográfia

- ARZOZ, Xabier: 2010 Accomodating Linguistic Difference: Five Normative Models of Language Rights. *European Constitutional Law Review* 6. 102–122.
- BABBIE, Earl: A társadalomtudományi kutatás gyakorlata. Balassi Kiadó, Budapest, 2008.
- BAKK, Miklós: Nyelvi jogok, nyelvi rezsim és a demokrácia modelljei In: Fábián, Gyula; Jakab, Albert Zsolt (szerk.) Bíró Gáspár Emlékkönyv : Kisebbségi identitás és önrendelkezés a globalizmusban Kolozsvár, Románia : MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, Kisebbségkutató Intézet, Nemzeti Kisebbségkutató Intézet (2015) 256 p. pp. 27-42. , 16 p.
- BETHELENDI, András: Drepturile lingvistice in administrația publică, In. Gyula Fábián, András Bethlendi, Andrea Bogdán, Zsolt Ilyés, Bálint Kovács, Előd Pál, Emőd Veress Standarde controversate ale coexistentei juridice dintre majoritate si minoritatea maghiara in Romania, Editura Hamangiu, Bucuresti, 2020, p. 141-145.
- BETHLENDI András: Az „otthonossághoz való jog” mint a kisebbségi létparadoxon jogi feloldása – In. Erdélyi Jogélet, 2020/3, Scienica Kiadó, 2020. Kolozsvár. p. 13–30.
- BONCZ Imre: Kutatásmódszertani alapismeretek. Felelős kiadó: Pécsi Tudományegyetem Egészségtudományi Kar, Pécs, 2015. P.15

- BOURDIEU Paul: Language and Symbolic Power. Polity Press, Cambridge, 1991.; Grillo R.: Anthropology, language, politics. In Grillo R. (ed.). Social Anthropology and the Politics of Language. Routledge, London and New York, 1989, 1–24.
- BOURDIEU, P. (1991). Language and Symbolic Power. Cambridge: Harvard University Press, pp. 42
- BRUBAKER R. – FEISCHMIDT M. – FOX J. – GRANCEA L.: Nationalist Politics and Everyday thnicity in a Transylvanian Town. Princeton University Press, Princeton and Oxford, 2006.;
- KARDOS Gábor: A nemzeti kisebbségek védelme az Európai Unióban: vágyak és remények in 350 éves az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara, vol. II, Budapest, 2018;
- KONTRA M.: “Don’t speak Hungarian in public!” A Documentation and Analysis of Folk Linguistic Rights. In Kontra M. – Phillipson R. – Skutnabb-Kangas T. – Várady T. (eds.): Language: A Right and a Resource. Approaching Linguistic Human Rights. Central European University Press, Budapest, 1999, 81–97.
- BUGAJSKI J.: Ethnic Politics in Eastern Europe: A Guide to Nationality Policies Organizations, and Parties. Armonk, New York, 1995, 200.
- PAN Christoph, SIBYLLE Beate PFEIL: Minderheitenrechte in Europa. Handbuch der europäischen Volksgruppen, Braumüller, Bécs, 2002. ISBN 3700314221

- CSERGO, Zsuzsa: Talk of the Nation: Language and Conflict in Romania and Slovakia. Ithaca: Cornell University Press, 2007. pp. 191-208.
- CSERNICKSKÓ István: Államok, nyelvek, államnyelvek - Nyelvpolitika a mai Kárpátalja területén (1867-2010), Gondolat Kiadói Kör, 2013, pp. 55.
- EPLÉNYI Kata (2013): A nemzeti kisebbségek védelme az Európai Unióban. In: Létünk 2013/különszám, 44-54.
- FÁBIÁN Gyula, András Bethlendi, Andrea Bogdán, Zsolt Ilyés, Bálint Kovács, Előd Pál, Emőd Veress Standarde controversate ale coexistentei juridice dintre majoritate si minoritatea maghiara in Romania, Editura Hamangiu, Bucuresti, 2020, p. 173.
- FÁBIÁN Gyula, ÖTVÖS Patricia: Kisebbségi jog I-II szöveggyűjtemény KOMP-PRESS, 2003
- DE VARENNES Fernand: Linguistic Human Rights Challenges in the Work of the UN Special Rapporteur on Minority Issues, in: ed. Tove Skutnabb-Kangas, Robert Phillipson: The Handbook of Linguistic Human Rights, John Wiley & Sons, Inc., 2023. pp. 183-195.
- SUAY Ferran: Linguistic Assertiveness - A practical guide to own your language. CERN European Organization for Nuclear Research – Zenodo, 2022 p. 2-7.
- FÖLDES Anna: Az interjú, (Változó Világ sorozat 28.), Press Publica - Útmutató Kiadó, Budapest, 1999
- GALLAGHER T.: Romania after Ceausescu: The Politics of Intolerance. Edinburgh University Press, Edinburgh, 1995.

- GERENCSÉR Balázs Szabolcs: „Nyelvében él ...” Kárpát-medencei körkép a határon túli magyarok hivatalos anyanyelv-használati jogairól. Nemzetstratégiai Kutatóintézet, Budapest, 2015
- GRIN, Francois: Linguistic Human Rights as a Source of Policy Guidelines: A Critical Assessment; Journal of Sociolinguistics 9, no. 3 (2005): 448-460.
- GROSS P.: Mass Media in Revolution and National Development: The Romanian Laboratory. Iowa State University Press, Ames, IA, 1996.
- GUENTCHEVA R.: Debating Language: The Bulgarian Communities in Romania after 1989. In O'Reilly CC (ed.). Language, Ethnicity and the State. Volume 2: Minority Languages in Eastern Europe post-1989. Palgrave Publishers, London, 2001, 44–65.
- HANCOCK, Dawson R., ALGOZZINE Bob: Doing case study research: a practical guide for beginning researchers (2nd ed ed.) Teachers College Press, New York, 2011.
- HOFMANN Rainer: Review of the Monitoring Process of the Council of Europe Framework Convention for the Protection of National Minorities, în European Yearbook of Minority Issues Online, Vol. 2 issue 1, Brill | Nijhoff, 2002;
- HORVÁTH I.: Facilitating Conflict Transformation: Implementation of the Recommendations of the OSCE High Commissioner on National Minorities to Romania, 1993-2001. CORE, Hamburg, 2002. 83, 89–98.
- HORVÁTH Istán, TORÓ Tibor: Language Use, Language Policy, and Language Rights, in KISS Tamás, GERGŐ SZÉKELY István G, TORÓ

Tibor, BÁRDI Nándor, HORVÁTH István (ed.): *Unequal Accommodation of Minority Rights. Hungarians in Transylvania*, Palgrave Politics of Identity and Citizenship Series, 2018, p. 176.

- HORVÁTH István, Andrea BOGDÁN, Magdolna MOHÁCSÉK: *25 Years Minority Legislation*, Chapter 14 Right to Education, Wilfried Martens CES - Kós Károly Foundation, 2016, Kolozsvár, pp. 124-125.
- HORVÁTH István, VERESS I., VITOS K.: *Közigazgatási nyelvhasználat Hargita megyében az önkormányzati és a központi kormányzat megyeszintű intézményeiben*, ISPMN Working Papers, No. 27, 2010.
- HORVÁTH István: *Kisebbségi nyelvi jogok és kisebbségi nyelvhasználat Romániában*. Magyar Kisebbség, 2009, 1-2 szám
- KAMUSELLA, T. D. I. (2001). *Language as an instrument of nationalism in Central Europe*. *Nations and Nationalism*, 7(2001/2), 235-251.
- KISS, Tamas: *Monitoring the quality of minority language education in Romania. A way forward in minority rights advocacy?*, ISPMN working paper, 2020.
- KONTRA M. – SZILÁGYI N. S.: *A kisebbségeknek van anyanyelvük, de a többségnek nincs*. In Kontra M. – Hattyár H. (szerk.): *Magyarok és nyelvtörvények*. Teleki László Alapítvány, Budapest, 2002, 3–10
- KOVÁCS, Péter 2010. *A kisebbségvédelmi egyezmények kontrollmechanizmusának hatékonyságáról – gondolatok a Regionális vagy*

Kisebbségi Nyelvek Európai Kartája értelmében vállalt kötelezettségek végrehajtásának ellenőrzéséről. In: Andrassy György–Vogel Márk szerk., Az emberi jogok és a nyelvek. Studia Iuridica Auctoritate Universitatis Pécs Punlicata 146. Pécs: PTE ÁJK.

- KVALE, Steinar: Az interjú. Bevezetés a kvalitatív kutatás interjútechnikáiba. József Attila Műhely, Budapest, 2005.
- MONTESQUIEU Jean J.: A törvények szelleméről. Budapest, Osiris, 2000, ford.: Csécsy Imre és Sebestyén Pál, Első rész, I. kötet, második, harmadik könyv (37-83. oldal), Második rész, tizenegyedik és tizenkettedik fejezetből (245-294. oldal).
- PETRÉTEI József (2009): Az alkotmányos demokrácia alapintézményei. Budapest–Pécs, Dialóg Campus, 243.
- RICENTO, Thomas: An Introduction to Language Policy: Theory and Method. Mladan, MA, Wiley-Blackwell Pub. 2005.
- SALAT Levente: Kulturális megosztottság és demokrácia. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2011. Pp.110-119
- SHENHAV, Shaul R. (2006). Political Narratives and Political Reality. International Political Science Review. 27 (3): 245–262.
- SKUTNABB-KANGAS, Tove (2002): Why Should Linguistic Diversity be Maintained and Supported in Europe? Reference Study – Council of Europe. - <https://rm.coe.int/0900001680887831> (2019.11.23), 1-18.
- SPOLSKY, Bernard (2009): Language Management. Cambridge University Press

- SPOLSKY, Bernard: Language Policy: Cambridge University Press, 2009, p. 76-92.
- MAY Stephen: Sociolinguistic and Political Theory Perspectives on Language Rights, in: ed. Tove Skutnabb-Kangas, Robert Phillipson: The Handbook of Linguistic Human Rights, John Wiley & Sons, Inc., 2023. pp. 39-55.
- NĂSTASE Adrian, AURESCU Bogdan: Drept internațional public. Sinteze, ed. a 9-a, Ed. C.H. Beck, București, 2018, p. 189-190
- SZALAYNÉ SÁNDOR Erzsébet: A kisebbségvédelem nemzetközi jogi intézményrendszere a 20. században, MTA Kisebbségkutató Intézet, Gondolat Kiadói Kör, Budapest, 2003, p. 146.
- SZÉP G.: The Position of Hungarians in Romania and Slovakia in 1996. Nationalities Papers 27/1999, 69–92.
- TÓDOR Erika-Mária–TANKÓ Enikő–DÉGI Zsuzsanna (ed.) 2018: Nyelvi tájkép, nyelvi sokszínűség I. Nyelvhasználat, nyelvi tájkép és gazdasági élet, Scientia Kiadó, Kolozsvár, pp. 111-115.
- TÓDOR Erika-Mária: Hétköznapi kétnyelvűség. Nyelvhasználat, iskolai nyelvi tájkép és nyelvi én a romániai magyar iskolákban, Ráció-Szépirodalmi Figyelő, Budapest, 2019.
- TOMCSÁNYI Pál: Általános kutatómódszertan. Szent István Egyetem-Országos Mezőgazdasági Minősítő Intézet Kiadó, Gödöllő-Budapest, 2000. p. 45.

- TORÓ Tibor (2016): Egy helyben topogva? Kisebbségi nyelvi jogok alakulása Romániában 2008 és 2015 között. Magyar Kisebbség 21/2, p. 18-53
- TORÓ Tibor, BETHLENDI András: A Peculiar Case of Monitoring. Minority Rights in Romania As Seen Through The Lens of The ACFC and The COMEX, Hungarian Journal of Minority Studies, vol. II, 2018, p. 23-61.
- TORÓ Tibor, VARGA Szilvia: Nyelvhasználati barométer 2019. Kutatási jelentés a magyar tannyelvű
- TORÓ, Tibor: Detached implementation: Discourse and practice in minority language use in Romania. Language Policy, Volume 19, 2019. pp. 23-26.
- SKUTNABB-KANGAS Tove: Language Rights and Bilingual Education In: ed. Ofelia García, Angel M. Y. Lin, Stephen May: Bilingual and Multilingual Education, Springer, 2017 Pp. 51-63
- VARGA E. Árpád: Erdély etnikai és felekezeti statisztikái a népszámlálási adatok alapján, 1852–2011: Kolozs megye. adatbank.ro
- VERESS Emőd: Nyelvhasználati jogok a román közigazgatásban, in Romániai Magyar Jogtudományi Közlöny, 2006/2, p. 36
- VINCZE G.: Illúziók és csalódások. Fejezetek a romániai magyarság második világháború táni történetéből. Státus, Csíkszereda, 1999
- VÍZI Balázs (2001): Az Európai Unió és a kisebbségi nyelvek. In: Kisebbségkutatás 2001/2 281-287

- KYMLICKA Will: Multicultural Citizenship: A Liberal Theory of Minority Rights, Oxford University Press, 1995.
- WARDHAUGH, R. (2002). Szociolingvisztika. Budapest: Osiris Kiadó.

